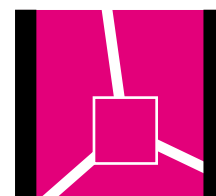
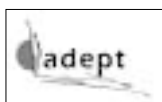

Republica Moldova:
Raport Național de Dezvoltare Umană
2006

**Calitatea
creșterii economice
și impactul ei asupra
dezvoltării umane**

EXPERT-GRUP

**Programul
Națiunilor Unite
pentru Dezvoltare**

Moldova

PNUD este rețeaua globală a Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, care promovează schimbarea și conectează țările la surse de cunoștințe, experiență și resurse pentru a ajuta oamenii să-și construiască o viață mai bună. Prezent în 166 de țări, PNUD conlucrează cu ele în identificarea soluțiilor proprii pentru realizarea sarcinilor de dezvoltare la nivel global și național. În timp ce țările își dezvoltă capacitățile locale, ele beneficiază de experiența experților PNUD și partenerilor săi.

Chișinău, 2006

Notă: Opiniile, afirmațiile și concluziile expuse în acest raport reflectă poziția autorilor și nu sânt împărtășite în mod obligatoriu de oficiul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare din Republica Moldova sau de Guvernul Republicii Moldova.

Autori:

Echipa-nucleu:

Valeriu Prohnițchi, coordonatorul echipei, director executiv, Centrul Analitic „EXPERT-GRUP”;

Alexandru Oprunenco, director de programe, Centrul Analitic „EXPERT-GRUP”;

Ion Lapteacru, director de cercetare, Centrul Analitic „EXPERT-GRUP”;

Igor Boțan, director executiv, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”;

Iurie Gotișan, analist economic, Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”.

Au contribuit:

Viorel Chivriga, Mihai Ciocanu, Mihai Paiu, Boris Ghencea, Ion Osoianu, Vadim Pistrinciuc, Maria Vremiș, Iurie Mocanu, Elena Vătcărău, Irina Taran, Tatiana Friniuc și Veronica Moscalu.

Redactor text: Claudia Vârlan

Concept și realizare grafică: Andrei Gamarț

Pentru elaborarea raportului au fost folosite rezultatele sondajului de opinie publică (ianuarie 2006) și rezultatele ședințelor a două grupuri-țintă (aprilie 2006) efectuate de către compania sociologică „CBS-AXA”.

Au fost folosite rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul Concursului Tinerilor Cercetători desfășurat în cadrul proiectului de elaborare a Raportului Național de Dezvoltare Umană 2006 (învingători Irina Taran, Tatiana Friniuc și Veronica Moscalu).

Autorii își exprimă gratitudinea lui Mihail Peleah, Programme Associate/Portfolio Manager la oficiul PNUD din Republica Moldova, pentru comentariile substanțiale și susținerea deplină acordată procesului de elaborare a Raportului.

Pentru comentariile deosebit de valoroase autorii sunt recunoscători următoarelor persoane: Gustav Ranis (Frank Altschul Professor of International Economics, Department of Economics, Yale University, USA), Anatolie Gremalschi (director programe Institutul de Politici Publice, Republica Moldova), Jaroslav Kling (UNDP, Regional Bureau, Bratislava), Angela Lusigi (UNDP, Tanzania), Emmanuel Asomba (Advisor, Development Gateway / Associate, ESRC UK Centre for Evidence Based Policy and Practice, King's College, School of Social Science and Public Policy, London, UK), Amie Gaye (UNDP Human Development Report Office, New York).

Raportul a beneficiat de sugestiile membrilor Comitetului Consultativ compus din Bruno Pouezet (PNUD), Vasile Filatov (PNUD), Steliana Nedera (PNUD), Liudmila Barcarî (PNUD), Vitalie Vremiș (PNUD), Angela Dumitrasco (PNUD), Ray Virgilio Torres (UNICEF), Mohamed Azzedine Salah (UNICEF), Alexandrina Ioviță (UNFPA), Nina Orlova (Agenția Suedeză pentru Dezvoltare Internațională), Thomas Kugler (Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare), Sergiu Sainciuc (viceministru al economiei și comerțului), Lilia Palii (Ministerul Economiei și Comerțului), Elena Vătcărău (Biroul Național de Statistică), Natalia Vrabie (Banca Comercială Moldova-Agroindbank), Arcadie Barbăroșie (Institutul de Politici Publice).

Cuprins

Date generale despre Republica Moldova	8
Profilul țării	9
Sumar executiv al Raportului Național de Dezvoltare Umană 2006	11
Introducere: căutarea unui cerc virtuos* al creșterii economice și dezvoltării umane	16
Despre Rapoartele de Dezvoltare Umană	16
Despre Raportul Național de Dezvoltare Umană 2006	16
Definirea categoriilor utilizate	17
Conexiunile dintre creșterea economică și dezvoltarea umană	19
Mesajele principale ale Raportului Național de Dezvoltare Umană 2006	20
Bilanțul dezvoltării umane în perioada de creștere economică	22

Capitolul I.

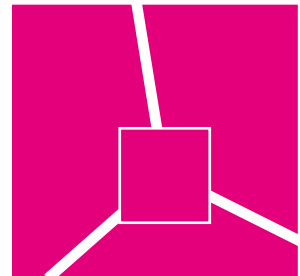
Creșterea economică: aspecte cantitative și calitative 25

Evoluția economiei în tranziție	25
Modernizările structurale	26
Situația agriculturii	28
Evoluțiile industriei	30
Creșterea economică și locurile de muncă	31
Rolul emigrației în creșterea economică	35
Utilizarea venitului	39
Sectorul financiar și creșterea economică	41
Profilul regional al creșterii	43
Economia Transnistriei	45
Concluzii și recomandări de politici	47

Capitolul II.

Impactul creșterii economice asupra dezvoltării umane 51

Dezvoltarea umană în abordarea PNUD	51
Indicele Dezvoltării Umane al Republicii Moldova	53
Dezvoltarea umană dezagregată pe genuri	55
Progresul spre Obiectivele Milenare ale Dezvoltării	56
Sărăcia materială și dezvoltarea umană	58
Trăind o viață lungă și sănătoasă...	63
Educația ca element al dezvoltării umane	72
Impactul creșterii economice asupra mediului	78

Dezvoltarea umană în mediul rural	78
Dezvoltarea umană în localitățile urbane	80
Consecințele sociale ale emigrației	81
Concluzii și recomandări de politici	83

Capitolul III.

Buna guvernare ca premisă a creșterii economice și dezvoltării umane 87

Ce este buna guvernare?	87
Calitatea guvernării în Republica Moldova	87
Creșterea economică și politica economică	90
Rolul politicilor de protecție socială în dezvoltarea umană	94
Creșterea economică și reforma cadrului regulatoriu	96
Justiția: hârtia de turnesol a bunei guvernări	98
Combaterea corupției	99
Reforma administrației publice	100
Administrațiile locale și dezvoltarea umană	101
Percepțiile publice asupra guvernării	102
Concluzii și recomandări de politici	104

Capitolul IV.

Creșterea economică, dezvoltarea umană și competitivitatea internațională 107

Creșterea economică, dezvoltarea umană și competitivitatea internațională	107
Ce este competitivitatea internațională?	108
Comerțul extern ca reflector al competitivității	109
Nișele de avantaj competitiv	111
Investiții străine directe – economia națională: o stradă în două direcții	114
Performanțele manageriale	116
Cercetare-Dezvoltare-Inovare: premisa unui salt economic calitativ	117
Concluzii și recomandări de politici	119

Încheiere 123

Referințe bibliografice 125

Dezvoltarea umană: definiții relevante 130

Note tehnice 132

Anexe: Indicatori selectivi ai dezvoltării umane 138

Progresul Republicii Moldova în realizarea Obiectivelor Milenare ale Dezvoltării 159

Lista tabelelor:

Tabelul 1. Ocuparea forței de muncă pe sectoare, % din total.	27
Tabelul 2. Indicatori demografici în țările europene.	35
Tabelul 3. Estimări a numărului de muncitori moldoveni emigrați.	37
Tabelul 4. PIB pe elemente de cheltuieli, % din PIB.	39
Tabelul 5. Structura investițiilor în capital fix pe sectoare, %.	41
Tabelul 6. Distribuția spațială a creșterii economice.	44
Tabelul 7. Evoluțiile economice în Transnistria.	46
Tabelul 8. Scenariu de progresare a Republicii Moldova spre un nivel înalt de dezvoltare umană.	54
Tabelul 9. Progresul Moldovei spre OMD în perioada 2000-2005.	57
Tabelul 10. Evoluția indicatorilor sărăciei.	60
Tabelul 11. Creșterea veniturilor reale pe chintile, % (prețurile anului 1998).	61
Tabelul 12. Profilul sărăciei pe medii de reședință.	62
Tabelul 13. Impactul diferit al sărăciei asupra femeilor și bărbaților.	63
Tabelul 14. Structura bugetelor de consum a gospodăriilor casnice, pe chintile, 2004.	66
Tabelul 15. Indicatori statistici privind utilizarea drogurilor și HIV/SIDA.	70
Tabelul 16. Indicatorii intensității energetice, poluării și protejării mediului în Republica Moldova.	78
Tabelul 17. Indicatorii dezvoltării umane rural/urban în Republica Moldova.	79
Tabelul 18. Modificarea estimărilor privind calitatea infrastructurii urbane.	81
Tabelul 19. Evoluția indicatorilor calității guvernării în Republica Moldova, 1996-2004.	88
Tabelul 20. Calitatea guvernării în perspectivă comparativă, anul 2004.	88
Tabelul 21. Ponderea în PIB a veniturilor și cheltuielilor bugetare, %.	102
Tabelul 22. Perceperea publică a influenței actorilor de dezvoltare asupra politicilor.	103
Tabelul 23. Perceperea publică a influenței actorilor de dezvoltare asupra proceselor sociale din Moldova.	103
Tabelul 24. Informarea publicului despre inițiativele și strategiile de dezvoltare.	104
Tabelul 25. Structura comerțului extern pe arii geografice și țări, %.	109
Tabelul 26. Structura exporturilor pe secțiuni și grupe de mărfuri, %, dacă nu este indicat altfel.	110
Tabelul 27. Protecția obiectelor de proprietate industrială în Republica Moldova.	118
Tabelul 28. Solicitări depuse pentru acordarea de patente de inventator, la 1 milion locuitori.	119

Lista boxelor:

Boxa 1. Portrete ale micilor gospodării agricole în Republica Moldova.	29
Boxa 2. Tinerii pe piața muncii.	34
Boxa 3. Câți moldoveni lucrează peste hotare?	36
Boxa 4. Creditele pentru consum, dezvoltarea umană și creșterea economică.	42
Boxa 5. Unele sugestii privind includerea inegalității veniturilor și a libertăților politice în IDU.	52
Boxa 6. Dezvoltarea umană în Transnistria.	54
Boxa 7. Caracteristicile crizei demografice.	64
Boxa 8. Politica educațională în contextul dezvoltării umane.	77
Boxa 9. SCERS și Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova: pilonii strategici pentru dezvoltarea națională.	89
Boxa 10. Prioritățile programului guvernamental.	91

Lista figurilor:

- Figura 1. PIB al Republicii Moldova în context regional, 1990=100%. 25
- Figura 2. Modificarea structurii producției în Republica Moldova 1999-2004. 26
- Figura 3. Evoluția producției agricole, 1990=100%. 28
- Figura 4. Evoluția industriei moldovenești. 30
- Figura 5. Ratele șomajului în Republica Moldova, ECE-CSI și UE-15, %. 32
- Figura 6. Ratele șomajului pe categorii sociale, %. 33
- Figura 7. Creșterea anuală a veniturilor remise de emigranți, consumului final și a PIB, %. 37
- Figura 8. Creșterea reală a consumului final și a investițiilor de capital în Republica Moldova, %. 40
- Figura 9. Evoluția ratelor dobânzii, %. 43
- Figura 10. Creșterea PIB în regiunea transnistreană și în Republica Moldova, 1998=100%. 45
- Figura 11. Evoluția IDU al Republicii Moldova în context regional și global. 53
- Figura 12. Dezvoltarea umană în Republica Moldova din perspectiva genurilor. 56
- Figura 13. Evoluția inegalităților veniturilor în Moldova, 1997-2004. 60
- Figura 14. Numărul absolut de decese și nașteri. 64
- Figura 15. Speranța de viață la naștere, ambele sexe. 65
- Figura 16. Ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei, % din total. 66
- Figura 17. Analiza comparativă a mortalității infantile la 1000 nou-născuți vii. 67
- Figura 18. Dinamica mortalității copiilor în vârstă de până la 5 ani și a mortalității materne. 68
- Figura 19. Tuberculoza și HIV/SIDA în Republica Moldova. 69
- Figura 20. Evoluția ratei sărăciei în funcție de nivelul de studii. 73
- Figura 21. Evoluția ratei nete de înmatriculare pe niveluri de studii, %. 74
- Figura 22. Numărul de studenți în instituțiile superioare de învățământ. 75
- Figura 23. Evoluția și prognoza numărului de elevi în învățământul obligatoriu (clasele 1-9), mii. 76
- Figura 24. Rata brută de înmatriculare globală la învățământul primar și gimnazial. 80
- Figura 25. Evoluția ratei divorțurilor (număr de divorțuri la 100 căsătorii). 82
- Figura 26. Evoluția indicilor prețurilor de consum și industriale. 92
- Figura 27. Evoluția veniturilor și cheltuielilor publice globale, % din PIB. 93
- Figura 28. Evoluția cheltuielilor de ordin social și a cheltuielilor de ordin economic, % din PIB. 94
- Figura 29. Creșterea reală a unor plăți sociale, 1999=100%. 95
- Figura 30. Evoluția Indicelui Percepției Corupției al Republicii Moldova. 99
- Figura 31. Corelația competitivitate internațională – dezvoltare umană. 108
- Figura 32. Exporturi tehnologice avansate, % din total exporturi. 111
- Figura 33. Fluxul net de ISD, % din PIB. 114
- Figura 34. Fluxul net de ISD, USD pe locuitor. 115
- Figura 35. Cheltuieli guvernamentale pentru CDI, % din PIB. 117

Lista hărților geografice:

- Harta 1. Republica Moldova 9
- Harta 2. Distribuția unităților administrativ-teritoriale după Indicele de Dezvoltarea Economico-Socială (IDES). 44

Lista anexelor:

- Anexa 1. Indicele dezvoltării umane (IDU). 138
- Anexa 2. Indicele dezvoltării raportat la distincții de gen (IDG). 138
- Anexa 3. Indicele participării femeilor la viața socială. 139
- Anexa 4. Profil demografic. 139
- Anexa 5. Sănătatea. 139
- Anexa 6. Educația. 140
- Anexa 7. Ocuparea forței de muncă. 141
- Anexa 8. Participarea la forța de muncă. 142
- Anexa 9. Șomaj înregistrat *. 143
- Anexa 10. Șoajul*. 143
- Anexa 11. Potențialul uman al femeilor. 144
- Anexa 12. Disparități între femei și bărbați. 144
- Anexa 13. Structura veniturilor disponibile pe categorii de gospodării. 145
- Anexa 14. Structura cheltuielilor de consum pe categorii de gospodării. 146
- Anexa 15. Structura veniturilor disponibile după chintile și medii de reședință. 147
- Anexa 16. Structura cheltuielilor de consum după chintile și medii de reședință. 148
- Anexa 17. Resursele și utilizările Produsului Intern Brut. 149
- Anexa 18. Venituri, consumuri și cheltuieli sociale. 150
- Anexa 19. Evoluții ale rezultatelor economice. 151
- Anexa 20. Veniturile și cheltuielile Bugetului consolidat. 151
- Anexa 21. Disparități între mediul rural și cel urban. 152
- Anexa 22. Indicatori demografici în profil local. 153
- Anexa 23. Indicatorii sănătății în profil local. 154
- Anexa 24. Școli de zi, gimnazii și licee. 155
- Anexa 25. Instituțiile de învățământ mediu de specialitate (colegii). 156
- Anexa 26. Instituțiile de învățământ superior. 156
- Anexa 27. Șomerii înregistrați la Agențiile teritoriale de ocupare a forței de muncă. 157
- Anexa 28. Indicatori de creștere economică în profil regional. 158

Lista grilelor de monitorizare a progresului spre Obiectivele Milenare ale Dezvoltării:

- Obiectivul 1. Eradicarea sărăciei extreme și a foamei. 160
- Obiectivul 2. Realizarea accesului universal la învățământul gimnazial. 160
- Obiectivul 3. Asigurarea egalității genurilor și acordarea de drepturi și posibilități egale femeilor. 161
- Obiectivul 4. Reducerea mortalității copiilor. 161
- Obiectivul 5. Îmbunătățirea sănătății materne. 161
- Obiectivul 6. Combaterea HIV/SIDA, a tuberculozei și a malariei. 162
- Obiectivul 7. Asigurarea durabilității mediului. 163
- Obiectivul 8. Crearea parteneriatelor globale pentru dezvoltare. 164

Date generale despre Republica Moldova

Informația nu include Transnistria, cu excepția cazului menționat.

Surse: Biroul Național de Statistică, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, Banca Națională a Moldovei, Banca Mondială

Geografie și demografie

Localizarea geografică	Europa de Sud-Est
Coordonate geografice	28°50' longitudine estică 47° latitudine nordică
Suprafața, mii km ² (inclusiv Transnistria)	33,8
Populația, mii oameni, 1 ianuarie 2006, pe baza datelor recensământului din octombrie 2004	3395,6
Ponderea populației rurale, % din total, 2005	61,3
Sporul natural al populației, ‰, 2005	-1,9

Dezvoltare umană

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Valoarea Indicelui Dezvoltării Umane	0,703	0,711	0,716	0,723	0,730	0,733
PIB pe cap de locuitor, dolari SUA, paritatea puterii de cumpărare	2112	2300	2533	2785	3046	3360
Speranța de viață la naștere, ani	67,6	68,2	68,1	68,1	68,4	67,8
Rata de alfabetizare a adulților, %	98,2	98,3	98,5	98,7	98,9	99,1
Rata brută de cuprindere în învățământul de toate nivelurile, %	70,3	70,4	70,7	71,0	70,9	71,7

Sănătate

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Mortalitatea infantilă (cazuri la 1000 nou-născuți vii)	18,3	16,3	14,7	14,4	12,2	12,4
Mortalitatea maternă (cazuri la 100000 nou-născuți vii)	27,1	43,9	28,0	21,9	23,5	18,6
Cazuri noi de îmbolnăvire de tuberculoză activă (la 100000 locuitori)	83,1	83,6	87,5	91,5	105,7	83,1
Cheltuieli publice pentru sănătate, % din PIB	3,2	3,2	4,0	4,0	4,2	4,3

Educație

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rata de înmatriculare netă în educația preșcolară, %	38,5	42,4	54,0	58,7	63,7	68,6
Rata de înmatriculare netă în educația primară, %	93,5	92,4	92,4	92,4	91,0	87,8
Numărul de studenți în universități, la 10000 locuitori	217	238	262	288	318	351
Cheltuieli publice pentru educație, % din PIB	5,5	5,8	6,9	6,7	6,8	7,3

Indicatori social-economici

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
PIB, creștere reală anuală, %	2,1	6,1	7,8	6,3	7,3	7,1
Rata șomajului, %	8,5	7,3	6,8	7,9	8,1	7,3
Rata inflației, sfârșit de an, %	18,4	6,3	4,4	15,7	12,5	10,0
Incidența sărăciei, %, pragul național al sărăciei	67,8	54,6	40,4	29,0	26,5	29,0*
Veniturile de muncă și transferurile emigranților, % PIB	13,8	16,4	19,4	24,4	27,0	30,6
Fluxul de investiții străine directe, % din PIB	9,8	6,9	8,0	4,0	5,5	7,0

* Primele trei trimestre.

Profilul țării

Harta 1. Republica Moldova

Sursa: Secția cartografică a ONU, <http://www.un.org/Depts/Cartographic/english/htmain.htm>.

Republica Moldova a devenit stat independent la 27 august 1991, în urma dezintegrării Uniunii Sovietice. După obținerea independenței, Republica Moldova a început să implementeze reforme economice și politice menite să asigure tranziția sa spre un sistem politic democratic și spre economia de

pieță. Ca formă de guvernământ, Republica Moldova este republică parlamentară. Forul legislativ al țării este Parlamentul unicameral, format din 101 deputați aleși pe baza sistemului electoral proporțional cu o singură circumscripție națională. Șeful statului este Președintele ales de Parlament pe un termen

de 4 ani. Din punct de vedere administrativ-teritorial, Republica Moldova este împărțită în 32 de raioane, 5 municipii, unitatea teritorială autonomă Găgăuzia și unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului (regiune cunoscută sub denumirea Transnistria).

Situată în Europa de Sud-est, Republica Moldova este mărginită la sud, est și nord de Ucraina și la vest de România. Țara nu are acces direct la Marea Neagră, dar dispune de o scurtă porțiune de litoral la Dunăre, prin intermediul căreia ar putea să obțină acces și la căile maritime de transport. Republica Moldova face parte din categoria statelor europene de talie mică, ocupând o suprafață de 33,8 mii km² și întinzându-se pe 350 km de la nord la sud și 150 de km de la vest la est.

Republica Moldova dispune de relativ puține resurse minerale. Practic, 100% din resursele energetice pe care le utilizează sunt importate. Țara are rezerve relativ mari de zăcăminte minerale utilizate pentru producerea materialelor de construcție. Principala sa bogăție naturală sunt solurile de tip cernoziom, care ar putea favoriza dezvoltarea unei agriculturi foarte competitive. Predomină clima temperat-continentală, caracterizată de ierni blânde și veri calde, uneori secetoase.

Având un Produs Intern Brut (PIB) de circa 2,9 miliarde dolari SUA (2005) și un comerț internațional ce reprezintă aproape 150% din PIB, Republica Moldova este cazul tipic al unei economii mici și deschise. Economia țării depinde în mare măsură de sectorul agricol care, deși contribuie cu numai 14,3% la PIB (2005), oferă ocupații pentru circa 40% din forța de muncă disponibilă. În industrie și construcții se obțin 20,5% din PIB. Sectorul serviciilor, care din 2001 a crescut foarte puternic, contribuie cu 50,8% la PIB.

În perioada 1991-1999 Republica Moldova a trecut printr-un declin economic acut, producția scăzând în termeni reali cu peste 65%. Anii 2000-2005 au fost marcați de o creștere a PIB care a variat între 2,1% și 7,8% anual. Creșterea economică a fost indusă de intensificarea cererii de consum, unul din principalii săi factori fiind veniturile remise în țară de cetățenii moldoveni emigrați la muncă peste hotare. Conform datelor oficiale, în 2005 numărul persoanelor plecate peste hotare din motive de muncă a fost de peste 394 mii, cu

14% mai mult decât în 2004. Veniturile pe care emigranții moldoveni le-au transferat în 2005 s-au ridicat la peste 30% din PIB.

Cea mai dificilă problemă de securitate cu care se confruntă Republica Moldova este separatismul unităților administrativ-teritoriale de pe malul stâng al râului Nistru (Transnistria), cărora le revin 11% din teritoriu și 14% din populația țării. Regimul autoinstaurat în Transnistria pretinde că regiunea pe care o controlează are frontiere geografice și politico-geografice clare (cursului Nistrului și frontiera constituțională a Republicii Moldova cu Ucraina) și o memorie istorică diferită de cea din dreapta Nistrului. Pretențiile secesioniste au fost consolidate de suportul politic și economic pe care Federația Rusă l-a acordat regimului transnistrean pe parcursul a 15 ani.

La 1 ianuarie 2006 pe teritoriul Republicii Moldova din dreapta Nistrului trăiau circa 3396 mii oameni. Datele recensământului din octombrie 2004 au arătat că etnicii moldoveni reprezintă 75,8% din populația țării, față de 64% conform recensământului din 1989. Ucrainenii sunt reprezentați în proporție de 8,4%, iar rușii în proporție de 5,8%. Gagăuzii, care locuiesc compact într-o autonomie administrativă în sudul țării, dețin o pondere de 4,4%. Peste 61% din populație locuiește în sate, Republica Moldova fiind țara cu cea mai înaltă pondere a populației rurale din Europa.

Republica Moldova este membră a Consiliului Europei. În 2001 Republica Moldova a devenit membră a Organizației Mondiale a Comerțului. În 2004 Republica Moldova a adoptat Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei care a fost salutăată de Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială și a favorizat reluarea relațiilor financiare ale Republicii Moldova cu cele două instituții financiare internaționale. În 2005 Republica Moldova a semnat un Plan de Acțiuni cu Uniunea Europeană. Scopul Planului este aprofundarea relațiilor politice, de securitate, economice și culturale, consolidarea cooperării transfrontaliere și stabilirea unei responsabilități comune în prevenirea și soluționarea conflictelor. Deși documentul nu vorbește explicit despre aderarea țării la Uniunea Europeană, semnarea lui a încurajat sentimentele proeuropene ale Guvernului Republicii Moldova, care a stabilit integrarea europeană drept obiectiv strategic național.

Sumar executiv al Raportului Național de Dezvoltare Umană

Capitolul I.

Creșterea economică: aspecte cantitative și calitative

După un deceniu de recesiune acută determinată de transformările sistemice și erorile de politici economice, în 2000 economia Republicii Moldova a început din nou să crească. Revenirea creșterii a fost favorizată de stabilitatea macroeconomică și de expansiunea cererii interne și externe. Creșterea s-ar fi reluat mai devreme și ar fi fost mai rapidă dacă Moldova ar fi fost în stare de timpuriu să-și echilibreze geografic exporturile și să le sporească valoarea adăugată, dacă ar fi implementat mai insistent reforme structurale și ar fi creat un mediu instituțional propice dezvoltării sectorului privat. Un factor esențial care s-a aflat la originea creșterii sunt veniturile din muncă remise de peste hotare de emigranții moldoveni și care în 2005 au atins 30% din PIB. Dacă nu ar fi fost recenta criză în relațiile comerciale cu Federația Rusă (introducerea interdicțiilor la importurile de produse vegetale, animale și a producției alcoolice din Moldova), în 2006-2007 Moldova ar fi revenit la nivelul de producție și venituri obținut în 1993.

Creșterea a fost asigurată în proporție de 30% de expansiunea serviciilor de transport, telecomunicații și tranzacții imobiliare, sectoare în care este ocupată numai 8-9% din populație. Anumiți indicatori sugerează că creșterea este puternică în comerț și construcții, dar aceasta se produce în principal în sectorul neformal. Deși predomină în totalul populației ocupate, agricultura a contribuit foarte puțin la creșterea PIB, sectorul confruntându-se cu probleme acute care împiedică eradicarea durabilă a sărăciei rurale. Această repartizare a creșterii pe sectoare are implicații importante, semnificând că creșterea nu este cuprinzătoare și din ea beneficiază un număr limitat de angajați. Femeile au beneficiat de creșterea economică mai puțin decât bărbații, lucru indicat de menținerea unor decalaje salariale considerabile între genuri. Relativ mai multe femei decât bărbați au abandonat activitățile aducătoare de venituri mici în agricultură și învățământ și au emigrat.

Evoluțiile nefaste din agricultură sunt responsabile de escaladarea sărăciei rurale și, parțial, de eșecurile în sfera educației și sănătății locuitorilor rurali. Reforma agricolă a dus la transformări fundamentale în sector, multe din întreprinderile vechi nefiind în stare să existe în condițiile economiei de piață. Reforma a fost absolut necesară, dar erorile comise în procesul de implementare au generat costuri înalte suportate până în prezent de comunitățile rurale. Sectorul agricol este marcat astăzi de ineficiență economică și tehnică, de pierderea avantajelor de care se bucura anterior și de instabilitatea producției. Incertitudinile în agricultură limitează și dezvoltarea ramurilor conexe agriculturii. O parte din producătorii agricoli individuali au fost în stare să beneficieze de oportunitățile oferite de economia de piață. Însă o bună parte din locuitorii rurali încearcă disperat, pur și simplu, să supraviețuiască. Majoritatea agricultorilor individuali preferă producerea unor culturi de valoare adăugată scăzută, deoarece ei nu dispun de resursele și cunoștințele necesare pentru dezvoltarea unor culturi mai profitabile. Țăranii sunt capturați astfel într-un cerc vicios al agriculturii de subzistență, care nu le permite obținerea unor venituri viitoare mai mari din cauza că veniturile lor curente sunt foarte mici. Sectorul corporativ trece printr-o perioadă de extindere din contul terenurilor agricole arendate, o soluție firească pentru problema dispersării terenurilor agricole.

În mediul urban, sărăcia este consecința directă a dezindustrializării și a incapacității sectorului de servicii să absoarbă excesul de forță de muncă eliberat din întreprinderile industriale. Situația a fost agravată de faptul că multe așezări urbane mici au fost dependente de una sau două întreprinderi mari, al căror faliment s-a soldat cu șomaj masiv și cu reducerea veniturilor. În perioada sovietică întreprinderile industriale erau responsabile de menținerea unor obiective de infrastructură socială (spitale, școli). Lichidarea acestor întreprinderi a avut impact imediat nu doar asupra veniturilor, dar și asupra altor dimensiuni ale dezvoltării umane, în particular asupra sănătății și educației. Actuala

structură a industriei este arhaică, geografic polarizată, intensivă în forță de muncă și deficitară în tehnologii și inovații. Deși unele ramuri au potențial de creștere foarte bun și sunt competitive, perspectivele acestora sunt înrăutățite de incertitudinile legate de principalele piețe de export în est și de accesul relativ restricționat pe piețele vestice.

Un viciu al creșterii economice în Moldova este că aceasta s-a produs în paralel cu lichidarea locurilor de muncă și cu eliminarea forței de muncă din țară. Veniturile provenite din emigrare au alimentat consumul care a fost pilonul principal al creșterii, dar, în același timp, emigrarea a redus și resursele de muncă disponibile. Cea mai mare contribuție la creșterea din 2000-2005 a avut-o capitalul fizic și sporirea productivității totale a factorilor (progresul tehnologic și câștigurile de eficiență în combinarea factorilor). Capitalul uman a avut o contribuție relativ modestă, în timp ce emigrarea forței de muncă a redus din creșterea economică.

În 2000-2005 cererea în mod constant a depășit oferta internă, acest dezechilibru fiind determinat de consumul final foarte înalt. Înclinația sporită spre consum trebuia să încurajeze extinderea mai puternică a sectorului productiv, dar companiile locale au fost lente în a răspunde la semnalele cererii. Drept urmare, importurile au crescut cu ritmuri galopante. Consumul a crescut atât de intens inclusiv din cauza că, după o perioadă lungă de sărăcie, cetățenii, obținând venituri mai mari de peste hotare și din salarii, doresc să revină la niveluri normale de consum.

Colapsul economic din perioada de tranziție a fost deosebit de acut în regiunile „periferice” ale țării. Anii 2000-2006 au fost marcați de puternice dezechilibre geografice ale creșterii economice, care au influențat ritmurile de reducere a sărăciei și indicatorii de dezvoltare umană în profil teritorial. Polul principal al creșterii economice este municipiul Chișinău, unele tendințe pozitive profilându-se în Bălți și în alte câteva orașe de talie medie. Însă orașele mici și mediul rural continuă să se afle într-o stare de depresie economică, situația precară a economiilor locale alimentând continuu fluxul de emigranți. În Transnistria, economia a evoluat contradictoriu în 2000-2006. Creșterea mult mai instabilă este explicată de: izolarea politică a regiunii, dominarea unor clanuri cu conexiuni politico-economice puternice, resursele interne limitate, lipsa accesului

la piața financiară internațională și alocarea inadecvată a resurselor.

Impactul sectorului financiar asupra creșterii este ambiguu. Pe de o parte, creditul bancar a permis marilor întreprinderi industriale să crească, dar pe de altă parte, accesul micului business la credit este restricționat de factori obiectivi și subiectivi. Intensificarea concurenței pe piața bancară determină creșterea interesului băncilor pentru creditarea populației, având șansa de a contribui direct la prosperitatea cetățenilor și la investirea în capitalul uman (prin creditarea educației).

Capitolul II.

Impactul creșterii economice asupra dezvoltării umane

Dezvoltarea umană include un număr mare de dimensiuni ale dezvoltării. Pentru evaluarea progresului țărilor luate în parte și pentru compararea internațională Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare a elaborat un Indice al Dezvoltării Umane care încorporează în sine trei aspecte importante ale dezvoltării umane: sănătatea, educația și veniturile. Conform datelor statistice oficiale, Indicele de Dezvoltare Umană al Republicii Moldova pentru anul 2005 s-a situat la 0,733, depășind nivelul de dezvoltare umană atins în 1993, dar aflându-se încă sub nivelul din 1990-1991. Deși lipsesc datele statistice necesare pentru o evaluare riguroasă, situația Transnistriei la capitolul dezvoltare umană este în linia mari aceeași ca și în restul Moldovei.

Indicele Implicării Genurilor destul de scăzut arată că în Republica Moldova femeile încă nu se bucură de oportunități plenare pentru a participa la procesele de dezvoltare. Decalaje foarte mari de dezvoltare umană se mențin în profil teritorial, satele moldovenești fiind într-o situație vădit dezavantajată. Totodată, într-o serie de orașe mici și chiar la periferiile marilor orașe predomină standarde de viață care nu sunt comune unui veritabil mediu urban. Dezvoltarea urbană, o condiție majoră pentru modernizarea socială și economică a țării, este ignorată în strategiile naționale.

Conceptul dezvoltării umane în mod intrinsec este legat de Obiectivele Milenare de Dezvoltare. Republica Moldova a adaptat obiectivele, sarcinile și indicatorii de dezvoltare

milenară pentru a reflecta mai bine situația și prioritățile sale. Anul 2006 este primul an în care trebuie de făcut bilanțul intermediar al progresului. Conform datelor statistice disponibile, în Moldova au fost realizate progrese notabile în: eradicarea sărăciei extreme și a foamei, reducerea mortalității copiilor, îmbunătățirea sănătății materne. Regrese semnificative au fost admise în domeniul combaterii HIV/SIDA și tuberculozei.

În perioada de creștere economică în domeniul sănătății au fost implementate reforme majore, în particular, au fost introduse asigurările obligatorii de asistență medicală. Este încă prea devreme de evaluat în mod riguros impactul reformei, opiniile publicului vizavi de acest subiect fiind împărțite. Pe fundalul mortalității înalte, sporul natural al populației a rămas negativ, în 2005 situația fiind chiar mai rea decât în oricare din ultimii 15 ani (-1,9 la 1000 locuitori). Speranța de viață a înregistrat unele tendințe pozitive, dar rămâne încă mult sub media europeană. Chiar și femeile, deși trăiesc în mediu cu 8 ani mai mult ca bărbații, au o viață puțin mai scurtă decât în Europa Centrală și țările CSI.

În domeniul sănătății materne și infantile au fost implementate programe de asistență și intervenție care au permis atingerea unor progrese foarte bune. Mortalitatea infantilă în 2000-2005 a scăzut continuu de la 18,4 la 1000 născuți vii la 12,4. Rata de mortalitate a copiilor în vârstă de până la 5 ani a constituit în 2005 14,7 față de 20,3 la 1000 născuți vii în anul 2001. Semnificativ s-a micșorat și mortalitatea maternă, care a scăzut de la 43,9 până la 18,6 cazuri la 100000 născuți vii.

Bolile social condiționate s-au transformat în riscuri majore pentru Republica Moldova. În perioada anilor 2001-2005 s-au înregistrat tendințe de creștere constantă a incidenței globale a tuberculozei de la 93,2 cazuri la 100 mii locuitori până la 130,5 cazuri la 100 mii locuitori (de 10 ori mai mare decât în UE și de 2 ori mai mare decât în grupul țărilor în tranziție). Mortalitatea prin tuberculoză, de care sunt afectați în mod deosebit bărbații, a fost extrem de înaltă pe parcursul întregii perioade analizate și, în anul 2005, a constituit 18,9 cazuri la 100 mii locuitori, față de 15,5 în anul 2001. Un alt viciu social, alcoolismul, a înregistrat o evoluție alarmantă. Incidența alcoolismului cronic în anul 2005 constituia 112,8 la 100 mii locuitori, față de 81,8 în anul

2001, iar incidența psihozelor alcoolice - 19,6 la 100 mii locuitori față de 5,9 în 2001. Deși în ultimii patru ani incidența narcomaniei are tendințe de stabilizare, numărul cumulativ de persoane utilizatoare de droguri este în creștere. Comparativ cu țările apropiate, nivelul morbidității prin HIV/SIDA în Moldova nu este foarte înalt, dar, începând cu anul 2001, se constată o înrăutățire vertiginoasă a indicatorului. În 2005, conform datelor preliminare, incidența HIV a atins nivelul de 13,3 cazuri la 100 mii populație. Ca număr absolut, s-au înregistrat 538 cazuri noi, cu 50% mai mult decât în 2004.

Educația are o importanță majoră nu doar pentru reducerea riscului de sărăcie, dar și pentru plenitudinea realizării potențialului uman. În 2005 familiile conduse de persoane cu studii superioare se confruntau cu un risc de șapte ori mai mic al sărăciei decât cele conduse de persoane fără studii sau analfabete. În perioada de creștere economică s-a îmbunătățit substanțial înmatricularea în instituțiile preșcolare. Dar accesul copiilor din familii sărace la educația preșcolară este extrem de redus. La treapta primară înmatricularea a scăzut din contul mediului rural (86,5 în 2005 comparativ cu 92,5 în 2000). Această reducere este determinată de cauze sistemice: incapacitatea unor familii de a suporta financiar educația primară, nefrecventarea școlii de către copiii lăsați fără supraveghere și abandonarea efectivă a școlilor de către copiii care pleacă cu părinții peste hotare. Înmatricularea netă în educația secundară s-a îmbunătățit datorită mediului rural, dar în viitor ar putea să scadă la nivelul celei înregistrate în educația primară. Interesul pentru studiile superioare este în ascensiune, numărul studenților crescând de la 218 la 10000 locuitori în 2000 la 373 în 2005. Comercializarea marcantă a educației superioare prestate de instituțiile publice a limitat drastic accesul tinerilor din familii sărace la studii superioare. Discriminări între genuri la capitolul educație în Republica Moldova nu există.

Creșterea economică a amplificat presiunile asupra mediului ambiant. S-au intensificat emisiile nocive în atmosferă provocate de sursele mobile, în timp ce sursele staționare au redus impactul lor prin implementarea unor tehnologii ce permit o ecoeficiență mai bună. Lipsa de investiții în instalațiile de purificare a apei a înrăutățit indicatorii de

purificare a apei, în particular în mediul rural. Degradarea mediului răspunde prin limitarea creșterii în agricultură, suprafața terenurilor agricole erodate crescând anual cu 0,9% și generând costuri de peste 250 milioane dolari SUA.

Situația în domeniul sărăciei monetare în perioada de creștere economică s-a îmbunătățit semnificativ. Ponderea populației sărace, evaluate la pragul național al sărăciei, a scăzut de la 67,8% în 2000 la 26,5% în 2004. În termeni relativi, scăderea a fost foarte rapidă în Chișinău și Bălți și foarte inertă în mediul rural. Femeile și bărbații sunt în egală măsură expuși riscului de sărăcie, dar locuitorii din orașele mici se confruntă cu cel mai mare risc de sărăcie. În 2005 incidența sărăciei a crescut din nou din cauza propagării acestui fenomen în mediul rural. Un rol crucial în reducerea sărăciei, de altfel, ca și în menținerea creșterii economice, l-a avut intensificarea veniturilor remise de muncitorii moldoveni emigrați la muncă.

Dar emigrarea a generat consecințe sociale nefaste, în particular, încurajarea procesului de dezintegrare a familiilor și creșterea numărului de copii care locuiesc fără părinții plecați la lucru peste hotare. Inegalitatea de venituri a înregistrat unele tendințe pozitive, determinate de veniturile remise de peste hotare către familiile relativ mai sărace și de plățile sociale care au crescut în câteva runde. În același timp, o reducere durabilă a inegalităților nu va fi posibilă dacă creșterea în sectorul agricol nu va deveni mai semnificativă.

Capitolul III.

Buna guvernare ca premisă a creșterii economice și a dezvoltării umane

Calitatea guvernării joacă un rol foarte important în asigurarea creșterii economice și dezvoltării umane durabile. Influența guvernării se transmite prin: (1) calitatea procesului politic; (2) capacitatea administrativă a autorităților și (3) funcționarea statului de drept. De altfel, pentru a sprijini creșterea economică și dezvoltarea umană, o bună guvernare trebuie să mențină o continuitate a politicilor, un climat de afaceri favorabil, respectul riguros față de lege și, nu în ultimul rând, o forță de muncă educată și sănătoasă.

În acest context, calitatea guvernării în Republica Moldova mai are o cale de parcurs până a se apropia de nivelul țărilor-membre ale UE. În comparație regională, indicii guvernării în Republica Moldova sunt similari cu cei din CSI, dar sunt cu mult devansați chiar și față de cei din România și din țările care au aderat în 2004 la UE.

Transformările procesului politic din ultimii ani pot influența pozitiv procesul de guvernare, în primul rând printr-o tentativă de „consens național” în ceea ce privește reformele și direcția dezvoltării Moldovei. Autenticitatea acestui consens va fi probată prin progrese în implementarea a două documente strategice îmbrățișate de guvernare: Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei și Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova. Totodată, aportul guvernării la creșterea economică și dezvoltarea umană va depinde în mare măsură de progresele reformei în câteva domenii-cheie: reforma administrației publice centrale și locale, politicile de asistență socială, cadrul regulatoriu al afacerilor, combaterea corupției și asigurarea unei justiții echitabile și eficiente.

Creșterea economică a permis Guvernului să mobilizeze resurse financiare mai mari pentru satisfacerea priorităților de dezvoltare umană. În același timp, combinarea priorităților de finanțare nu este optimală. Impactul cheltuielilor guvernamentale asupra dezvoltării umane este limitat și de precizia mică de acoperire a politicii de asistență socială. Eficiența acestei politici este subminată de erorile mari de includere și omisiune a beneficiarilor de plăți sociale și nu contribuie esențial la reducerea sărăciei.

În 2005 a început o reformă menită să optimizeze cadrul regulatoriu al afacerilor, dar aceasta trebuie să fie succedată de o revizuire radicală a domeniului legislativ. Un sistem de administrație publică eficient compus din birocrați competenți și deschiși către cetățeni este o premisă esențială pentru punerea în practică a oricăror strategii de creștere economică și dezvoltare umană. Deocamdată, capacitățile acestui sistem sunt restrânse. În ultimii ani au prevalat tendințele de reducere a gradului de autonomie locală, în timp ce avansarea dezvoltării umane presupune contrariul. Capacitățile administrației locale sunt serios subminate de lipsa lor de cunoștințe, de baza fiscală îngustă și carențele relațiilor fiscale interguvernamentale.

Corupția în Republica Moldova este un flagel social care subminează instituțiile publice și compromite creșterea economică. Corupția conduce la alocarea ineficientă a resurselor în societate și creează distorsiuni în concurența onestă. Pierderile asociate cu mitelile plătite reprezintă costuri mari pentru companii și cetățeni se ridică, conform estimărilor, la 4-5% din PIB. Totodată, corupția acționează ca o taxă asupra investițiilor străine directe, sporind riscurile și micșorând rentabilitatea proiectelor de afaceri.

Capitolul IV.

Creșterea economică, dezvoltarea umană și competitivitatea internațională

Într-o economie globală, creșterea economică și dezvoltarea umană se află într-o relație de dependență mutuală față de competitivitatea internațională a unei națiuni. La nivel internațional există o corelație puternică între nivelul de dezvoltare umană a națiunilor și capacitatea acestora de a fi competitive în economia internațională. Pentru Republica Moldova, cu o economie mică și deschisă, piețele externe au o importanță majoră. Astfel, țara noastră poate să-și asigure o creștere economică și dezvoltare umană durabilă prin maximizarea beneficiilor ce se ivesc în urma deschiderii piețelor străine. Totodată, este extrem de important nu doar ca Republica Moldova să ofere acces neîngrădit pe piața sa, dar și partenerii săi comerciali la Est și la Vest să nu îngrădească exporturile Republicii Moldova.

Comerțul extern servește ca un prim indice al competitivității internaționale a economiei moldovenești. După cum arată datele statistice, exporturile moldovenești suferă de o concentrare excesivă pe arii geografice și pe categorii de produse. Pentru a-și consolida competitivitatea, exporturile trebuie să fie diversificate geografic spre a reduce dependența exagerată de o singură piață externă. În același timp, asortimentul produselor exportate trebuie diversificat cu înclinație spre produse cu valoarea adăugată sporită, aceasta însemnând și competitivitate sporită. În acest sens, este necesară o căutare continuă a unor noi nișe de competitivitate atât prin modernizarea industriilor tradiționale (industria vinurilor, agricultura de înaltă valoare adăugată, textilele), cât și prin inițierea unor afaceri în industrii mai puțin cunoscute în Republica Moldova.

Însă nici una, nici alta nu sunt posibile fără atragerea investițiilor străine directe. Acestea, în afară de capital, mai aduc cu sine noi tehnologii, practici de management, experiențe și cunoștințe. Importanța investițiilor străine directe este apreciată de multe țări, care se află într-o competiție pentru acestea. Totodată, pentru ca investițiile date să aducă beneficii maxime economiei-gazdă, este nevoie de o serie de condiții: caracterul deschis al economiei (fără bariere formale și neformale), cadrul de afaceri favorabil, corupția minimalizată, infrastructură dezvoltată (tradițională și digitală), capital uman educat. Îmboldurile pentru sporirea competitivității internaționale a Republicii Moldova ar trebui să vină anume din partea progreselor înregistrate în aceste domenii importante.

Îmbunătățirea practicilor de management este esențială pentru consolidarea capacități de concurență economică externă a națiunii. Sporirea numărului companiilor profitabile și a rentabilității vânzărilor și activelor denotă și îmbunătățirea performanțelor manageriale în Republica Moldova. Instruirea managerilor în cadrul diverselor programe finanțate de partenerii externi a fost unul dintre factorii care au generat performanțele mai bune ale managerilor. Este necesară propagarea continuă a instruirii și practicilor pozitive, mai ales în sectorul micilor întreprinderi și în mediul rural.

Cercetarea, dezvoltarea tehnologică și inovarea sunt activități care, atunci când își găsesc o aplicare economică, pot să îmbunătățească esențial competitivitatea unei națiuni. Perioada tranziției s-a manifestat prin reducerea finanțării guvernamentale a activităților de cercetare și inovare, ceea ce a condus la risipirea resurselor umane valoroase pe care le avea Republica Moldova. Aceasta a agravat decalajele țării noastre în sfera de cercetare-dezvoltare-inovare. Totuși, Republica Moldova mai dispune încă de avantaje semnificative în domeniul dat. Fructificarea lor economică adecvată este posibilă numai prin integrarea cercetării fundamentale în proiecte comune cu capitalul financiar și cu resursele umane universitare. Această combinație va servi la forjarea unor avantaje competitive ale Republicii Moldova, superioare din punct de vedere calitativ.

Introducere: căutarea unui cerc virtuos al creșterii economice și dezvoltării umane¹

Despre Rapoartele de Dezvoltare Umană

În 1990 Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) a lansat seria de Rapoarte Globale asupra Dezvoltării Umane. Scopul acestor rapoarte este de a readuce ființa umană în centrul dezbaterilor și strategiilor de dezvoltare. Rapoartele date avansează ideea că finalitatea procesului de dezvoltare trebuie să fie multiplicarea libertăților și opțiunilor umane și că acest proces trebuie să se producă pentru oameni și prin oameni. Fiecare raport anual se concentrează asupra unei teme actuale de importanță globală și încearcă să atragă atenția comunității internaționale asupra provocărilor economice, politice, sociale și culturale majore cu care se confruntă omenirea în dezvoltarea contemporană. Totodată, Rapoartele Globale oferă și datele statistice care permit compararea internațională a dezvoltării umane. Fiind traduse în câteva limbi de largă circulație și lansate, practic, simultan în peste 100 de țări, Rapoartele Globale au un impact public global deosebit de puternic.

La scurt timp după primele Rapoarte Globale, au apărut Rapoartele Regionale de Dezvoltare Umană și Rapoartele Naționale de Dezvoltare Umană. Până în prezent au fost pregătite peste 500 de rapoarte regionale și naționale. Primele identifică prioritățile de dezvoltare specifice pentru o anumită regiune a planetei și încurajează formarea unor parteneriate regionale pentru satisfacerea acestor priorități. Rapoartele Naționale au fost concepute ca instrumente analitice care ar anima dezbaterile naționale și ar avansa dezvoltarea umană în lista priorităților pe agenda reformelor politice. Rapoartele Naționale sunt valoroase și prin faptul că ele conțin serii de date statistice congruente ce permit trasarea progresului țării respective pe calea dezvoltării umane. Acestea identifică

prioritățile naționale de dezvoltare umană, consolidează capacitățile analitice și politice naționale și încearcă să angajeze agențiile de dezvoltare naționale și internaționale în parteneriate durabile pentru a avansa dezvoltarea umană în domeniile prioritare pentru națiunea dată.

În Republica Moldova primul Raport Național de Dezvoltare Umană a fost lansat în 1995 și, până în 2004, au fost publicate 7 asemenea Rapoarte. Rapoartele Naționale de Dezvoltare Umană pregătite în Republica Moldova au fost rapoarte independente, elaborate de echipe formate din reprezentanții comunității academice, ai societății civile și practicieni din sferele dezvoltării umane. Rapoartele au oferit analize pertinente și recomandări de politici pe câteva teme de interes național: dezvoltarea umană la etapa timpurie a tranziției, consolidarea statului și integrarea societății, sporirea coeziunii sociale, rolul statului în perioada de tranziție, securitatea umană, cultura păcii și buna guvernare. Abordând dezvoltarea umană din perspective inovatoare, aceste rapoarte au generat dezbateri publice care au influențat benefic strategiile naționale de dezvoltare.

Despre Raportul Național de Dezvoltare Umană 2006

Tema acestui Raport Național de Dezvoltare Umană (în continuare raportul) este „Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane”. În capitolul I al raportului este analizat fenomenul creșterii economice din Republica Moldova în perioada 2000-2005². Capitolul II este consacrat conexiunilor directe și inverse dintre creșterea economică și dezvoltarea umană. În capitolul III este studiat rolul bunei guvernări în consolidarea creșterii economice și dezvoltării umane, în ambele cazuri guvernarea fiind identificată ca factor-cheie al succesului. Date fiind legăturile

¹ Expresia „cerc virtuos” este utilizată ca antonim al expresiei „cerc vicios”.

² În prezentul raport perioada 1991-1999 este numită tranziție timpurie, iar 2000-2005 - perioadă de creștere economică.

strânse dintre creșterea economică, dezvoltarea umană și competitivitatea internațională a unei țări, în capitolul IV autorii raportului s-au concentrat asupra acestei trihotomii.

Se încearcă frecvent acreditarea ideii precum că o creștere economică mai puternică ar garanta și o dezvoltare umană mai rapidă. Însă legătura dintre creșterea economică și dezvoltarea umană nu este una imediată sau omniprezentă și aceasta din cauza că creșterea economică este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru realizarea potențialului uman³. Realizarea acestui potențial nu implică doar o *creștere economică rapidă*, deși viteza creșterii tot contează. Una din condițiile necesare este și o *creștere economică calitativă*.

Denumirea raportului este deosebit de relevantă pentru actuala stare de convalescență economică a Republicii Moldova. La etapa tranziției timpurii țara noastră a trăit un colaps economic acut, care a înrăutățit și indicatorii sociali. Anul 2000 a marcat un punct de cotitură pentru economie, după care, în 2001-2005 economia moldovenească a crescut în medie cu 7% anual. Dar care este *calitatea* acestei creșteri? Oare este în stare Republica Moldova să-și asigure o creștere economică constantă pentru o perioadă lungă de timp? Ce ar trebui de făcut pentru ca creșterea economică să se transpună mai puternic pe planul dezvoltării umane? La acestea și la alte întrebări încearcă să răspundă prezentul raport.

La elaborarea raportului au fost utilizate datele oferite de: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Banca Națională a Moldovei, Ministerul Economiei și Comerțului, Ministerul Finanțelor și Ministerul Sănătății și Protecției Sociale. În unele ocazii sunt folosite date statistice publicate de Fondul Monetar Internațional, de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare și de Banca Mondială. Anumite analize se bazează pe sondajele sau rapoartele publicate de organizații de cercetare guvernamentale și neguvernamentale din Republica Moldova și din străinătate.

Din instrumentarul utilizat la pregătirea raportului a mai făcut parte sondajul sociologic „Creșterea economică și dezvoltarea umană

în viziunea cetățenilor”⁴. Au fost utilizate și rezultatele din cadrul activității a două grupuri-țintă cu tema „Creșterea economică, sărăcia monetară și umană ” și „Impactul guvernării asupra dezvoltării umane”⁵. Opiniile exprimate de participanții la grupurile-țintă sunt citate pe parcursul acestui raport pentru a conferi analizelor cantitative o „față umană”. Autorii speră că în acest fel cititorul va înțelege că, dincolo de cortina indicatorilor statistici, există oameni reali pe care procesele economice și de dezvoltare umană îi privesc la modul direct.

Definirea categoriilor utilizate

Pe parcursul raportului noțiunile de „creștere economică”, „calitate a creșterii economice”, „dezvoltare umană” și indicii ce caracterizează dezvoltarea umană joacă un rol central. Este important de explicat din start categoriile utilizate, pentru a stabili un cadru analitic clar al raportului.

Creșterea economică. De regulă, *prin creștere economică se înțelege procesul de creștere a capacităților productive ale unei economii și a Produsului său Intern Brut (PIB)*. PIB reprezintă valoarea monetară a producției de bunuri și servicii realizate pe parcursul unei perioade de timp de către economia unei țări. Din PIB nu fac parte bunurile și serviciile realizate de rezidenții țării peste hotare, dar se includ cele realizate de nerezidenți în interiorul țării. Pentru calcularea *ratei reale* de creștere a PIB trebuie eliminat impactul exercitat de variația prețurilor. Economii trebuie să crească, deoarece și necesitățile umane cresc și se diversifică continuu. Accelerarea creșterii poate fi realizată prin îmbunătățirea dotării cu capital, creșterea cantitativă și calitativă a forței de muncă, dezvoltarea tehnologică și combinarea mai eficientă a factorilor de producție.

Evident, bunurile și serviciile sunt produse pentru a fi vândute și pentru a se obține venit, de aceea creșterea economică este asociată cu sporirea venitului național. Dar venitul național poate proveni și din surse independente de creșterea economică. În particular, acesta poate spori din contul banilor pe care muncitorii emigranți îi câștigă peste

³ Definiția dezvoltării umane în termeni de realizare a potențialului uman a fost formulată de Mahatma Gandhi, citat în Todaro, 2000.

⁴ Citat pe parcursul acestui raport ca sondaj RNDU 2006.

⁵ Sondajul RNDU 2006 și grupurile-țintă au fost desfășurate de Compania Sociologică CBS – AXA la comanda EXPERT-GRUP și ADEPT.

hotare și îi transferă familiilor rămase în țara de origine.

Calitatea creșterii economice. Definirea „calității creșterii economice” este o sarcină mult mai dificilă decât definirea creșterii economice. Laturile calitative ale oricărui fenomen din lumea reală pot fi cu greu exprimate cantitativ. De aceea, calitatea creșterii economice trebuie analizată în complex. Pornind de la premisa că dimensiunea calitativă a creșterii economice trebuie judecată după „fața sa umană”, autorii acestui raport consideră importante câteva elemente.

Creșterea economică este cu atât mai calitativă, cu cât mai cuprinzătoare este din punct de vedere social și geografic. O creștere economică calitativă asigură un grad înalt de incluziune umană în procesele economice, reduce inegalitatea veniturilor și incidența sărăciei prin majorarea veniturilor păturilor sărace și contribuie la îmbunătățirea educației și sănătății populației. Totodată, o creștere economică calitativă este durabilă din punct de vedere ecologic. Epuizarea resurselor naturale și a capacităților de regenerare ale mediului ambiant poate submina prosperitatea economică a generațiilor viitoare. Creșterea ar mai trebui să fie durabilă și din punct de vedere economic. Pentru aceasta este necesar ca o parte din venitul obținut să fie reinvestit în menținerea sau extinderea bazei pentru viitoarea creștere economică. O creștere economică calitativă rezultă în dezvoltarea economică a națiunii, proces caracterizat de schimbări structurale majore, precum dezvoltarea infrastructurii și realocarea resurselor între sectorul agricol, cel industrial și al serviciilor⁶. O națiune aflată în dezvoltare economică puternică își sporește și abilitățile de competiție pe piețele globale. Iar competitivitatea are conexiuni inverse pozitive cu creșterea economică și cu dezvoltarea umană a națiunii.

Rezumând cele de mai sus, definiția pe care o propunem se bazează pe cinci componente: *creșterea economică este calitativă, dacă aceasta: 1) asigură multiplicarea resurselor și cunoștințelor necesare pentru dezvoltarea umană; 2) consolidează coeziunea socială; 3) este durabilă ecologic; 4) este durabilă economic și 5) este însoțită de modernizări*

structurale profunde. Totodată, trebuie de precizat că creșterea economică calitativă este o premisă necesară, dar nu și suficientă pentru atingerea performanțelor înalte în fiecare din domeniile menționate mai sus. În particular, politicile guvernului sunt o componentă importantă atât pentru ameliorarea calității creșterii ca atare, cât și pentru corectarea eșecurilor de producție și de repartizare inerente unei economii de piață.

O definiție complexă a calității creșterii economice implică și un număr mare de indicatori pentru estimarea acesteia. Unii autori sugerează că calitatea creșterii economice este elucidată de schimbările în ocuparea forței de muncă și în cheltuielile publice cu destinație socială⁷. Alți cercetători utilizează în calitate de indicatori ai calității creșterii economice asemenea indicatori ca durata vieții, rata de fertilitate, emisiile cu impact ecologic, inegalitatea veniturilor, aspectele legate de instituțiile politice, securitatea personală etc.⁸ Pornind de la definiția propusă mai sus, pentru analiza calității creșterii pot fi utilizați următorii indicatori:

1) componenta *dezvoltare umană*: dinamica ocupării forței de muncă și dinamica cheltuielilor publice cu destinație socială (educație, sănătate, protecție socială);

2) componenta *coeziune socială*: incidența sărăciei și coeficientul Gini de inegalitate a veniturilor;

3) componenta *durabilitate ecologică*: emisiile nocive în atmosferă și apă, intensitatea energetică a PIB;

4) componenta *durabilitate economică*: volatilitatea creșterii, rata de investiții exprimată ca raport dintre investițiile de capital și PIB.

5) componenta *modernizare structurală*: structura producției și ocuparea forței de muncă după sectoare (agricultură, industrie, servicii), ponderea forței de muncă angajate pentru producerea bunurilor tehnologic avansate, ponderea bunurilor cu o înaltă componentă tehnologică în totalul de exporturi.

⁶ Hardwick și alții, 2002.

⁷ UNICEF-ICR, 2004.

⁸ Barro, 2002;

Dezvoltarea umană. Conceptul de dezvoltare umană rămâne încă destul de ambiguu, deși este utilizat pe larg. Intuitiv, este clar că dezvoltarea umană este legată de *realizarea potențialului uman*. Dar natura umană este foarte complexă și există o multitudine de valori și idealuri pe care omul le poate urmări pe parcursul vieții sale. Din această cauză, orice tentativă de definire riguroasă a dezvoltării umane nu este ireproșabilă. Una dintre cele mai laconice, dar și mai comprehensive definiții ale dezvoltării umane a fost propusă în Raportul Global de Dezvoltare Umană 2005. „Prin dezvoltare umană se are în vedere libertatea [...] omului de a face și de a fi” (trad. n.)⁹. „Însă, cu toate că libertățile și drepturile individuale sunt foarte importante, oamenii ar putea beneficia foarte puțin de ele, dacă sunt săraci, bolnavi, analfabeți, discriminați, expuși violențelor sau lipsiți de voce politică”¹⁰ (trad. n.).

O definiție mai riguroasă a dezvoltării umane ar fi următoarea: „*dezvoltarea umană este procesul de expansiune continuă a opțiunilor accesibile într-o modalitate care le permite oamenilor să ducă o viață mai lungă, mai sănătoasă și mai decentă*”¹¹ (trad. n.). Dar, totuși, aceste elemente importante nu sunt suficiente pentru a arăta măsura în care omul *poate alege în mod efectiv* sau dacă omul, *efectiv, are din ce alege*. Alte dimensiuni inerente dezvoltării umane sunt educația, libertatea politică¹², libertatea culturală¹³, securitatea personală, posibilitatea de a trăi într-un mediu ecologic inofensiv, egalitatea șanselor indiferent de gen, etnie, rasă sau religie, incluziunea socială etc. Astfel, dezvoltarea umană este un concept multidimensional care, probabil, este mai ușor de înțeles intuitiv, decât de definit cu rigurozitate academică.

Indici pentru măsurarea dezvoltării umane. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) a întreprins cele mai sistematice și mai ambițioase eforturi de măsurare și comparare internațională a progresului pe calea dezvoltării umane¹⁴. Pentru evaluarea țărilor din punct de vedere

al dezvoltării umane, PNUD utilizează cinci indici: Indicele Dezvoltării Umane (IDU), Indicele Sărăciei Umane-I pentru țările în curs de dezvoltare, Indicele Sărăciei Umane-II pentru o serie de țări din grupul OCDE, Indicele Dezvoltării Raportat la Genuri (IDRG) și Indicele Implicării Genurilor (IIG).

IDU este folosit în mod curent ca cel mai sugestiv indicator al dezvoltării. Calcularea sa se bazează pe trei finalități majore ale procesului de dezvoltare: 1) *longevitatea* măsurată ca speranța de viață la naștere; 2) *educația*, măsurată ca media aritmetică ponderată dintre rata alfabetizării adulților (pondera 2/3) și rata brută de cuprindere în educația primară, secundară și terțiară (pondera 1/3); și 3) *standardele de viață*, măsurate ca PIB pe cap de locuitor în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare (detalii a se vedea în textul de bază și în Notele Tehnice).

Conexiunile dintre creșterea economică și dezvoltarea umană

Literatura economică contemporană demonstrează că există o relație bilaterală între dezvoltarea umană și creșterea economică¹⁵. Dezvoltarea umană, care ar trebui privită ca finalitate majoră a omenirii, nu este durabilă fără o creștere economică calitativă. Creșterea economică influențează asupra dezvoltării umane prin intermediul cheltuielilor sociale ale administrației centrale și locale, ale gospodăriilor casnice și ale organizațiilor neguvernamentale. La rândul său, o dezvoltare umană mai înaltă asigură o creștere economică mai consistentă. Dezvoltarea umană asigură îmbunătățirea abilităților fizice și intelectuale ale forței de muncă. Acestea influențează asupra setului de tehnologii importate și a capacităților de adaptare și inovare ale economiei care, la rândul lor, determină la modul direct compoziția și volumul producției, structura exporturilor și distribuirea venitului.

Una dintre căile care poate consolida legătura pozitivă dintre creșterea economică și dezvoltarea

⁹ UNDP, 2005, pag. 18.

¹⁰ Idem.

¹¹ Booser and others, 2003.

¹² UNDP, 2003.

¹³ UNDP, 2004.

¹⁴ Todaro, 2000.

¹⁵ Acest alineat se bazează pe cercetarea făcută de Booser and others, 2003.

tarea umană este buna guvernare. Prin intermediul ajustărilor legale și instituționale, buna guvernare asigură o distribuție social echitabilă a veniturilor, stimulează inovațiile și investițiile. Facilitând în acest fel combinarea unei creșteri economice calitative cu dezvoltarea umană, guvernarea contribuie la consolidarea competitivității internaționale a națiunii. Mai departe, competitivitatea îmbunătățită va servi la atragerea unor resurse din exterior care vor contribui la ameliorarea creșterii economice și a dezvoltării umane.

Pentru consolidarea legăturilor pozitive cu dezvoltarea umană, calitatea creșterii economice este mai importantă decât viteza acestei creșteri. Istoria ne oferă numeroase exemple în care economiile au crescut puternic, însă nu s-au înregistrat îmbunătățiri substanțiale pe planul dezvoltării umane. Un mare număr de țări din America Latină și din Africa au stagnat din punct de vedere al dezvoltării umane pe parcursul unor lungi perioade de creștere economică. Legătura dintre expansiunea economiei și reducerea sărăciei este asigurată în principal prin generarea unui număr mai mare de locuri de muncă bine plătite. În realitate, creșterea economiei poate și să nu fie însoțită de multiplicarea locurilor de muncă, situație care pune sub semnul întrebării calitatea creșterii economice. După cum demonstrează și exemplul Republicii Moldova, uneori creșterea producției are loc în paralel cu lichidarea locurilor de muncă și cu emigrarea forței de muncă din țară. În absența unor politici echitabile și eficiente de redistribuire a venitului, o creștere economică limitată numai la câteva sectoare economice sau regiuni geografice sporește, în loc să reducă, inegalitatea veniturilor și a standardelor de viață. Țările în curs de dezvoltare din bazinul Amazonului și din Asia de Sud-Est evidențiază prin exemplele lor negative o altă latură perversă a creșterii economice necontrolate, și anume: impactul nefast asupra mediului. Ar mai fi de adăugat că creșterea economică trebuie să consolideze regimuri democratice, și nu autocratice, după cum se întâmplă frecvent. În sfârșit, performanțele productive mai înalte, modernizarea economică și integrarea în rețelele globale trebuie să contribuie la propășirea culturii naționale, nu la degradarea ei.

Cum arată creșterea economică a Republicii Moldova din perspectiva calitativă? Majoritatea cercetărilor efectuate de autori moldoveni și străini sugerează că factorii care alimentează creșterea actuală sunt provizorii. Dacă nu se vor produce schimbări calitative ale creșterii, influența acestor factori se va estompa în decurs de câțiva ani. Impactul creșterii asupra dezvoltării umane este deocamdată ambiguu. În 2000-2004 creșterea a fost acompaniată de îmbunătățirea indicatorilor care măsoară sărăcia (incidența, profunzimea, acuitatea¹⁶). Dar corelația pozitivă dintre creșterea economică și reducerea sărăciei poate fi în mare măsură un artefact statistic. Proporții importante din creșterea economică și reducerea sărăciei pot fi explicate de o variabilă fundamentală comună – transferurile bănești de la muncitorii moldoveni plecați peste hotare către familiile lor rămase în țară¹⁷. În 2005 creșterea economică a continuat, dar incidența sărăciei a crescut, lucru ce demonstrează legătura slabă dintre creșterea economică și reducerea sărăciei.

Pe parcursul perioadei de creștere economică majoritatea indicatorilor dezvoltării umane din Republica Moldova s-au ameliorat. În particular, s-a îmbunătățit și Indicele Dezvoltării Umane. Însă în multe domenii progresul atins este foarte fragil, din cauza că și creșterea economică este vulnerabilă, iar sistemul economic național este expus unor riscuri externe majore. De cele mai multe ori numărul de locuri de muncă lichidate în cadrul întreprinderilor mari a depășit numărul de locuri de muncă create. Salariile reale au crescut, dar în mare măsură acest lucru este explicat de declinul ofertei de muncă într-o serie de ramuri. Și productivitatea muncii a crescut, dar mai curând din cauza scăderii numărului de muncitori, decât de pe urma îmbunătățirii dotării cu capital a întreprinderilor. Inegalitatea în distribuirea veniturilor nu s-a redus substanțial, iar în profilul regional, creșterea rămâne concentrată în proporție de 60-65% în zona capitalei. Cu toate că nici raioanele nu stagnează, creșterea la nivel regional este prea slabă pentru a reduce substanțial decalajul dintre venituri și standardele de viață în interiorul țării.

¹⁶ Pentru o explicație bună a sensului acestor indicatori, vedeți UMPS, 2003.

¹⁷ Pentru o analiză mai detaliată, vedeți Weeks and others, 2005 și BM, 2005.

Mesajele principale ale Raportului Național de Dezvoltare Umană 2006

Responsabilii de elaborarea, adoptarea și implementarea politicilor trebuie să înțeleagă că *pentru Republica Moldova este extrem de importantă atât accelerarea creșterii, cât și îmbunătățirea calității*. Accelerarea creșterii este necesară pentru reducerea decalajelor mari dintre veniturile din țara noastră și cele din alte țări europene, iar îmbunătățirea calității creșterii va asigura funcționarea efectivă a „curelor de transmisie” de la creșterea economică spre îmbunătățirea dezvoltării umane. Pe termen mediu și lung, îmbunătățirea dezvoltării umane va consolida creșterea economică. Dacă nu vor fi atinse standarde mai înalte de dezvoltare umană, Republica Moldova riscă să intre într-o nouă perioadă de stagnare economică, având puține șanse de integrare europeană sau de realizare a oricărei alte strategii naționale. Calitatea guvernării, eficiența sistemului administrativ și implementarea efectivă a proiectelor naționale adoptate vor avea un impact crucial asupra dezvoltării umane în următorii câțiva ani. Pe parcursul anului 2005 – începutul anului 2006 contextul politic din Republica Moldova a fost marcat de evoluții noi, în primul rând de atingerea unui consens politic minim necesar între guvernare și opoziție privind o serie de probleme de interes național. Această fereastră de oportunitate temporară trebuie folosită pentru elaborarea și implementarea unor politici efective ce ar consolida legăturile pozitive dintre creșterea economică și dezvoltarea umană.

O tendință care pune mari semne de întrebare asupra calității creșterii din Republica Moldova este emigrarea forței de muncă. Numărul oficial al celor aflați peste hotare la muncă a crescut de la 231 mii în 2002 la 394 mii în 2005 și acest proces nu manifestă

semnale de ranversare. Din contra, șomajul înalt în rândul tinerilor alimentează continuu fluxurile emigraționiste, iar diasporele moldovenești deja formate în Comunitatea Statelor Independente și Uniunea Europeană simplifică mult procesul de emigrare. Intensitatea emigrației probează o lipsă de încredere colectivă față de viitorul acestei țări și faptul că creșterea economică pentru mulți cetățeni nu a adus nimic pozitiv. *Cultivarea încrederii față de viitorul țării, inclusiv prin politici economice eficiente, social-responsabile și care să contribuie la dezvoltare umană, este sarcina politică majoră pentru actuala și viitoarele guvernări din Republica Moldova*. Acesta este un alt mesaj important pe care autorii doresc să-l transmită.

În sfârșit, *numai sinergia unei creșteri economice calitative cuplate cu un proces continuu al dezvoltării umane i-ar permite Republicii Moldova să devină mult mai competitivă pe plan internațional*. Paradoxal, în pofida creșterii economice, indicatorii de competitivitate ai Republicii Moldova se înrăutățesc și aceasta din cauza că resursele umane nu se dezvoltă suficient de rapid. Dacă nu va încerca să devină mai competitivă, Republica Moldova nu va reuși să atragă resursele, cunoștințele, ideile și tehnologiile externe necesare pentru o creștere economică mai puternică și mai calitativă pe viitor și pentru consolidarea realizărilor sale pe planul dezvoltării umane. Dimensiunea globală a proceselor economice, politice și culturale devine astăzi tot mai vizibilă. Dacă va reuși să-și constituie o economie robustă și să depășească faza de dezvoltare umană mediocră, Republica Moldova va fi în stare atât să se integreze armonios în „concertul global” al națiunilor, cât și să participe avantajos la competiția lor globală.

Bilanțul dezvoltării umane în perioada de creștere economică

Elementul analizat	Realizări	Eșecuri
Indicele Dezvoltării Umane	Din 2000 până în 2005 Indicele Dezvoltării Umane al Republicii Moldova a crescut de la 0,703 la 0,733.	Republica Moldova rămâne sub media mondială a Indicelui Dezvoltării Umane (0,741 în 2003).
Veniturile	PIB per capita a crescut de la 354 USD în 2000 la 860 USD în 2005 ¹ . Incidența sărăciei a scăzut de la 67,8% în 2000 la 26,5% în 2004, iar incidența sărăciei alimentare – de la 52,2% la 14,7%.	În 2005 incidența sărăciei a crescut la 29%, din contul mediului rural și al orașelor mici. Țara noastră este percepută ca cea mai săracă în Europa. În 2004 peste 21% din copiii care trăiesc în mediul rural se confruntau cu sărăcia alimentară.
Inegalitățile	Raportul chintilic al veniturilor s-a micșorat de la 10,9 în 1999 la 8,5 în 2004 ² . Datorită veniturilor provenite din emigrare, coeficientul Gini al veniturilor monetare s-a redus de la 0,70 în 1999 la 0,54 în 2004.	Din cauza vulnerabilității veniturilor în mediul rural, progresul realizat în reducerea inegalităților este fragil. Inegalitățile sunt în mare măsură atenuate de factori independenți de politicile economice (în primul rând, de veniturile provenite din emigrație).
Oportunitățile economice	Sectorului privat îi revin circa 80% din PIB. Activitatea economică a devenit mai liberalizată. Stocul de investiții străine directe în 2000-2005 a crescut de aproape 4 ori.	În 2000-2005 numărul persoanelor ocupate în economie a scăzut cu 12%. Emigrația intensă sugerează că eșecurile în multiplicarea oportunităților economice au prevalat asupra succeselor. Șomajul tinerilor a crescut de la 15-16% în 2000-2002 la 18-19% în 2003-2005.
Durata vieții	Speranța de viață pentru femei a crescut de la 71,2 ani în 2000 la 72,2 în 2004, iar pentru bărbați de la 63,9 la și 64,5 ani.	Decalajul dintre longevitatea femeilor și bărbaților a crescut de la 7,3 la 7,7 ani în 2000-2005. Durata vieții rămâne cu 10 ani mai mică decât în țările din UE.
Mediul ambiant	În 2000-2004 emisiile atmosferice nocive de la sursele staționare au scăzut cu 14%. Se observă o tendință de îmbunătățire a ecoeficienței industriale.	În 2000-2004 s-a triplat numărul de cazuri de poluare gravă a resurselor de apă. Emisiile nocive în atmosferă de la sursele mobile au crescut cu aproape 30%. Suprafața solurilor erodate crește cu 0,9% anual.
Educația	Rata brută de cuprindere globală în învățământ a crescut de la 70,3% în 2000 la 71,7% în 2005. Cheltuielile publice pentru educație au crescut de la 5,5% la 6,8% din PIB.	Rata de cuprindere în învățământul primar în mediul rural a scăzut de la 92,5% în 2000 la 86,7% în 2005. Învățământul continuă să fie subfinanțat, lucru care favorizează plățile private neoficiale.

¹⁸ Indicatorul a fost calculat pe baza cursului valutar de piață. Pentru anul 2005, în calcul a fost luată cifra revizuită a numărului populației conform datelor recensământului din 2004 (GRM, 2006).

¹⁹ Raportul chintilic este definit ca un raport dintre venitul total care revine celor mai bogați 20% din cetățeni și venitul total care revine celor mai săraci 20% din cetățeni.

Sănătatea	Mortalitatea infantilă s-a micșorat de la 18,3 cazuri la 1000 nou-născuți vii (anul 2000) până la 12,4 (2005), iar a mortalității materne - de la 27,1 la 100 mii născuți în 2000 până la 18,6 în 2005.	Rata sporului natural s-a menținut negativă în 2000-2005, media anuală fiind de -1,1. O problemă tot mai serioasă devin bolile condiționate social. Rata mortalității asociate cu tuberculoza a crescut de la 16,9 la 100 mii locuitori în 2000 la 18,9 în 2005.
------------------	---	--

Condițiile de trai	În 200-2004 ponderea populației cu acces durabil la surse îmbunătățite de apă a crescut de la 37,8% la 44,5%, iar ponderea populației ce are acces la sistemele de canalizare, de la 41,1% la 43,6%.	Dotarea locuințelor din mediul rural cu sisteme de canalizare și apeducte este de numai 4%. Numai 10% din gospodăriile sunt conectate la sistemul de distribuire a gazului. Doar 1% din locuințele sătești sunt dotate cu baie sau duș în interior.
---------------------------	--	---

Securitatea personală	În 2000-2004 a scăzut cu 25% numărul total de infracțiuni înregistrate.	În 2000-2004 numărul de violuri și tentative de viol a crescut cu 40%. Față de 1998, numărul infracțiunilor legate de narcomanie s-a triplat.
------------------------------	---	---

Egalitatea șanselor	În 2000-2005 Indicele Dezvoltării Raportat la Genuri s-a ameliorat de la 0,700 la 0,732. Indicele Implicării Genurilor a crescut de la 0,413 la 0,564. Au fost ratificate un șir de convenții ILO, Codul securității sociale, Carta Socială europeană (articolele obligatorii).	În administrația publică județeană (raională) și locală au fost create, dar ulterior lichidate, funcțiile de specialiști în probleme de gender. Deși femeile prevalează ca număr într-o serie de sectoare (educație primară, sănătate), în funcțiile de gestiune sunt numiți în mod prioritar bărbați. Salariul femeilor constituie numai 70% din cel al bărbaților.
----------------------------	---	--

Democrația	În 2000-2005 în Moldova a fost asigurată transmiterea pașnică a puterii politice. Moldova a ratificat o serie de convenții internaționale în domeniul drepturilor omului.	În procesele electorale nu a fost respectat principiul accesului egal la presă al concurenților. Justiția a rămas dependentă politic și financiar de guvern. Nu a scăzut nivelul de politizare a administrației publice.
-------------------	---	--

Capitolul I. Creșterea economică: aspecte cantitative și calitative

Acest capitol analizează creșterea economică din Republica Moldova, încercând să identifice „fața umană” a fenomenului. Sunt trecuți în revistă factorii fundamentali care determină creșterea și schimbările structurale care se produc în economie. Este analizat rolul emigrației în menținerea creșterii economice. Autorii au aruncat o privire asupra funcționării pieței muncii în condițiile creșterii economice. Capitolul reflectă utilizarea veniturilor produse în țară și peste hotare și implicațiile asupra creșterii. A fost analizat rolul sectorului financiar în susținerea acestui proces. De asemenea, autorii au abordat creșterea economică în profil regional, inclusiv în regiunea transnistreană. Capitolul se încheie cu recomandări de politici pentru consolidarea creșterii economice.

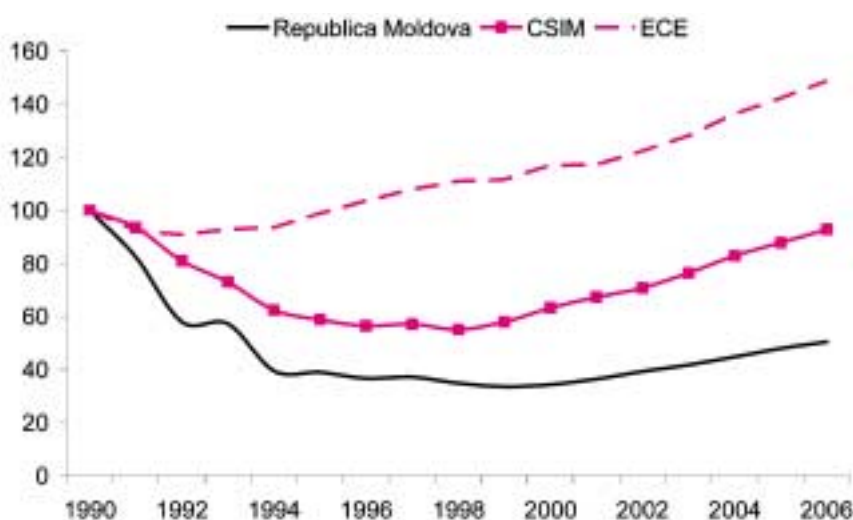
Evoluția economiei în tranziție

Republica Moldova a intrat în perioada de tranziție fiind mai săracă decât majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est (ECE) și cele din Vestul Comunității Statelor Independente (CSI). Din cauza întârzierii reformelor, a slăbiciunilor structurale și șocurilor macroeconomice puternice, țara a suferit un colaps transformațional deosebit de acut și de lungă durată (Figura 1). Ca urmare

a colapsului, decalajele economice dintre Republica Moldova și țările din ECE și CSI s-au aprofundat.

Anul 2000 a marcat încheierea unui deceniu de criză economică. Rata medie de creștere a PIB înregistrată în perioada 2000-2005 a fost de 6,1%, adică sub nivelul CSI (7,2%) și peste nivelul ECE (4,2%). Revenirea economiei pe o traiectorie ascendentă a fost favorizată de stabilitatea macroeconomică

Figura 1. PIB al Republicii Moldova în context regional, 1990=100%.

Note: CSIM – Comunitatea Statelor Independente și Mongolia, ECE – Europa Centrală și de Est, Malta și Turcia (clasificarea FMI)

Surse: IMF, 2006; rapoartele anuale ale BNM, CISR și calculele autorilor.

“Ce înțeleg eu prin creștere economică? Dacă aș putea

să deschid o fermă sau să plantez o vie, eu la câțiva oameni aș putea da de lucru. Așa ar crește și economia în țară, și oamenii ar trăi mai bine.” (Emilian, 40 ani, proprietar de pământ, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

și de evoluția puternică a cererii de consum interne și externe. Veniturile remise de cetățenii emigrați la muncă se numără printre factorii principali care au stimulat creșterea economică¹.

Creșterea s-ar fi reluat mai devreme și ar fi fost mai puternică dacă Republica Moldova ar fi reușit să-și diversifice comerțul extern și să implementeze reforme structurale și instituționale consistente. Realizarea acestor deziderate ar fi minimizat pierderile suportate de pe urma crizei financiare ruse din 1998. Dar chiar și după criza din 1998 nu au fost adoptate strategii eficiente care să reducă expunerea țării la riscurile comerciale. Consecințele concentrării excesive a exporturilor s-au manifestat din nou în 2006, când economia a avut de suferit după ce Federația Rusă a interzis importul vinurilor moldovenești.

Cum se raportează producția de astăzi la situația de la începutul tranziției? Conform calculelor, PIB realizat în 2005 a fost mai mare decât cel din 1994, dar mai mic decât cel din 1993 (Figura 1). Dacă nu se vor produce circumstanțe nefavorabile majore și dacă se va asigura o creștere anuală de 5,5%, către 2009 Republica Moldova va putea reveni la nivelul

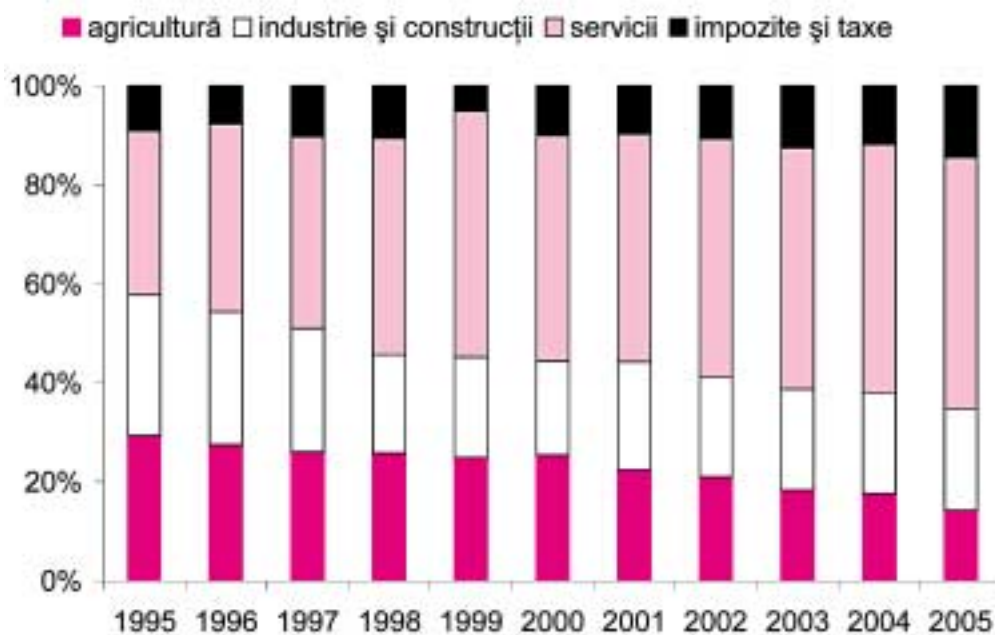
de producție din 1993. După estimările noastre, încă un deceniu de creștere economică va fi necesar pentru recuperarea nivelului de venituri din 1989-'90. Cât despre convergența către media europeană a veniturilor, nici chiar o creștere stabilă de 5-6% nu va permite o recuperare semnificativă a decalajului existent pe parcursul următoarelor câteva decenii.

Modernizările structurale

Serviciile au adus cea mai importantă contribuție la creșterea economică din 2000-2005. Deosebit de mult au crescut serviciile de transport, telecomunicații și tranzacțiile imobiliare. Împreună, aceste ramuri au generat 30% din creșterea PIB. Din cauza evoluției sale sinuoase, agricultura a contribuit cu numai 15% la variația PIB. În industria prelucrătoare a fost obținută a cincea parte din creșterea PIB. Rezultanta acestor tendințe a fost schimbarea semnificativă a structurii producției (Figura 2). Ponderea agriculturii în valoarea adăugată brută a scăzut de la 28% la 22%, serviciile au crescut de la 53% la 58%, în timp ce cota industriei nu s-a modificat esențial.

Figura 2. Modificarea structurii producției în Republica Moldova 1999-2004.

Surse: Calculele autorilor pe baza BNS, 2006.

²⁰ BM, 2005.

În perioada de creștere economică s-a observat reducerea substanțială a ponderii populației care lucrează în agricultură și majorarea ponderii celor ocupați în servicii (Tabelul 1). O schimbare fundamentală este că agricultura a cedat locul serviciilor ca sector ce angajează cel mai larg segment al forței de muncă.

„Eu am lucrat la țară, ca profesoară de limba și literatura rusă. Am deschis un magazin privat al meu, cât de cât ne ridicam. Dar nu ni s-a permis să creștem prea mult, unii oamenii legați cu autoritățile locale ne-au obligat să închidem afacerea. Atunci am fost nevoiți să venim la oraș, deoarece la țară pentru noi deja nu mai era de lucru.” (Ludmila, 44 ani, angajată la fabrica de mobilă, Chișinău.)

Tabelul 1. Ocuparea forței de muncă pe sectoare, % din total.

	1999	2005
Agricultură	49,8	40,7
Industrie	11,1	12,1
Servicii	39,1	47,2
Total	100	100

Sursa: BNS, 2006, b).

Aparent, aceste schimbări structurale ar indica asupra unei modernizări incipiente a sistemului economic moldovenesc²¹. Dar acest început de modernizare a generat costuri sociale foarte înalte. Cauza este că fenomenul dat se produce nu prin realocarea forței de muncă de la sectoarele neperformante la cele performante, ci prin simpla eliminare a forței de muncă excesive din categoria economic activă. În 2005 populația ocupată pe economie era cu 13% mai mică decât în 2000, iar în agricultură – chiar cu 30%. În ultimă instanță, consecința acestei „modernizări” necontrolate este numărul mare de cetățeni plecați la muncă peste hotare.

Reflectă oare creșterea PIB dezvoltarea sectorului real al economiei? Conform metodologiei statistice, în componența PIB intră valoarea adăugată brută și impozitele nete pe produs și import. Anume dinamica valorii adăugate brute este indicatorul dezvoltării sectorului real. Însă în 2000-2005 impozitele percepute pe produs și importuri au crescut mult mai rapid decât valoarea adăugată brută (131% față de 33%). Creșterea accelerată a impozitelor a fost posibilă datorită intensificării consumului final taxat prin TVA și accize. Astfel, din cauza sporului puternic al impozitelor reflectat în PIB, creșterea economică

pare a fi nițel „umflată” aritmetic. Aproape 1/3 din sporul PIB din anii 2000-2005 a fost determinată de colectarea impozitelor și numai 2/3 - de expansiunea sectorului real. Drept urmare, cota valorii adăugate în PIB a scăzut de la 89,3 în 2000 la 83,6% în 2005.

Evoluția valorii adăugate brute pe diferite sectoare a fost extrem de instabilă, indicând existența unor riscuri sporite la adresa creșterii economice. Agricultură este sectorul unde se manifestă cele mai mari riscuri care compromit dezvoltarea economică rurală. Dar creșterea nu a fost foarte stabilă nici în alte ramuri. Chiar în prima jumătate a anului 2006 s-a produs o recesiune industrială puternică, determinată de scăderea cu 50% a producției de vinuri.

Dezechilibre structurale importante se observă analizând eficiența utilizării forței de muncă. Astfel, agricultura, oferind ocupații pentru 41% din forța de muncă, contribuie cu numai 22% la valoarea adăugată pe economie. Pe de altă parte, telecomunicațiile și transporturile, deși angajează sub 6% din forța de muncă, au contribuit practic, la fel de mult ca și agricultura la creșterea valorii producției totale. Aceasta demonstrează că creșterea economică are o bază relativ îngustă din punct de vedere al forței de muncă implicate. Agricultorii obțin venituri relative din ce în ce mai mici și acest lucru complică combaterea sărăciei rurale. Productivitatea muncii este principalul factor care explică diferențele de eficiență și de venituri. Productivitatea muncii din agricultură constituie numai 20% din productivitatea muncii din transporturi și telecomunicații. Dar, pe lângă productivitate, mai există și alți factori care limitează veniturile agricole la un nivel nejustificat de mic, inclusiv politica agricolă și structura pieței.

„Am încercat să lucrez în Strășeni și nu am putut rezista, trebuia să plătesc drumul, gazda, iar leafa era mică.” (Galina, 34 ani, șomer, locuitor rural.)

²¹ Conform teoriei lui Rostow, în dezvoltarea lor țările avansează de la societăți tradiționale caracterizate de o pondere înaltă a sectorului primar spre societăți moderne caracterizate de o pondere mai înaltă a sectoarelor secundar și terțiar (mai multe detalii vezi Todaro, 2000).

Constatările de mai sus ne conduc la o dilemă complicată de politică economică. Pe de o parte, sectorul agricol, ineficient și intensiv în forță de muncă, reprezintă o barieră în calea modernizării economice a țării și este costisitor pentru bugetul public. Din aceste cauze trebuie redusă dependența economiei față de agricultură. Dar, pe de altă parte, agricultura reprezintă singura opțiune de supraviețuire pentru cei peste 650 mii de cetățeni săraci care locuiesc în mediul rural. Modernizarea sectorului agricol prin îmbunătățirea dotării cu capital va implica și o cerere mai mică pentru forța de muncă. Dacă în paralel cu modernizarea agriculturii în localitățile rurale nu vor apare locuri de muncă în industrie și servicii, o reducere forțată a dependenței de agricultură ar putea determina o emigrare și mai intensă a populației rurale, fie în orașe, unde oportunitățile de muncă nu abundă, fie peste hotare.

Situația agriculturii

În 1992-1999 în Republica Moldova a fost implementată reforma agricolă care a avansat în condiții adverse, pentru un timp fiind chiar sistată. Nomenclatura rurală a demonstrat o ostilitate vădită față de reformă.

Chiar și astăzi continuă tentativele de a contesta rezultatele privatizării în agricultură sau necesitatea reformei propriu-zise. Această reformă însă era absolut necesară, deoarece marile

gospodării agricole funcționau lamentabil, nefiind capabile să se adapteze la realitățile apărute după destrămarea sistemului sovietic. Analiza retrospectivă a evenimentelor denotă corectitudinea deciziei strategice de a reforma agricultura, dar și erorile care au fost comise în implementare și lipsa unei politici agricole coerente la etapa postprivatizare. Drept urmare, o bună parte din întreprinderile agricole funcționează încă după tiparul gospodăriilor colective sovietice (colhozuri). Unul dintre rezultatele deficiențelor manageriale este și mărirea mică a salariilor achitate lucrătorilor.

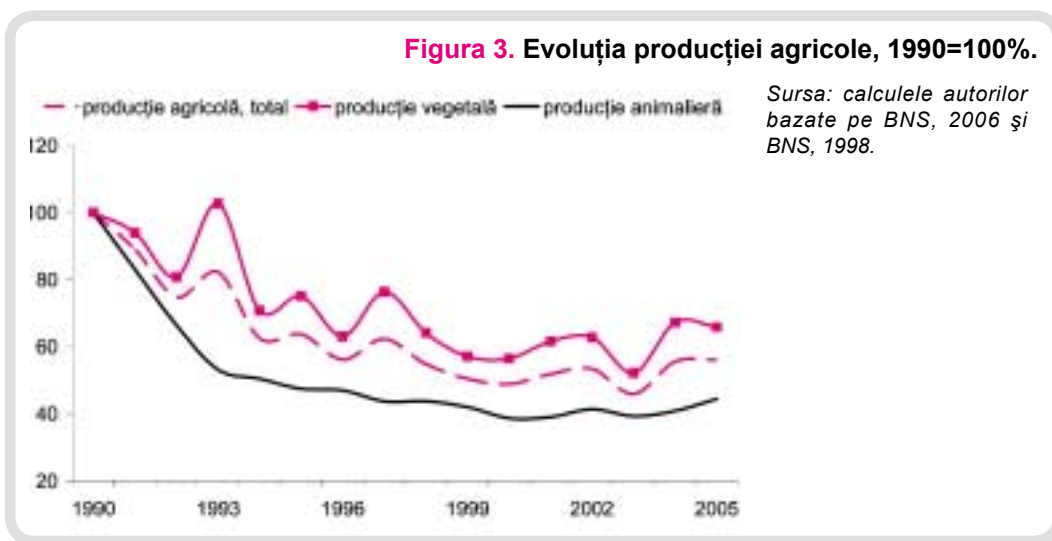
Privatizarea terenurilor agricole s-a bazat pe repartizarea pământului acelor persoane care au lucrat în gospodăriile agricole sau în întreprinderile care deserveau gospodăriile agricole. Cu toate că modelul ales a asigurat echitatea distribuirii proprietății funciare, mecanismul derulării reformei funciare a fost defectuos²². Deficiențele mecanismului și erorile comise în procesul de implementare au generat costuri economice, sociale și umane înalte pe care încă le mai suportă comunitățile rurale.

Tergiversarea și erorile admise în implementarea reformelor explică de ce pe parcursul tranziției agricultura moldovenească a trecut prin una dintre cele mai acute recesiuni comparativ cu alte țări reformatoare²³. În anul 2000 producția agricolă era de numai 50% din cea realizată în 1990 (Figura 3). În contrast

**„Muncesc
sărmanii
țărani și tot
nu mai au
nimic. Dau cu sapa
și tot nu ajunge.”**
(Galina, 34 ani, șomer,
locuitor rural.)

Figura 3. Evoluția producției agricole, 1990=100%.

²² Distribuirea terenurilor agricole în funcție de bonitatea solului pare o măsură, cel puțin, stranie. Bonitatea solului este un indicator relativ care depinde de mulți factori. Graba, lipsa transparenței în repartizarea terenurilor agricole și distrugerea fondurilor fixe au compromis rezultatele scontate de la implementarea reformei. Reformarea agriculturii a derulat fără o strategie chibzuită de dezvoltare a sectorului care să sugereze noilor proprietari de terenuri agricole cum să gestioneze proprietatea funciară dobândită.

²³ BM, 2005.

cu industria și serviciile, anii 2001-2005 au fost pentru agricultură mai degrabă ani de stagnare.

Astăzi, în urma reformei agricole, peste 86% din terenurile agricole aparțin sectorului privat. Cea mai mare parte din terenuri sunt prelucrate de gospodăriile țărănești pe o suprafață medie de 1,36 ha teren agricol²⁴. Acest segment de gospodărie agricole determină în mare măsură evoluția din întregul sector agricol (Boxa 1).

Suprafața mică a terenurilor agricole a generat dezbateri intense vizavi de politica agricolă, după 2001 guvernele din Republica Moldova periodic avansând ideea consolidării terenurilor agricole. Pentru comparație, în Uniunea Europeană media suprafeței agricole exploatate este de 18,7 ha. Dar o fragmentare a fondului funciar similară cu

cea din Republica Moldova este specifică și pentru alte țări în tranziție²⁵. Aproximativ 82% din exploatațile agricole din ECE au o suprafață medie sub 5 ha. Conform datelor recensământului agricol din România, în anul 2003 existau peste 4,7 milioane exploatați agricole cu o suprafață medie de 2,9 ha, majoritatea absolută fiind exploatații agricole individuale.

În prezent, mărimea medie a entităților agricole din Republica Moldova urmează o tendință firească de extindere, terenurile fiind consolidate de proprietarii lor prin procurare sau arendare. Problema majoră în agricultură constă nu în suprafața terenurilor. Veniturile mici ale producătorilor agricoli sunt rezultatul caracterului comercial restrâns al activității economice în majoritatea gospodăriilor agricole (jumătate din

„De la cultivarea pământului nici un venit nu obții.”

(Nicolae, 55 ani, proprietar de pământ, locuitor rural.)

Boxa 1.

Portrete ale micilor gospodării agricole în Republica Moldova.

Deși activează pe suprafețe în medie relativ mici, în 2004 întreprinderilor țărănești le-au revenit 60% din producția vegetală și 90% din producția animalieră²⁶. Majoritatea acestor entități obțin produse agricole pentru consum familiar și mai puțin pentru piață. După dezmembrarea agriculturii de tip socialist, gospodăria țărănească a devenit cea mai accesibilă formă de organizare a activității pentru supraviețuirea cetățenilor din mediul rural. Evoluția acestor forme depinde de mai mulți factori de ordin economic și social. Convențional, am putea să divizăm producătorii agricoli mici în trei grupuri:

Primul grup este format din gospodăriile care reușesc să se adapteze la noile condiții de activitate și progesează implementând noi sisteme de producție. De regulă, fondatorii acestor gospodării agricole au un statut social ceva mai înalt și posedă minimumul necesar de cunoștințe pentru a gestiona o afacere agricolă. Acești producători reacționează la semnalele pieței, au venituri relativ constante, investesc în procesul de producere, aplică tehnologiile agricole, au acces la informație și la diverse programe de asistență agricolă.

Al doilea grup reprezintă gospodăriile țărănești care practică monocultura, preferând culturile cerealiere și leguminoase. Ei renunță din start la culturile cu valoare adăugată înaltă din cauza lipsei resurselor financiare necesare pentru aplicarea tehnologiilor agricole moderne, tehnologii care dețin principalul rol în procesul de producere a culturilor respective. Comportamentul economic al acestor entități este în mare măsură influențat de lipsa unor deprinderi manageriale ale conducătorilor.

Al treilea grup de producători agricoli, pur și simplu, se consumă în activități agricole de subzistență și au venituri derizorii, dacă, în general, mai au vreun venit în formă monetară. Cu trecerea timpului, o bună parte din aceste persoane abandonează activitatea agricolă, preferând să-și vândă sau să dea în arendă terenurile agricole. Frecvent, ei sunt antrenați pentru o remunerare simbolică în prelucrarea manuală a terenurilor agricole concesionate altor producători.

²⁴ Mărimea medie a suprafețelor terenurilor agricole este calculată în baza datelor din Cadastrul funciar la data de 1 ianuarie 2005.

²⁵ Manoleli și alții, 2004.

²⁶ În perioada anilor 2000-2004, cota producției agricole, obținute de întreprinderile țărănești (de fermier) a constituit 68-75 % din volumul total al producției agricole (BNS, 2006).

veniturile obținute sunt în formă naturală) și al prețurilor derizorii pe care producătorii le primesc pentru produsele finale (prețurile pentru producția agricolă raportate la costurile de producție au scăzut constant din 1999). Asupra veniturilor își lasă amprenta și structura pieței agricole: agricultorii au o mică putere de negociere a prețului în raport cu marii cumpărători finali sau intermediari și nu dispun de informație completă cu privire la condițiile pieței naționale sau regionale. Ei sunt mereu presați de lipsa timpului și nu au posibilități de stocare pe termen lung a producției lor.

Din punct de vedere al culturilor plantate, structura gospodăriilor agricole este departe de a fi optimă. Nu se respectă asolamentele și tehnologiile, predomină culturile care nu permit obținerea unei înalte valori adăugate. Este foarte mică ponderea culturilor pentru nutreț și a culturilor multianuale și exagerat de mare ponderea cerealelor și leguminoaselor pentru boabe. Deși agricultorii înțeleg că este mai rentabilă producerea culturilor cu valoare adăugată înaltă, ei nu dispun de resursele și cunoștințele necesare pentru dezvoltarea unor afaceri agricole mai avansate. Veniturile curente foarte mici nu le permit agricultorilor să investească în

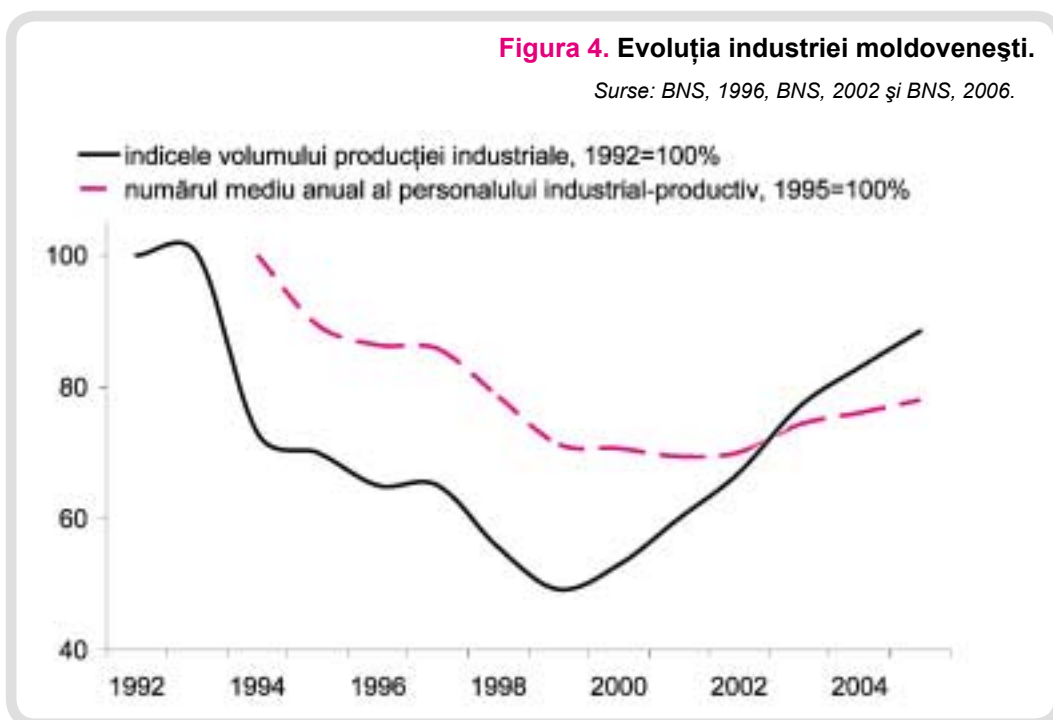
producerea culturilor de valoare, mulți din ei fiind capturați într-un fel de cercul vicios al agriculturii de subsistență. Pentru a schimba situația agriculturii, sunt necesare mai multe instituții private și publice preocupate de instruirea economică a agricultorilor, ieftinirea serviciilor financiare pentru agricultori și reducerea riscurilor agricole. Aceasta va asigura scoaterea sectorului agricol din situația sa actuală de subdezvoltare, sporirea eficienței economice și tehnice, recuperarea avantajelor de care se bucura anterior și asigurarea stabilității producției.

Evoluțiile industriei

Până în 1989 industria moldovenească s-a dezvoltat ca un apendice al sistemului industrial sovietic și se baza pe industria alimentară, ușoară și pe câteva ramuri sciointensive și tehnologic avansate - electronica, construcțiile de mașini și aparate²⁷. La etapa tranziției timpurii s-a produs o dezindustrializare acută a economiei Republicii Moldova. Ramurile tehnologic avansate nu au fost în stare să asigure o conversiune rapidă a producției militare în una cu destinație civilă. Drept urmare, a fost pierdut un potențial tehnologic și, mai ales, uman deosebit de valoros.

Figura 4. Evoluția industriei moldovenești.

Surse: BNS, 1996, BNS, 2002 și BNS, 2006.

²⁷ MII, ASM, 2006.

În paralel cu scăderea producției și revenirea la o structură industrială mai arhaică, dezindustrializarea s-a caracterizat prin închiderea unui mare număr de întreprinderi și lichidarea locurilor de muncă (Figura 4). Ponderea industriei în valoarea adăugată brută creată pe economie a scăzut de la 28,2% în 1995 la 18,6% în 2000, după care în 2001-2005 a oscilat în jurul a 20%.

Anume dezindustrializarea este una din cauzele fundamentale care a determinat o creștere rapidă a sărăciei în mediul urban. În perioada sovietică, multe așezări urbane au devenit dependente de 1-2 mari întreprinderi industriale. În procesul de restructurare economică, o bună parte din ele au fost lichidate, proces care a generat șomaj masiv și o reducere catastrofală a veniturilor în orașele mici. Mai mult, în perioada sovietică întreprinderile industriale erau responsabile și de întreținerea unor obiective de infrastructură socială (spitale, școli). Lichidarea acestor întreprinderi a avut impact imediat nu doar asupra veniturilor, dar și asupra altor dimensiuni ale dezvoltării umane, în particular asupra sănătății și educației.

În 2000-2005 industria a urmat o traiectorie de creștere economică foarte bună, însoțită de creșterea reală a salariilor și a profiturilor. Dacă în 1999 valoarea producției industriale constituia numai 50% din cea produsă în 1993, atunci până în 2005 acest indicator a crescut la 89%. Însă industria se caracterizează printr-un număr mic de genuri de activitate, fiind geografic polarizată și dominată de industria alimentară și a băuturilor. Capacitatea relativ restrânsă de competitivitate externă a industriei este demonstrată de ponderea minoră care revine sectoarelor tehnologic avansate (0,2% din valoarea producției industriale), comparativ cu 20% în UE²⁸.

Creșterea durabilă a industriei este compromisă și de vulnerabilitatea externă a sectorului. În ianuarie-iulie 2006 industria a scăzut cu 6,7% din cauza recesiunii în ramura vinificației care, la rândul său, a fost determinată de instituirea de către Rusia a unor bariere la importul băuturilor alcoolice moldovenești. Dar, pe lângă vinificație, în 2006 au scăzut și alte ramuri care nu sunt direct influențate de criza relațiilor comerciale cu Rusia. Acest lucru denotă că, pe lângă factorii de

conjunctură comercială nefavorabilă, există și bariere sistemice care împiedică dezvoltarea industriei și transformarea acesteia într-un sector competitiv. Printre acestea se numără uzura fizică și morală a capacităților de producție, deficitul resurselor umane cu pregătire avansată, lipsa abilităților de management și marketing, accesul dificil la resursele creditare și la piețele externe.

Creșterea economică și locurile de muncă

La nivelul gospodăriilor casnice efectul creșterii economice asupra dezvoltării umane se transmite prin intermediul locurilor de muncă. Din acest punct de vedere, Republica Moldova demonstrează o contraperformanță vădită, economia crescând cu ritmuri înalte în paralel cu reducerea locurilor de muncă. Față de 1999 numărul de salariați în 2005 era cu 20% mai mic (în agricultură - cu 50%, inclusiv femeile cu 53%, iar în construcții - cu 30%). Dinamica negativă a locurilor de muncă are o influență nefastă asupra dezvoltării umane, deoarece salariile au cea mai mare pondere în veniturile populației.

Atractivitatea pieței locale de muncă este în scădere, lucru atestat de diminuarea ratei de activitate a populației în vârstă de 15 ani și mai mult: de la 60% în anul 2000 la 49% în anul 2005. În paralel, a scăzut și rata de ocupare de la 55% în anul 2000 la 45% în anul 2005, la bărbați semnificativ mai mult decât la femei. Există o serie de probleme-cheie care afectează funcționarea pieței muncii în Republica Moldova:

- numărul mare de locuri de muncă cu productivitate joasă și nivel de salarizare redus;
- mecanisme de stabilire a salariilor insuficient dezvoltate pentru a reflecta corespunzător productivitatea și nivelul de calificare;
- ponderea înaltă a activităților informale într-o serie de sectoare și ramuri de producție;
- șomajul înalt în rândul tinerilor;

„Cred că trebuie să se atragă atenția la acele întreprinderi care au fost la noi și s-au închis, să se deschidă locuri de muncă pentru oamenii care au nevoie de serviciu. Nu ar trebui numai să se vândă și să se vândă, dar și să se producă, atunci economia ar crește.” (Dumitru, 26 ani, angajat în comerț, locuitor urban.)

²⁸ MII, ASM, 2006.

- nivelul ridicat al șomajului de lungă durată;
- participarea scăzută a șomerilor la cursurile de formare profesională, insuficiența măsurilor active de formare profesională, inclusiv în cadrul întreprinderilor, și la lucrările publice remunerate;
- lipsa unui sistem adecvat de monitorizare și prognoze ale pieței forței de muncă;
- monitorizarea insuficientă a impactului măsurilor active asupra diverselor grupuri cărora li se adresează, ea (monitorizarea) fiind necesară pentru planificarea politicilor în domeniul ocupării²⁹.

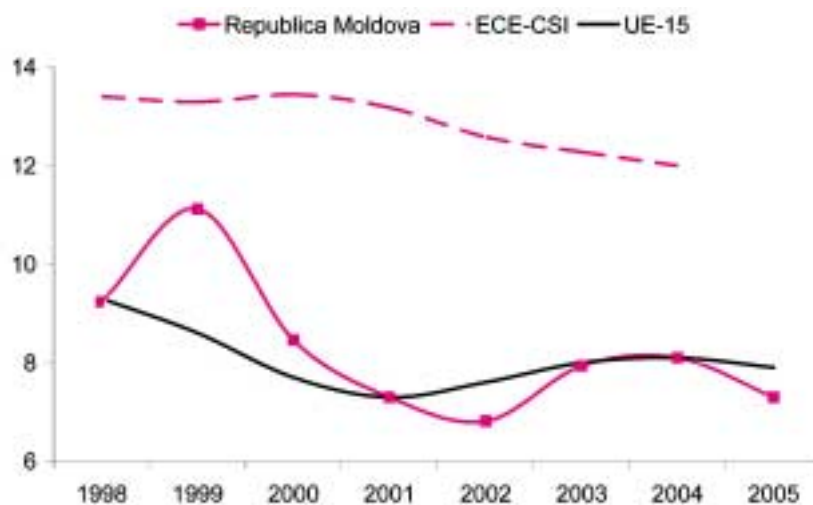
Este interesant că în perioada de creștere economică numărul de șomeri a scăzut cu 44%, rata șomajului rămânând la un nivel mai mic decât în țările din ECE și CSI și comparabil cu cel din UE-15 (Figura 5). Însă durata șomajului este foarte înaltă, în medie 2 ani. O tendință pozitivă este reducerea numărului de șomeri pe termen lung de la 60,4% din totalul șomerilor în 2000 la 48,9% în 2005. Principala explicație de menținere a șomajului la cote relativ mici este că populația are posibilitatea emigrării. Evident, persoanele rămase fără loc de muncă consideră mai multe variante de câștig a venitului, inclusiv lansarea unor afaceri proprii, autoangajarea sau angajarea la un alt serviciu. Dar faptul că emigrarea a prevalat totuși asupra altor opțiuni arată că riscurile unei activități economice în Republica Moldova sunt mult mai mari chiar și decât riscurile unei emigrații ilegale.

„Sunt locuri de muncă cumpărate cu 2-3 ani înainte. Studentul încă învață la facultate, dar are deja asigurat un loc de muncă.” (Vadim, 28 ani, student, locuitor rural).

Figura 5. Ratele șomajului în Republica Moldova, ECE-CSI și UE-15, %.

Surse: Oficiul European de Statistică Eurostat; UNICEF-ICR, 2006; BNS, 2006; și BNS, 2006, b).

Anume din cauza emigrației rata șomajului nu este un indicator prea relevant pentru a caracteriza disfuncțiile pieței muncii naționale. Pentru a avea o idee clară în legătură cu amploarea risipirii forței de muncă, pe lângă șomaj ar mai trebui de ținut cont și de numărul înalt de emigranți care au plecat din cauza lipsei locurilor de muncă în Republica Moldova

sau a lipsei de satisfacție față de aceste locuri de muncă. Evident, lucrând în alte țări, acești emigranți nu pot fi considerați la modul propriu economic inactivi. Dar, privind din interiorul economiei moldovenești, este clar că emigrarea nu reprezintă altceva decât o risipă a forței de muncă, cu efecte negative pe termen lung. Ar mai trebui de ținut cont și de rata de subocu-

²⁹ MEC, 2006, b.

pare a forței de muncă (4-5% din persoanele ocupate). Iar în agricultură, o bună parte din forța de muncă utilizată nu este remunerată în formă monetară. Șomajul redus în mediul rural comparativ cu mediul urban (Figura 6) este explicat prin faptul că un locuitor rural, practic, întotdeauna are o ocupație în sfera

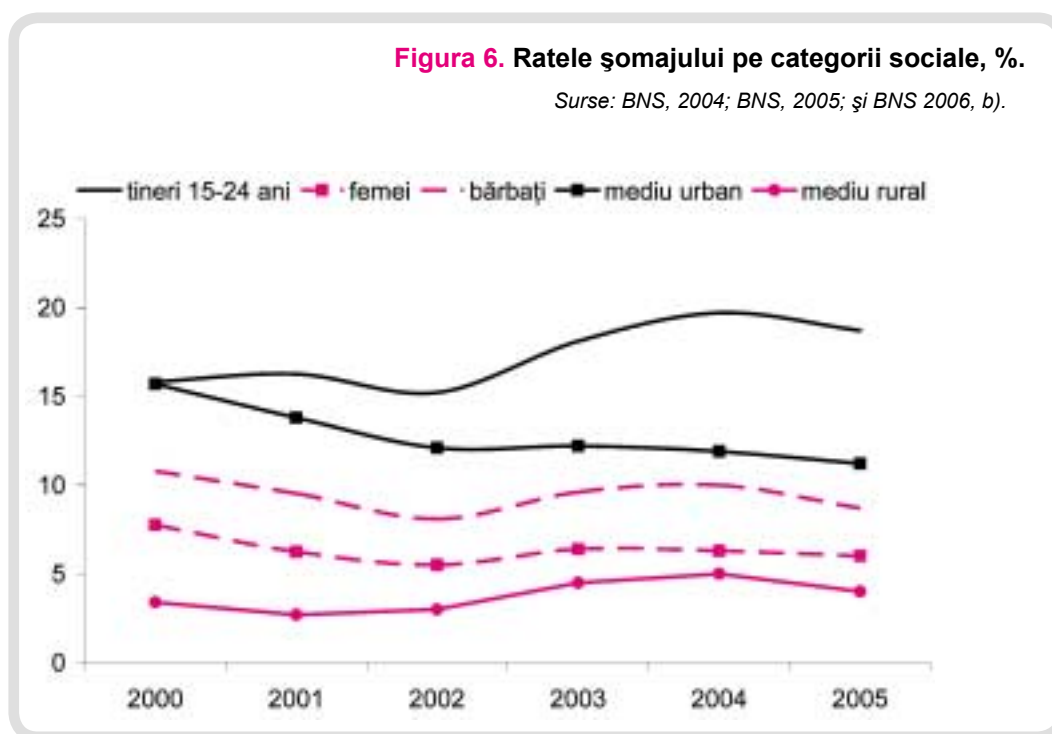
agricolă, fie chiar și neaducătoare de venit monetar, ci doar în natură. Ținând cont de cele expuse în acest paragraf, se poate estima că o treime din totalul forței de muncă din Republica Moldova nu este atrasă în procesul economic formal.

„În oraș este încă suportabil, mai este de lucru plătit aici-colea, dar la sat, deși tot anul este de lucru, acesta nu este plătit, poate toamna un pic.” (Nicolae, 55 ani, proprietar de pământ, locuitor rural.)

Figura 6. Ratele șomajului pe categorii sociale, %.

Surse: BNS, 2004; BNS, 2005; și BNS 2006, b).

Șomajul printre tineri de vârsta 15-24 de ani este foarte înalt (18,7%), acesta înregistrând o ușoară tendință de creștere în 2000-2005. Legătura dintre șomaj și nivelul de educație postsecundară este deosebit de puternică. Rata șomajului scade odată cu avansarea nivelului de studii. Însă acest lucru nu-i avantajează prea mult pe tineri, majoritatea dintre ei trecând prin perioade deosebit de dificile după absolvirea instituțiilor de învățământ (Boxa 2).

Cel mai mult afectați de șomaj sunt anume cei mai săraci cetățeni. Mai bine de o jumătate din totalul șomerilor fac parte din primele două chintile după nivelul veniturilor³⁰. La nivelul chintilelor primare legătura dintre șomaj și sărăcie este bilaterală: șomajul înalt determină un risc de sărăcie mai mare, iar sărăcia permanentă diminuează capitalul uman al săracilor (sănătatea, deprinderile acumulate anterior, legăturile sociale) și

complică identificarea unui loc de muncă ce ar fi remunerat la un nivel suficient pentru a scăpa de sărăcie.

O particularitate curioasă a fenomenului șomajului din Republica Moldova este rata mai mare a șomajului printre bărbați decât printre femei (8,7% față de 6,0% în 2005). Pentru țările vest- și central-europene este obișnuită mai curând situația inversă. În UE-25 în 2005 șomajul printre bărbați a fost de 7,9% față de 9,8% printre femei. Această particularitate este explicată nu de o emancipare deosebită a femeilor în Republica Moldova, ci de anumite particularități cultural-economice:

- femeile înseși adeseori acceptă o remunerare mai joasă comparativ cu bărbații, pentru același tip de muncă;
- anumite locuri de muncă prost remunerate sunt ocupate mai mult de femei (dereticători, măturători);

³⁰ Calculele autorilor pe baza Sondajului Bugetelor Gospodăriilor Casnice 2000-2004.

- femeile predomină în unele sectoare unde activitatea este în mare măsură neformală și prost remunerată (de exemplu, comerțul la tarabă);
- mulți bărbați, dependenți de transferurile de peste hotare ale soțiilor lor, preferă mai curând să-și caute, timp îndelungat, ocupații cu salarii mai mari sau să aștepte posibilități de emigrare decât să accepte o slujbă prost remunerată;
- în grupul emigranților pe termen lung care, practic, nu au nici un fel de așteptări față de piața de muncă locală, predomină femeile.

În medie pe țară, în 2000-2005 salariile au crescut de la 305 lei (28,9 USD) în 1999 la 1318,7 (104,7 USD) în 2005, rămânând mult sub media europeană.

Boxa 2.

Tinerii pe piața muncii.

Deși ponderea tinerilor în totalul populației a crescut pe parcursul ultimului deceniu, ponderea lor în totalul forței de muncă a scăzut. Una dintre explicațiile acestei evoluții este participarea mai activă la studii și emigrarea intensă a tinerilor peste hotare. Un sondaj efectuat de BNS în trimestrul II '2005 arată că fiecare al cincilea din toți tinerii de vârstă 15-29 ani este plecat la muncă peste hotare, trei sferturi din ei fiind din sate și tot atâția fiind bărbați³¹. Cu cât mai scăzute sunt studiile tinerilor, cu atât mai mare pare a fi tentația lor de emigrare. Remunerarea proastă a muncii tinerilor este factorul principal care îi determină să emigreze. Circa 70% din tineri au declarat că ar pleca la lucru peste hotare dacă li s-ar oferi această ocazie. Conform estimărilor autorilor, în trimestrul II al anului 2005 tinerii erau remunerați cu un salariu mediu de 770 lei, comparativ cu salariul mediu pe economie de 1250 lei.

Tineri par a fi tot mai puțin atrași de activitățile economice în agricultură. Sondajul efectuat de BNS atestă că ponderea tinerilor ocupați în agricultură este de 34,4%, comparativ cu 42,9% din populația generală, iar în industrie 15,3%, comparativ cu 12% din populația generală (trimestrul II 2005).

Mulți tineri manifestă o „amorțeală” profesională. Peste 70% din tinerii intervievați în cadrul sondajului realizat de BNS au declarat că nu au nevoie de îmbunătățirea nivelului de calificare pentru activitatea pe care o desfășoară. Este curios faptul că, cu cât mai jos este nivelul de studii al tinerilor, cu atât mai rar ei își doresc ridicarea nivelului de calificare. Pe de altă parte, din cauza remunerării joase, fiecare al doilea tânăr interviuat dorea să-și schimbe locul de muncă. Acest lucru sugerează o anumită rigiditate a pieței muncii în raport cu tinerii, aceștia urmărind salarii mai mari prin schimbarea activității, nu prin avansarea în carieră în domeniul inițial ales.

Șomajul forței de muncă tinere în Moldova este un fenomen îngrijorător. Aproape o cincime din tinerii economic activi cu vârsta de 15-24 de ani sunt șomeri. Decalajul dintre rata șomajului tinerilor și rata șomajului general a crescut constant în 2000-2005. Bărbații tineri din mediul urban sunt expuși la cel mai mare risc de șomaj. În trimestrul I, 2005 șomajul tinerilor în vârstă de 15-19 ani, gen masculin din mediul urban a atins nivelul-record de 39%.

Decalajele salariale între sectoare de activitate, genuri și medii de reședință nu s-au schimbat semnificativ. Remunerarea relativă a agricultorilor și a specialiștilor finanțați din buget a rămas mult sub media salariului plătit în economie. Remunerarea oficială în

construcții și industrie nu s-a schimbat, deși anume aceste sectoare au crescut puternic. Decalajele dintre sectoare și decalajele sat/oraș sunt explicate de diferențele de productivitate a muncii dintre sectoare și de rentabilitatea activității în sectoarele respective.

³¹ BNS, 2006, c).

„Majoritatea locurilor de muncă disponibile sunt bugetare, și dacă bugetul e mic, și salariile sunt mici.”
(Dumitru, 26 ani, angajat în comerț, locuitor urban.)

În activitățile neagricole, în 2005 salariul primit de femei reprezenta numai 70% din cel plătit bărbaților. Acest decalaj este explicat prin faptul că femeile prevalează în sectoarele cu salarii mai mici și prin existența unor factori de discriminare evidentă a femeilor în raport cu bărbații³². Dacă nu ținem cont de sectorul agricol, mai mult de 1/3 din femeile din Republica Moldova predomină în ramuri în care salariul este sub media plătită pe economie: învățământ, comerț și sănătate. În aceste ramuri femeile reprezintă mai mult de 70% din totalul salariaților.

Rolul emigrației în creșterea economică

Republica Moldova a fost întotdeauna țara europeană cu cea mai înaltă pondere a populației rurale (Tabelul 2). În mediul rural gradul de asigurare cu locuri de muncă bine plătite în ramuri neagricole a fost permanent foarte mic. Dacă ar fi ținut cont de aceste două lucruri, guvernele moldovenești de la începutul anilor 1990 ar fi înțeles că restructurarea economiei va fi urmată de migrarea unei părți din populația rurală, dacă nu în exteriorul țării, atun-

ci, cel puțin, de la sate spre orașe. Pe parcursul tranziției, ambele fenomene au fost observate. Totuși, din cauza că serviciile și industria sunt localizate prioritar în orașe, anume emigrarea a fost singura opțiune economic rezonabilă pentru majoritatea locuitorilor rurali.

În prezent, emigrația forței de muncă se numără printre factorii principali care modelează evoluțiile economice, sociale și politice din Republica Moldova și va rămâne la fel de importantă în viitorul previzibil. În domeniul economic, rolul central al emigrației este demonstrat de faptul că aproape 20% din resursele de muncă lucrează în afara granițelor țării (Boxa 3), iar veniturile transferate de muncitorii emigranți în 2005 au echivalat cu 30% din PIB³³. După ponderea în PIB a veniturilor provenite din activitatea cetățenilor plecați peste hotare, Republica Moldova ocupă locul doi în lume³⁴.

Emigrația creează atât efecte catalizatoare, cât și inhibatoare asupra creșterii. Potrivit unor studii, peste 80% din emigranții moldoveni transmit în țară mijloace financiare, iar circa 70% din aceștia transferă peste jumătate din

„Nu este un secret din ce se ține Moldova - din dolarii care vin de peste hotare.”

(Vasile, 35 ani, fermier, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

Tabelul 2. Indicatori demografici în țările europene.

Țara	Ponderea populației rurale, %, 2005	Rata medie anuală de creștere a populației, %, 2000-2004	
		Urbane	Rurale
Belgia	3	0.24	-0.84
Regatul Unit	11	0.38	-0.26
Cehia	26	0.02	-0.45
Danemarca	15	0.34	-0.37
Albania	56	2.07	-0.39
Polonia	38	0.04	-0.27
Moldova	62	-0.51	-0.03
Slovacia	42	0.49	-0.48
Ungaria	34	0.14	-1.57
Armenia	36	-0.75	0.09
Franța	24	0.72	-0.34
Azerbaidjan	50	0.62	1.16
România	45	-0.20	-0.26

Surse: IDIS, 2005.

³² BIM și CE, 2005.³

³³ GRM, 2006.

³⁴ BM, 2005.

Câți moldoveni lucrează peste hotare?

În Republica Moldova se observă tendința de a considera mai credibile estimările care arată un număr mai mare de emigranți. În Tabelul 3 prezentăm doar estimările științific fundamentate.

Alte estimări bazate pe metode științifice nu există. Cifrele de „600 mii” sau „1 milion de emigranți moldoveni” întâlnite în presă și în unele rapoarte internaționale își au originea într-o afirmație neîntemeiată făcută de un oficial guvernamental. Dar chiar și estimările științifice relativ modeste sunt mari comparativ cu dimensiunile economice și demografice mici ale țării.

Deocamdată, emigrația este în mare măsură un fenomen sezonier. Pe viitor însă s-ar putea produce schimbări importante. Deja se observă întinerirea noilor valuri de emigranți. Aceasta înseamnă că ei vor avea mai puține legături cu Republica Moldova, vor reveni mai rar și, probabil, vor trimite mai puțini bani acasă.

Nu sunt excluse nici anumite modificări favorabile ale politicilor de emigrare în Rusia și în unele țări europene. În asemenea caz, o bună parte din emigranții sezonieri vor prefera să se stabilească definitiv cu traiul în țările respective unde își vor putea lua și familiile.

Un alt factor important care ar putea încuraja intențiile emigraționiste este deținerea de către un mare număr de moldoveni a cetățeniei românești. Dacă perspectivele economice și sociale în Republica Moldova se vor înrăutăți, s-ar putea produce un nou val de emigrare în România după aderarea acestei țări la UE.

Cu alte cuvinte, Guvernul ar trebui să aștepte ca emigrația mai curând să se intensifice decât să scadă pe termen scurt. În cadrul sondajului RNDU respondenții au fost întrebați dacă s-au gândit vreodată să plece peste hotare. Numai 38% au răspuns că nu s-au gândit niciodată la modul serios să plece peste hotare. Circa 14-15% din potențialii emigranți intenționează să se stabilească cu traiul definitiv peste hotare, iar cei care nu s-au determinat încă în privința revenirii lor în patrie reprezintă peste 20% din emigranți.

„Mulți specialiști, medici, pleacă să lucreze peste hotare. Ei pleacă unde se plătește mai bine, dar pentru țară aceasta nu este ieșire din situație.”

(Grigore, 21 ani, student, Bălți.)

câștiguri³⁵. Aceste transferuri sunt de natură compensatorie și contraciclice. Fiind o sursă majoră de valută străină, transferurile au implicații fundamentale asupra creșterii economice, a balanței de plăți și pieței muncii³⁶. Transferurile finanțează parțial deficitul comercial și favorizează majorarea rapidă a salariilor în unele ramuri ale economiei naționale unde deja se observă un deficit al forței de muncă. Aceste fluxuri valutare au redus și dependența guvernului de împrumuturile condiționate, oferindu-i o anumită marjă de independență în politica macroeconomică.

În 1999-2005 efectele catalizatoare ale transferurilor asupra creșterii economice au

prevalat în raport cu cele inhibatoare. Bani remiși de peste hotare au constituit principalul factor de creștere a veniturilor disponibile ale populației și au fost cheltuiți în principal pentru bunuri de consum curent (circa 22% din total) sau durabil (20%, inclusiv pentru educație și sănătate). Circa 22% sunt investite în cadrul gospodăriilor casnice (pentru procurarea sau repararea de locuințe)³⁷. După cum este arătat în Figura 7, veniturile transferate de peste hotare au crescut în paralel cu consumul final și au condiționat ritmul de creștere a PIB. Totodată, nu trebuie ignorate nici efectele secundare de expansiune a venitului național (mecanismul multiplicatorului keynesian). Unii autori afirmă că majoritatea studiilor interna-

³⁵ CBS-AXA, 2005.

³⁶ Vezi IMF, 2005, b).

³⁷ BM, 2005.

ționale au subestimat efectul de multiplicare al veniturilor remise de emigranți³⁸. Spre exemplu, transferurile utilizate pentru repararea sau construirea caselor generează mai multe efecte de multiplicare decât orice altă industrie, creând de asemenea și multe locuri de muncă.

Efectele pozitive pentru economie provin și din faptul că circa 21% din veniturile recepționate de la emigranți sunt economisite în sistemul bancar. Numai 7% din veniturile remise în țară sunt activ investite, cel mai frecvent în cadrul unor entități economice de

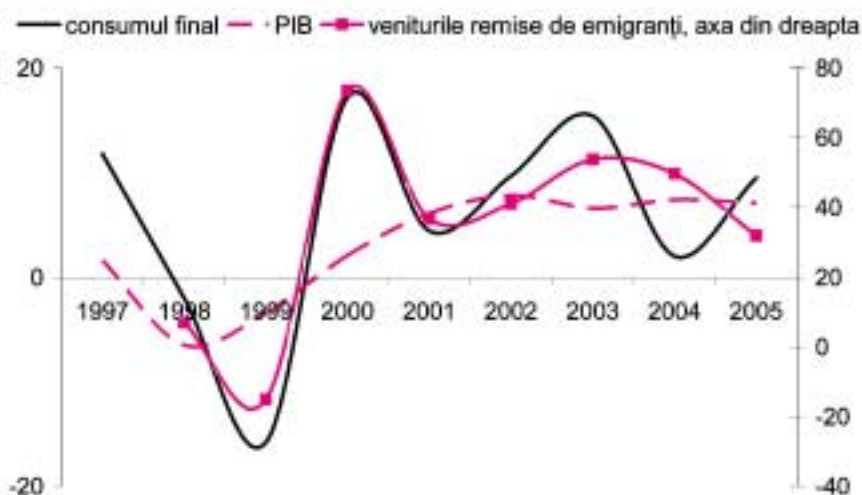
talie mică sau medie (magazine, baruri, ateliere de reparație), iar 8% din venituri au fost folosite pentru rambursarea unor datorii contractate de gospodăriile casnice³⁹. În sfârșit, nu poate fi ignorat faptul că o bună parte din emigranții pe termen lung se întorc de peste hotare cu o mentalitate schimbată. Ei vor să fie activi, independenți, și-au format o nouă cultură a muncii, doresc să inițieze afaceri și să participe la dezvoltarea societății după modelele pe care le-au văzut peste hotare.

Dar deseori transferurile, chiar dacă ridică bunăstarea menajurilor, nu au implicații de

Tabelul 3. Estimări a numărului de muncitori moldoveni emigrați.

Anul	Numărul de muncitori emigrați	Sursa
2002	234000	DSS, estimare pe baza anchetei anuale a forței de muncă
2003	290000 285000	DSS, estimare pe baza anchetei anuale a forței de muncă Ghencea B., Gudumac I. „Migrația forței de muncă și remitențele în R. Moldova”, 2004,
2004	345000 357000 571000 (inclusiv 399000 efectiv plecați +172000 reveniți temporar acasă)	DSS, estimare pe baza anchetei anuale a forței de muncă DSS, estimare pe baza rezultatelor preliminare ale Recensământului populației R. Moldova din octombrie 2004 CBS AxA, Transferuri de bani de la cetățenii Republicii Moldova, aflați peste hotare la muncă.
2005	394500	BNS, estimare pe baza anchetei anuale a forței de muncă.

Figura 7. Creșterea anuală a veniturilor remise de emigranți, consumului final și a PIB, %.

Sursa: BNM, 2000; BNM, 2001; BNM, 2002; BNM, 2003; BNM, 2004; BNM, 2005; BNS, 2006 și calculele autorilor pe baza BNM, 2006, a).

³⁸ Durand and other, 2006.

³⁹ idem.

lungă durată pentru economie în ansamblu. În particular, în localitățile rurale din Republica Moldova se observă îmbunătățirea standardelor de viață în cadrul gospodăriilor dependente de emigranți (dotarea cu electrocasnice, procurarea mobilei, modernizarea condițiilor de trai). Dar, practic, nu există progres în dezvoltarea infrastructurii sociale și fizice din aceste comunități, iar acolo unde există, progresul nu are nici o legătură cu fenomenul de emigrație, ci mai mult cu donatorii externi. În Republica Moldova cererea de consum mai mare finanțată de transferuri a stimulat majorarea ofertei din partea producătorilor autohtoni și acest lucru este pozitiv pentru economie. Dar în paralel au sporit și importurile, deoarece economia nu este capabilă să satisfacă o cerere atât de diversă și de mare. De asemenea, dacă locuințele sunt procurate de pe piața secundară și nu sunt construite, sau dacă studiile superioare acumulate de copiii emigranților nu sunt căutate pe piața internă și absolvenții sunt nevoiți să emigreze, atunci bunăstarea la nivel de economie nu se schimbă.

După atingerea unui maximum în 2003, ritmurile de creștere a veniturilor remise de emigranți au scăzut în 2004-2005. Dacă această tendință va persista, consumul final ar putea să crească mai lent pe viitor, provocând și reducerea ritmului de creștere economică, iar efectele negative ale emigrației vor depăși beneficiile.

Efectele negative ale emigrației asupra creșterii economice provin în principal din reducerea cantitativă a forței de muncă disponibilă. Un exercițiu de descompunere a creșterii economice pe contribuțiile factorilor de producție, efectuat de autori, arată că reducerea ofertei de forță de muncă a compromis câteva puncte procentuale în creșterea realizată în 2000-2005. Nu poate fi ignorată nici erodarea calitativă a capitalului uman. După cum relatează unele studii, diaspora moldovenească este una dintre cele mai educate în Europa de Est și CSI, aceasta semnificând că o parte importantă din populația cu pregătire profesională avansată și care ar putea contribui la creșterea economică, de fapt nu contribuie la modul direct la aceasta⁴⁰. Transferurile lor nu determină decât o creștere economică cantitativă, și nu calitativă.

Emigrația este alimentată continuu de numărul mare de tineri care nu reușesc să-și găsească oportunități economice în țară. Numărul mare al emigranților tineri cu studii avansate ar trebui să trezească îngrijorarea vizavi de „scurgerea de creieri” din țară⁴¹. Deseori se afirmă că, deși prin emigrație țările sărace își irosesc resursele umane – un factor esențial pentru dezvoltare – veniturile transmise în țară ar acoperi, în schimb, deficitul resurselor financiare. Dar, în esență, acești factori nu sunt reciproc substituibili. Mai mult decât atât, calitatea factorului uman plecat peste hotare, de cele mai multe ori, degradează, deoarece emigranții lucrează la munci pentru care ei sunt supracalificați (cel mai frecvent, construcțiile pentru bărbați sau serviciile casnice pentru femei).

În unele țări există îngrijorarea că emigrația muncitorilor și veniturile remise ar putea provoca așa-numitul „sindrom olandez”⁴². Țările dependente de emigrație afectate de acest sindrom devin expuse șocurilor externe, fiind stimulate excesiv importurile și compromise exporturile. Forța de muncă ieftină devine exportul principal, deoarece exportul produselor cu prelucrare avansată necesită eforturi consistente pentru crearea instituțiilor și infrastructurii necesare. De asemenea, „sindromul olandez” stimulează proliferarea businessului financiar pe fundalul unei economii reale subdezvoltate⁴³. Vizavi de Republica Moldova, îngrijorările în legătură cu contractarea „sindromului olandez” nu sunt defel nefondate.

Emigrația mai generează o problemă serioasă de hazard moral care se manifestă la nivelul guvernului și gospodăriilor casnice. Faptul că emigrația asigură fluxuri constante de venituri face ca membrii familiilor dependente de emigranți să devină mult mai inerti în căutarea unor locuri de muncă sau în deschiderea unor afaceri individuale. În Republica Moldova se formează chiar o cultură a dependenței de emigranți. Cât despre hazardul moral al guvernării, explicația este simplă. Finanțând consumul care este taxat cu TVA sau accize, emigrarea asigură și venituri înalte în bugetele publice. Acest lucru reduce înclinația guvernului spre implementarea unor reforme necesare din punct de vedere economic, dar riscante din punct de vedere politic.

⁴⁰ BM, 2005.

⁴¹ Tamas, 2006.

⁴² Hugo, 2006.

⁴³ idem.

Utilizarea venitului

Un rezultat al creșterii economiei din Republica Moldova a fost sporirea venitului disponibil. Totodată, o parte din venitul disponibil este generat peste hotarele țării. Modalitatea de utilizare a acestui venit influențează nu doar prosperitatea și standardele de viață pe termen scurt, dar și cele pe termen lung. O rată înaltă de investiții va îmbunătăți viitoarele capacități de producție, dar aceasta implică renunțarea la o parte din consumul curent. După cum arată Tabelul 4, în Republica Moldova consumul final are o pondere covârșitoare în PIB, depășind chiar cota de 100%. Aceasta se datorează exclusiv consumului înalt în sfera privată și este un simptom al unei creșteri economice necalitative.

Țările în tranziție rareori demonstrează o rată a consumului final privat mai mare de 70% din PIB (Tabelul 4). Proporția atât de înaltă a consumului final privat în Republica Moldova poate fi explicată prin două cauze principale. Prima este că, pe parcursul anilor 1990-1999, standardele de viață au degradat, alimentarea a devenit dezechilibrată și sărăcicioasă, iar dotarea populației cu bunuri de consum durabil s-a înrăutățit. După ce au trăit câțiva ani într-o sărăcie acută, este firesc ca cetățenii să cheltuiască foarte mult din venitul acumulat pentru a reveni la un nivel decent de consum.

A doua cauză care explică prevalarea consumului derivă din faptul că o bună parte din acest venit este obținut peste hotare. De regulă, venitul dat este cel destinat anume

consumului în cadrul gospodăriilor casnice și nu investițiilor. Investițiile în micile afaceri și economiile bancare sunt deocamdată puțin atractive sau puțin accesibile pentru familiile dependente de emigrație. Întreprinzătorii individuali se confruntă cu un mediu de afaceri încă destul de complicat, iar încrederea populației față de sistemul bancar abia se consolidează. Ar mai trebui de ținut cont și de faptul că anume cetățenii cei mai capabili să-și asume riscurile deschiderii și gestionării unei mici afaceri se află peste hotare. Persoanele dependente de ei și care recepționează banii trimiși, de cele mai multe ori nu dispun de caracterul, cunoștințele și abilitățile necesare pentru dezvoltarea unei afaceri.

Structura PIB după elemente de cheltuieli din Tabelul 4 demonstrează că cererea internă depășește cu mult capacitățile economiei de a oferi bunuri și servicii. În viitorul previzibil capacitățile ofertei nu vor crește substanțial dacă sectorul privat va rămâne la fel de inert. De aceea, o mare parte din venitul obținut peste hotare va fi utilizat și în continuare pentru achitarea unor bunuri de consum importate, fără ca acest flux circular al veniturilor (străinătate - Republica Moldova - străinătate) să exercite un impact pozitiv major asupra sectorului real. După unele estimări, peste 80% din creșterea cererii interne revine cererii pentru bunuri de import⁴⁴. În 2005 exporturile au sporit cu numai 11%, în timp ce importurile cu 30%, deficitul comercial atingând 1,22 miliarde USD.

⁴⁴ GRM, 2006.

„Vin banii de peste hotare și tot peste hotare se duc, deoarece materialele de construcție de acolo se importă.”
(Emilian, 40 ani, proprietar de pământ, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

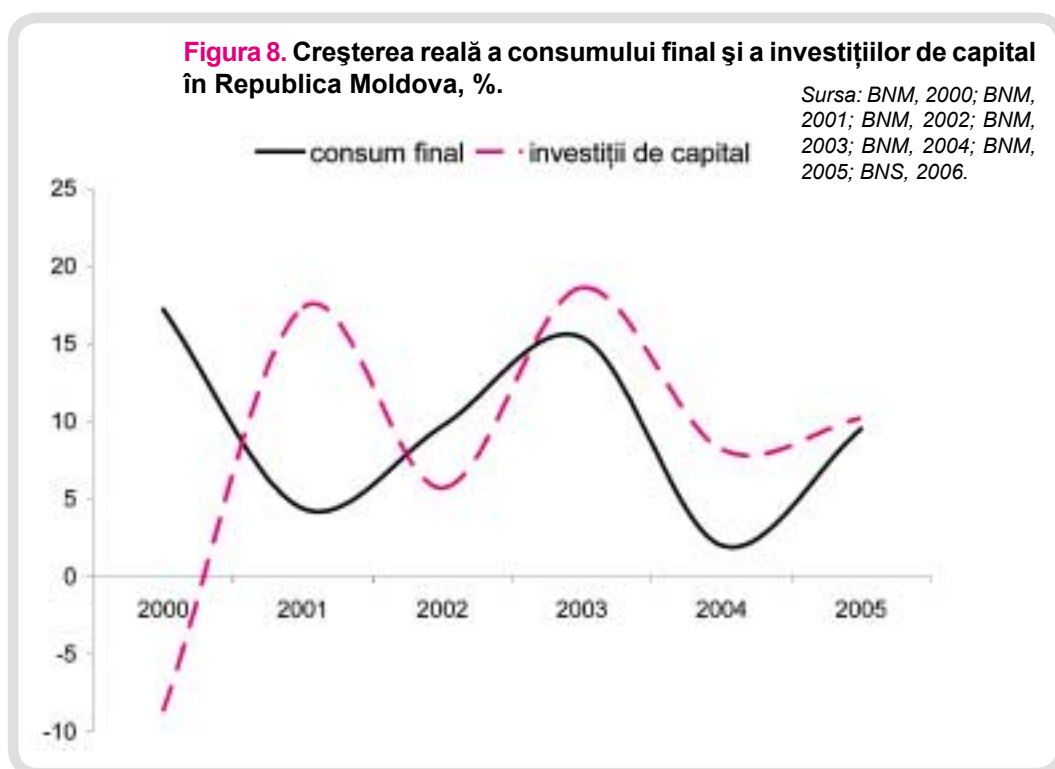
Tabelul 4. PIB pe elemente de cheltuieli, % din PIB.

Țara	Anul	Consum final		Formarea brută de capital		Exporturi nete
		Privat	Public	Formarea brută de capital fix	Variația stocurilor	
Republica Moldova	2005	91,8	16,4	22,3	3,9	-34,5
Bulgaria	2005	78,8	9,8	23,8	4,2	-16,6
Albania	2003	63,1	11,3	53,2	-1,8	-24,0
România	2003	77,9	6,9	22,2	0,7	-7,8
Ungaria	2004	53,1	25,3	22,6	2,1	-3,1
Estonia	2005	52,1	19,8	29,1	2,7	-6,1
Lituania	2005	64,9	17,1	22,3	2,7	-7,1
Ucraina	2005	56,9	20,8	21,7	0,7	0,5
Slovacia	2005	56,0	19,9	26,2	2,4	-4,4
Georgia	2004	71,7	15,3	28,5	0,8	-16,4

Sursa: paginile electronice ale birourilor de statistică ale țărilor menționate.

Comportă oare decalajul dintre cererea globală și oferta globală riscuri pentru economie? Asemenea riscuri nu ar fi existat dacă deficitul comercial ar fi fost finanțat în mod durabil de influxuri de capital. Republica Moldova deocamdată nu a devenit o destinație atractivă pentru investițiile străine directe. De aceea, transferurile valutare ale emigranților sunt principalele influxuri de capital. În 2000-2005 acestea au crescut de la 13,8% la 30,5% din PIB, însă creșterea lor în ultimii doi ani a încet

nit. În prima jumătate a anului 2006 evoluția exporturilor a fost negativă, iar importurile au continuat să crească, 70% din acestea fiind nesubstituibile. Astfel, deficitul contului curent ar putea să se agraveze în continuare, iar dezechilibrul dintre cererea și oferta globală - să genereze riscuri majore. Cu o ofertă internă anemică, Republica Moldova riscă să ajungă în situația ca echilibrarea economiei sale să se producă prin comprimarea cererii și reducerea creșterii economice.

Pentru ca sectorul real să poată răspunde cererii interne și externe în creștere, este necesară sporirea investițiilor în modernizarea capacităților productive existente și în instalarea de capacități noi. În primii ani de creștere economică nivelul investițiilor în capital fix a fost vădit suboptimal, acestea crescând mai lent decât consumul final (Figura 8). Rata investițiilor a început să crească accelerat în 2003, atingând 22,3% din PIB în 2005. Însă rata investițiilor ar trebui probabil să mai crească pentru a atinge nivelul optimal (estimativ 26-27%) și acest nivel ar trebui menținut

pentru o perioadă destul de lungă de timp. În 2004-2005 investițiile au crescut mai repede decât consumul final (22,7% față de 11,7%). Dar, raportat la necesitățile de investiții ale economiei, acest ritm de creștere nu este suficient. Conform unor estimări, numai în sectorul agricol sunt necesare investiții capitale de peste 2 miliarde dolari pentru ca sectorul să ajungă la nivelul optimal de producție⁴⁵. În 2005 în acest sector au fost investite doar 31 milioane USD⁴⁶, sectorul primind și cele mai mici investiții relativ la ponderea sa în PIB și în utilizarea forței de muncă.

⁴⁵ USAID, CNAF, 2004.

⁴⁶ Publicația electronică "Investiții în capital fix (anii 1997-2004)", Biroul Național de Statistică, accesibil la http://www.statistica.md/statistics/dat/743/ro/Investitii_ro.htm.

Tabelul 5. Structura investițiilor în capital fix pe sectoare, %.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Total	100	100	100	100	100	100
Agricultură	3,4	4,9	5,7	5,2	6,0	5,9
Industria prelucrătoare	14,5	26,7	26	31,8	22,3	21,0
Industria energetică	12,8	17,6	10,2	8,8	10,6	7,9
Construcții	1,8	1,4	1,2	1,3	1,7	2,6
Comerț cu ridicata și cu amănuntul ¹	9	7,9	6,5	6,9	15,4	11,6
Transporturi și comunicații	43,8	24,3	31,1	24,9	22,5	21,3
Activități financiare	1,3	2,4	2,6	1,2	1,4	1,4
Tranzacții imobiliare	7,1	7,6	8,2	10,6	12,6	16,9
Administrație publică	0,7	1	1	1,7	1,6	3,8
Învățământ	2,1	2	1,8	1,6	1,1	1,4
Sănătate și asistență socială	0,3	0,1	0,3	0,4	1,5	1,0
Alte sectoare	3	4,1	5,4	5,6	3,3	3,9

Sursa: Conform informației oferite de BNS.

Din punct de vedere al repartizării pe sectoare, investițiile au înregistrat o dispersie exagerată (Tabelul 5). Agricultură - sectorul care oferă cele mai multe locuri de muncă și de care depinde existența a circa 70% din populația săracă - a beneficiat de prea puține investiții, chiar dacă ținem cont de faptul că intensitatea în capital a acestui sector este evident mai joasă decât a altora. Lipsa acută de investiții a avut drept consecință nu doar degradarea sectorului agricol propriu-zis, dar și escaladarea sărăciei rurale și înrăutățirea mai multor parametri de dezvoltare umană.

Este interesant că în 2000-2005 investițiile finanțate din mijloacele proprii ale întreprinderilor locale au prevalat la un nivel incomparabil de înalt față de cele finanțate de intermediarii financiari. Acest lucru denotă nu atât sănătatea financiară a întreprinderilor, cât mai curând lipsa unei intermediari financiare adecvate.

Sectorul financiar și creșterea economică

Odată cu liberalizarea și reformarea industriei bancare și crearea unei piețe de capital, sectorul financiar a început să joace un rol mai important în creșterea economică din Republica Moldova. Sistemul bancar este

mai avansat comparativ cu asigurările și piața de capital. Activele totale ale sistemului bancar s-au ridicat la 49,0% din PIB în 2005, iar numărul instituțiilor bancare s-a mărit de la 388 în 1999 la 891 în 2005. În perioada de creștere economică creditul bancar comercial a sporit de aproape 6 ori. Cercetările existente arată că indicatorii de consolidare a sectorului bancar se află la un nivel bun, dar tabloul pozitiv este alterat de probleme structurale legate de deficiențele de guvernare corporativă și relațiile opace de proprietate⁴⁷.

La momentul actual am putea afirma că sistemul bancar din Republica Moldova a atins un nivel de echilibru, din 2002 numărul băncilor fiind constant. O evoluție echilibrată a industriei bancare ar însemna o alimentare constantă a sectorului real cu resurse financiare ce ar susține o creștere echilibrată a economiei, graduală și fără fluctuații importante⁴⁸. Problema esențială care rezidă în activitatea băncilor și care are un impact negativ asupra evoluției economiei constă în asimetria activității de creditare. Aceasta se exprimă prin faptul că băncile preferă creditarea întreprinderilor mari, în timp ce întreprinderile mici și mijlocii, care predomină numeric, nu au beneficiat de o creștere esențială a volumului de credite⁴⁹. O astfel de strategie a băncilor

„Ar trebui ca băncile de stat să dea credite - cum am auzit la radio - cu un procent mic pentru oamenii de la țară, să poată și ei să deschidă o mică afacere”.

(Vasile, 35 ani, fermier, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

⁴⁷ IMF, 2005, a).

⁴⁸ Într-o lucrare ce analizează nivelul de concurență pe piața bancară din Moldova, se menționează că băncile comerciale se află în echilibru, rezultatele activității lor urmând o evoluție graduală (Lapteacru, 2006, a).

⁴⁹ IMF, 2005, a).

se explică prin obiectivul de a diminua riscul creditării. Dar acest risc nu este legat în mod obligatoriu de riscul proiectelor investiționale propriu-zise propuse de întreprinderile mici și mijlocii, ci mai curând de asimetria informațională.

Cât privește preferințele temporale ale băncilor, acestea se explică prin nivelul lor de încredere față de evoluția economiei. Deși termenul mediu pentru care sunt acordate credite este în continuă creștere, deocamdată băncile preferă acordarea creditelor scurte. Majoritatea creditelor pe termen lung provin nu din resursele proprii ale băncilor, ci sunt finanțate de instituțiile financiare internaționale (în principal, BERD).

În profil sectorial, creditele acordate marilor companii din industrie și agricultură sunt cele mai importante ca volum, favorizând creșterea economică⁵⁰. Referindu-ne însă la sectoarele ce sunt legate direct de bunăstarea populației, se observă că băncile manifestă o atitudine ceva mai rezervată. Ponderea creditelor acor-

date sectorului imobiliar a fost pe o pantă descrescătoare până în 2004, dar, datorită implicării unor bănci în proiecte ipotecare, ponderea acestor credite a crescut ușor în 2005. De asemenea, până în 2004, s-a simțit o reticență a băncilor în acordarea de credite pentru consum. Situația s-a redresat vizibil în 2005, ponderea acestui tip de credit crescând de la 3,6% la 7,8% din portofoliul de credite bancare. Acest sector de finanțare nu doar contribuie direct la bunăstarea populației, dar, indirect, influențează și creșterea economică (vezi Boxa 4). Contribuția dată ar putea spori semnificativ odată cu scăderea dobânzii pentru creditul de consum (care în prezent este foarte înaltă, 25-30% anual).

Comportamentul băncilor poate influența semnificativ accesibilitatea serviciilor bancare și economia în ansamblu. O concurență imperfectă pe piața bancară ar putea avea repercusiuni negative atât la nivel de canale de transmisie a politicii monetare, cât și pentru sectorul real prin intermediul costului de finanțare.

Boxa 4.

Creditele pentru consum, dezvoltarea umană și creșterea economică.

Dezvoltarea sectorului bancar are atât o implicație directă pentru creșterea economică, prin creditele acordate sectorului real, cât și una indirectă, prin creditarea consumului populației. Efectul direct al politicii bancare de creditare a consumului este creșterea bunăstării populației. Studiarea acestui efect este importantă, deoarece influențează calitatea creșterii economice.

Ideea esențială este că creditele pentru consum ar oferi populației surse suplimentare ce i-ar permite să-și finanțeze studiile. Astfel, investițiile în acumularea capitalului uman ar determina o creștere calitativă a economiei.

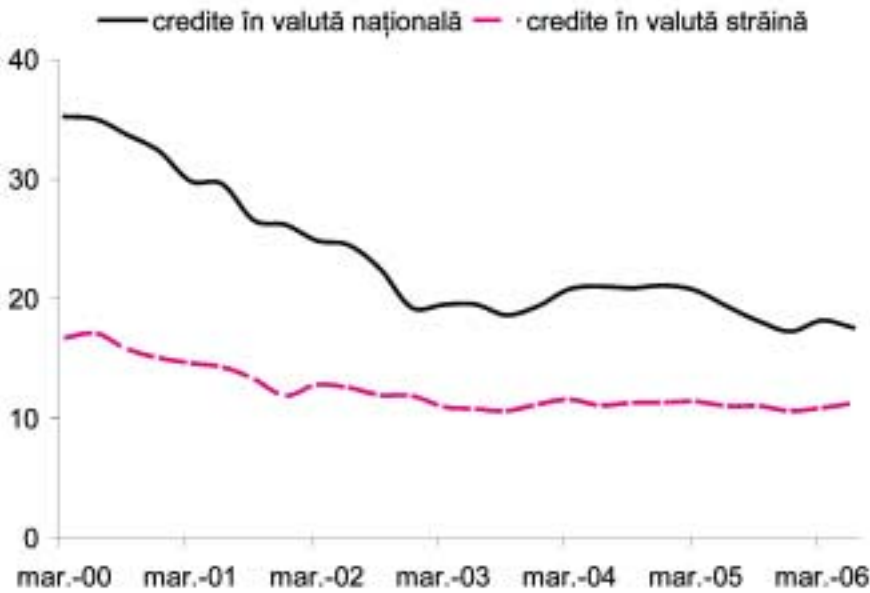
Lapteacru și Djistera (2006, a) au determinat că restrângerea creditului pentru consum reduce ritmul de creștere a economiei din cauza reducerii nivelului de acumulare a capitalului uman și a comprimării nivelului general al economiilor. În lucrarea lor, mărirea ratei dobânzii la creditele pentru consum are un impact negativ atât asupra nivelului general al economiilor populației, cât și asupra timpului pe care populația este gata să-l acorde studiilor. Un alt element esențial este că creditele pentru consum permit nu numai mărirea timpului alocat studiilor, da și mărirea cheltuielilor pentru studii pentru o unitate de timp. Autorii menționați demonstrează că mărirea acestor cheltuieli contribuie la creșterea economiilor populației și astfel, la creșterea economiei.

Într-un studiu empiric (Lapteacru și Djistera, 2006, b), aceiași autori arată că volume importante de credite pentru consum au influențat pozitiv creșterea capitalului uman și, astfel, creșterea economică în țările în dezvoltare.

⁵⁰ Explicația acestui lucru constă în faptul că anume în sectoarele date activează cele mai mari întreprinderi, cu care băncile preferă să lucreze.

Figura 9. Evoluția ratelor dobânzii, %.

Sursa: Buletinele lunare ale BNM, accesibile la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

Analizând evoluția indicilor de concentrare bancară și a ratelor dobânzilor, am putea afirma că deja concurența pe piața bancară moldovenească se amplifică. Reducerea diferenței dintre ratele dobânzilor la credite și depozite în valută națională și în valută străină este un indicator al intensificării concurenței între bănci. Drept urmare, în ultimii șase ani ratele dobânzilor la creditele și depozitele în valută națională au descrescut, excepție făcând doar anul 2004 (Figura 9). Aceasta a fost urmată și de creșterea creditului bancar. Regresiile econometrice arată că efectul expansiunii creditului bancar asupra creșterii producției industriale este nu doar puternic, dar și semnificativ statistic. În același timp, legătura este bilaterală: dezvoltarea financiară a contribuit la creșterea industriei, iar aceasta, la rândul său, a încurajat extinderea creditului bancar.

Profilul regional al creșterii

Creșterea economică se produce nu într-un spațiu virtual al indicatorilor macroeconomici, ci pe teritorii geografice concrete și în comunități reale în care trăiesc oameni. Este importantă cunoașterea felului în care creșterea economică se distribuie geografic pentru a ști cât de cuprinzătoare și echitabilă este această creștere. Acest aspect al creșterii în Republica

Moldova este deosebit de problematic. După cum demonstrează Tabelul 6, activitatea economică în Moldova era puternic polarizată încă în 1997 și în perioada de creștere economică s-a polarizat încă mai mult.

Deși în municipiul Chișinău locuiește numai 1/5 din populația țării, în 2004-2005 capitalei îi reveneau peste jumătate din producția industrială, din vânzările cu amănuntul și investițiile de capital. Întreprinderile înregistrate în Chișinău au contribuit cu aproape 94% la rezultatul financiar net obținut pe economie în 2004. Decalajul dintre salariul plătit în raioane și salariul mediu pe economie nu s-a schimbat substanțial, iar în Găgăuzia chiar s-a agravat.

Evident, nu putem spune că la nivel regional în general nu s-ar profila anumite tendințe economice pozitive (vedeți anexe). Un pol regional de creștere economică tot mai important devine municipiul Bălți. Anumite tendințe pozitive se constată în câteva raioane și în UTA Găgăuzia. Eliminând din calcul municipiile Chișinău și Bălți, se observă că, chiar între unitățile administrativ-teritoriale, există diferențe semnificative în ceea ce privește dezvoltarea economico-socială (Harta 2). Conform rating-ului de dezvoltare a unităților administrative teritoriale ale Republicii Moldova, elaborat

„Eu am 2 case în sat, dar am lăsat tot și am venit la oraș deoarece trebuie să ridic copiii, să îi ajut, să-i învăț. Dar acolo cu ce să-i întreții, dacă nu-ți dau salariile? Am avut vacă și 12 porci, dar nu ai unde să realizezi producția, trebuie să stai pe piață, și pământul tare greu se lucrează.”
(Ludmila, 44 ani, angajată fabrica de mobilă, Chișinău.)

Tabelul 6. Distribuția spațială a creșterii economice.

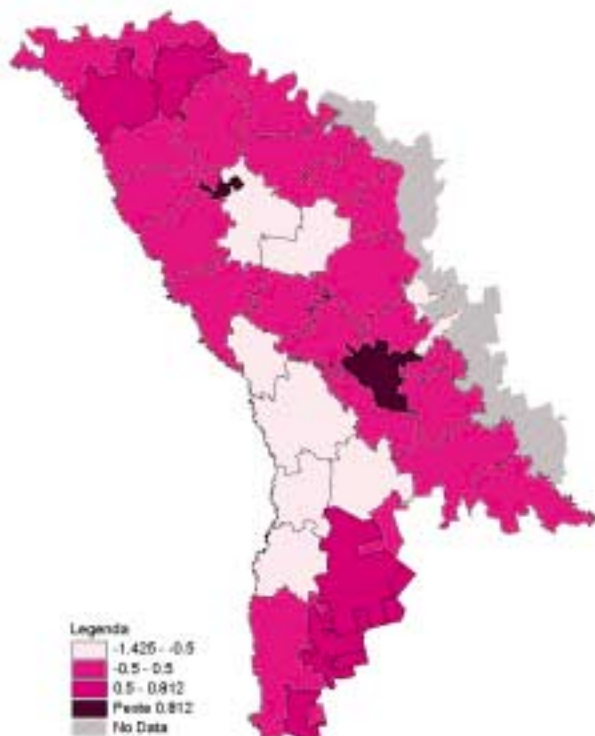
Ponderea unităților administrativ-teritoriale, %, în total ...									
Unitățile administrativ-teritoriale	Populație		Vânzări		Producție		Investiții		
	Venituri fiscale		cu amănuntul		industrială	în capital fix		colectate	
	1997	2005	1997	2004	1997	2004	1997	2005	2005
Mun. Chișinău	20,6	21,7	40,9	56,3	41,7	55,0	49,2	56,2	62,9
Mun. Bălți	4,3	4,1	8,2	8,8	10,4	11,7	11,2	5,4	8,4
Raioane	70,6	69,8	48,1	32,4	45,3	29,1	36,7	34,4	26,4
UTA Gagauzia	4,5	4,4	2,8	2,7	2,6	4,3	2,9	4,0	2,3
Total									

Surse: BNS, 1998, BNS, 2006 și informația oferită de BNS.

Harta 2. Distribuția unităților administrativ-teritoriale după Indicele de Dezvoltare Economico-Socială (IDES).

Notă: nivelul de dezvoltare social-economică este cu atât mai înalt cu cât mai închisă este culoarea unității administrativ-teritoriale.

Surse: Roșcovan și Galer, 2006.

pe baza unui indicator agregat al dezvoltării economico-sociale (IDES), în fruntea ierarhiei se situează unitățile din Nordul și Sudul țării, iar în partea de jos se situează raioanele din centrul țării⁵¹. Pe baza acestui identificator, în Republica Moldova unitățile administrativ-teritoriale pot fi clasificate în 3 tipuri de zone: 1) zone cu potențial de restructurare; 2) zone asistate și 3) zone defavorizate⁵². Însă chiar și în zonele cu potențial de restructurare, dinamica economică bună a durat încă prea puțin (iar în 2006 a ranversat din nou în multe cazuri), pentru ca să asigure o convergență vizibilă a nivelurilor de venituri și a standardelor de viață comparativ cu cele două orașe mari.

Creșterea economică geografic dezechilibrată are impact asupra multor dimensiuni ale dezvoltării umane. Recesiunea economică mult mai gravă care s-a produs pe parcursul tranziției timpurii în regiuni comparativ cu capitala și instabilitatea relansării în perioada recentă de creștere economică au amplificat diferența de venituri pe cap de locuitor între centru și periferie. Dacă mai ținem cont de faptul că în raioane ponderea populației rurale este în medie 80% și că în sate performanțele educaționale și de longevitate sunt mai mici, ajungem la concluzia că la „periferie” dezvoltarea umană este devansată considerabil de cea din „centru”.

Cu o astfel de distribuție dezechilibrată a activității economice soldată cu contra-performanțe vădite la capitolul dezvoltare umană, nu este de mirare că emigrarea forței de muncă din alte localități ale Moldovei către municipiul Chișinău și Bălți este foarte intensă, după cum arată datele recensământului din 2004⁵³. Emigrarea se produce prioritar din contul ținuturilor care absolvește instituții de învățământ localizate în mediul urban (frecvent anume

⁵¹ Roșcovan și Galer, 2006.

⁵² Mai multe asupra metodologiei și interpretării indicilor vedeți Roșcovan și Galer, 2006.

⁵³ Nota informativă vizavi de emigrația internă este accesibilă la http://www.statistica.md/recensamint/Migratia_interna.xls, ultima dată accesat la 11/08/06.

în Chișinău și Bălți) și se stabilesc cu traiul în aceste localități. În situația în care nici în Chișinău, nici în Bălți, în pofida creșterii economiilor locale, nu există suficiente locuri de muncă disponibile, populația tânără, până la urmă, ajunge să plece peste hotare.

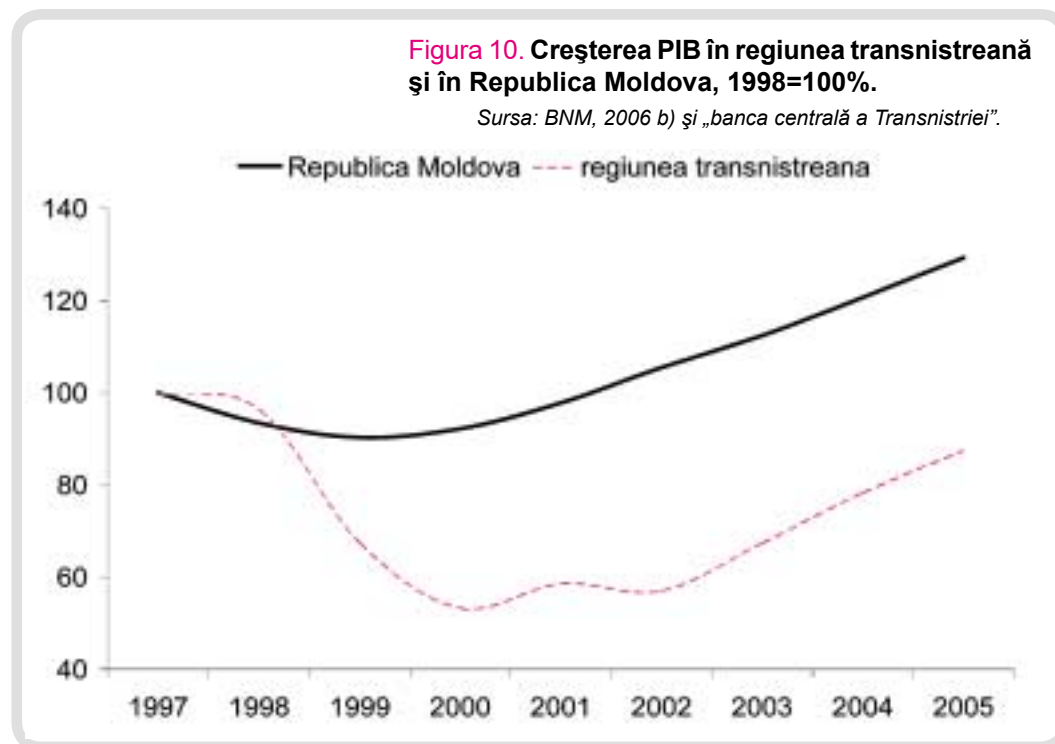
Economia Transnistriei

Din cauza conflictului militar din 1992 și a conflictului politic și administrativ care a urmat între Guvernul Republicii Moldova și regimul de la Tiraspol, Transnistria este, practic, decuplată de restul sistemului economic național. În același timp, nu poate fi ignorată

influența exercitată de conflictul propriu-zis și de evoluțiile economice din regiune asupra creșterii economice din Republica Moldova. Deși conflictul dintre Chișinău și Tiraspol are la origine factori geopolitici, culturali și istorici, odată cu trecerea timpului, s-a consolidat și dimensiunea sa economică⁵⁴. Nu există date statistice oficial recunoscute de Guvernul Republicii Moldova asupra evoluțiilor din economia regiunii transnistrene. De aceea analiza ce urmează se bazează în mare măsură pe datele statistice publicate de „banca centrală” a regiunii transnistrene⁵⁵, de presa din regiune și pe puținele investigații economice asupra Transnistriei.

Figura 10. Creșterea PIB în regiunea transnistreană și în Republica Moldova, 1998=100%.

Sursa: BNM, 2006 b) și „banca centrală a Transnistriei”.

În dreapta Nistrului tranziția spre economia de piață a început încă din zorii independenței, în timp ce în Transnistria nu a existat niciodată o agendă de reforme economice. Actuala privatizare din regiune a fost dictată mai curând de interese politice și corporative și de situația dificilă a finanțelor publice, decât de obiectivul strategic de tranziție spre economia de piață. Este interesant că deși politicile economice aplicate au fost radical diferite, evoluțiile economice în Republica Moldova și Transnistria au fost în mare măsură similare după

1991. Unul din factorii care au determinat similitudinea a fost dependența comercială masivă de piețele estice. Deși mai puțin decât Republica Moldova, economia din Transnistria este alimentată de veniturile transferate de peste hotare de către emigranți (12,2% din PIB în 2004).

Producția realizată de economia regiunii în ultimii 15 ani a fost mai volatilă decât în restul Republicii Moldova. Criza financiară rusă din 1998 a avut efecte catastrofale și pe termen

⁵⁴ CISR, 2005.

⁵⁵ Informații statistice accesibile pe site-ul „băncii centrale transnistrene” www.cbprm.net.

Tabelul 7. Evoluțiile economice în Transnistria.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
PIB regional, milioane USD	328	448	332	281	199	256	250	309	420	517
Creșterea PIB regional, % față de anul precedent	-	-	-3,6	-30,1	-20,9	10,0	-2,7	18,1	16,2	11,8
Creșterea producției industriale, % față de anul precedent	-10,7	-0,9	-6,3	-3,8	16,5	9,0	-18,7	21,4	5,2	0,6
Valoarea comerțului cu amănuntul și servicii, % față de anul precedent	-	-	-	-18,3	11,9	23,1	18,4	7,6	15,3	18,4
Investiții în capital fix, % față de anul precedent	-	-	-	34,6	3,8	15,6	-32,7	-14,7	22,2	-2,5
Exporturi, milioane USD	306	387	339	258	328	378	243	433	535	580
Importuri, milioane USD	222	301	587	417	489	541	450	530	758	856
Salariul mediu, USD	41	53	58	68	32	44	50	64	84	-
Indicele prețului consumatorilor	-	-	-	240,0	190,0	127,0	111,0	132,6	120,4	110,8
Populația, mii (estimări), 2004 recensământul regional	679,1	670,8	665,7	658,0	651,8	633,6	630,1	621,8	555,0	-

Surse: CISR, 2003 și „bcrmn”.

lung asupra economiei transnistrene. Spre deosebire de teritoriul din dreapta Nistrului, Transnistria încă nu și-a revenit complet. Comparativ cu 1998, în 2005 PIB regional era mai mic, în timp ce în Republicii Moldova era cu 37% mai mare (Figura 10). Instabilitatea creșterii economice din regiune este explicată de faptul că, în pofida avantajelor moștenite din vremea sovietică, economia Transnistriei a avut parte de condiții de dezvoltare mai vitrege decât restul Republicii Moldova. Aceste condiții au fost determinate de o serie de factori:

- producătorii din regiune au activat într-un mediu politic și de securitate incert;
- reformele structurale au întârziat; procesul de privatizare (lipsit de transparență și nerecunoscut de Guvernul Republicii Moldova) a început abia în 2001;
- economia regională este total dependentă de lumea externă, prin intermediul piețelor de desfacere și aprovizionării sectorului său industrial cu materii prime;
- economia este dominată de clanuri cu conexiuni politice și administrative foarte puternice care subminează

concrența economică și apariția unor producători de talie mică și mijlocie eficienți;

În perioada sovietică în Transnistria s-a format un complex industrial mai diversificat decât în partea dreaptă a Nistrului. Ramurile industriale principale sunt metalurgia ferosei (52% din valoarea producției industriale din 2005), electroenergetica (16,5%), industria textilă (13,4%) și industria alimentară (8,2%). Dezvoltarea sectorului care, în esență, se sprijină pe câteva întreprinderi-gigant, a fost posibilă datorită prețurilor subvenționate la resursele energetice importate din Rusia și investițiilor făcute de companii din Rusia.

După 2000, sectorul agricol al regiunii a devenit total ineficient și generator de pierderi. Serviciile sunt în dezvoltare, dar expansiunea acestui sector este determinată mai mult de segmentul serviciilor necomerciale prestate de autoritățile publice (sănătate, educație, apărare, securitate etc.), decât de segmentul celor de piață. Dezvoltarea sectorului privat este inhibată de controlul politico-administrativ total asupra economiei.

Dezintegrarea sistemului economic care a urmat războiului din 1992 a avut efecte economice negative și asupra Transnistriei, și

asupra Republicii Moldova în ansamblu. De aceea, în pofida unor tendințe economice pozitive, creșterea economică efectivă, atât în Transnistria, cât și în Republica Moldova în ansamblu, a fost substanțial inferioară creșterii potențiale. Aceasta a împiedicat avansarea dezvoltării umane pe ambele maluri ale Nistrului.

Concluzii și recomandări de politici

Anul 2000 marchează revenirea Republicii Moldova dintr-o criză economică acută condiționată de colapsul transformațional și criza financiară rusă din 1998. În 2001-2005 economia a crescut în medie cu 6,1%, producția depășind nivelul din 1994 și fiind însoțită de creșterea puternică a veniturilor. S-au materializat și modificări importante în structura economiei, în principal prin reducerea ponderii agriculturii în producția totală și în forța de muncă ocupată. Însă această modernizare a cauzat costuri sociale înalte, producându-se nu prin realocarea forței de muncă la sectoarele de muncă mai eficiente, ci prin eliminarea forței de muncă din țară. În sfera formală a economiei numărul de locuri de muncă a scăzut. Deloc întâmplător, în percepția majorității relative a cetățenilor, în perioada de creștere economică bunăstarea lor individuală și a țării nu s-a îmbunătățit. Progresul instabil din agricultură a împiedicat o creștere economică mai puternică, în timp ce industria și serviciile au demonstrat creșteri rapide. Însă vulnerabilitățile externe au cauzat în 2006 o recesiune industrială pronunțată. De partea ofertei, serviciile au fost principala sursă a creșterii economice. De partea cererii, veniturile provenite din emigrare au fost locomotiva creșterii consumului final și a economiei în ansamblu. Însă venitul provenit din creșterea producției și de la emigranți nu a fost alocat eficient. Consumul final a prevalat, investițiile au fost suboptimale, iar deficitul comercial în creștere generează dezechilibre economice acute. Sectorul bancar a contribuit pozitiv la creșterea economiei, dar influența acestuia s-a transmis în principal prin creditarea întreprinderilor mari. Structura economică specifică, accesul dificil la resursele financiare și la piețele externe au condiționat o creștere geografic dezechilibrată. Rolul capitalei țării de pol al creșterii economice

s-a accentuat, în timp ce dezvoltarea economică a regiunilor a stagnat. În Transnistria creșterea economică mult mai instabilă a fost determinată de incertitudinile politice și de securitate, de dominarea economiei de către clanuri cu conexiuni politice și de alocarea ineficientă a resurselor.

În viitorul previzibil calitatea creșterii economice și șansele de reducere a sărăciei vor depinde în mod crucial de evoluția sectorului agricol. Din acest punct de vedere, politica de consolidare rapidă și forțată a suprafețelor agricole ar putea genera un șomaj rural masiv și scăderea veniturilor, deoarece pe suprafețele mari sunt eficiente tehnologiile agricole intensive în capital, nu în forță de muncă. În prezent și în viitorul previzibil, în localitățile rurale va predomina forța de muncă, nu capitalul. De aceea, mărirea suprafețelor medii prelucrate nu trebuie să constituie un scop ce ar urma să fie atins cu orice preț și nici nu trebuie să fie obiectivul central al politicii. Mai ales că „optimalitatea” terenurilor agricole nu este o noțiune absolută, aceasta depinzând de mulți factori. Exploatarea agricolă intensă pe suprafețe mari va conduce la degradarea și mai pronunțată a solului. Într-un interval de timp de 5-10 ani, avantajele competitive ale Republicii Moldova mai curând ar deriva din cultivarea unor produse agricole ecologic pure pe suprafețe relativ mici. De aceea, se recomandă încurajarea în temei a agriculturii de scară mică, dar optimă din punct de vedere a culturilor agricole. Politica agricolă nu trebuie să fie preferențial orientată către marile gospodării agricole, ci să încurajeze fermierii în cultivarea unor specii de valoare adăugată înaltă care să le aducă și venituri mai înalte. Totodată, obiectivul de promovare a unor afaceri agricole mai avansate pe scara valorică va cere ca Guvernul și organizațiile neguvernamentale să acorde o atenție deosebită instruirii fermierilor. Obiectivele centrale ale Guvernului în raport cu agricultura ar trebui să fie înlăturarea distorsiunilor de piață, asigurarea accesului la resurse financiare ieftine, la cunoștințe moderne vizavi de tehnologiile agricole pe scară mică și la piețele de desfacere externe.

Sectorul industrial moldovenesc are un potențial de creștere foarte bun în viitor. Dar pentru aceasta este necesară înlăturarea principalelor bariere care împiedică dezvoltarea sa: uzura morală și tehnică a capacităților productive, utilizarea unor sisteme depășite de management și marketing și absorbția lentă

a noilor tehnologii. Capitalul uman în industria moldovenească a fost în mare măsură erodat de emigrarea forței de muncă, atât la etapa tranziției timpurii, cât și în perioada de creștere economică. De aceea pentru guvern ar trebui să fie prioritară formarea unui capital uman tehnic, în particular, prin educarea unor noi elite de ingineri și tehnologi. Ca și în cazul agriculturii, în viitorul apropiat perspectivele de dezvoltare industrială vor depinde de accesul sigur la piețele de desfacere externe.

Evoluțiile din ultimii ani de pe piața muncii au fost în contrasens cu creșterea PIB. Numărul de locuri de muncă create a fost mai mic decât numărul de locuri de muncă lichidate, iar șomajul s-a păstrat la cote relativ mici numai datorită opțiunii de emigrare. Pentru utilizarea eficientă a resurselor de forță de muncă disponibile în țară, accentul în politicile structurale și industriale trebuie pus pe susținerea micului business. Multiplicarea companiilor din această sferă va absorbi forța de muncă eliberată din marile întreprinderi. Totodată, dezvoltarea durabilă a micului business este simplificată de integrarea acestor companii în lanțurile valorice centrate pe marile întreprinderi. De aceasta trebuie să se țină cont în strategiile de atragere a investițiilor străine. Prioritatea ar trebui să fie atragerea, inclusiv prin negocieri bilaterale mai hotărâte, a unor companii de talie globală care ar genera nu doar locuri noi de muncă în subsidiarele din Republica Moldova, dar ar încuraja și proliferarea furnizorilor locali de talie mică.

În viitorul apropiat băncile comerciale „clasice” vor rămâne relativ puțin interesate de creditarea investițiilor în agricultură și în micul business. Deschiderea eficientă a sectorului către competitorii externi ar putea încuraja prestarea unor servicii bancare mai ieftine. O alternativă plauzibilă este și dezvoltarea sectorului de microfinanțare, capabil nu doar să acorde credite în condiții mai bune pentru întreprinderile din mica economie, dar și să atragă în mod eficient economiile populației ținute „la ciorap”. Încurajând emigrația legală, Guvernul va putea nu doar să asigure o protecție socială mai înaltă pentru cetățenii săi, dar și să oficializeze o mai mare parte a veniturilor remise de peste hotare de către emigranți și să le orienteze în sectorul de microfinanțare.

Pentru a extinde creșterea economică dincolo de limitele geografice ale municipiilor Chișinău și Bălți, Guvernul trebuie să favorizeze apariția unor noi poluri regionale de creștere econo-

mică în jurul orașelor interregionale: Soroca, Ungheni, Edineț, Orhei, Ocnița, Dubăsari, Hâncești și Cahul. Acest lucru este posibil prin încurajarea creării de întreprinderi mici și mijlocii, prin încurajarea alocării de investiții străine „green field” anume în aceste zone și prin descentralizarea fiscală și administrativă a procesului de guvernare locală. Reintegrarea Transnistriei în sistemul economic moldovenească va permite restabilirea integrității sistemice a economiei naționale, va fi avantajoasă pentru populația de pe ambele maluri ale Nistrului și va contribui la dezvoltarea economică armonioasă în profil regional.

Industria și agricultura suferă de carență de investiții în capacitățile de producție și în infrastructură. Aceasta limitează mult competitivitatea prin calitate a produselor locale. Intensificarea investițiilor locale și străine în constituirea unor capacități de producție noi și în modernizarea celor existente este posibilă prin îmbunătățirea cadrului de afaceri, în toate componentele sale esențiale direct dependente de guvernare: garantarea proprietății, cadrul regulatoriu și accesul la o justiție nepărtinitoare și politic independentă. Totodată, ținând cont de proporțiile economice mici ale țării noastre, marii investitori străini vor manifesta interes mai curând pentru proiecte investiționale orientate spre exportul producției finale. De aceea, diplomația moldovenească trebuie să exceleze în obținerea și asigurarea accesului la piețele de desfacere externe.

Fenomenul emigrație nu poate fi oprit fără consecințe sociale și economice negative și acesta nici nu ar trebui să fie obiectivul politicii. Obiectivul principal trebuie să fie legalizarea procesului și reintegrarea adecvată a emigranților care revin definitiv în patrie. Asigurarea emigrației legale și reintegrarea emigranților va aduce atât efecte economice, cât și sociale pozitive. Creșterea economică în Republica Moldova din ultimii ani a fost favorizată de consumul intern finanțat de veniturile transferate în țară de emigranți. Macroeconomic foarte mari, aceste transferuri sunt compuse din sute de mii de tranzacții relativ mici și, luate separat, ele nu pot fi privite ca surse investiționale serioase. Totuși, odată cu constituirea unor economii familiale mai mari, este rezonabil de așteptat ca o parte din ele să fie investite în cadrul unor microafaceri. Un rol aparte le-ar putea revine organizațiilor societății civile care ar putea să elaboreze programe de instruire economică și consultații de afaceri pentru emigranți sau să presteze

chiar pachete complete de servicii, de la deschiderea afacerii până la cercetarea pieței și facilitarea obținerii creditului bancar (practici pozitive în acest domeniu există în Pakistan și Filipine).

Dar reprofilarea unui emigrant, fără experiență în afaceri, într-un antreprenor dinamic este destul de dificilă. Emigrația nu stimulează inițiativa antreprenorială ale emigranților sau ale dependenților lor, iar, conform studiilor recente, implicarea familiilor emigranților moldoveni în afaceri este foarte mică. În condițiile actuale este destul de dificil de inițiat o afacere care să asigure venituri stabile, cel puțin, la același nivel pe care emigranții le generează prin munca lor peste hotare. Acesta este probabil factorul cel mai inhibitor pentru inițiativa antreprenorială.

Totuși, o parte din resursele transferate de emigranți ar putea fi captate în sistemul bancar sau microfinanciar și transformate în resurse investiționale de calitate. Pentru aceasta ar trebui utilizate următoarele instrumente: tratament bancar preferențial (dobânzi mai mari pentru depozite bancare, acordarea pe gratis a cardurilor bancare), reducerea costurilor de transfer prin canalele bancare oficiale, emiterea de bonuri de trezorerie nominalizate în valută. Evident că mijlocul cel mai eficient de a direcționa o parte importantă a veniturilor provenite din emigrare în investiții productive este crearea unui climat economic stimulator și previzibil.

2

Capitolul II. Impactul creșterii economice asupra dezvoltării umane

În capitolul doi sunt prezentați indicii de dezvoltare umană, inclusiv dezagregați pe genuri, ai Republicii Moldova. Este evaluat progresul intermediar al Moldovei spre Obiectivele de Dezvoltare Milenară, indisolubil legate de conceptul dezvoltării umane. Tot în acest capitol este făcută o incursiune în fenomenul sărăciei monetare. Autorii arată că, în pofida reducerii sărăciei, vulnerabilitatea veniturilor la potențialele șocuri externe rămâne foarte mare. În continuare sunt prezentate evoluțiile în domeniul educației și al sănătății, alte două dimensiuni ale Indicelui de Dezvoltare Umană. Este făcută o evaluare generală a impactului creșterii economice asupra mediului ambiant. Materialul inclus în capitolul dat demonstrează că procesele de dezvoltare umană în mediul rural sunt vădit devansate de cele din mediul urban. Această parte a Raportului se încheie prin analiza implicațiilor sociale pe care le are emigrarea.

Dezvoltarea umană în abordarea PNUD

Estimarea sărăciei monetare nu este suficientă pentru a determina amploarea reală a sărăciei umane. O alternativă pentru evaluarea dezvoltării este cuantificarea câtorva dimensiuni monetare și nemontare ale sărăciei umane și integrarea lor într-un indicator sintetic.

PNUD a urmat această abordare, dezvoltând câțiva indicatori compoziți pentru urmărirea progresului țărilor pe calea dezvoltării umane și pentru compararea internațională a performanțelor. Indicatorul principal utilizat este Indicele Dezvoltării Umane calculat pe baza unor indici ce caracterizează trei aspecte ale dezvoltării umane: longevitatea, educația și veniturile. Pentru evaluarea performanțelor țărilor din punct de vedere al dezvoltării umane, în rapoartele PNUD mai sunt utilizați și alți indici compoziți: Indicele Sărăciei Umane-I pentru țările în curs de dezvoltare, Indicele Sărăciei Umane-II pentru țările din grupul OCDE, Indicele Dezvoltării Umane raportat la Distincții de Gen (IDG) și Indicele Implicării Genurilor (IIG).

Indicele Dezvoltării Umane (IDU) este folosit ca cel mai sugestiv indicator al dezvoltării umane. Calcularea IDU se bazează pe trei finalități majore ale procesului de dezvoltare: 1) *longevitatea*, măsurată ca speranță de viață la naștere; 2) *educația*, măsurată ca media ponderată dintre a) rata alfabetizării adulților (ponderea 2/3) și b) rata brută de cuprindere în

studii primare, secundare și terțiare (ponderea 1/3); și 3) *standardele de viață*, măsurate ca PIB per capita exprimat în dolari SUA ajustat la paritatea puterii de cumpărare a valutei naționale pentru a reflecta diferențele de prețuri dintre țări (detalii și exemplu de calcul vedeți în Nota Tehnică 1).

IDU este adimensional și pozitiv, valoarea maximă pe care o poate lua fiind 1. În 2005 toate cele 177 de țări pentru care existau datele statistice necesare au fost clasificate în trei categorii⁵⁶:

- 57 de țări cu un înalt nivel al dezvoltării umane, cu IDU mai mare de 0,800. Categoria este deschisă de Norvegia (IDU=0,963) și închisă de Trinidad și Tobago (IDU=0,801). Media IDU pentru această categorie este 0,895.
- 88 de țări cu un nivel mediu al dezvoltării umane, IDU situându-se între 0,500 și 0,799. Pe primul loc în lista acestor țări este Libia (IDU=0,799), iar pe ultimul Zimbabwe (IDU=0,505). Media IDU pe acest grup este 0,718.
- 32 țări cu dezvoltare umană redusă, cu IDU mai mic de 0,500. În această categorie pe primul loc se situează Madagascar (IDU=0,499), iar pe ultimul - Niger (IDU=0,281). Media IDU pentru țările cu dezvoltare umană redusă este de 0,486.

„Sărăcie umană e atunci când nu ai ce mânca, nu ai cu ce te îmbrăca, nu ai cu ce învăța un copil. Este atunci când iarna, în loc să-ți încălți copilul cu niște cizme călduroase, bune, tu îl încălți cu ce ai și el vine de la școală cu picioarele ude.”
(Emilian, 40 ani, proprietar de pământ, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

⁵⁶ UNDP, 2005; în care au fost utilizate datele statistice pentru 2003.

Media globală a IDU este de 0,741, iar media regiunii CEE și CSI – 0,802. După cum este ilustrat în Figura 11, în 1997-2003 IDU global și regional au urmat traiectorii de creștere constantă.

În pofida avantajelor pe care le oferă IDU (simplitate, accesibilitatea datelor pentru comparație internațională), trebuie de precizat că acest indice comportă și anumite limite. Înglobând doar trei dimensiuni ale dezvoltării - veniturile, educația și longevitatea - IDU nu ține cont de alte dimensiuni importante ale dezvoltării umane, în particular de dimensiunile nemateriale. Coeziunea socială și libertatea politică (nivelul de democratizare) sunt, după părerea noastră, două dimensiuni foarte importante care lipsesc în definirea IDU.

Evident că o societate mai egalitară este mai avansată din punctul de vedere al dezvoltării umane, decât o societate mai puțin egalitară, dar cu același nivel mediu al IDU. O inegalitate

foarte mare compromite media națională a veniturilor per capita care intră în componența IDU. Un șir întreg de țări sunt incluse în categoria celor cu un înalt nivel de dezvoltare umană în, pofida faptului că coeficientul Gini al inegalității veniturilor se situează la 0,5 sau chiar mai sus! Dar un asemenea nivel de inegalitate implică faptul că o parte importantă a societății respective are venituri foarte mici, incomparabile cu media națională.

IDU este puțin relevant pentru descrierea dezvoltării umane în țările nedemocratice. În aceste țări, cetățenii nu dispun de libertatea efectivă de a alege, ci sunt nevoiți să accepte ceea ce le impune regimul. Or, dezvoltarea umană înseamnă nu doar aspecte materiale, dar și libertatea omului de a-și urma propriile opțiuni și idealuri⁵⁷. Cât de corectă este includerea unor țări în care nu există opoziție politică, presa este controlată, iar alegerile nu respectă standardele democratice minimale în categoria

Boxa 5.

Unele sugestii privind includerea inegalității veniturilor și a libertăților politice în IDU.

Reflectarea inegalității veniturilor în IDU nu este o problemă complicată, deoarece, practic, pentru fiecare țară sunt disponibile date statistice asupra inegalității veniturilor sau asemenea date pot fi relativ ușor obținute. Ar putea fi prezentate câteva soluții tehnice pentru a include inegalitatea în indice. Una ar fi ca media veniturilor utilizată la calcularea IDU, înainte de a fi logaritmată, să fie mai întâi corectată prin înmulțirea cu coeficientul subunitar $(1/[1+Gini])^\epsilon$. În această formulă Gini este coeficientul de inegalitate al veniturilor, iar ϵ – un coeficient pozitiv ce ar caracteriza nivelul de aversiune față de inegalitate și care trebuie să fie mai mare sau egal cu 1. Caracterul adimensional al IDU se va păstra, dar, într-o astfel de formulare, media veniturilor va scădea odată cu creșterea inegalității și va reflecta mai bine magnitudinea diferențelor de dezvoltare umană în interiorul unei țări.

O altă soluție ar fi ca IDU să fie calculat ca medie aritmetică simplă a cinci indici compoziți. Primii trei ar fi cei tradiționali (indicii longevității, educației și veniturilor). Al patrulea – indicele inegalității - ar putea fi calculat după formula: Indicele Inegalitate = $(Gini\ maxim - Gini\ real)/(Gini\ maxim - Gini\ minim)$. *Gini maxim* ar fi coeficientul inegalității în țara cu cea mai înaltă inegalitate de pe glob, în timp ce *Gini minim* – în țara cu cea mai mică inegalitate.

Al cincilea indice ar putea fi o variabilă caracteristică a nivelului de democratizare. El poate fi calculat la fel ca și indicii tradiționali – Indicele Democratizare = $(Democratizare\ real - Democratizare\ minim)/(Democratizare\ maxim - Democratizare\ minim)$. Surse pentru cuantificarea libertăților politice ar putea fi ratingurile elaborate de Freedom House, Bertelsmann Foundation, Banca Mondială etc.

⁵⁷ UNDP, 2005.

țărilor cu nivel mediu-superior de dezvoltare umană? Spre deosebire de inegalitate, încorporarea nivelului de democratizare în IDU este ceva mai dificilă și în mare măsură subiectivă. Cauza principală este dificultatea exprimării unui fenomen calitativ în indicatori cantitativi. În același timp, există câteva surse internaționale care își propun cuantificarea libertăților politice și care ar putea fi utilizate pentru a extinde definiția IDU, cel, puțin la un aspect nematerial al dezvoltării umane. Unele sugestii pentru revizuirea IDU sunt propuse în Boxa 5.

Indicele Dezvoltării Umane al Republicii Moldova

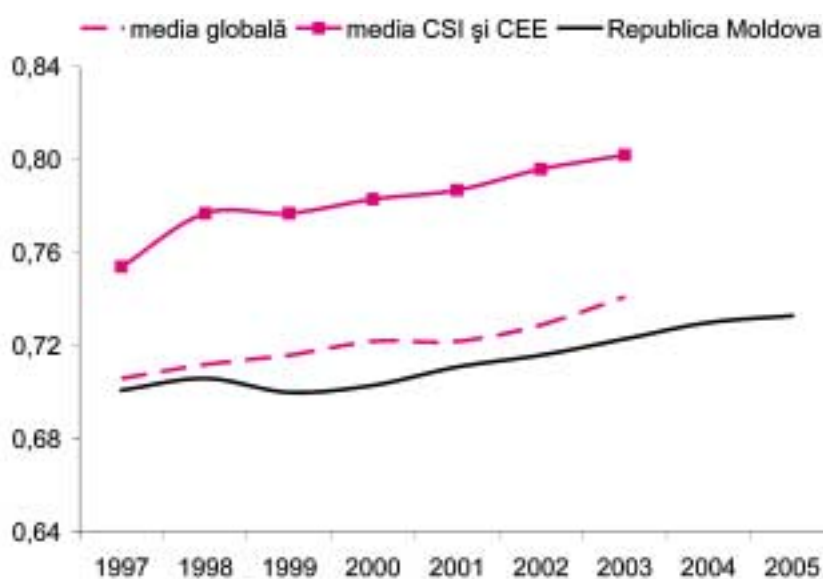
Conform Raportului Global al Dezvoltării Umane 2005, Republica Moldova face parte din categoria țărilor cu un nivel mediu de dezvoltare umană. Republica Moldova se plasează pe locul 115 cu IDU=0,671, mai jos de media regională CSI-CEE și cea globală. Urmărirea în evoluție a IDU este complicată din cauza schimbărilor majore care au intervenit la evaluarea Republicii Moldova în Raportele Globale de Dezvoltare Umană⁵⁸.

În același timp, trebuie de remarcat că, potrivit datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, IDU al țării noastre în 2003 era egal cu 0,723. Diferența față de IDU din Raportul Global de Dezvoltare Umană 2005 (0,671) este explicată în principal de datele statistice diferite vizavi de PIB pe cap de locuitor care sunt utilizate de BNS și PNUD.

În conformitate cu datele BNS referitoare la IDU, țara noastră a depășit încă în 2003 nivelul de dezvoltare umană pe care îl atinsese în 1993. Dinamica dată a fost determinată, practic integral, de recuperarea veniturilor per capita care în 1994-1999 au scăzut cu 50%. Astfel, creșterea economică a exercitat un impact pozitiv asupra nivelului de dezvoltare umană prin intermediul îmbunătățirii standardelor de viață. Totodată, trebuie de menționat că Republica Moldova este încă departe de nivelul dezvoltării umane pe care l-a avut în 1990. Conform estimărilor efectuate de autorii prezentului Raport, IDU al Republicii Moldova în 1990 se încadra între 0,763 și 0,783. Pentru 1990 IDU include și performanțele atinse de Transnistria în cele trei dimensiuni de dezvoltare umană. Deși lipsesc date statistice

Figura 11. Evoluția IDU al Republicii Moldova în context regional și global.

Surse: PNUD, 2004; UNDP, 2004; UNDP, 2005; informația oferită de BNS (vezi anexa 1).

⁵⁸ Dacă în Raportul pentru 2003 IDU al Moldovei pentru anii 1990, 1995 și 2001 era de 0,756, 0,704 și, respectiv, 0,700, atunci în Raportul pentru 2004 dezvoltarea umană în Moldova a fost evaluată la 0,736 pentru 1990 și 0,684 pentru 1995. În Raportul pentru 2005 Moldova a fost evaluată cu 0,739 pentru 1990, 0,682 pentru 1995 și 0,665 pentru 2000. În Figura 11 au fost utilizate evaluările corespunzătoare anului respectiv din fiecare Raport Global.

Boxa 6.

Dezvoltarea umană în Transnistria.

În perioada sovietică nivelul de dezvoltare umană în Transnistria era ceva mai înalt decât în Moldova din dreapta Nistrului. Regiunea era mai urbanizată (68%) și mai industrializată (1/2 din produsul regional), serviciile publice erau mai dezvoltate, productivitatea muncii în industrie și agricultură mai mare, iar veniturile mai înalte decât în dreapta Nistrului⁵⁹. În 1991-2005 majoritatea acestor avantaje au dispărut. Menținerea regiunii pe „linia de plutire” a fost posibilă în mare măsură datorită suportului politic, economic, tehnic și umanitar acordat de Rusia regimului neconstituțional din regiune, ponderii mari a economiei tenebroase și acumulării unei datorii externe care în prezent depășește aproape de 3 ori PIB al regiunii⁶⁰.

Ca și restul Moldovei, Transnistria s-a confruntat cu probleme demografice. Populația s-a redus de la 718 mii în 1992 la 555 mii conform recensământului organizat de Tiraspol în 2004. Această dinamică a fost determinată atât de sporul negativ al populației (-5,8‰ în 2005), cât și de emigrare. Reducerea veniturilor reale ale populației, degradarea infrastructurii fizice și a serviciilor publice s-au manifestat practic la aceeași scară ca și în dreapta Nistrului.

În 2005 PIB per capita în Transnistria era de 844 USD, practic similar cu cel din dreapta Nistrului (811 USD). Autorii nu au dispus de alte date statistice (educație și durata vieții) pentru a evalua nivelul de dezvoltare umană al Transnistriei, dar, judecând după relatările presei din regiune, acest nivel este aproape de cel înregistrat în Republica Moldova.

Tabelul 8. Scenariu de progresare a Republicii Moldova spre un nivel înalt de dezvoltare umană.

	Creșterea anuală	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
PIB per capita, dolari SUA PPP	8,75%	3654	3974	4321	4700	5111	5558	6044	6573	7148	7774
Gradul de alfabetizare, %	Constant	99.1	99.1	99.1	99.1	99.1	99.1	99.1	99.1	99.1	99.1
Rata brută de cuprindere la toate nivelurile de învățământ, %	0,8%	72.5	73.3	74.1	74.9	75.7	76.5	77.3	78.1	78.9	79.7
Speranța de viață, ani	0,25 ani	68.1	68.3	68.6	68.8	69.1	69.3	69.6	69.8	70.1	70.3
Indicele veniturilor		0.601	0.615	0.629	0.643	0.657	0.671	0.685	0.699	0.713	0.727
Indicele educației		0.902	0.905	0.908	0.910	0.913	0.916	0.918	0.921	0.924	0.926
Indicele longevității		0.718	0.722	0.726	0.730	0.734	0.738	0.743	0.747	0.751	0.755
Indicele Dezvoltării Umane		0.740	0.747	0.754	0.761	0.768	0.775	0.782	0.789	0.796	0.803

Surse: PNUD, 2004; UNDP, 2004; UNDP, 2005; informația oferită de BNS (vezi anexa 1).

⁵⁹ BNS, 1992, tabelele „Indicatorii social-economici principali pe orașele și raionale republicii în 1992” și “Indicatorii social-economici principali pe orașele de subordonare republicană”.

⁶⁰ CISR, 2003.

precise, stadiul de dezvoltare umană atins astăzi în Transnistria pare a fi de ordinul celui realizat de Republica Moldova (Boxa 6).

Ținând cont de faptul că durata medie a vieții este un indicator destul de inert, iar alfabetizarea adulților în Republica Moldova este la nivelul țărilor dezvoltate, este clar că o ascensiune rapidă a țării noastre spre grupul țărilor cu un nivel mai înalt de dezvoltare umană este posibilă numai prin îmbunătățirea înmatriculării în toate treptele sistemului de învățământ și, mai ales, prin majorarea venitului pe cap de locuitor. Simulările economice (Tabelul 8) arată că, pentru ca în 2015 Republica Moldova să avanseze în grupul țărilor cu o înaltă dezvoltare umană, ea trebuie să obțină de un venit per capita de 7774 dolari SUA la PPC, să mențină rata de alfabetizare a populației adulte la nivelul de 99,1%, să asigure o rată globală de încadrare la studii de 79,7% și o speranță a vieții de 70,3 ani (evident, cu condiția că nu se vor schimba valorile maxime și minime globale utilizate pentru calcularea IDU).

Autorii au modelat câteva scenarii pentru atingerea unui IDU=0,800. Ținând cont de faptul că Republica Moldova are performanțe deosebit de scăzute la dimensiunea venituri și speranță de viață, exercițiile de simulare au pus accentul pe majorarea indicilor veniturilor și longevității. Scenariul intermediar ilustrat în Tabelul 8 arată că, pentru ca pe parcursul următorului deceniu să fie posibil progresul țării noastre spre categoria țărilor cu un nivel avansat de dezvoltare umană, este necesară menținerea creșterii veniturilor la o rată anuală de 8,75% (aceasta este rata medie de creștere a PIB per capita în 2000-2005), menținerea constantă a gradului înalt de alfabetizare a populației adulte, îmbunătățirea cuprinderii în învățământul de toate nivelurile cu 0,8 puncte procentuale anual și creșterea anuală a speranței de viață cu 0,25 ani. În eventualitatea reducerii ratei de creștere anuală a veniturilor de la 8,75% la 4% anual, pentru atingerea IDU=0,800 către 2015 va fi necesară creșterea anuală a speranței de viață cu 0,5 ani, atingerea acestei performanțe fiind foarte iluzorie.

Dezvoltarea umană dezagregată pe genuri

Indicele Dezvoltării Umane estimează performanțele medii pe țară, dar nu ține cont de diferențele dintre genuri care uneori sunt

foarte mari. Deși IDU poate manifesta discrepanțe majore după o serie de criterii (geografic, etnic etc.), considerarea decalajelor pe genuri este deosebit de importantă, deoarece anume criteriul gen divizează orice societate în două grupuri, practic, egale. Într-o măsură mai mare sau mai mică, în toate țările femeile sunt defavorizate în raport cu bărbații. Aceasta are implicații importante, deoarece o serie întreagă de indicatori ai dezvoltării umane, în particular sănătatea infantilă sau alimentarea familiei, se îmbunătățesc proporțional controlului exercitat de femei asupra resurselor economice și participării lor la viața socială.

Pentru măsurarea diferențelor de dezvoltare umană pe gen se utilizează doi indici: Indicele Dezvoltării Raportat la Gen (IDRG) și Indicele Implicării Genurilor (IIG). În Republica Moldova, IIG mai este cunoscut și ca Indice al participării femeilor la viața socială. Dacă IDRG, pur și simplu, ajustează IDU la diferențele de genuri, atunci IIG reflectă oportunitățile (capabilitățile) femeilor de participare la procesele sociale. IIG este un indice care reflectă inegalitatea din punct de vedere al oportunităților în trei domenii-cheie:

- participarea politică și puterea decizională;
- participarea la viața economică;
- controlul asupra resurselor economice.

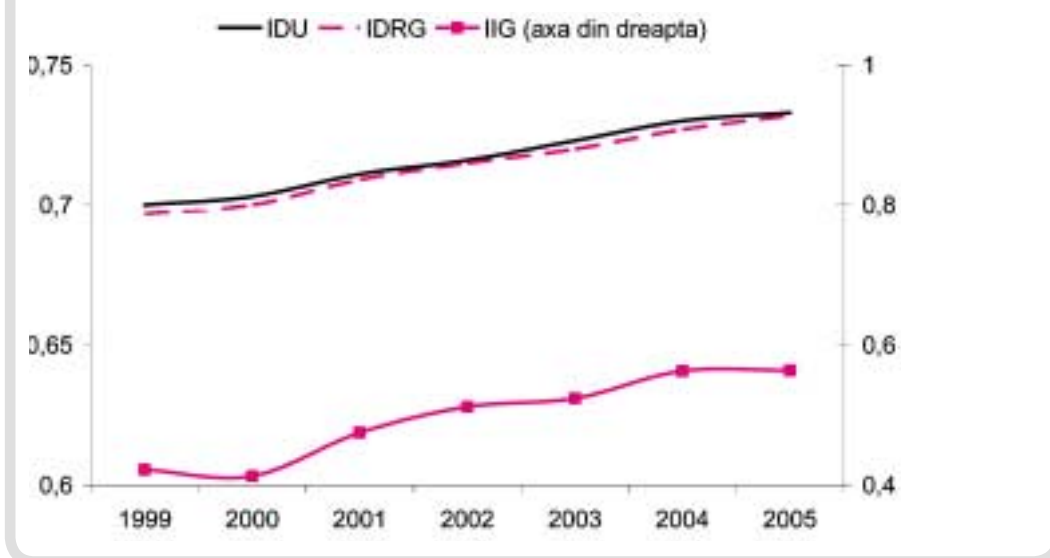
Cu cât mai apropiat de 1 este IIG, cu atât mai egalitară este societatea din punctul de vedere al oportunităților genurilor de a participa la viața socială (pentru mai multe detalii asupra calculării acestor doi indici vedeți Notele Tehnice 2 și 3).

După cum este arătat în Figura 12, Indicele Dezvoltării Umane a evoluat similar cu Indicele Dezvoltării Raportat la Gen. În Republica Moldova, diferența dintre acești doi indicatori este nesemnificativă: în 2005 IDU era egal cu 0,733, iar IDRG - cu 0,732. În cazul IDRG, dezavantajul femeilor la capitolul rata de alfabetizare și venituri este compensat de avantajul lor la capitolul longevitate și rata brută de cuprindere în învățământ.

Ca urmare a îmbunătățirii participării femeilor la viața politică (majorarea numărului de mandate parlamentare care revin femeilor) și a controlului asupra resurselor economice (creșterea ceva mai rapidă a veniturilor femeilor decât a bărbaților), IIG a evoluat de la 0,422 în 1997 la 0,564 în 2005. Dar valoarea încă foarte mică a

Figura 12. Dezvoltarea umană în Republica Moldova din perspectiva genurilor.

Surse: informația oferită de BNS (vezi anexele 2-3).

IIG denotă că femeile din Republica Moldova sunt semnificativ dezavantajate din punctul de vedere al oportunităților disponibile pentru participarea lor la viața socială.

Progresul spre Obiectivele Milenare ale Dezvoltării

Obiectivele Milenare ale Dezvoltării (OMD) sunt legate intrinsec de ideea de dezvoltare umană. În anul 2000 Republica Moldova a aderat, alături de alte 191 de țări, la “Declarația Milenară a Organizației Națiunilor Unite”⁶¹. Pe baza acestui document au fost definite opt OMD ce urmează a fi atinse până în 2015 (Tabelul 9). Responsabilitățile legate de OMD sunt repartizate între țările sărace și cele bogate. Dar obligațiile asumate de ultimele se limitează, practic, numai la obiectivul nr.8 și sunt pronunțat asimetrice comparativ cu resursele de care acestea dispun.

Pentru fiecare OMD au fost stabilite sarcini concrete și indicatori de monitorizare. Însă obiectivele, sarcinile și indicatorii trebuie adaptați de la formularea lor universală la contextul național. În 2002-2003, în cadrul unui exercițiu participativ, susținut de oficiul PNUD din Republica Moldova au fost efectuate o serie de cercetări asupra situației țării

noastre în raport cu fiecare dintre cele opt obiective universale și au fost formulate sarcini și indicatori relevanți pentru problemele și prioritățile naționale. De asemenea, pentru o bună parte din indicatorii de monitorizare au fost stabilite niveluri-țintă intermediare (2006 și 2010) și finale (2015).

OMD au fost incluse în Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei. În acest fel s-a urmărit o conexiune a priorităților de dezvoltare pe termen mediu cu obiectivele de dezvoltare pe termen lung. Evaluările preliminare rezumate în grilele anexate acestui raport arată că în perioada de creștere economică Republica Moldova a realizat progrese în raport cu anumite OMD, dar a înregistrat regres sau a stagnat în raport cu altele. Un rezumat al felului în care Moldova a avansat spre țintele intermediare ale OMD este arătat în Tabelul 9.

Totuși, o evaluare obiectivă și riguroasă a căii parcurse de Republica Moldova până la acest moment este problematică din cauza că pentru mulți indicatori de monitorizare a progresului nu au fost stabilite țintele intermediare și finale, iar unii indicatori necesari pentru monitorizarea progresului în general nu se calculează. Aceste neajunsuri ar putea fi înlăturate în procesul de elaborare a unei noi Strategii de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei pentru orizontul anilor 2008-2010.

⁶¹ PNUD, GRM, 2004.

Tabelul 9. Progresul Moldovei spre OMD în perioada 2000-2005.

OMD	Sarcina	Indicator relevant	Nivel 2000	Nivel 2005	Ținta 2006
1. Eradicarea sărăciei extreme și a foamei.	Reducerea în jumătate, între anii 1997 și 2015, a numărului de oameni cu venit sub 2,15 dolari pe zi (la PPC).	Ponderea populației cu venit sub 2,15 dolari pe zi (la PPC).	45,0	11,4 (2004)	28,0
		Profunzimea sărăciei (incidența × coeficientul decalajului veniturilor).	14,5	2,4 (2004)	...
		Ponderea celei mai sărace chintile în consumul național.	6,8	7,2 (2004)	...
	Reducerea în jumătate, între anii 1997 și 2015, a numărului de oameni care îndură de foame.	Ponderea populației aflată sub nivelul minim de consum alimentar exprimat în valoare energetică (2282Kcal/zi). Ponderea copiilor cu vârsta până la 1 an greutatea cărora este sub norma stabilită (la 1000 copii vârsta respectivă).	52,2 72,5 (2003)	14,7 (2004) 46,6	... 46,6
2. Realizarea accesului universal la educația primară.	Asigurarea posibilităților pentru toți copiii de a frecventa gimnaziul.	Rata netă de cuprindere în învățământul gimnazial.	87,0	84,5	88,9
		Rata științei de carte la persoanele de 15-24 de ani.	99,8	99,9	100
		Rata netă de cuprindere a copiilor în învățământul preșcolar (vârsta 3-6 ani).	38,5	67,2	...
3. Promovarea egalității genurilor și abilitarea femeilor.	Extinderea participării femeilor în viața politică și socială.	Cota mandatelor deținute de femei în Parlament.	7,9	22,0	20,0
		Cota femeilor lideri și înalți funcționari din administrația publică, organizațiile economice și sociale.	33,2	38,8	45,0
		Rata salariului femeilor față de salariul bărbaților în activități neagricole.	70,0	68,5	...
4. Reducerea mortalității copiilor.	Reducerea cu 2/3 către 2015 a ratei mortalității copiilor până la 5 ani.	Rata mortalității copiilor până la 5 ani.	23,3	15,7	15,0
		Rata mortalității infantile.	18,4	12,4	12,1
		Ponderea copiilor de doi ani vaccinați împotriva rujeolei.	98,6	...	100
5. Îmbunătățirea sănătății materne.	Reducerea cu 3/4 către 2015 a ratei mortalității materne.	Rata mortalității materne (la 100 mii născuți vii).	27,1	18,6	23,0
		Rata nașterilor asistate de personal medical calificat.	98	99 (2003)	100
6. Combaterea HIV/SIDA, malariei și altor boli.	Stoparea către anul 2015 a răspândirii și începerea procesului de reducere a HIV/SIDA.	Incidența HIV/SIDA.	4,1	13,3	3,23
		Incidența HIV printre populația de vârstă de 15-24 de ani, inclusiv Transnistria.	12,2	23,7	...
	Stoparea către anul 2015 a răspândirii și începerea procesului de reducere a tuberculozei și a malariei.	Cazuri noi de îmbolnăvire de tuberculoză activă (la 100000 locuitori).	69,9	130,5	57,9
		Rata mortalității asociate cu tuberculoza (decedați la 100000 locuitori).	16,9	18,9	12,00
		Cota cazurilor de tuberculoză depistate și tratate în cadrul Programului DOTS, %.	6,5 (2001)	100	...
7. Asigurarea durabilității mediului.	Integrarea principiilor dezvoltării durabile în politicile și programele țării și reducerea degradării resurselor naturale.	Ponderea terenurilor acoperite de pădure, %.	10,5	12,6 (2004)	11,0
		Ponderea ariilor naturale protejate pentru conservarea diversității biologice, %.	1,96	1,96 (2004)	2,1
		PIB ce revin la un kg c.c.c. (combustibil convențional consumat), lei, prețuri curente.	6,05	10,5 (2004)	...
		Emisiile de bioxid de carbon de la sursele staționare și mobile (kg pe locuitor): clorofluorocarburi - distrugerea stratului de ozon; CO ₂ - gaze ce provoacă încălzirea globală.	20,0	29,1 (2004)	...

Tabelul 9. Progresul Moldovei spre OMD în perioada 2000-2005 (continuare).

OMD	Sarcina	Indicator relevant	Nivel 2000	Nivel 2005	Ținta 2006
	Reducerea în jumătate către anul 2015 a numărului de oameni fără acces durabil la surse sigure de apă.	Ponderea populației cu acces durabil la surse îmbunătățite de apă, %.	37,8	44,5 (2004)	47,7
	Reducerea în jumătate către anul 2015 a numărului de oameni fără acces la sisteme de canalizare și salubritate îmbunătățite.	Ponderea populației ce are acces la sisteme de canalizare și salubritate îmbunătățită, %.	41,1	43,6 (2004)	56,0
8. Crearea parteneriatelor globale pentru dezvoltare.	Dezvoltarea unui sistem comercial și financiar transparent, bazat pe reguli, previzibil și nediscriminator, prin promovarea exporturilor și atragerea investițiilor.	Importuri de mașini, utilaje și echipamente, mil. USD.	95,6	313,0	
		Ponderea deficitului balanței comerciale în PIB.	-22,8	-40,8	
		Stocul de investiții străine directe, USD per capita.	123	332	
	Restructurarea și abordarea complexă a problemei datoriei externe.	Datoria externă publică, în % față de PIB.	67,1	23,7	
		Deservirea datoriei externe publice, în % față de veniturile bugetare.	31,3	12,8	
	Elaborarea și implementarea strategiei de muncă decentă și productivă pentru tineret.	Rata șomajului printre tinerii de 15-24 ani.	15,8	18,7	
În cooperare cu sectorul privat, asigurarea posibilității de a beneficia de noile tehnologii, în special, în domeniul informației și al comunicărilor.	Linii telefonice fixe/mobile la 100 de locuitori.	16,6/3,3	27,3/32,2		
	Calculatoare la 100 locuitori.	1,5	3,4 (2004)		
	Utilizatori Internet la 100 locuitori	1,2	12,3 (2004)		

Surse: BNS.

Sărăcia materială și dezvoltarea umană

„Păreră mea e că situația este mai bună azi. Eu nu lucrez, dar văd că la părinții mei există o stabilitate, ei sunt siguri că atunci când vine ziua salariului vor lua banii și nu se întâmplă să se întârzie.”

(Grigore, 21 ani, student, Bălți.)

Cauzele sărăciei

Este evident că nivelul de dezvoltare umană și sărăcia monetară manifestă o corelație negativă. Pentru a arăta cum anume creșterea economică influențează variabile dimensiuni de dezvoltare umană este utilă diferențierea a două tipuri de sărăcie: sărăcia individuală și sărăcia socială⁶². Sărăcia individuală afectează familiile sau indivizii care au venituri disponibile inadecvat de mici. Sărăcia socială afectează familiile sau indivizii care, indiferent de veniturile disponibile, din variate cauze, nu au acces adecvat la bunurile publice pe care le prestează guvernul (educație, sănătate, infrastructură, protecție socială, securitate personală etc.). În această secțiune este analizată prioritar

sărăcia individuală, iar cea socială va fi analizată în secțiunile de mai jos.

Comparativ cu educația și sănătatea, nivelul de venituri se schimbă mai repede și influențează cel mai mult ascensiunea sau regresul țării în ratingul IDU. Republica Moldova a intrat în tranziție având deja anumite segmente sărace ale populației⁶³, dar, pe parcurs, sărăcia a devenit problema cea mai serioasă. Cauzele sărăciei în Republica Moldova au fost elucidate în numeroase studii⁶⁴. Făcându-se o sinteză a acestor studii, s-a constatat că factorii cei mai importanți care au condus la escaladarea sărăciei sunt următorii:

- Colapsul economic general suferit pe parcursul tranziției, eșecurile în reformarea economiei și în consolidarea sectoarelor economice competitive.
- Erorile politicilor de protecție socială (o foarte mare parte a resurselor sunt alocate familiilor relativ prospere, în

⁶² Ranis and Stewart, 2000.

⁶³ Weeks and others, 2005.

⁶⁴ Weeks and others, 2005; BM, 2005; MEC, 2005.

timp ce cele mai sărace sunt lipsite de un suport efectiv).

- Structura economică și social-demografică dezechilibrată a economiei (ponderea mare a agriculturii în PIB și pe piața muncii).
- Factorii geografici nefavorabili (lipsa resurselor energetice proprii, închiderea terestră).
- Barierele comerciale externe (eliminarea temporară sau definitivă a unor produse din regimurile de liber schimb de către Rusia, Ucraina și România, politica vamală protectoare a Uniunii Europene și a altor țări economic dezvoltate) și interne (corupția, barierele administrative);

Din cauza factorilor structurali menționați mai sus, economia și cetățenii rămân extrem de vulnerabili la factorii economici, climaterici și politici. Criza financiară rusă 1998, înghețurile și secetele periodice, majorarea prețurilor la hidrocarburile importate, blocarea de către Transnistria a căilor de acces feroviar și rutier la piețele de desfacere estice, sistarea de către Federația Rusă a importurilor moldovenești de produse alimentare, vegetale și animaliere – toate aceste evenimente au produs șocuri de o magnitudine mai mare sau mai mică care au limitat creșterea economică și combaterea sărăciei într-o manieră durabilă.

Dinamica sărăciei și a inegalității

Evident, rata sărăciei depinde direct de nivelul la care se stabilește pragul sărăciei. În 2005 pragul absolut al sărăciei în Republica Moldova a fost stabilit la 354 lei pe lună pentru adult echivalent. Este oare suficient acest venit ca persoana care-l deține să nu fie săracă? Mai degrabă, nu. Totuși, analizele de mai jos sunt efectuate ținându-se cont de metodologia oficială în vigoare.

Nivelul sărăciei s-a extins din 1992 până în 1999, perioadă în care Republica Moldova a fost economic devastată. În 1999-2004 incidența sărăciei absolute⁶⁵ a scăzut substanțial, de la 73,9 % până la 26,5%. În aceeași perioadă de timp incidența sărăciei alimentare (extreme) s-a redus de la 37,4% până la 14,7%. S-au îmbunătățit și alți indicatori caracteristici ai sărăciei, precum profunz-

imea și severitatea fenomenului. Conform unor date preliminare, în anul 2005 incidența sărăciei la pragul național a revenit la nivelul anului 2003 (29%). Cauza creșterii sărăciei sunt evoluțiile nefavorabile din mediul rural și din orașele mici, unde incidența sărăciei a crescut, respectiv, de la 37% în 2004 la 42,5% în 2005 și de la 46% la 49%.

Dacă nu ținem cont de datele preliminare pentru 2005, evoluțiile din Tabelul 10 au corelat îndeaproape cu creșterea economică înregistrată. Constatările oficiale sunt că ratele sărăciei au scăzut în proporție de două treimi datorită creșterii economice obținute în țară și în proporție de o treime - datorită redistribuirii de la cele mai bogate gospodării casnice la cele mai sărace, prin intermediul politicilor sociale, promovate de Guvern⁶⁶. În 2000-2004 redistribuția a favorizat reducerea sărăciei, în special, în zonele rurale, iar creșterea economică a avut un rol mai important în orașele mici.

După părerea autorilor acestui raport, reducerea sărăciei a fost determinată în cea mai mare măsură de veniturile remise de peste hotare care, concomitent, au influențat pozitiv și creșterea economică. În 2005 PIB a continuat să crească puternic, în timp ce incidența sărăciei s-a agravat, fapt ce vorbește despre o conexiune destul de slabă între creșterea economică și nivelul sărăciei. O pătrime din cetățenii participanți la sondajul RNDU au afirmat că în ultimii cinci ani au devenit mai săraci sau mult mai săraci. Modalitatea în care creșterea economică se traduce în reducerea sărăciei depinde de natura creșterii. În particular, aceasta depinde de măsura în care creșterea PIB se bazează pe creșterea numărului de locuri de muncă și pe sporirea veniturilor în mediul rural⁶⁷. Dacă creșterea economică este intensivă în forță de muncă și veniturile locuitorilor rurali cresc rapid, viteza de reducere a sărăciei este mult mai mare și veniturile mult mai egalitar distribuite decât în situația în care creșterea este concentrată în marile zone urbane și intensivă în capital, după cum s-a întâmplat în Republica Moldova în 2000-2005.

În cea mai mare parte a perioadei de creștere economică veniturile chintilelor mai sărace au crescut ceva mai repede decât veniturile

**„Eu cred că, din
contra, totul
stagnează, chiar
dacă se vorbește
de Europa,
că ar veni multe
organizații să ne
ajute. Se vorbește
mult, dar, din 2000
până în 2006, mari
schimbări nu am
văzut” (Serghei, 28
ani, inginer în teleco-
municații, Chișinău.)**

⁶⁵ Calculată la pragul național de sărăcie. Pentru detalii asupra indicatorilor sărăciei și metodologiei naționale de estimare a sărăciei absolute și alimentare (extreme) vedeți MEC, 2005.

⁶⁶ MEC, 2005.

⁶⁷ Ranis and Stewart, 2000.

Tabelul 10. Evoluția indicatorilor sărăciei.

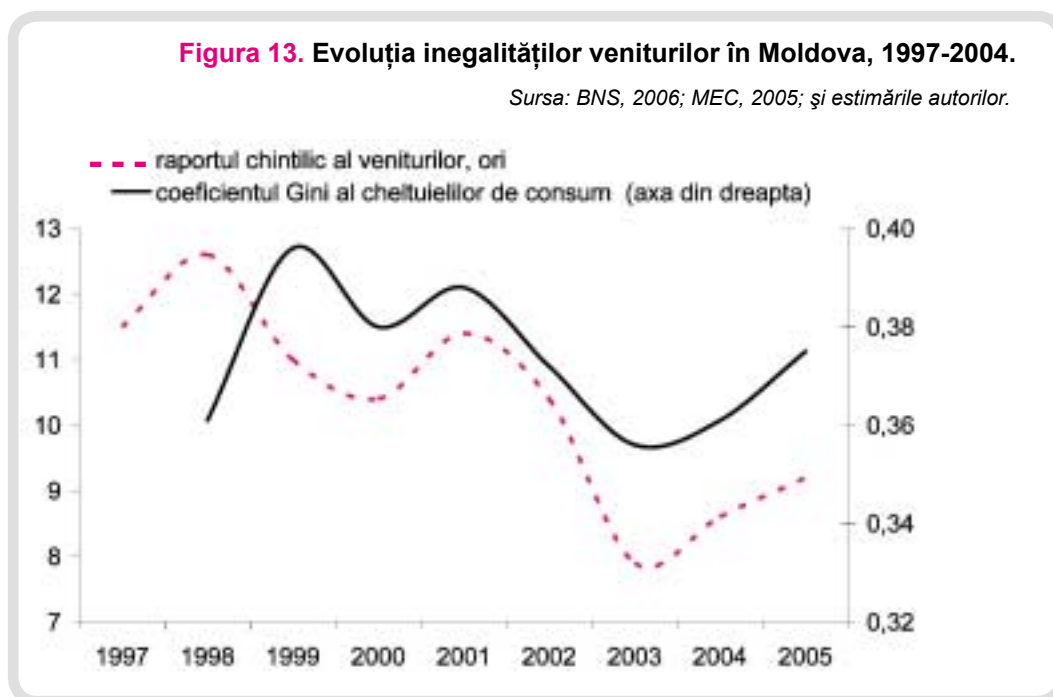
Indicatorii ^{1,2}	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Pragul absolut al sărăciei (lei pe lună)	128.9	179.2	234.8	257.3	270.7	303.5	327.0
Rata sărăciei, %	52.0	73.0	67.8	54.6	40.4	29.0	26.5
Profundimea sărăciei, %	19.5	32.3	27.0	19.3	12.4	7.3	6.8
Severitatea sărăciei	9.8	17.7	13.7	9.1	5.2	2.7	2.5
Pragul sărăciei extreme (lei pe lună)	101.0	140.4	183.9	201.5	212.0	235.5	258.1
Rata sărăciei extreme, %	37.4	59.7	52.2	38.0	26.2	15.0	14.7
Profundimea sărăciei extreme, %	12.4	22.7	17.6	11.6	6.6	3.1	3.2
Severitatea sărăciei extreme,	5.9	11.4	8.2	5.1	2.4	1.0	1.1
Pragul internațional de \$2.15 PPC pe persoană/zi (lei pe lună) ³	91.6	127.6	167.5	183.9	193.7	216.2	239.5
Rata sărăciei, %	31.9	53.2	45.0	32.3	21.0	11.5	11.4
Profundimea sărăciei	-	-	14,5	9,4	5,0	2,2	2,4

Note: 1. Cifrele sunt ponderate și sunt reprezentative la nivel național. 2. Pragurile sărăciei sunt calculate pe adult echivalent pe lună, cu excepția sărăciei la pragul internațional. 3. Ajustate la Paritatea Puterii de Cumpărare, valori calculate pe persoană pe lună.

Sursa: Preluat din MEC, 2005; profundimea sărăciei la pragul internațional calculele autorilor.

Figura 13. Evoluția inegalităților veniturilor în Moldova, 1997-2004.

Sursa: BNS, 2006; MEC, 2005; și estimările autorilor.

chintilelor mai bogate (Tabelul 11). Aceasta a favorizat reducerea inegalităților în venituri. Veniturile remise de emigranți constituie unul din factorii care, parțial, explică această tendință pozitivă. Emigrația însă explică doar o parte a evoluției, deoarece majoritatea emigranților probabil că nu provin din chintila inferioară. În 2002-2003 au fost majorate o serie de plăți sociale (pensii, alocații pentru

copiii invalizi, indemnizațiile lunare pentru întreținerea copiilor) care au contribuit la creșterea veniturilor celor mai sărace pături sociale.

Dar în 2004 veniturile celor mai săraci din nou au scăzut, în timp ce veniturile chintilelor medii și superioare au continuat să crească în termeni reali. Acest lucru s-a reflectat imediat în in-

Tabelul 11. Creșterea veniturilor reale pe chintile, % (prețurile anului 1998).

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Creșterea anuală							
Chintila 1	-5.35	9.67	8.49	31.81	52.31	-1.43	-3.3
Chintila 2	-16.26	11.61	16.62	23.72	30.46	-.90	6.7
Chintila 3	-20.31	8.54	16.63	23.35	25.47	2.97	7.0
Chintila 4	-20.75	5.53	16.65	22.46	22.27	3.49	4.3
Chintila 5	-18.69	3.16	21.19	21.44	14.35	5.84	1.9
Media	-18.65	5.57	18.44	22.64	21.16	3.71	4.5
Creșterea în raport cu 1998							
Chintila 1	-5.35	3.80	12.60	48.43	126.07	122.84	118.8
Chintila 2	-16.26	-6.53	9.00	34.86	75.93	74.35	78.6
Chintila 3	-20.31	-13.50	.88	24.44	56.14	60.78	65.1
Chintila 4	-20.75	-16.36	-2.44	19.46	46.07	51.17	53.4
Chintila 5	-18.69	-16.12	1.65	23.43	41.15	49.39	50.3
Media	-18.65	-14.12	1.72	24.75	51.14	56.75	59.3

Sursa: Calculele autorilor pe baza Sondajelor Bugetelor Gospodăriilor Casnice 1999-2004.

dicatorii de inegalitate a veniturilor, arătând că vulnerabilitatea veniturilor rămâne o problemă la fel de mare ca și sărăcia propriu-zisă. În sondajul RNDU, cetățenii au fost întrebați cât de stabile le sunt veniturile. Aproape 33% consideră că au venituri instabile, iar puțin peste 16% au venituri foarte instabile și aceste constatări sunt în mare măsură condiționate de constatările mai pesimiste ale locuitorilor din mediul rural. Evoluția sărăciei din 2005 arată că, atâta timp cât veniturile obținute din agricultură vor fi foarte volatile, inegalitatea veniturilor și sărăcia nu vor fi reduse în mod durabil.

Profilul social al sărăciei

Tabloul sărăciei din 2004-2005 nu se deosebește esențial de cel din anul 2000. Trei sferturi din săraci locuiesc în mediul rural, tendința generală în ultimii cinci ani fiind de creștere a ponderii lor. În mediul rural sărăcia este mai inertă decât în mediul urban. Comparativ cu 2000, incidența sărăciei extreme în 2004 era de aproape 6 ori mai mică în orașele mari și aproape de 2,4 ori mai mică - în orașele mici și în sate. În anul 2005 sărăcia a continuat să scadă numai în orașele mari. Dinamica dată a sărăciei este direct influențată de viteza creșterii economice în diferite regiuni și demonstrează încă o dată care sunt riscurile unei polarizări excesive a economiei.

Datele statistice oficiale și rapoartele analitice demonstrează că și sărăcia monetară în

Moldova este în mare măsură un fenomen rural (Tabelul 12). În 2005 peste trei sferturi din populația săracă locuia în sate, unde rata sărăciei era de 31,2% față de 18,5% în mediul urban.

Grupurile social-economice care se confruntă cu cel mai mare risc de sărăcie sunt, într-un fel sau altul, dependente de agricultură: 35% din fermierii și 37% din salariații sectorului agricol sunt săraci. Cu cât mai săracă este gospodăria casnică, cu atât mai mare este în bugetul său ponderea veniturilor agricole, predominant în formă naturală. Deținerea activelor funciare nu rezolvă automat problema sărăciei, lucru demonstrat de faptul că toți săracii din mediul rural dețin loturi de pământ în proprietate privată.

Totodată, cu cel mai mare risc al sărăciei continuă să se confrunte populația care locuiește în orașele mici. Săracii trăiesc în localitățile mici caracterizate printr-o infrastructură inadecvată și o industrie slabă, unde ofertele de angajare sunt puțin atractive. Lipsa de mobilitate geografică îi împiedică pe șomerii din aceste localități să beneficieze de oportunitățile care există în orașele mai mari.

Sărăcia copiilor din Republica Moldova este, în opinia noastră, cea mai alarmantă fațetă a fenomenului sărăciei. Copiii care locuiesc în mediul rural se confruntă cu un risc deosebit de mare al sărăciei absolute și extreme. Aproape o treime din ei trăiesc în

„Cine la noi sunt mai bogați? Acei care au fost președinți de colhoz, de tutunării sau la oraș au pus mâna pe magazine sau pe altceva. Cei care au reușit de la început să ia o bucată mai mare și de acolo să scurgă bani sunt milionari. Și acum, încearcă și răzbate printre ei”
(Serghei, 28 ani, inginer în telecomunicații, Chișinău.)

Tabelul 12. Profilul sărăciei pe medii de reședință.

Indicatorii	2000	2001	2002	2003	2004
Incidența sărăciei absolute	67,8	54,6	40,4	29,0	26,5
Rural	73,9	58,2	45,1	31,1	31,2
Orașe mici	80,7	73,1	46,8	42,4	34,9
Orașe mari	40,0	30,0	16,5	12,8	6,9
Profunzimea sărăciei	27,0	19,3	12,4	7,3	6,8
Rural	29,1	20,2	14,1	7,8	8,3
Orașe mici	37,2	30,4	17,1	11,6	8,3
Orașe mari	12,8	8,5	4,2	2,8	1,3
Structura sărăciei	100	100	100	100	100
Rural	64,2	65,2	70,1	72,0	74,0
Urban	35,8	34,8	29,9	32,0	26,0

Sursa: MEC, 2005.

condiții de sărăcie extremă. Riscul sărăciei este deosebit de mare în cazul gospodăriilor unde există 3 și mai mulți copii cu vârsta sub 18 ani. Nu întâmplător, după cum atestă sondajele statistice, populația din Republica Moldova se teme deosebit de mult de sărăcie și de incertitudinile legate de viitorul copiilor⁶⁸. Expunerea copiilor la sărăcie acută generează cercuri vicioase inter-generaționale. Copiii născuți în familii sărace sunt privați chiar de la naștere de accesul adecvat la studii și la serviciile de sănătate, iar atunci când devin maturi, ei dispun de un capital uman redus, expunând unui risc foarte mare de sărăcie și familiile pe care le creează. Inerția indicatorilor care descriu sărăcia copiilor denotă că creșterea economică din ultimii șase ani nu a avut un impact pozitiv deosebit asupra lor. În pofida consecințelor sociale și economice devastatoare ale sărăciei copiilor, acest fenomen nu este abordat la modul convenit în strategiile naționale de dezvoltare.

Educația a fost un determinant puternic al sărăciei pe parcursul întregii perioade de creștere economică. În 2005 familiile conduse de persoane cu studii superioare se confruntau cu un risc al sărăciei de 7 ori mai mic decât cele conduse de persoane cu studii primare. În mediul urban, un nivel de studii mai avansat permite obținerea unui loc de muncă mai bine plătit și asigură o stabilitate mai mare în postul deținut. Educația este utilă și în mediul rural, însă acolo, odată cu creșterea

nivelului de studii, crește nu doar probabilitatea găsirii unor oportunități economice mai avantajoase, dar și probabilitatea emigrării peste hotare.

După cum arată cercetările, în Republica Moldova sărăcia nu variază semnificativ pe genuri⁶⁹. Totodată, un număr semnificativ din cei intervievați în cadrul sondajului RNDU consideră că, din punctul de vedere al veniturilor, femeile sunt într-o situație mai dezavantajată în raport cu bărbații. De fapt, Tabelul 13 arată că situația femeilor este percepută ca fiind mai rea la toate dimensiunile dezvoltării.

Sărăcia materială și dezvoltarea umană

Dezvoltarea umană se îmbunătățește atunci când veniturile disponibile ale familiilor sărace sunt alocate prioritar pentru nutriție, educație și sănătate. În Republica Moldova, familiile cele mai sărace au o structură a consumului tipică, în care predomină produsele alimentare (78%). Este foarte mică cota consumului de servicii care pe termen lung ar ajuta membrilor tineri ai gospodăriei să iasă din sărăcie și să se dezvolte din punct de vedere uman (cheltuieli pentru educație și sănătate, Tabelul 14, pag. 66). Pe de altă parte, în mod paradoxal, cu cât mai săracă este familia, cu atât mai mare este ponderea în bugetul său a cheltuielilor pentru băuturi alcoolice și tutun!

Ca valoare absolută, cheltuielile săracilor sunt incomparabil de mici la toate capitolele. În medie, cetățenii din chintila cea mai săracă cheltuiesc pentru învățământ de 100 de ori (!)

⁶⁸ IPP, 2006 și sondajul RNDU.

⁶⁹ MEC, 2006.

Tabelul 13. Impactul diferit al sărăciei asupra femeilor și bărbaților.

După părerea Dumnevoastră, care este situația femeilor în raport cu bărbații având în vedere:	Distribuția răspunsurilor, %.			
	Situație mai bună	Aceeași situație	Situație mai rea	Ns/nr
Veniturile	14,4	46,3	36,8	2,5
Alimentația	9,0	70,0	19,2	1,8
Accesul la serviciile medicale	11,1	74,3	12,0	2,7
Accesul la serviciile de educație pentru Dumnevoastră sau pentru copiii Dvs.	9,3	76,7	9,7	4,3
Condițiile de trai	8,4	73,1	15,2	3,4
Securitatea personală	7,5	48,2	39,8	4,5
Marginalizarea socială	5,9	61,1	23,8	9,3
Stresuri psiho-emoționale	6,5	43,3	42,2	7,7
Posibilitatea de a participa la luarea deciziilor la nivel de comunitate	3,8	59,3	28,7	8,1
Posibilitatea de a participa la luarea deciziilor la nivel de țară	4,5	56,8	28,5	10,2

Sursa: sondaj RNDU.

mai puțin decât cetățenii din chintila cea mai bogată; pentru îmbrăcăminte și încălțăminte – de 40 de ori mai puțin; pentru sănătate – de 24 de ori mai puțin; pentru locuință și comodități de 10 ori mai puțin, iar pentru produse alimentare – de 3 ori mai puțin.

Sărăcia și inegalitățile înalte în venituri sunt nu doar rezultatul unei creșteri economice „fără față umană”. Atunci când persistă în timp, aceste fenomene reduc creșterea economică potențială. Aceasta se întâmplă din cauza că chintilele sărace nu contribuie la creșterea cererii agregate, iar capitalul lor uman se înrăutățește.

Datele din Tabelul 14 din sunt deosebit de informative și din alt punct de vedere. Faptul că valoarea bugetului de consum a chintilei IV (a doua ca nivel de prosperitate) este de două ori mai mică decât a chintilei V (cea mai prosperă) demonstrează că în societatea moldovenească lipsește o clasă de mijloc. Cu alte cuvinte, în Republica Moldova există cetățeni foarte săraci, nesăraci și foarte bogați, dar cei mai puțini sunt cetățenii care, pur și simplu, duc un trai decent.

Trăind o viață lungă și sănătoasă...

Viața lungă și sănătoasă este una dintre cele trei dimensiuni ale Indicelui Dezvoltării Umane. Rezultatele unor cercetări internaționale demonstrează că îmbunătățirea alimentației și sănătății contribuie la creșterea economică

prin intermediul ameliorării performanțelor forței de muncă⁷⁰. În plus, însuși sectorul de sănătate poate contribui la creșterea economică prin prestarea unor servicii mai calitative și mai solicitate de cetățeni în sfera formală. Totodată, se manifestă și o legătură pozitivă inversă, creșterea economică asigurând mobilizarea unor resurse publice și private mai mari în sfera protecției sănătății.

Situația medico-demografică

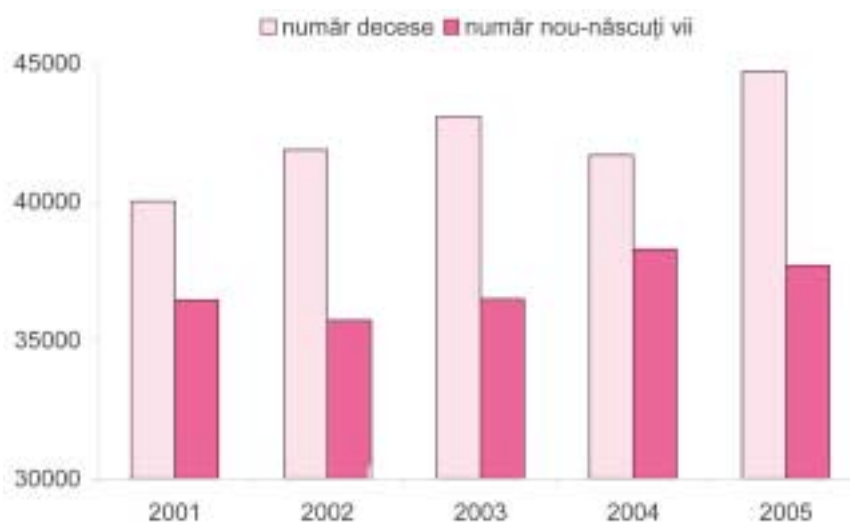
În perioada creșterii economice, succesele Republicii Moldova la capitolul sănătate au fost mixte. Procesele demografice în țara noastră se caracterizează prin tendințe fluctuante ale indicatorilor de bază. Mortalitatea prevalează asupra natalității (Figura 14), în anul 2005 constituind 12,4 la 1000 locuitori (alte analize vedeți în Boxa 7). Această cifră este una dintre cele mai scăzute în țările CSI, dar mai înaltă decât în țările în tranziție (10,4) și mult mai înaltă decât media în UE (8,0). În anumite unități administrativ-teritoriale creșterea mortalității în 2005 a fost de-a dreptul alarmantă: în raionul Dubăsari – 15,8‰ (față de 12,9‰ în 2004), în Nisporeni – 12,5‰ (10,5‰) și în Taraclia – 14,2‰ (12,1‰).

În Republica Moldova 28,7% din totalul deceselor se înregistrează la vârsta aptă de muncă. Alarmantă este cota înaltă a deceselor extraspitalicești (83,3% din total). Problema se agravează prin faptul că populația în vârstă aptă de muncă din mediul rural este slab încadrată în sistemul de asigurări de sănătate.

⁷⁰ Ranis, 2004.

Figura 14. Numărul absolut de decese și nașteri.

Sursa: CNSPMP, 2005.

Boxa 7.

Caracteristicile crizei demografice.

Republica Moldova suferă un declin demografic care, probabil, nu va fi ranversat în viitorul apropiat și care va reduce simțitor resursele de muncă disponibile. Acest declin nu este influențat doar de cauze tranzitive legate de dezintegrarea sistemului sovietic și de implementarea anevoioasă a unor reforme economice și sociale. Declinul este determinat de un număr de factori fundamentali, specifici pentru noua „tranzitie demografică”.⁷¹ Această tranziție se caracterizează prin fertilitatea scăzută, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei, creșterea ratei divorțurilor și natalitatea joasă. În Republica Moldova, spre deosebire de alte țări europene, natalitatea joasă corelează și cu o mortalitate foarte înaltă.

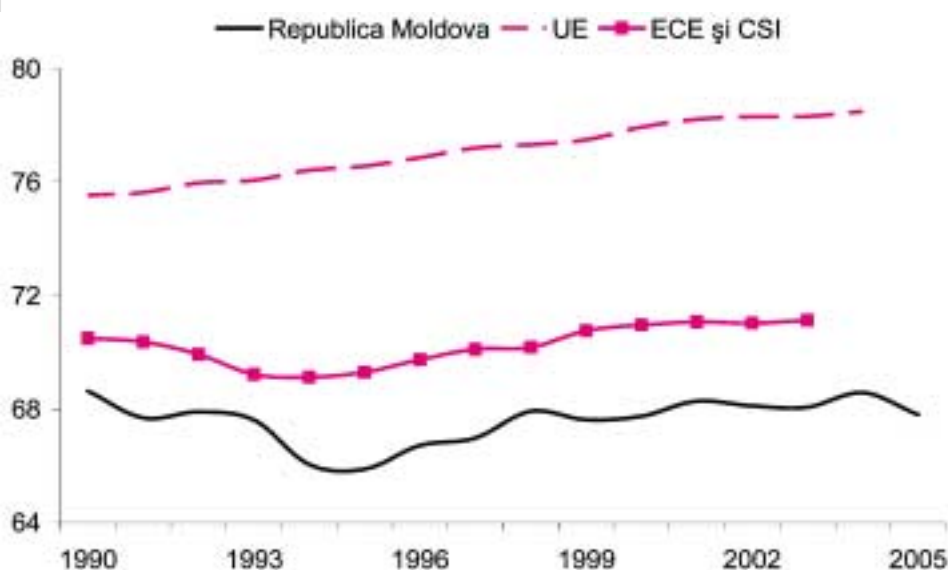
Unele dintre aceste tendințe au început să se cristalizeze încă în anii 1980. Dar în perioada de tranziție ele s-au consolidat sub influența unor factori economici și sociali care au afectat modul tradițional de viață. Mortalitatea a crescut substanțial din 1990 (9,7‰) până în 1995 (12,2‰), scăzând apoi până în 1998 (10,9‰). Cu toate că, ulterior, au existat tendințe pozitive, în 2005 Moldova încă nu revenise la nivelul de până la tranziție.

În 2004 populația prezentă înregistrată prin evaluări statistice anuale era cu 1,6% mai mică decât în 1997 (3,61 milioane). Dar, în conformitate cu datele recensământului general al populației, populația stabilă a Republicii Moldova era, de fapt, de 3,38 milioane. Numărul populației este în continuă scădere din cauza sporului natural negativ (cu o rată medie de -0,9‰ în 1997-2005) suprapus cu emigrația forței de muncă. Există unii indicatori care ne vorbesc că în Moldova familia ca instituție socială de bază intră în criză: rata fertilității a scăzut de la 2,46 în 1990 la 1,22 în 2005, rata divorțurilor a crescut de la 32,2 la 59,3, iar ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei – de la 11% la 24,5% (Figura 16). În paralel, se atestă o pronunțată îmbătrânire a populației, coeficientul de îmbătrânire crescând de la 12,8 în 1990 la 13,8 în 2004. Emigrarea a devenit un alt factor-cheie care va modela situația demografică și piața forței de muncă pe termen lung.

⁷¹ CDEU, 2005.

Figura 15. Speranța de viață la naștere, ambele sexe.

Sursa: WHO, 2006, BNS, 1993 și informația oferită de BNS (vezi anexa 1).

„Înainte toți aveau de la 3 copii în sus, dar acum naște unul și se gândește dacă o să aibă

cu ce să-l întrețină.”

(Vadim, 28 ani, student, locuitor rural)

Ca și în majoritatea țărilor europene, bolile aparatului circulator sunt prima cauză de deces (în 2005, acestea au deținut 56,3% din total). Pe locul doi în structura cauzelor de deces (cu 16,6%) se clasează tumorile maligne, care în ultimii ani afectează tot mai des persoanele de vârstă aptă de muncă. Morbiditatea prin boli oncologice constituie o problemă majoră a sănătății publice, în 2001-2005 incidența tumorilor maligne crescând de la 163,1 la 192,9 la 100 mii locuitori.

Rata sporului natural al populației în 2005 a constituit -1,9‰, față de -1,0‰ în 2004. Un indicator pozitiv în 2005 a fost înregistrat doar în municipiul Chișinău și în câteva raioane. În regiunea de nord a Moldovei există zone deosebit de problematice, unde rata sporului natural este sub -5‰: Briceni (-7,2‰), Dondușeni (-8,4‰), Drochia (-5,8‰), Edineț (-6,8‰), Ocnița (-7,8‰), Râșcani (-6,4‰) și Șoldănești (-6,1‰).

Speranța de viață în 2005 constituia 67,8 ani, în scădere de la 68,6 ani în 2004 și cu 10 ani mai mică ca media din țările Uniunii Europene și cu 3 ani sub media țărilor în tranziție (Figura 15). La femei speranța de viață este aproximativ cu 8 ani mai mare ca la bărbați. Mediul

rural/urban, condițiile de trai și de muncă de asemenea sunt factori importanți ai longevității. În mediul rural, unde condițiile de trai sunt mai proaste, iar cea mai mare parte a vieții este petrecută în munci fizice istovitoare, speranța de viață a bărbaților și femeilor este cu 3,0 și 2,7 ani mai mică decât în mediul urban.

Sănătatea mamei și a copilului

Indicatorii sănătății mamei și copilului fac parte din cei mai relevanți indicatori ai dezvoltării umane în orice societate⁷². Indiferent de creșterea economică sau de alte performanțe, dinamica mortalității infantile, a mortalității copiilor cu vârsta de până la 5 ani și a mortalității materne rămân, în ultimă instanță, indicatorii principali care atestă succesele sau insuccesele în atingerea unor standarde mai înalte de dezvoltare umană.

În 1990 mortalitatea infantilă în Republica Moldova era de 19,2 cazuri la 1000 nou-născuți vii (în continuare, ‰)⁷³. Aceasta era aproape de două ori mai înaltă decât în țările care azi fac parte din UE, dar ceva mai mică decât media țărilor din CSI și CEE. Lipsurile materiale și costurile sociale înalte din perioada tranziției timpurii au condus la creșterea decalajului față de UE și la pierderea avantajelor în raport cu țările din CSI și CEE. În 1994 mortalitatea infantilă în Republica Moldova a atins cota

⁷² Ranis and Stewart, 2000.

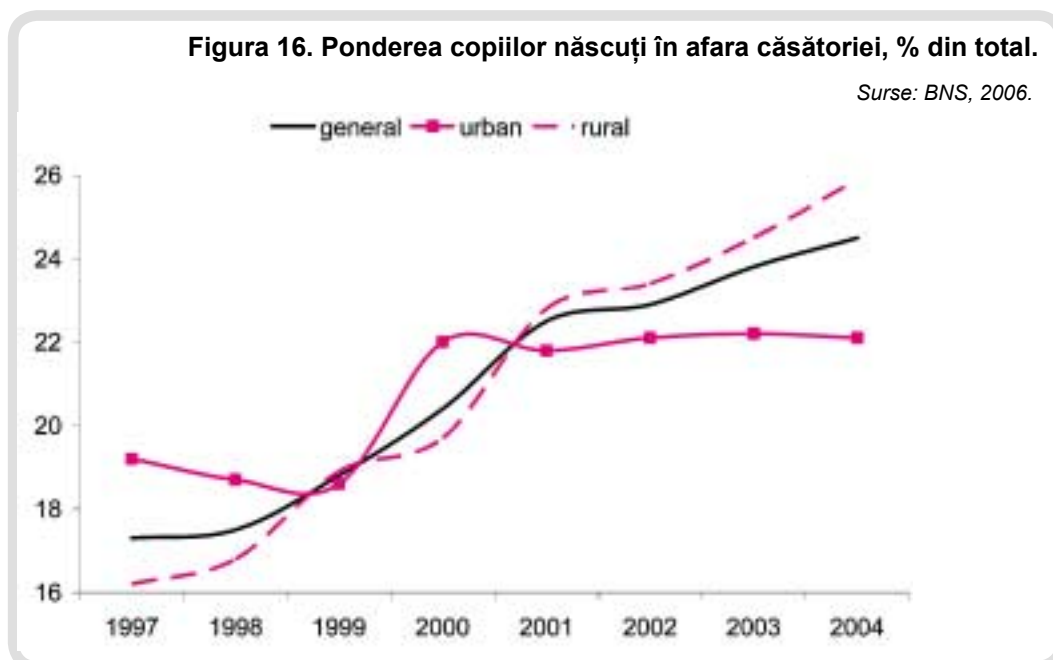
⁷³ UNICEF-IRC, 2005.

Tabelul 14. Structura bugetelor de consum a gospodăriilor casnice, pe chintile, 2004.

	Q I	Q II	Q III	Q IV	Q V	total
TOTAL, inclusiv:	100	100	100	100	100	100
- produse alimentare	77.80	73.06	68.69	62.59	41.87	56.92
- băuturi alcoolice, tutun	4.74	4.16	3.41	3.02	2.43	3.09
- îmbrăcăminte și încălțăminte	1.63	2.74	4.79	6.68	12.17	7.93
- locuință și comodități	10.01	11.49	12.51	14.24	18.61	15.23
- sănătate	1.22	2.25	2.93	3.47	5.21	3.83
- transport și comunicații	2.66	3.67	4.42	5.83	8.42	6.24
- învățământ	.11	.17	.31	.32	1.99	1.01
- alte mărfuri și servicii	1.82	2.46	2.94	3.85	9.30	5.76
Media cheltuielilor de consum (pe echivalent), MDL	222.35	347.22	465.00	629.56	1265.35	588.70

Sursa: MEC 2005.

Figura 16. Ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei, % din total.

Surse: BNS, 2006.

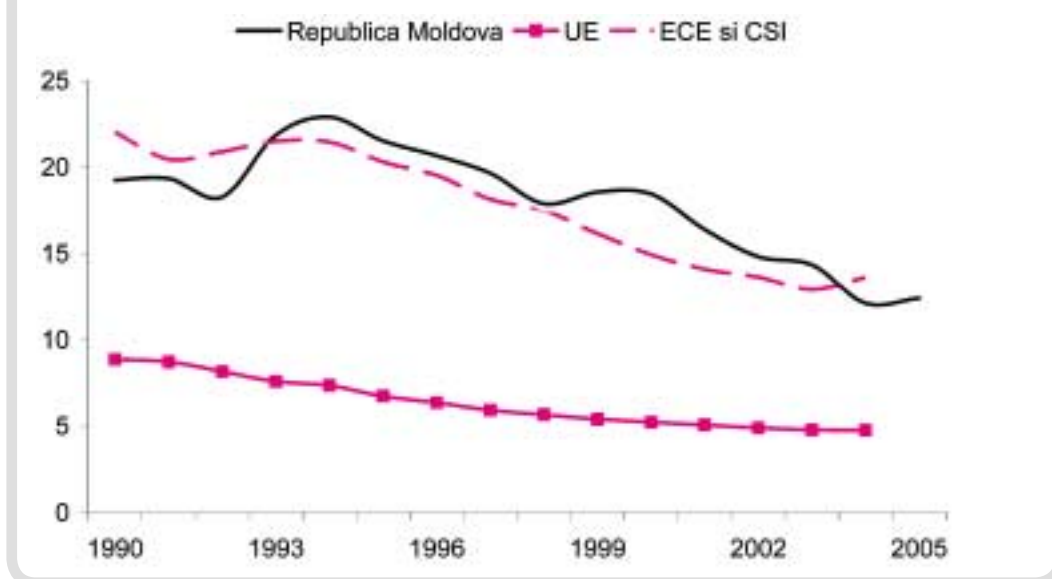
maximă de 23,9‰, în timp ce în UE și în ECE-CSI indicatorii erau de 7,3‰ și, respectiv, 21,4‰. Până în anul 2000 decalajele Republicii Moldova în raport cu țările UE și ECE-CSI nu au făcut decât să sporească.

După 2001 a început convergența indicatorilor către media europeană. Copiii de 0-5 ani beneficiază de medicamente compensate în cadrul Programului unic de asigurări obligatorii de asistență medicală, iar femeile gravide sunt asigurate cu iod și acid folic. Realizarea Programului "Promovarea serviciilor perinatale de calitate" și a Inițiativei Globale „Graviditate fără Risc” a condus la fortificarea

sistemului regionalizat de asistență medicală perinatală, dezvoltarea serviciilor de calitate, instruirea cadrelor medicale, instituirea sistemului de supraveghere perinatală, elaborarea protocoalelor de tratament și a materialelor instructiv-metodice. Implementarea Programului și Inițiativei Globale a fost posibilă datorită susținerii din partea donatorilor externi, dar o contribuție importantă a adus-o și Guvernul Republicii Moldova. Ca rezultat, mortalitatea infantilă în 2001-2005 a scăzut continuu de la 18,4‰ la 12,4‰, iar decalajele față de UE și ECE-CSI au scăzut și ele. În 2004-2005 mortalitatea infantilă în Republica Moldova era chiar mai mică decât în medie pe ECE-CSI.

Figura 17. Analiza comparativă a mortalității infantile, cazuri la 1000 nou-născuți vii.

Sursa: CNSPMP, 2005.

Performanțele curente sunt superioare față de cele înregistrate în perioada precedentă tranziției. Deși rata mortalității infantile rămâne încă foarte înaltă în comparație cu media din țările europene, în Republica Moldova acest indicator a scăzut în ultimii cinci ani mai repede decât în UE. De aceea, în viitorii 5-6 ani este posibilă recuperarea decalajelor față de nivelul european (Figura 17). Pentru a accelera reducerea mortalității infantile în ansamblu pe țară, este necesar de acordat o atenție prioritară unor zone problematice, unde se înregistrează niveluri deosebit de înalte ale mortalității infantile: Șoldănești 25,0‰, Basarabeasca 20,4‰, Călărași 20,3‰ și Nisporeni 17,5‰⁷⁴.

Progrese majore față de perioada precedentă tranziției au fost obținute și în reducerea mortalității copiilor cu vârsta de până la 5 ani și a mortalității materne. În 2005 rata mortalității copiilor în vârstă de până la 5 ani a constituit 14,7 cazuri față de 15,3 în 2004 și 20,3 cazuri la 1000 născuți vii în 2001 (Figura 18). Totodată, trebuie de menționat că acest nivel încă este mai mare decât media în țările ECE (10) și în celelalte trei țări din vestul CSI (11,8)⁷⁵.

În 2001-2005 s-a redus semnificativ și mortalitatea maternă, de la 43,9 cazuri la 100 mii născuți vii până la 18,6. Spre deosebire de mortalitatea infantilă și a copiilor cu vârsta de până la 5 ani, care după 1994 a înregistrat

o tendință clară de scădere, progresul atins în reducerea mortalității materne nu a fost atât de stabil. În prezent, nivelul mortalității materne este de 3 ori mai mare în comparație cu media europeană (5,71 la 100 mii născuți vii). De asemenea, indicatorul este mult mai mare decât în ECE (11,5) și vestul CSI (17,8). O pătrime din cazurile de mortalitate maternă au loc la domiciliu, deoarece femeile și rudele lor nu sînt informate adecvat și nu știu cum să depisteze problemele care ar putea să le pericliteze viața, nesolicitînd asistența medicală în timp util.

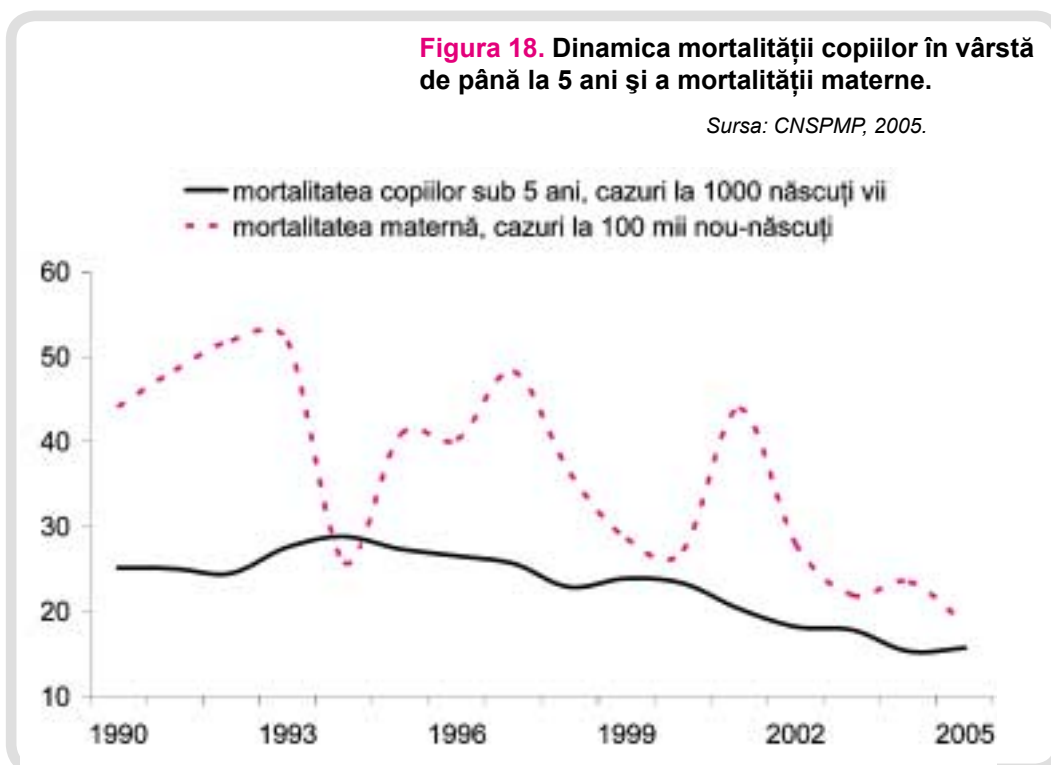
Se poate constata că în perioada de creștere economică s-a accelerat progresul în îmbunătățirea indicatorilor sănătății materne și a copilului. Influența creșterii economice s-a transmis prin intermediul sporirii cheltuielilor private și publice pentru sănătate și nutriție. Cheltuielile pe cap de locuitor în dolari SUA au crescut de la 12,6 în anul 2001 până la 40,7 în anul 2005. Peste 70% din toate cheltuielile de sănătate sunt acoperite din bugetul de stat. Astfel, Republica Moldova a obținut progrese incontestabile în ceea ce privește acest aspect al dezvoltării, avansând mult față de pozițiile cu care a intrat în perioada de tranziție și reducând, în anumite cazuri, decalajele față de alte țări aflate în tranziție.

⁷⁴ BNS, 2006, d).

⁷⁵ Calculele autorilor conform UNICEF-ICR, 2005.

Figura 18. Dinamica mortalității copiilor în vârstă de până la 5 ani și a mortalității materne.

Sursa: CNSPMP, 2005.

Bolile social condiționate

Tuberculoza, alcoolismul, narcomania și HIV/SIDA sunt boli condiționate de factori social-economici și reprezintă riscuri majore pentru Republica Moldova.

Evoluția tuberculozei în Republica Moldova a căpătat un caracter epidemic în anii 1990, din cauza crizei economice, a finanțării insuficiente a sistemului sănătății, lipsei medicamentelor antituberculoase în perioada anilor 1997-2000, emigrației sezoniere a populației, precum și a răspândirii tuberculozei în instituțiile penitenciare. În conformitate cu Programul național de control al tuberculozei pentru anii 2001-2005, activitățile de combatere a tuberculozei au cuprins măsuri de elaborare a programelor teritoriale, asigurarea centralizată a pacienților cu medicamente antituberculoase, organizarea și dotarea corespunzătoare a centrelor de microscopie a sputei în spitalele raionale⁷⁶. Implementarea Programului a permis reducerea ritmurilor de creștere a incidenței globale de la 30,2% în 2000 la 12,6% în 2004 și prevenirea cazuri-

lor de tuberculoză generalizată la copii prin acoperirea vaccinală de 99,0% a copiilor în primul an de viață⁷⁷.

Dar, în pofida tendințelor pozitive, realizarea acestui program a fost oficial recunoscută ca fiind anevoioasă și nesatisfăcătoare⁷⁸, situația epidemiologică a tuberculozei rămânând foarte complicată. În perioada anilor 2001-2005 s-au înregistrat tendințe de creștere constantă a incidenței globale a tuberculozei de la 93,2 cazuri la 100 mii locuitori până la 130,5 cazuri la 100 mii locuitori (Figura 19). O incidență globală mai mare decât media pe țară este înregistrată în raioanele Călărași, Criuleni, Ialoveni, Strășeni și în municipiul Chișinău. Deși în scădere, incidența tuberculozei la copii de asemenea se menține la cote foarte înalte (29,3 cazuri la 100000 copii).

Nivelul incidenței globale prin tuberculoză în Republica Moldova este de 10 ori mai înalt față de UE și de 2 ori mai înalt decât în grupul țărilor în tranziție. Deosebit de alarmantă este

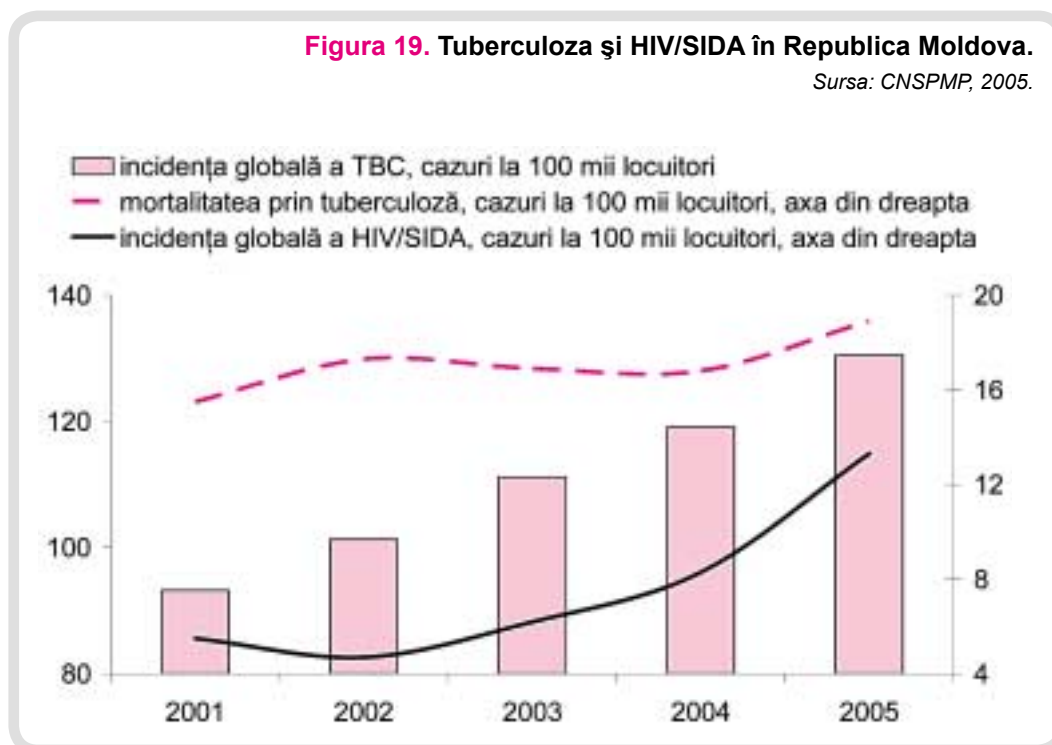
⁷⁶ Guvernul Republicii Moldova, Hotărâre cu privire la aprobarea Programului național de control al tuberculozei pentru anii 2001-2005, nr. 559 din 28/06/2001.

⁷⁷ Guvernul Republicii Moldova, Hotărâre cu privire la aprobarea Programului național de control și profilaxie a tuberculozei pentru anii 2006-2010 nr. 1409 din 30/12/2005.

⁷⁸ GRM, Hotărâre cu privire la situația epidemiologică a tuberculozei și măsurile întreprinse în vederea realizării Programului național de control al tuberculozei pentru anii 2001-2005, nr. 185 din 20/02/2003.

Figura 19. Tuberculoza și HIV/SIDA în Republica Moldova.

Sursa: CNSPMP, 2005.

creșterea incidenței formelor distructive de tuberculoză, în 2005 fiind înregistrate 42,2 cazuri la 100 mii populație. Acest fapt denotă o depistare tardivă a maladiei. Mortalitatea prin tuberculoză a fost extrem de înaltă pe parcursul întregii perioade analizate și, în anul 2005, a constituit 18,9 cazuri la 100 mii locuitori, față de 15,5 în anul 2001 (Figura 19).

Pentru redresarea situației, în 2005 a fost aprobat un nou Program național de control și profilaxie a tuberculozei pentru anii 2006-2010⁷⁹. Programul stabilește o serie de obiective cantitative clare ce urmează a fi realizate pentru stabilizarea situației epidemice de tuberculoză. Cele mai importante sarcini sunt reducerea incidenței globale a tuberculozei până la 85,0 cazuri la 100.000 de persoane și reducerea indicelui mortalității prin tuberculoză până la 12,0 cazuri la 100.000 de persoane către 2010. În Cadrul de Cheltuieli pe Termen Mediu 2007-2009 combaterea tuberculozei este recunoscută ca unul dintre domeniile prioritare pentru finanțarea programelor naționale de sănătate, ceea ce ne dă speranța că programul va beneficia de un sprijin financiar plener și va fi implementat.

Consumul abuziv de alcool, droguri și de alte substanțe psihotrope și consecințele negative cauzate de acestea reprezintă probleme majore pentru sănătatea publică în Republica Moldova. La 01 ianuarie 2006 erau înregistrate ca fiind sub supravegherea medicală în instituțiile medico-sanitare publice 46553 persoane suferind de alcoolism. Incidența alcoolismului cronic în anul 2005 constituia 112,8 cazuri la 100 mii locuitori, față de 81,8 în anul 2001, iar incidența psihozelor alcoolice constituia 19,6 cazuri la 100 mii locuitori față de 5,9 în 2001. Această dinamică nefavorabilă se datorează, pe de o parte, scăderii responsabilității persoanelor afectate față de propria sănătate, iar pe de altă parte, – deficiențelor în organizarea supravegherii medicale din partea sistemului sanitar. Deși alcoolismul s-a transformat într-o problemă cu adevărat foarte serioasă, care erodează mai ales capitalul social, în Republica Moldova deocamdată nu au fost elaborate programe guvernamentale sau neguvernamentale pentru combaterea acestui flagel.

Pe parcursul anului 2005 au fost înregistrate 1023 persoane noi care se confruntă cu probleme de narcomanie. Ponderele narcomaniei în 2005 a fost de aproape 192 cazuri la 100 mii locuitori. Acest indice este mult mai înalt

„Până la urmă cred că contează caracterul omului, dacă ești om cumsecade, ai să muncești și ai să ai o bucăică de pâine. Dar dacă lași mâinile în jos și te apuci de băut atunci poți să fii sărac cu totul.”
(Emilian, 40 ani, proprietar de pământ, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

⁷⁹ GRM, Hotărâre cu privire la aprobarea Programului național de control și profilaxie a tuberculozei pentru anii 2006-2010, nr. 1409 din 30/12/2005.

Tabelul 15. Indicatori statistici privind utilizarea drogurilor și HIV/SIDA.

	2001	2002	2003	2004	2005
Ponderea narcomaniei, cazuri la 100 mii locuitori	122,1	140,3	167,8	175,9	191,8
Cazuri noi de utilizatori de droguri depistate anual	1250	1669	1223	813	1023
Total utilizatori la evidență	5639	6597	7632	7925	8320
Numărul persoanelor decedate în urma supradozării	123	132	131	109	53
Depistați cu HIV/SIDA	234	209	258	196	310
Din ei, dependenți de droguri	192	139	113	77	111

Sursa: CNSPMP, 2005;

În municipiile Chișinău (535,5) și Bălți (711,6). Din anul 2000 până în prezent, Guvernul a aprobat trei hotărâri cu privire la măsurile de combatere a narcomaniei și narcobusinessului, inclusiv măsuri de profilaxie a consumului de droguri. În ultimii patru ani incidența mortalității prin narcomanie are tendințe de stabilizare, dar este evident că numărul cumulativ de persoane utilizatoare de droguri nu are cum să scadă (Tabelul 15), ceea ce înseamnă că eficiența măsurilor de profilaxie a fost minimală.

Pe parcursul anului 2005 mortalitatea persoanelor dependente de droguri s-a redus și a constituit 53 cazuri față de 109,0 în anul 2004. Ponderea persoanelor dependente de droguri din numărul celor depistate cu HIV/SIDA în ultimii ani s-a redus semnificativ și în 2005 constituia 35,8% (față de 82,0% în 2001).

Evoluția în timp a incidenței HIV/SIDA la 100000 locuitori (reflectată în Figura 19) reprezintă un alt semnal alarmant. În 2005, conform datelor preliminare, incidența HIV a atins nivelul de 13,3 cazuri la 100 mii populație. Ca număr absolut, s-au înregistrat 538 cazuri noi, cu 50% mai mult decât în 2004. Din numărul total de cazuri 310 sînt atribuite locuitorilor de pe malul drept al Nistrului și 228 locuitorilor din regiunea transnistreană. Creșterea simțitoare se datorează volumului mai mare de confirmări făcute pentru probele de sânge colectate în Transnistria. Ponderea femeilor în grupul persoanelor HIV pozitive a crescut de la 25,2% în 2001 la 49,1% în 2004. Rămâne la un nivel stabil incidența persoanelor HIV pozitive printre tinerii în vîrsta de 15-24 ani (10,9 la 100 mii în anul 2001 și 9,67 în anul 2004).

Începînd cu anul 2004, calea predominantă (peste 50% din cazuri) de infectare cu HIV este cea sexuală. Comparativ cu țările vecine, nivelul morbidității prin SIDA în Republica

Moldova nu este foarte înalt, dar, începînd cu anul 2001, se constată o înrăutățire vertiginoasă a indicatorului. Pentru redresarea situației, în 2005 a fost aprobat un nou Program național de profilaxie și control al infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală pe anii 2006-2010⁸⁰. Printre obiectivele Programului se numără reducerea către anul 2010 a incidenței HIV/SIDA până la 3,5 cazuri la 100 mii populație, iar în rândurile populației cu vîrsta între 15-24 ani - până la 4,2.

Combaterea maladiilor social condiționate poate fi realizată numai prin eforturile comune ale întregii societăți și prin susținerea deplină din partea comunității internaționale. Deși greutățile economice au și ele un anumit rol, riscurile de contractare a acestor maladii depind în cea mai mare măsură de stilul de viață și atitudinea personală. Elaborarea și implementarea în practică a unei politici naționale de sănătate care ar presupune o abordare intersectorială a problemelor ce țin de profilaxia și controlul maladiilor sociale devine, fără exagerare, un imperativ al timpului în care trăim și cere o implicare socială largă.

Accesul populației la serviciile de sănătate

Introducerea în 2004 a sistemului asigurărilor obligatorii de asistență medicală a creat premise pentru extinderea acoperirii populației cu servicii de sănătate. Procesul de monitorizare a volumului și calității asistenței medicale denotă o îmbunătățire a accesului populației la serviciile medicale de bază. Opiniile publicului vizavi de reformă variază. O evaluare riguroasă a impactului economic și social al reformei deocamdată nu poate fi făcută. Dar unele studii arată că, în general, pacienții sunt satisfăcuți de serviciile medicale primare, iar peste s din persoanele intervievate ar recomanda medicul lor de familie prietenilor și

⁸⁰ GRM, Hotărâre cu privire la măsurile de profilaxie și control al infecției HIV/SIDA și infecțiilor cu transmitere sexuală, nr. 948 din 05/09/2005.

cunoscuților, fapt ce reflectă buna apreciere a serviciilor medicale de către populație⁸¹.

Există și aspecte în care reforma încă trebuie să avanseze. Ca și sistemul de protecție socială, sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală se bazează în mare măsură pe principiul categoriilor sociale, statul asumându-și obligația de a asigura câteva categorii sociale.

O bună parte din populația țării are acces redus la serviciile medicale, peste 25% nu dispun de polițe de asigurare obligatorie de asistență medicală. În cazul celor săraci, peste 30% din ei nu dispun de astfel de polițe⁸². Există inegalități marcante în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate. O familie nesăracă din mediul urban cheltuiește circa 30 de lei pe lună pentru serviciile medicale, în timp ce o familie săracă din mediul rural – numai 3 lei⁸³. În 2004 săracii din mediul rural au vizitat instituțiile medicale chiar mai rar decât în 2003. Accesul limitat are implicații serioase asupra sănătății populației și împiedică reducerea sărăciei în mediul rural. Unul dintre studiile analitice asupra sărăciei din Republica Moldova emite ipoteza că una dintre cauzele creșterii sărăciei rurale în 2004-2005 ar putea fi deteriorarea sănătății și dificultatea de a prelucra pământul⁸⁴. Evident că aceasta are impact imediat și asupra creșterii economice în mediul rural.

În cadrul Programului Unic al asigurărilor obligatorii de asistență medicală, persoanele asigurate beneficiază de asistență medicală urgentă la etapa prespitalicească, de asistență medicală primară, specializată de ambulatoriu, stomatologică, de servicii medicale paraclinice, inclusiv de înaltă performanță, de asistență spitalicească și de îngrijiri medicale la domiciliu. Copii în vârstă de 0-5 ani, gravidele, pacienții cu hipertensiune arterială și cu o serie de maladii cronice care pot fi tratate în condiții de ambulatoriu beneficiază de medicamente compensate. Persoanele care nu sunt asigurate beneficiază de un minimum gratuit garantat de servicii medicale care include asistența medicală urgentă prespitalicească în caz de afecțiuni medico-chirurgicale majore, consultația medicului de familie, vaccinări prevăzute în Programul Național de Imunizări,

tratamentul în condiții de staționar al bolilor social-condiționate sau care prezintă pericol pentru sănătatea publică (tuberculoză, boli infecțioase, HIV/SIDA, boli cu transmitere sexuală, boli mintale, oncologice etc.)

Consolidarea asistenței medicale primare a constituit una dintre direcțiile strategice în reforma sistemului de sănătate. În 2001-2005 au fost fondate 49 Centre ale Medicilor de Familie în municipii și în centrele raionale, 378 Centre de Sănătate și 551 Oficii ale Medicilor de Familie în localitățile rurale. În cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie "N. Testemițeanu" a fost lansat un program de pregătire postuniversitară a medicilor de familie. Ca rezultat, numărul medicilor de familie a crescut de la 438 persoane în 1998 până la 2066 în anul 2005.

În cadrul proiectului „Fondul de Investiții în Sănătate”, finanțat de Banca Mondială, a fost realizat un program de reabilitare a instituțiilor medicale primare. Au fost reparate capital, asigurate cu apă și încălzire 88 de astfel de instituții, iar în 12 din ele lucrările sunt în proces de desfășurare. Pentru aceste lucrări în anii 2002-2005, prin Fondul de Investiții în Sănătate, au fost alocate peste 140 milioane lei.

O problemă serioasă pentru sistemul de sănătate o constituie calitatea serviciilor medicale. Din cauza lipsei resurselor financiare adecvate, a utilizării tehnologiilor medicale învechite, a absenței medicilor în diferite regiuni, calitatea serviciilor rămâne nesatisfăcătoare.

Numărul de paturi în spitale s-a redus de la 22850 în anul 2001 până la 20477 paturi în anul 2005. În pofida reducerii numărului de paturi, numărul pacienților internați și tratați în staționare a avut tendințe de creștere și a constituit 554950 în anul 2005 față de 502525 în anul 2001. În anul 2005 nivelul de spitalizare a populației a constituit 15,4 la 100 locuitori. Printre persoanele asigurate nivelul de spitalizare este mai înalt și constituie 18,2 la 100 locuitori. Nivelul de spitalizare a persoanelor din mediul rural este mai mic (13,0 la 100 locuitori) în comparație cu nivelul de spitalizare a locuitorilor din mediul urban (16,6 la 100 locuitori) și care denotă, probabil, nu sănătate mai bună, ci acces mai redus la serviciile de sănătate.

„Anul trecut am suportat o intervenție chirurgicală și am avut polița. Am ajuns la spitalul republican și nici nu s-au uitat la ea, mi-au spus că operația costă 1000 lei, iar „cazarea” 100 lei pe zi.” (Alexandru, 23 ani, angajat pe cont propriu, locuitor rural.)

„Este un plus mare organizarea medicinei asigurate pentru că dacă ești angajat ești obligat să plătești contribuțiile. Este un plus foarte mare anume pentru acea pătură care nu are posibilitate să scoată bani din buzunar. Acele 7 zile care poți sta gratis în spital contează mult mai ales dacă ești într-o criză financiară.”

(Tamara, 37 ani, angajată Moldtelecom.)

⁸¹ Studiul „Privind gradul de satisfacție al pacienților și accesibilitatea serviciilor medicale în regiunile pilot Orhei și Chișinău” efectuat în anul 2005 în cadrul proiectului finanțat de Uniunea Europeană „Reforma în Sănătatea Publică din Moldova”.

⁸² GRM, 2006.

⁸³ Idem.

⁸⁴ WB, 2006.

Pe parcursul anilor 2002-2005 s-a redus numărul de medici de la 11224 până la 10616. O bună parte din specialiștii cu pregătire de înaltă clasă au emigrat peste hotare. Nivelul de asigurare a populației cu medici a scăzut de la 30,0 până la 29,5 la 10 mii locuitori. Dar analiza comparativă a ratei de asigurare a populației cu medici în Republica Moldova și în țările europene demonstrează faptul că actualul nivel poate fi considerat ca fiind suficient pentru satisfacerea accesului la îngrijirile medicale primare și de specialitate. Tendințele pozitive care s-au conturat în ultimii ani în sistemul de protecție a sănătății, dacă vor fi însoțite de o mărire substanțială a salariilor plătite personalului medical, vor putea contribui la stoparea procesului de scurgere a creierilor din sistemul de sănătate.

Se constată o variație mare a gradului de asigurare cu medici pe raioanele republicii. Cele mai slab sunt acoperite cu medici raioanele Cantemir (10,4 medici la 10 mii locuitori), Cimișlia (10,6 medici la 10 mii locuitori), Hâncești (12,3 medici la 10 mii locuitori), Rezina (13,2 medici la 10 mii locuitori), Leova (13,4 medici la 10 mii locuitori).

Educația ca element al dezvoltării umane

Rolul educației în avansarea dezvoltării umane

Republica Moldova a moștenit de la URSS un nivel relativ înalt de alfabetizare a populației adulte. Gradul de alfabetizare în 1993 era de 97%, crescând la peste 99% până în 2005 (deși, după părerea autorilor, rata de alfabetizare *funcțională* ar putea fi semnificativ mai mică decât rata de alfabetizare *formală*, adică elementara capacitate de a scrie și citi). Rata brută de cuprindere în toate nivelurile de învățământ este destul de mică în comparație cu standardele țărilor cu un înalt grad al dezvoltării umane. Nivelul maxim pe care l-a atins acest indicator după 1993 a fost 73,4% (1998). Conform datelor statistice oficiale, indicele specific al educației ca componentă a IDU a scăzut de la 0,564 în 1993 la 0,503 în 1999, după care a crescut continuu până la 0,587 în 2005.

⁸⁵ WB, 2005, b).

⁸⁶ Idem.

⁸⁷ MEC, 2005.

Educația calitativă și accesibilă este un element indispensabil pentru a avansa dezvoltarea umană și creșterea economică ale unei națiuni prin îmbunătățirea capacității de inovare și adaptare a capitalului uman și prin majorarea productivității muncii. Îmbunătățirile calitative și cantitative în educația națiunii pot schimba radical dotarea economiei cu factori de producție. Investind în educație, o economie bazată pe resurse naturale și pe forța de muncă ieftină se transformă într-o economie competitivă bazată pe valoarea adăugată înaltă creată de o forță de muncă educată⁸⁵. Aducând o contribuție mai mare la creșterea economică, forța de muncă mai educată este și mai bine remunerată. Astfel, în 2003 salariul unui angajat cu studii superioare în Republica Moldova era cu 51% mai mare decât cel al unui salariat cu studii medii profesionale, cu 70% mai mare decât al celor cu studii medii generale și aproape de 3 ori mai mare decât al celor cu studii gimnaziale⁸⁶.

„Știi câte trebuie pentru un copil în timpul de față? La școală ne cer bani pentru reparație, pentru fond, pentru perdele, caiete, cărți. Dar ce te faci dacă trebuie să dai un copil la facultate în oraș, să-l întreții, să-i plătești gazda, contractul? Iar prețurile cresc.” (Vasile, 35 ani, fermier, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

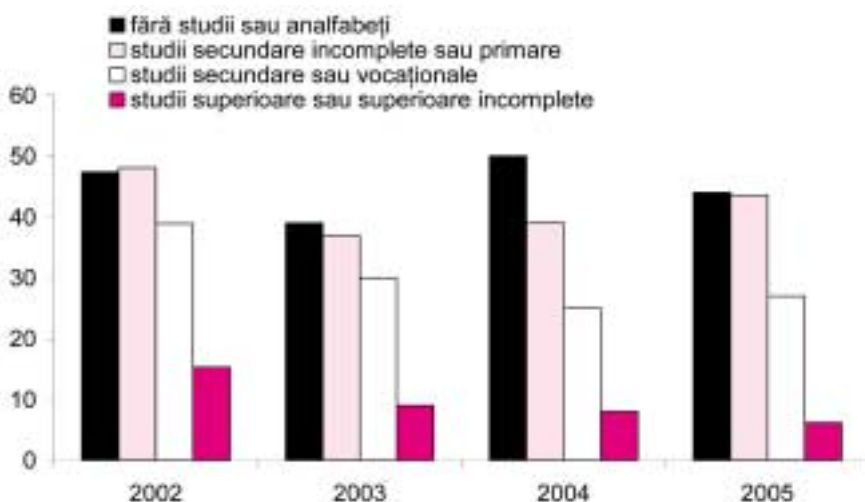
Un sistem educațional care poate să ofere o educație bună este necesar și pentru a combate sărăcia într-o manieră durabilă. Statistica arată că riscul sărăciei scade vertiginos odată cu creșterea nivelului de educație. În 2005 o familie moldovenească condusă de o persoană cu studii superioare se confrunta cu un risc al sărăciei de 7 ori mai mic decât una condusă de o persoană fără studii sau analfabetă (Figura 20). Totodată, cei cu studii mai avansate au niveluri de consum mai mari decât cei cu studii mai joase⁸⁶, adică și veniturile disponibile cresc odată cu nivelul de educație.

Progresul Republicii Moldova în domeniul educației

În perioada de creștere economică s-a îmbunătățit substanțial rata netă de cuprindere în instituțiile preșcolare, de la 38,5% în 2000 la 68,6% în 2004⁸⁷, iar înmatricularea la grădinițe a copiilor din mediul rural a crescut de 2 ori. Republica Moldova depășește media

Figura 20. Evoluția ratei sărăciei în funcție de nivelul de studii.

Surse: PPMU, 2003; MEC, 2005 și estimările autorilor.

de înmatriculare pe țările în tranziție (50%⁸⁸). Acest indice este mai bun decât în Ucraina, dar mai are de acoperit un anumit decalaj până la nivelul României (circa 72%) și al UE (70%). Progresul atins se datorează în mare măsură creșterii veniturilor populației, deoarece, chiar și la etapa preșcolară, cheltuielile private pentru educație sunt mari. În plus, creșterea veniturilor bugetare la nivel central și local a permis construirea, repararea și readucerea în exploatare a unui mare număr de grădinițe de copii. Numărul de instituții preșcolare a crescut de la 1128 în anul 2001 la 1269 în anul 2004. Un alt factor care a determinat creșterea încadrării este îmbunătățirea alimentației copiilor în instituțiile preșcolare. Progresul atins trebuie menținut, deoarece încadrarea în educația preșcolară este esențială pentru ca, pe termen scurt, să se amelioreze debutul școlar, iar pe termen lung – performanțele educaționale în ansamblu.

Rata netă de cuprindere în învățământul primar a scăzut de la 93,5% (2000) la 87,8% (2005), în principal din contul scăderii înmatriculării în mediul rural de la 92,5% la 86,7%. Scăderea atât de rapidă și substanțială poate fi explicată de o serie de cauze: incapacitatea unor familii de a suporta financiar educația primară, nefrecventarea școlii de către copiii lăsați fără supraveghere părintească și abandonarea efectivă a școlilor de către copiii care pleacă cu părinții peste hotare⁸⁹.

Aprofundarea diferențierii sociale care s-a produs pe parcursul tranziției a redus accesul unor categorii sociale la studii. Conform rezultatelor sondajului bugetelor gospodăriilor casnice, în 2004 rata netă de cuprindere în învățământul preșcolar pentru copiii din chintila I (cea mai săracă) a fost 36% comparativ cu 80% pentru copiii din chintila V (cea mai bogată). În învățământul primar acest coraport a fost de 87% la 94%, iar în cel gimnazial – 89% la 93%.

Rata netă de cuprindere în învățământul gimnazial s-a îmbunătățit de la 87,0% în 2000 la 88,5% în 2004, paradoxal, din contul locuitorilor rurali. Dar este evident că scăderea înmatriculării în educația primară în 2000-2004 implică și o reducere a înmatriculării la treapta secundară: în 2005 rata de cuprindere în învățământul gimnazial a scăzut la 84,5%. La nivelul învățământului secundar de treapta a doua (clasele X-XII) rata de cuprindere brută rămâne sub 50%. Aceasta reflectă colapsul învățământului secundar profesional (depășit și neatractiv pentru tinerii și părinții acestora), rata de cuprindere fiind de doar 15%.

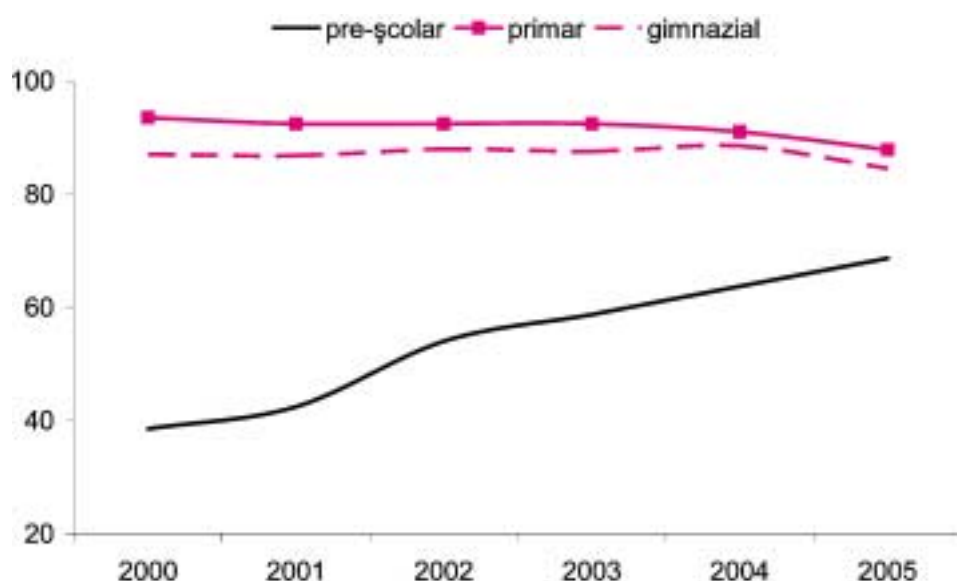
Este într-o continuă descreștere cota participării copiilor din familiile sărace la învățământul postobligatoriu – liceal, secundar profesional, superior - cauzele fiind finanțarea insuficientă de la buget, lipsa în multe localități a instituțiilor respective de învățământ și costurile exagerate pentru instruirea în bază de contract. Anual, după absolvirea învățământului

⁸⁸ UNICEF-IRC, 2005.

⁸⁹ Calculat de autori pe baza UNICEF-IRC, 2005.

Figura 21. Evoluția ratei nete de încadrare pe niveluri de studii, %.

Sursă: MEC, 2005 și informația oferită de BNS.

obligatoriu de 9 clase, între 12 și 15 mii de tineri în vârstă de 15-16 ani părăsesc sistemul educațional fără nici o calificare profesională.

Înmatricularea la studii superioare continuă să crească, chiar pe fundalul reducerii numărului de absolvenți ai învățământului secundar general. Din păcate, învățământul superior devine tot mai sigur o zonă de ocupare temporară a tinerilor, dar conectat cu o piață virtuală a muncii în viitor. În ultimii 8 ani numărul total al studenților a crescut cu 79%, inclusiv în instituțiile private de 1,5 ori, iar numărul absolvenților s-a dublat. O consecință reprobabilă a retragerii statului din sistemul educațional este scăderea absolută a numărului de studenți finanțați din bugetul de stat. Comercializarea marcantă a educației superioare prestate de instituțiile publice (Figura 22) limitează drastic accesul tinerilor din familiile sărace. Or, după cum arată datele statistice, anume educația superioară este cea mai puternică protecție contra sărăciei.

Acces la educație și inegalități

Există inechități marcante în accesul la educație. După criteriul gen în Republica Moldova nu se manifestă nici un fel de discriminare a femeilor. Ba chiar dimpotrivă, ele reprezintă majoritatea absolută a studenților

în universități și colegii (în învățământul secundar profesional numai 37%, dar acest motiv nu este legat de acces, ci de domeniile de pregătire profesională în instituțiile date care sunt căutate mai curând de bărbați).

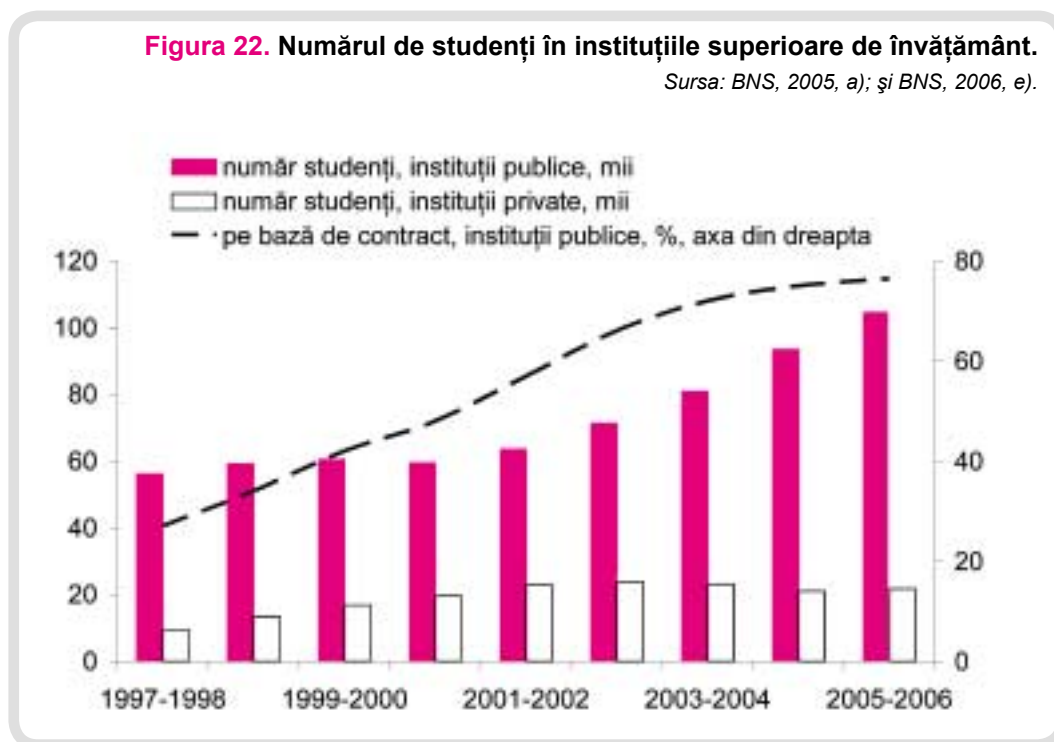
Copiii proveniți din familiile sărace intră mai târziu în sistemul educațional și cu handicapuri importante provenite din faptul că nu au trecut prin educația preșcolară. Pe parcurs, performanțele lor relative se înrăutățesc și ei abandonează sistemul cel mai devreme, trecând doar prin treapta studiilor primare. Dacă la vârsta de 7-15 ani decalajele de înmatriculare, deși existente, sunt relativ mici, la 16-18 rata de cuprindere în educație a copiilor proveniți din chintila I este deja de 2 ori mai mică decât la cei din chintila V, iar

„Greutăți sunt multe și statul nu acordă ajutor la tineret. Dacă copilul se duce undeva la școală, trebuie să plătim contractul. Nu este bine că unii intră pe bază de contract și nu știu nimica, iar alții au capacități și nu pot intra la aceste școli. Nu știu cum se gândește statul că o să conducă mai departe generația asta.”
(Maria, 54 ani, vândătoare, locuitor rural.)

Figura 22. Numărul de studenți în instituțiile superioare de învățământ.

Sursa: BNS, 2005, a); și BNS, 2006, e).

la 19-24 ani este aproape de 8 ori mai mică⁹¹. Motivul principal al scăderii înmatriculării este de natură financiară.

Din cauza veniturilor mici, populația din mediul rural are acces mult mai redus la diferite niveluri de educație comparativ cu cea din mediul urban. Astfel, chiar cea mai bogată chintilă din mediul rural are un acces mai redus la educația preșcolară, decât cea mai săracă chintilă din mediul urban (32% față de 38%). În mediul rural, numai 3% din tinerii în vârstă de 19-25 de ani din prima chintilă au acces la studii superioare, comparativ cu 35% din cei aparținând celei mai înstărite chintile. Decalajele dintre cheltuielile gospodăriilor casnice pentru educație sunt foarte mari: cea mai săracă chintilă din mediul rural alocă pentru educație doar 0,3% din bugetul familial față de 2,2% de chintila mai bogată din mediul urban.

Problemele sistemului educațional

Succesele economice sunt în mod fundamental determinate de calitatea sistemelor de învățământ. Un profil educațional avansat este cheia succesului pentru sporirea veniturilor pe parcursul întregii vieți și pentru luarea unor decizii mai bine gândite cu privire la viața proprie. În noua economie învățământul devine și o ramură prioritară

de producție, oferind ocupații și oportunități de investiții avantajoase. Această concepție asupra învățământului va domina politica educațională în majoritatea statelor lumii în secolul XXI. O asemenea legătură pozitivă dintre educație și prosperitatea individuală și socială, care se manifestă și în Republica Moldova, trebuie consolidată în continuare.

Una dintre problemele principale ale sistemului de învățământ este diminuarea potențialului uman, în special la nivelul învățământului obligatoriu și secundar general. În ultimii ani se atestă o îmbătrânire inadmisibilă a corpului profesoral didactic. Circa 7% din toate cadrele didactice au depășit deja vârsta de pensionare, 57% din cadrele didactice au o vechime în muncă de peste 18 ani. Conform situației la 1 octombrie 2005, 4500 de cadre didactice erau de vârstă pensionară (circa 10%), în timp ce numărul de tineri specialiști angajați la lucru în școli este nesemnificativ, sectorul fiind pentru ei neatractiv. Conform informației sindicatelor de ramură, începând cu anul 2000, anual abandonează școala circa 2000-2200 de cadre didactice⁹². În consecință, pedagogii care au rămas în școli sunt nevoiți să predea un număr excesiv de mare de ore. În multe școli nu se predau anumite discipline, deoarece lipsesc profesorii respectivi, fapt ce blochează accesul copiilor la studii de bază de calitate și le scade

⁹¹ MEC, 2005.

⁹² Borodache, 2004.

capacitatea de competitivitate în raport cu copiii care s-au bucurat de studii plenare. Din cauza salariilor mici, mulți angajați din sistemul de învățământ nu au pregătirea profesională necesară, nu cunosc noile tehnologii educaționale, fapt ce se reflectă negativ asupra calității învățământului. Se formează o discrepanță între asigurarea logistică și soluțiile financiare propuse, între cerințele curriculare moderne și asigurarea cu cadre didactice competitive. Lipsa acută de cadre competitive, a echipamentelor necesare pentru dotarea laboratoarelor și a materialelor didactice intuitive pune sub semnul întrebării însăși reușita procesului de reformare a învățământului.

„În domeniul învățământului aș vrea să menționez următoarele. Sunt student și s-a întâmplat să nu pot susține un examen. Nu l-am susținut prima oară, a doua, a patra, până nu mi-a spus profesorul în față: „uite care-i taxa.”
(Vadim, 28 ani, student, locuitor rural.)

Baza tehnico-materială a învățământului continuă să se deterioreze, iar investițiile capitale anuale de numai 5% din suma tuturor cheltuielilor pentru învățământ sunt absolut insuficiente. Lipsa resurselor financiare, chiar și pentru reparațiile curente, duce la deteriorarea edificiilor școlare, a sistemelor electrice și termice. În perioada de iarnă în multe școli se atestă o lipsă acută de combustibil, deconectări frecvente ale energiei electrice, condiții sanitaro-igienice neadecvate. Nu este asigurată alimentarea adecvată a copiilor de vârstă preșcolară și a elevilor din clasele primare.

Prioritățile și obiectivele dezvoltării sistemului educațional sunt stabilite într-un șir de acte guvernamentale, dintre care cele mai impor-

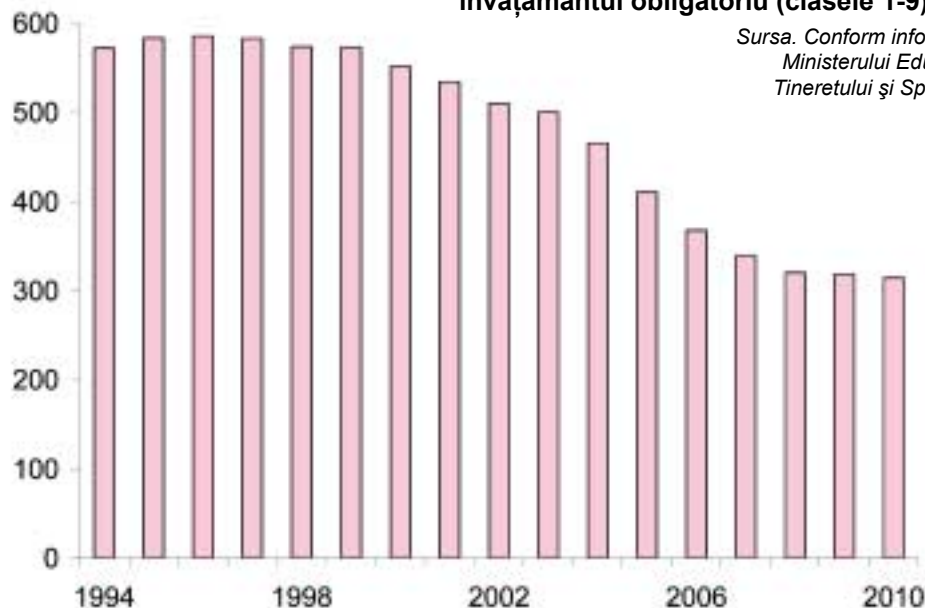
tante sunt: Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei, Programul de Modernizare a Învățământului, Strategia și Planul Național de Acțiuni „Educație pentru toți”, Programul prezidențial de informatizare a învățământului „Salt”, Planul de Acțiuni „Republica Moldova – Uniunea Europeană”. În Boxa 8 sunt ilustrate scopurile reformei pe niveluri ale sistemului educațional.

Impactul creșterii economice asupra mediului

O creștere economică calitativă trebuie să exercite presiuni minimale asupra mediului ambiant. Din cauza colapsului economic prin care a trecut Republica Moldova pe parcursul tranziției timpurii, impactul activității economice asupra mediului ambiant a fost relativ limitat. Însă situația ecologică moștenită din anii 1980 a fost destul de critică. Odată cu intensificarea creșterii economice în 2000-2005, din nou a început să se manifeste impactul negativ al acesteia asupra mediului⁹³. Starea actuală a mediului impune anumite constrângeri asupra creșterii economice și reducerii sărăciei. Prosperitatea economică a unei țări în mare măsură agrare este foarte sensibilă la starea mediului. Impactul negativ al situației

⁹³ MERN și INE, 2005.

Figura 23. Evoluția și prognoza numărului de elevi în învățământul obligatoriu (clasele 1-9), mii.

Sursa. Conform informației Ministerului Educației, Tineretului și Sportului.

Boxa 8.

Politica educațională în contextul dezvoltării umane.

Analiza documentelor strategice în domeniul educațional permite identificarea câtorva ținte majore ale politicii până în 2008:

- atingerea unei rate de cuprindere în programele educației timpurii (vârsta 3-5 ani) de 75%;
- atingerea unei rate de cuprindere în programele educației preșcolare (vârsta 6-7 ani) de 100%;
- atingerea unei rate de cuprindere în învățământul primar de 100%;
- atingerea unei rate de cuprindere în învățământul gimnazial de 89% până în 2006 (conform OMD 2);
- reducerea decalajelor de cuprindere în învățământul preșcolar între populația săracă și cea prosperă și între mediul urban și cel rural la 5%;
- sporirea cu 10% a accesului copiilor în dificultate la programele educaționale timpurii;
- asigurarea unui acces echitabil la educația primară și secundară pentru toți copiii;
- îmbunătățirea accesului la studii superioare pentru copiii proveniți din familii dezavantajate;

Alte domenii importante sunt: educația neformală și informatizarea sistemului educațional. În domeniul *educației neformale* se urmărește: (1) sporirea accesului și încadrarea în educația neformală, accentul fiind pus pe copiii / adulți dezavantajați; (2) sporirea relevanței educației neformale; (3) dezvoltarea aptitudinilor individuale ale elevilor și formarea culturii civice. Realizarea acestor obiective presupune consolidarea și extinderea capacităților instituționale, dezvoltarea potențialului uman și implicarea mult mai activă a comunității.

La capitolul *informatizarea sistemului educațional*, Guvernul Moldovei își propune câteva obiective ambițioase: (1) asigurarea accesului tuturor elevilor din instituțiile de învățământ preuniversitar la mijloacele moderne de instruire oferite de tehnologiile informaționale și comunicaționale; (2) reducerea graduală a "inegalității digitale" în accesul la tehnologiile informaționale și comunicaționale între mediile de reședință urban-rural și tipurile de instituții de învățământ; (3) informatizarea managementului educațional la toate nivelurile sistemului; (4) implementarea în câteva instituții-pilot din învățământul universitar și mediu de specialitate a modulelor de instruire la distanță și a manualelor electronice; (5) asigurarea condițiilor pentru ca fiecare absolvent al școlii profesionale, ale colegiului sau al instituției de învățământ superior să cunoască și să aplice tehnologiile informaționale și comunicaționale.

Realizarea acestor obiective și ținte nu va fi posibilă doar prin mobilizarea resurselor interne, deoarece alocările pentru educație în cadrul CCTM 2006-2008 și CCTM 2007-2009 nu sunt suficiente. Va fi necesară identificarea unor resurse externe, stabilirea mai clară a priorităților intrasectoriale și stabilirea unor politici mai clare vizavi de asemenea chestiuni ca managementul și finanțele la nivel de unitate educațională, rolul asociațiilor de părinți și al celor comunitare în monitorizarea sistemului educațional și modernizarea relațiilor financiare între administrația centrală și cea locală vizavi de educație.

În stabilirea obiectivelor politicii educaționale mai trebuie de ținut cont și de perspectivele demografice. Prognozele arată că, până în anul 2010, numărul elevilor din clasele I-IX se va reduce cu peste 40% comparativ cu cel din anul 1996 (Figura 23). Aceasta va implica revizuirea rețelei instituțiilor de învățământ primar și va oferi posibilitatea de majorare a cheltuielilor alocate pentru un elev.

Tabelul 16. Indicatorii intensității energetice, poluării și protejării mediului în Republica Moldova.

Indicatorul	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Consumul intern de energie, mii tone combustibil convențional	3319	2647	2479	2701	2826	3065
PIB ce revine la 1 kg combustibil convențional consumat, lei, prețurile anului 2000	-	6,05	7,23	7,52	7,61	7,27
Emisiile în atmosferă de la sursele staționare, mii tone	20,4	15,2	14,5	17,0	16,0	17,5
Emisiile în atmosferă de la sursele mobile, mii tone	110,0	118,8	122,9	130,9	139,3	-
Ape normativ epurate, % din volumul total al scurgerilor care necesită epurare	95	95	91	86	62	67
Ponderea terenurilor acoperite de pădure, %	10,5	10,5	11,4	12,4	12,6	-
Ponderea ariilor naturale protejate pentru conservarea diversității biologice, %	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96

Surse: BNS, 2006 și calculele autorilor.

ecologice nefavorabile asupra indicatorilor de dezvoltare umană și asupra sărăciei este deosebit de puternic, deși imperceptibil într-o abordare superficială.

În Republica Moldova implicații deosebit de grave asupra economiei și dezvoltării umane țin de degradarea solurilor, fenomen determinat de exploatarea lor intensivă și de utilizarea unor tehnologii agricole perimate. După cum constată studiile specializate, în prezent, din cauza eroziunii avansate a solurilor (aproape 34% din totalul terenului agricol), productivitatea acestora este în declin⁹⁴. Suprafața terenurilor erodate crește anual cu 0,9%, iar pierderile economice aferente degradării solurilor sunt estimate la 251 milioane dolari SUA anual (adică un sfert din valoarea producției agricole)! Evident că eroziunea are un impact deosebit de nefast asupra familiilor sărace din mediul rural care practică agricultura de subsistență și nu dispun de resursele necesare pentru contracararea acestui fenomen⁹⁵.

O legătură directă cu creșterea economică o are și poluarea apelor. Din cauză că nu s-a investit în restabilirea instalațiilor de epurare biologică a apelor reziduale și în sistemele de canalizare, activitățile casnice și industriale au devenit surse majore de poluare. În prezent nu funcționează nici a cincea parte din cele 580 de stații de epurare construite înainte de 1990 și sunt epurate numai 67% din scurgerile care necesită epurare⁹⁶ (Tabelul 16). Impactul acestei stări de lucruri asupra dezvoltării umane este evident. Lipsa de investiții în

infrastructura de evacuare și epurare are consecințe negative directe asupra sănătății populației, mai ales în mediul rural.

În perioada de creștere economică s-a redus poluarea aerului de la sursele staționare, în principal datorită înlocuirii masive a combustibilului solid cu gaz natural în sectorul energetic și de termoficare. Emisiile în atmosferă de la sursele staționare s-au redus cu aproape 25% din 1999 până în 2004. Însă, ca urmare a importului intensiv de automobile, majoritatea într-o condiție tehnică proastă și cu o vechime de peste 10 ani, emisiile în atmosferă de la sursele mobile au crescut cu aproape 30%⁹⁷.

În anii 2000-2004, energointensivitatea economiei și eficiența industrială s-au îmbunătățit relativ, dar nu esențial sau uniform. PIB ce revine la 1 kg de combustibil convențional consumat a crescut de la 6,05 în 2000 la 7,61 în 2003, după care a scăzut la 7,27 în 2004. Consumul relativ atât de înalt de energie este explicat prin pierderile energetice mari la producere și în infrastructura de transport.

Este dificil de estimat investițiile totale alocate în țară pentru protecția mediului. Cheltuielile publice pentru aceste scopuri sunt rudimentare, variind între 0,1-0,2% din PIB în 2003-2006. Posibilitățile existente pentru finanțarea externă a proiectelor de mediu nu sunt deocamdată utilizate la maximum⁹⁸.

Dezvoltarea umană în mediul rural

Republica Moldova din dreapta Nistrului este un spațiu geografic predominant rural. Ponderea populației rurale a crescut de la

⁹⁴ CEE-CPM, 2005.

⁹⁵ Idem.

⁹⁶ Idem.

⁹⁷ Idem și MERN, INE, 2005.

⁹⁸ Idem.

Tabelul 17. Indicatorii dezvoltării umane rural/urban în Republica Moldova.

Indicatorul	Anul	Rural	Urban
Rata brută de cuprindere în învățământ primar, %	2004	95,5	102,8
Rata brută de cuprindere în învățământ gimnazial, %	2004	90,1	96,6
Speranța de viață la naștere, ani	2005	66,5	70,0
Incidența sărăciei, %	2005	36,0	17,5
Nivelul de venituri, % din media națională	2005	85	128

Sursa: informație oferită de BNS; pentru nivelul de venituri estimările autorilor.

56,4% în 1993 la 61,3% la începutul anului 2005 (conform rezultatelor preliminare ale recensământului general al populației). Tendința de „ruralizare” a populației compromise perspectivele de modernizare socială, economică și politică a țării.

Judecând după statistica accesibilă, indicii de dezvoltare umană în comunitățile rurale din Republica Moldova sunt în prezent mai nefavorabili decât în cele urbane. Indicatorii pentru educație, sănătate și nivelul de venituri care confirmă discrepanțele în dezvoltarea umană sunt indicați în Tabelul 17.

Faptul că sărăcia monetară în sate a crescut în 2004-2005 sugerează că decalajele de dezvoltare umană ar putea chiar să se fi amplificat în ultimii ani. Diferențele rural / urban mari de venituri, de acces la infrastructură și servicii publice și de oportunități economice ne aduc definitiv la concluzia că procesele de dezvoltare în satele moldovenești sunt cu mult în urma celor din orașe.

Discrepanțe în dezvoltare există între satele și orașele din orice țară din lume, dar disproporțiile de dezvoltare în Republica Moldova sunt prea accentuate. Evident că și în localitățile rurale au fost atinse progrese importante, cum ar fi reducerea mortalității infantile și a mortalității copiilor în vârstă de până la 5 ani, dar decalajele rămân foarte înalte.

În Figura 24 este arătată dinamica încadrării la studii pe primele niveluri de educație, la celelalte niveluri diferențele fiind și mai mari.

În orice grup aleator de localități rurale din Republica Moldova s-ar observa simptome clare de degradare economică și socială în majoritatea localităților selectate. Diferențele mari de dezvoltare sunt comunicate nu doar

de indicatorii cantitativi, dar și de percepțiile publicului. După cum arată sondajul RNDU, peste 60% din cetățeni (din care 20% sunt locuitori urbani) consideră că populația din satele Moldovei este mai săracă decât cea din orașe. Numeroasele studii existente și rezultatele practice obținute în cadrul unor proiecte ce vizează mediul rural din Moldova ne permit să facem o sinteză a principalelor provocări, oportunități și riscuri ale dezvoltării rurale, așa cum sunt ele percepute de locuitorii din sate⁹⁹.

Degradarea infrastructurii fizice și sociale și sărăcia sunt cele două probleme majore, interconectate, cu care se confruntă satul moldovenesc. Aceste probleme parcă ar captura locuitorii rurali într-un spațiu sortit sărăciei. Din cauza sărăciei individuale și sociale mari, populația rurală este nevoită să utilizeze drumuri deteriorate, să se dispenseze de utilizarea rețelelor edilitare (apeduct, gazoduct etc.) și să renunțe la proiecte de afaceri care ar fi viabile numai în condițiile unei infrastructuri adecvate. Evident că lipsa sau calitatea proastă a drumurilor restrâng, la rândul lor, conexiunile comunității cu localitățile urbane. Or, pentru o bună parte a populației de la sate anume localitățile urbane apropiate reprezintă piața de vânzare a surplusului de producție agricolă sau locul unde pot să găsească de lucru.

Subdezvoltarea rurală are drept cauză primară lipsa locurilor de muncă la sate, productivitatea mică a muncii și rentabilitatea scăzută a activității economice în agricultură. Veniturile derizorii obținute din agricultură zădărnicesc investițiile în utilajul de prelucrare a producției și împiedică și mai mult accesul unei producții competitive la piețele de desfacere. Marea majoritate din comunitățile rurale nu dețin potențialul de dezvoltare intern necesar pentru

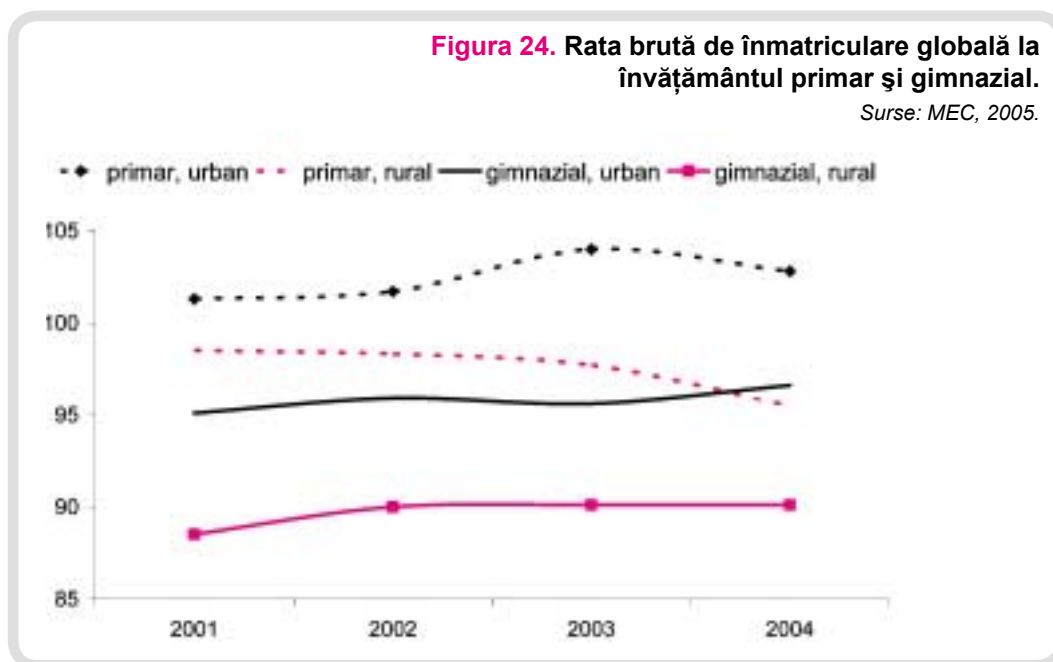

„Față de oraș, la sat e foarte greu. Pe malul Prutului, departe de oraș, nouă ne vine foarte greu să realizăm producția. Soția e cu un salariu de 500 lei, eu nu lucrez nicăieri, nu putem să întreținem o familie de 3 copii...” (Emilian, 40 ani, proprietar de pământ, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

⁹⁹ Analiza din această secțiune se bazează pe rezultatele procesului de elaborare a planurilor strategice de dezvoltare socială și economică în 41 de comunități rurale din Centrul, Sudul și Estul Republicii Moldova, în cadrul proiectului „Dezvoltarea parteneriatului social” susținut de FISM și implementat de Centrul „Pro Comunitate” și pe rezultatele din Pistrinciuc și Marin, 2005 și Ciofu 2005.

Figura 24. Rata brută de înmatriculare globală la învățământul primar și gimnazial.

Surse: MEC, 2005.

diversificarea activităților economice și investirea în infrastructura socială și fizică.

Emigrarea la muncă peste hotare a oamenilor de la sate a devenit un fenomen cvasicultural. Agenții activi ai dezvoltării locale (administrația publică, companiile, liderii ONG, conducătorii instituțiilor de învățământ) percep plecarea la lucru peste hotare ca un obstacol al dezvoltării, deoarece pleacă frecvent cei mai tineri și mai educați cetățeni din localitate. Însă pentru un cetățean ordinar, numai dacă nu este prea sărac, plecarea peste hotare reprezintă adeseori singura opțiune viabilă pentru supraviețuire. Cei extrem de săraci însă nu dispun nici de sumele minimale necesare pentru emigrare, fiind prinși într-o capcană a sărăciei persistente.

Dezvoltarea umană în localitățile urbane

Nici în perioada precedentă tranziției Republica Moldova nu putea fi considerată o țară preponderent urbanizată, deși în anii 1970-1980 au persistat tendințe puternice de urbanizare. După separarea efectivă a Transnistriei și eliminarea regiunii din statistica demografică oficială, ponderea populației urbane a scăzut de la 46,2% în 1996 la 42,2% în 1997. Conform recensământului general

al populației din 2004, în prezent rata de urbanizare în Moldova din dreapta Nistrului este de numai 38,7%, cea mai scăzută din Europa. Media mondială a urbanizării este de 51%, iar pentru țările în curs de dezvoltare – de 34%¹⁰⁰. Dacă mai ținem cont de faptul că multe așezări pretins-urbane și chiar periferiile orașelor mari sunt în realitate lipsite de o veritabilă infrastructură urbană, constatăm că ponderea populației care locuiește în condiții urbane este chiar mai mică. În pofida acestor tendințe îngrijorătoare de dezurbanizare, problemele de dezvoltare ale așezărilor urbane nu sunt tratate în mod adecvat nici în strategiile naționale¹⁰¹, nici în statistică.

Deși sărăcia în mediul urban în ansamblu este mai mică decât în mediul rural, situația populației variază semnificativ de la o localitate urbană la alta. În Chișinău și Bălți, veritabile orașe multifuncționale aflate în creștere economică marcantă, populația se confruntă cu cele mai mici riscuri de sărăcie. Ceva mai dificilă decât în Chișinău și Bălți este viața în fostele centre interregionale – Soroca, Ungheni, Edineț, Hâncești, Orhei, Ocnița, Dubăsari și Cahul. În unele din aceste orașe situația actuală complicată manifestă tendințe de redresare.

Însă într-o serie de centre raionale și orașele mici, riscurile sărăciei sunt foarte înalte.

¹⁰⁰ CISR, 2004.

¹⁰¹ În particular, în SCERS nu există măcar un singur paragraf dedicat politicilor de dezvoltare urbană.

Această situație este explicată de faptul că multe așezări urbane în perioada sovietică au evoluat în orașe monoindustriale, unele lipsite de terenuri extravilane cu destinație agricolă. În prezent, multe din aceste unități de producere nu funcționează, iar o bună parte din populație se află în șomaj pe termen lung sau a emigrat.

Degradarea mediului urban a fost determinată și de lipsa investițiilor publice în infrastructură, de emigrarea populației și de incapacitatea administrațiilor locale de a formula și implementa politici de dezvoltare locală. Sondajul RNDU a arătat că în unele cazuri atitudinile pozitive față de îmbunătățirea calității serviciilor publice prestate prevalează asupra celor negative (Tabelul 18). Totodată, se observă că atitudinile negative față de calitatea drumurilor, iluminatul străzilor și curățenia localităților prevalează semnificativ asupra celor pozitive.

Consecințele sociale ale emigrației

Emigrarea reprezintă o strategie de adaptare la care au recurs cetățenii moldoveni în condițiile economice deprivate ale tranziției. Situația cu care se confruntă Republica Moldova la capitolul emigrație se datorează în mare măsură unor fenomene negative înregistrate în evoluția țării, provocate de factorii moșteniți din sistemul social-economic precedent și de incertitudinile și instabilitățile instituționale ale perioadei de tranziție. Prin intermediul transferurilor, emigrația a servit drept instrument important de supraviețuire pentru gospodăriile casnice. Dar, pe lângă beneficii economice

imEDIATE, emigrația a generat și costuri sociale inacceptabil de înalte.

Efectele microeconomice ale emigrației sunt ambivalente. Bunăstarea materială pentru fiecare a treia familie din Moldova depinde aproape integral de banii câștigați prin munca peste hotare. Gospodăriile ce au venituri de peste hotare ating rapid niveluri de viață mai înalte decât cele care nu au astfel de venituri. Deși impactul imediat al veniturilor remise de muncitorii emigranți asupra sărăciei de tranziție este unul considerabil, nu trebuie subestimate nici efectele de lungă durată, deoarece sărăcia tranzițională este un obstacol serios pentru dezvoltarea capitalului uman. Datorită veniturilor remise de emigranți, copiii lor sunt în stare să se înscrie la universități și să plătească taxele de studii. Populația care depinde de emigranți este în stare să acopere și cheltuielile neoficiale care deseori sunt solicitate în sfera serviciilor publice.

Procesul de emigrare a forței de muncă creează premise favorabile pentru traficul de ființe umane în scopuri de exploatare sexuală sau munci forțate. Deși există destul de puține date statistice, în Europa de Sud-Est Republica Moldova este considerată țara cea mai afectată de traficul de ființe umane, ale cărui principale victime sunt femeile și copiii¹⁰².

O altă consecință dureroasă a emigrației este dezintegrarea definitivă a multor familii prin divorț formal sau neformal atunci când unul din soți a emigrat pe termen lung. Familia,

„Da și pe la noi prin oraș se consideră săraci acei ce nu au unde trăi, cerșesc, sau chiar dacă stau la apartament, altceva nu au și umblă pe la urnele de gunoi.” (Serghei, 28 ani, inginer în telecomunicații, Chișinău.)

¹⁰² IOM, 2005.

Tabelul 18. Modificarea percepțiilor privind calitatea infrastructurii urbane.

În ultima perioadă (2005) cum s-a schimbat calitatea următoarelor servicii?	Distribuția răspunsurilor, %.							
	S-a îmbunătățit		Nu s-a modificat		S-a înrăutățit		Nu folosesc	
	Orașe mici	Chișinău, Bălți	Orașe mici	Chișinău, Bălți	Orașe mici	Chișinău, Bălți	Orașe mici	Chișinău, Bălți
Furnizarea gazului	45,6	29,6	44,1	53,8	7,4	14,4	2,9	1,9
Furnizarea apei	25,0	24	55,9	66,3	11,8	8,7	7,4	1,0
Furnizarea electricității	35,3	29,8	60,3	60,6	4,4	8,7	0	1,0
Furnizarea căldurii	30,9	36,5	39,7	39,4	11,8	22,1	17,6	1,9
Întreținerea drumurilor	17,6	17,3	35,3	46,2	47,1	34,6	0	1,9
Iluminatul străzilor	23,5	24,0	39,7	46,2	36,8	27,8	0	1,9
Curățenia localității	26,5	9,6	33,8	51,0	39,7	37,5	0	1,9

Sursa: Sondajul RNDU 2006.

„Mulți adolescenți nu înțeleg că educația este investiție în viitor. Eu am lucrat profesor la școală și știu că jumate din părinții elevilor sunt plecați peste hotare. Băiatul fiind în clasa a 12-a, primește de la mama sau tata în fiecare lună câte 100 euro. Nu învață nimic pentru că peste 2 ani „tata acolo îmi găsește un loc la construcții și, domnule profesor, am să-mi fac un apartament, iar mata vei șede aici cu toate studiile pe care le ai.”

(Dumitru, 26 ani, angajat în comerț, locuitor urban.)

ca instituție socială fundamentală, a fost zdruncinată profund. După cum relatează chiar emigranții, emigrarea a slăbit relațiile sociale și emoționale în interiorul familiilor¹⁰³. Sejurul prelungit peste hotare a unuia din soți, mai ales în condiții dificile, alterează autoritatea celui care a rămas cu familia și poate conduce la tensiuni, abuzuri, violență și divorț. Rata divorțurilor (definită ca raport dintre numărul de divorțuri ce revin la 100 de căsătorii), corelând strâns cu intensitatea valurilor anuale de emigrație, a crescut de la 37,9 în 1999 la 59,3 în 2004. Deosebit de mult a degradat autoritatea instituției familiale în mediul rural, considerat, în mod stereotipic, mai conservator decât mediul urban, cel puțin în privința valorilor de familie.

În urma emigrației, un mare număr de copii din Republica Moldova au ajuns să trăiască fără unul sau fără ambii părinți care au plecat peste hotare. Conform datelor oficiale, în februarie 2005 aproape 28 mii de copii de vârstă școlară trăiau în familii unde lipseau ambii părinți, iar peste 68 mii – în familii unde lipsea un părinte¹⁰⁴. Estimările de alternativă sugerează că în realitate peste 40 mii de copii de vârstă 0-14 ani trăiesc fără ambii părinți și între 150 și 270 mii - în familii în care lipsește un părinte¹⁰⁵. Socializarea acestor copii este mult mai dificilă și mai dureroasă decât a copiilor din familiile complete. Din relatările oficiale, 55-60% din crimele juve-

nile sunt comise de tineri lăsați fără supraveghere părintească. Aproape jumătate din adolescenții ai căror părinți au plecat peste hotare au percepții nefavorabile față de sine, ceea ce împiedică semnificativ integrarea lor socială¹⁰⁶. Fiecare al patrulea din această categorie de copii/tineri manifestă rezultate școlare/universitare slabe drept consecință negativă a migrației. După cum arată unele studii, dezvoltarea umană la nivel de familie depinde direct de resursele economice pe care le controlează sau le gestionează femeia. Prin urmare, emigrarea mamei peste hotare provoacă riscuri deosebit de mari pentru familia respectivă.

Emigrarea a generat o cultură a dependenței tinerilor din familiile cu emigranți. După cum relatează unele rapoarte, interesul lor pentru educație și pentru integrare pe piața muncii autohtone scade vizibil¹⁰⁷. Deși lipsesc datele statistice, sursele jurnalistice relatează că majoritatea tinerilor care emigrează au deja, cel puțin, o rudă stabilită peste hotare. Diasporele moldovenești simplifică considerabil găsirea unui loc de trai și de muncă și reduc riscurile legate de emigrare.

¹⁰³ Ghencea and Gudumac, 2004.

¹⁰⁴ Informație oferită de Biroul Național pentru Migrațiune, august, 2005.

¹⁰⁵ Prohnițchi, 2005.

¹⁰⁶ Gonța, 2004.

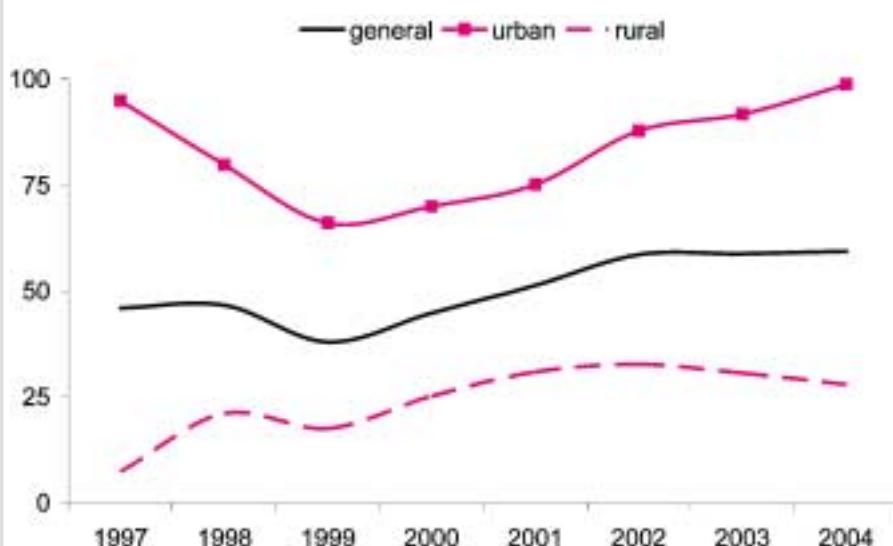
¹⁰⁷ Prohnițchi, 2005.

„Eu stau acasă cu 3 copii, soțul lucrează, iarna acasă, vara la construcții la Moscova. Când îi iese, când îl mai amăgește. S-a întâmplat că au spus că o să-i trimită 500 dolari și nu iau mai trimis.” (Galina, 34 ani, șomer, locuitor rural)

Figura 25. Evoluția ratei divorțurilor (număr de divorțuri la 100 căsătorii).

Surse: calculat de autori pe baza BNS, 2006.

Peste 70% din emigranții moldoveni lucrează ilegal, fără a avea drepturi salariale și sociale elementare în țările-receptoare¹⁰⁸. Din această cauză ei nu au nici o protecție în fața abuzurilor din partea patronilor, poliției, administrației publice și cercurilor criminale. Peste 80% din emigranți lucrează mai mult de 8 ore pe zi, jumătate din ei în condiții deosebit de grele, riscând să-și ruineze sănătatea. Ei nu contribuie la politicile de asigurare socială nici în Republica Moldova, nici în țara-receptoare. Această stare amenință stabilitatea sistemului de pensii în Republica Moldova pe viitor, când o parte din emigranți vor reveni la baștină.

Emigranții sunt considerați o categorie vulnerabilă la HIV/SIDA și tuberculoză¹⁰⁹. Odată cu creșterea numărului de emigranți, este posibilă și răspândirea mai largă a acestor maladii. Tendința de răspândire a HIV/SIDA, mai ales pe cale sexuală, s-a manifestat clar în ultimii ani, în paralel cu intensificarea emigrației.

Concluzii și recomandări de politici

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anii 2000-2005 Indicele Dezvoltării Umane al Republicii Moldova a crescut de la 0,703 la 0,733. Deocamdată, acest indice este mai mic decât media globală (0,741, situația pentru anul 2003, conform Raportului Global de Dezvoltare Umană) și sub media țărilor din Europa Centrală și de Est și din Comunitatea Statelor Independente (0,802). Cea mai mare contribuție la îmbunătățirea IDU al Republicii Moldova revine creșterii indicelui veniturilor pe cap de locuitor, sugerând astfel existența unei legături pozitive între creșterea economică din țară și nivelul de dezvoltare umană. Indicele Dezvoltării Raportat la Genuri nu stabilește diferențe semnificative între nivelul de dezvoltare umană corespunzător bărbaților și cel al femeilor. Însă, din punct de vedere al oportunităților accesibile femeilor pentru participarea la viața socială, ultimele sunt semnificativ dezavantajate.

În următorul deceniu, componența veniturilor va rămâne factorul-cheie pentru atingerea nivelului IDU=0,800, caracteristic țărilor cu un înalt nivel de dezvoltare umană. Pentru atingerea acestui prag, până în 2015 Republica Moldova trebuie să asigure o rată

medie de creștere a veniturilor pe cap de locuitor de 8,7% anual, să sporească rata de cuprindere la toate nivelurile de învățământ cu 0,8 puncte procentuale anual, să asigure o creștere anuală a speranței de viață cu 0,25 ani și să păstreze nivelul înalt de alfabetizare a populației adulte (99,1). Tendințele negative din ultimii ani care ar putea compromite acest scenariu sunt creșterea incidenței maladiilor social-condiționate, reducerea ratei de cuprindere la studii primare și gimnaziale și instabilitatea creșterii economice și reducerii sărăciei în mediul rural.

O creștere durabilă și cuprinzătoare a nivelului de venituri va consemna și o reducere a incidenței sărăciei individuale. La sfârșitul anilor 1990 nivelul înalt al sărăciei s-a datorat unei serii de factori tranzitorii. Însă dinamica și structura sa pe parcursul perioadei 2000-2005 sunt explicate mai degrabă de unii factori structurali. Majorarea veniturilor provenite din emigrație, secundată de creșterea economică, au contribuit la reducerea semnificativă a incidenței sărăciei de venituri de la 74% în 1999 la 26,5% în 2004. Însă indicatorii sărăciei sunt mult mai inerți în mediul rural, unde trăiesc majoritatea săracilor și unde din 2004 nu a mai fost înregistrată reducerea sărăciei, iar inegalitatea de venituri a crescut. În 2005 incidența sărăciei a revenit la nivelul anului 2003 anume din cauza sărăciei rurale. Aceasta încă o dată ne aduce la concluzia că politicile de eradicare a sărăciei trebuie să fie rural-orientate. Tot asupra sectorului rural trebuie să fie focalizate și politicile de eradicare a sărăciei sociale, Guvernul fiind obligat să asigure un acces echitabil la serviciile publice esențiale pentru dezvoltarea umană: sănătate, educație, infrastructură de transport, securitate personală.

Sărăcia copiilor este latura cea mai viciată a fenomenului sărăciei din Republica Moldova. Aproape o treime din copiii care trăiesc în familiile rurale se află în condiții de sărăcie alimentară. Expunerea lor la sărăcie acută generează cercuri vicioase intergeneraționale, cu implicații economice, politice și sociale fundamentale. În pofida creșterii economice, sărăcia copiilor rămâne încă o problemă foarte acută care nu este abordată adecvat în strategiile naționale de dezvoltare. Soluționarea durabilă a problemei sărăciei copiilor din sate va fi posibilă

¹⁰⁸ CBS-AXA, 2005.

¹⁰⁹ CNSPMP, 2006.

numai atunci când părinții lor vor avea locuri de muncă decente, iar politicile de protecție socială vor considera copilul în calitate de prioritate majoră.

O viață lungă și sănătoasă este un element indispensabil al dezvoltării umane. Dacă în anii 2000 speranța de viață în Republica Moldova a crescut abia perceptibil, atunci o serie de indicatori primari ai sănătății infantile și materne s-au îmbunătățit esențial. Creșterea economică acompaniată de majorarea veniturilor individuale și publice a contribuit într-o anumită măsură la succesul programelor de sănătate care au permis reducerea mortalității infantile, materne și a copiilor cu vârsta până la 5 ani la niveluri chiar mai scăzute decât cele precedente tranziției. Dar suportul financiar extern a fost esențial pentru acestea. De aceea, fortificarea succeselor atinse și convergența către standardele europene în domeniul sănătății mamei și copilului va impune consolidarea instituțională și financiară a sistemului de sănătate.

Acest lucru nu va fi posibil fără realizarea unei creșteri economice puternice care, la rândul său, ar permite alocarea unor resurse bugetare mai mari în dezvoltarea sistemului de sănătate. În același timp, sunt necesare și reforme structurale în interiorul sectorului. Prioritățile care, în opinia publicului, ar trebui să stea în fața guvernării în domeniul sănătății coincid în linii mari cu cele la care aderă și Guvernul. Este necesară sporirea accesului populației, în primul rând a celei sărace, la serviciile medicale de bază prin dezvoltarea continuă a sectorului medicinei primare și prin extinderea categoriilor persoanelor asigurate prin acoperirea universală a populației cu asigurări obligatorii de asistență medicală (în special în mediul rural). Pentru aceasta este necesară și extinderea listei medicamentelor compensate, în scopul sporirii accesului populației, inclusiv al copiilor, la tratament în condiții de ambulatoriu cu medicamente potrivite, inofensive și de calitate. Totodată, se impune utilizarea mai eficientă a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală prin optimizarea rețelei instituțiilor medicale și atribuirea autonomiei financiare prestatorilor de servicii primare.

Dezvoltarea sectorului de sănătate nu poate fi imaginată fără dezvoltarea serviciului de Asistență Medicală Primară prin atragerea investițiilor private, publice și străine, dotarea cu echipament medical, informațional, transport sanitar, reabilitarea Centrelor de Sănătate și

instruirea medicilor de familie. Acest sector al medicinei este esențial pentru calitatea capitalului uman, de aceea este obligatorie formarea unor condiții adecvate de trai, motivarea tinerilor specialiști, pentru ca ei să se încadreze în activitățile profesionale din sectorul medicinei primare și de urgență din localitățile rurale. Majorarea salariilor lucrătorilor medicali, inclusiv prin stabilirea adaosului la salariu pentru performanțele profesionale individuale și calitatea serviciilor medicale prestate, este condiția de bază pentru motivarea adecvată a personalului și pentru întreruperea „scurgerii de creieri”.

Pacienții așteaptă îmbunătățirea calității serviciilor medicale prin aplicarea în practică a standardelor de tratament și modernizarea protocoalelor clinice în domeniul asistenței medicale primare, prin ridicarea nivelului de calificare a personalului, prin implementarea mecanismelor de monitorizare și prin evaluarea serviciilor medicale prestate populației. Probabil că aceasta va impune creșterea treptată a contribuțiilor în fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală prin majorarea primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală de la 2% la 2,5 – 3%, care va da posibilitate instituțiilor medicale de a implementa tehnologii de diagnosticare și tratament contemporane, de a îmbunătăți calitatea serviciilor medicale prestate. În același timp, este necesară și introducerea unor elemente care ar spori flexibilitatea și eficiența socială a sistemului de asigurări de sănătate. O soluție practică pentru aceasta ar fi legiferarea posibilității de a transmite, după o anumită perioadă de asigurare, drepturile sale unor persoane apropiate pe linie ascendentă sau descendentă. Aceasta ar spori semnificativ gradul de acoperire a sistemului chiar și fără majorarea substanțială a cheltuielilor bugetare.

Reforma sistemului educațional trebuie să rămână o prioritate a guvernării. Legătură pozitivă dintre educația de nivel avansat și reducerea riscurilor de sărăcie s-a consolidat în perioada de creștere economică și trebuie consolidată și în continuare. Dar, în același timp, trebuie de asigurat un acces mai larg la serviciile de educație pentru populația defavorizată. Acest lucru este important nu doar vizavi de educația preșcolară și primară, dar și la treapta educației secundare și superioare care, deocamdată, sunt singurele eficiente în asigurarea unei protecții contra

sărăciei. Asigurarea unui acces mai larg la studii superioare va implica redirectionarea politicilor acordării de burse, subvenții și credite de la copiii dotați către copiii defavorizați. În interiorul bugetului alocat educației trebuie schimbate prioritățile pentru a asigura majorarea salariilor cadrelor didactice și achiziționarea materialelor necesare pentru instruire.

Orientările de modernizare a învățământul în Moldova trebuie să țină cont atât de provocările globale, cât și de cele naționale. Dintre acestea fac parte incertitudinile creșterii economice în general și creșterea economică redusă în mediul rural, în special, care nu permit asigurarea unei finanțări adecvate la toate nivelurile și treptele; declinul demografic al populației care duce implicit și la reducerea numărului de elevi, cu impact direct și imediat asupra sistemului. De fapt, acest fenomen poate fi utilizat pentru sporirea accesului și calității, însă paralel este necesară o optimizarea judicioasă a utilizării resurselor umane, materiale și financiare.

Reducerea inevitabilă a numărului de elevi și de clase va impune reducerea numărului de cadre didactice și optimizarea resurselor. Va trebui revizuită și politica de pregătire inițială și cea de plasare în câmpul muncii a cadrelor didactice. Căci altfel, având tot mai puține ore de predare, personalul nu va putea fi motivat pentru prestarea unei munci didactice calitative. Este necesară și schimbarea mecanismului și a formulei de remunerare a muncii pentru a atrage în sistemul educațional cadre tinere. Către anul 2010 jumătate din capacitățile școlare vor rămâne neutilizate. Aceasta va implica raționalizarea rețelei și implementarea transportului școlar. De asemenea, va fi necesară descentralizarea financiară a sistemului de educație, pentru ca administratorii instituțiilor de învățământ să poată administra independent bugetele instituționale. Descentralizarea trebuie să se producă în paralel cu edificarea unui sistem de certificare și acreditare a instituțiilor, de asigurare și control al calității, inclusiv din partea părinților.

Republica Moldova are doar câteva localități care întrunesc caracteristicile unor așezări urbane veritabile. În majoritatea localităților pretins-urbane perspectivele de dezvoltare umană sunt compromise de șomajul struc-

tural mare și de infrastructura subdezvoltată care împiedică mobilitatea geografică a forței de muncă. Soluția economică pe termen scurt pentru majoritatea orașelor mici din Republica Moldova este încurajarea formării unor companii mici orientate spre procesarea și exportarea producției agricole provenite din satele alăturate și spre acordarea de servicii gospodăriilor agricole.

În mediul rural dezvoltarea este frânată de dependența cvasitotală a populației de activitățile agricole. Chiar și o bună parte din populația cu ocupații intelectuale (medici, profesori) nu ar putea subzista dacă nu ar dedica o parte din timp ocupațiilor agricole. Indicatorii mai slabi ai sănătății populației în ansamblu și ai educației copiilor din mediul rurali sunt în mare măsură determinați de muncile extenuante. Prioritățile de dezvoltare în majoritatea satelor moldovenești sunt creșterea economiilor locale (prin deschiderea mai multor întreprinderi prestatoare de servicii precum centre comerciale, brutării, centre de agrement etc.), reabilitarea și dezvoltarea instituțiilor sociale (școala, casa de cultură, grădinița, centrul medical), protecția mediului ambiant și utilizarea rațională a resurselor naturale, adaptarea serviciilor sociale la necesitățile concrete ale comunităților și dezvoltarea infrastructurii (apă, sisteme de canalizare, de transport și depozitare a produselor agricole).

Emigrația intensă a forței de muncă a provocat efecte sociale nefavorabile: traficul de ființe umane, dezintegrarea familiilor, expunerea emigranților ilegali la riscuri majore și apariția unui număr mare de copii care locuiesc în familii unde lipsesc unul sau ambii părinți. Deși diverse ca formă de manifestare, toate aceste probleme au o soluție finală sau parțială comună – legalizarea fluxurilor de emigranți. Guvernul trebuie să intensifice negocierile sale bilaterale și multilaterale (UE) pentru a obține simplificarea regimurilor de viză și de muncă pentru emigranții moldoveni. De asemenea, la nivel de comunitate, este necesară intensificarea activității organizațiilor neguvernamentale pentru identificarea și integrarea socială a victimelor traficului de ființe umane și a copiilor social-orfani.

33

Capitolul III. Buna guvernare ca premisă a creșterii economice și dezvoltării umane

Acest capitol face o încercare de a evidenția influențele pe care le exercită guvernarea asupra creșterii economice și dezvoltării umane. Se analizează factorii ce determină calitatea guvernării și dinamica acesteia în ultimii ani. Sunt puse în lumină circumstanțele politice favorabile ce pot stimula progresele în procesul de guvernare. Este evaluat impactul creșterii economice asupra cheltuielilor guvernamentale în sferile prioritare ale dezvoltării umane. Autorii evaluează domeniile prioritare de acțiune pentru sporirea calității guvernării și importanța unor asemenea strategii precum Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei și Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. Sunt examinate evoluțiile în câteva domenii prioritare care pot consolida legăturile pozitive dintre creșterea economică și dezvoltarea umană: politicile de asistență socială, cadrul regulatoriu, justiția, reforma administrației publice, situația administrației publice locale și combaterea corupției.

Ce este buna guvernare?

Guvernare, *per se*, înseamnă tradițiile și instituțiile prin care puterea este exercitată într-un stat, inclusiv: (1) procesul (procedura) prin care guvernarea este aleasă, monitorizată și schimbată; (2) capacitatea autorităților de a formula și a implementa politici calitative; (3) respectul cetățenilor și statului față de instituțiile ce le reglementează interacțiunile sociale¹¹⁰. Această definiție arată că guvernarea reprezintă un fenomen destul de complex cu implicații importante pentru dezvoltarea umană și economică.

Astfel, o bună guvernare asigură respectul față de drepturile politice, civice și umane ale cetățenilor prin garantarea șanselor egale pentru realizarea liberă a opțiunilor politice, economice și sociale. În același timp, o bună guvernare asigură egalitatea tuturor cetățenilor în fața justiției și protejează cetățenii în fața exceselor de zel administrativ al birocrăției sau a pornirilor represive din partea autorităților (componentele 1 și 3 din definiția guvernării). O bună guvernare implică și existența unei clase birocratice competente, capabile într-o manieră transparentă și cooperantă să elaboreze și să implementeze politici publice calitative și să asigure furnizarea eficientă a serviciilor publice (componenta 2).

Asigurarea cetățenilor cu o serie de atribute de securitate economică (loc de lucru, acces la sănătate și educație etc.) nu înseamnă în mod neapărat și o guvernare bună. Cetățenii lipsiți de posibilitatea de a-și exercita drepturile politice, economice și umane deseori își votează guvernele cu „picioarele”. Totodată, șansa de a vota poate fi doar un exercițiu steril în cazul în care situația economică precară sau lipsa accesului la o justiție nepărtinitoare îl lipsesc pe cetățean de șansa de a-și realiza drepturile legitime. Așadar, o bună guvernare este o condiție *sine qua non* pentru o dezvoltare umană și economică autentică.

Calitatea guvernării în Republica Moldova

Guvernarea este un fenomen greu de măsurat, dar eforturile de evaluare cantitativă a guvernării nu au conținut pe parcursul ultimului deceniu. În particular, în cadrul Băncii Mondiale, un grup de cercetători au elaborat un set de indicatori pentru evaluarea calității actului de guvernare și monitorizează dinamica acestor indicatori începând cu 1996¹¹¹. Acești indicatori cuprind șase dimensiuni majore ale guvernării:

1. Respectul față de libertățile și drepturile politice și civice de bază.
2. Asigurarea stabilității politice și evitarea conflictelor violente.

„[Buna guvernare este atunci] când fiecare cetățean poate să-și rezolve problemele sau să se realizeze pe sine așa cum își dorește el, când își permite să trăiască nu în lux, dar decent, întotdeauna cu ceva pe masă, un viitor mai bun, copii să crească și să fie educați bine, să aibă studii.” (Tamara, 37 ani, angajată, telecomunicații, suburbie, Chișinău.)

¹¹⁰ Kaufman et al., 2005.

¹¹¹ Ibidem. Knack, 2002.

„Am avut de tacut niște acte la BIT. Nu știam încotro s-o apuc și acolo am stat vreo 3 zile. După aceasta, am găsit niște cunoscuți, am pus actele și bani într-un plic și în 2 zile s-a rezolvat.”
(Eugenia, 26 ani, secretară, Chișinău.)

3. Guvernarea eficientă exprimată printr-o birocrăție competentă și servicii publice calitative.
4. Asigurarea unui mediu de afaceri favorabil.
5. Edificarea unui stat de drept funcțional.
6. Lupta împotriva corupției.

Pe baza datelor din studiul citat, este posibilă urmărirea în dinamică a progresului realizat de Republica Moldova în ceea ce privește calitatea guvernării. Tabelul 19 arată evoluția setului de indicatori ai guvernării pentru perioada 1996-2004 (scorurile se situează între -2,5 și +2,5, unde +2,5 înseamnă rezultatul cel mai bun). Această evoluție a fost oscilantă, succesele frecvent transformându-se în regrese. Iar în 2004 situația s-a înrăutățit, practic, la toate dimensiunile majore ale guvernării, cu excepția unei îmbunătățiri minore a luptei împotriva corupției.

Tabelul 20 pune în lumină calitatea guvernării dintr-o perspectivă comparată. Indicii de calitate a guvernării în Republica Moldova se situează aproximativ la același nivel cu cei ai Ucrainei și Georgiei și sunt considerabil devansați de cei ai României, Letoniei și Sloveniei. Această

comparație sugerează cât de lung este drumul pe care țara noastră trebuie să-l parcurgă pentru îmbunătățirea guvernării măcar până la nivelul unor țări candidate sau care au aderat recent la Uniunea Europeană.

Această imagine palidă are la baza sa deficiențele serioase ale guvernării în câteva domenii majore:

- În sfera respectării drepturilor politice și sociale și asigurării stabilității politice cele mai importante neajunsuri sunt: lipsa controlului asupra întregului teritoriu al țării; concentrarea excesivă a puterii politice, inclusiv prin controlul exercitat asupra Comisiei Electorale Centrale și Consiliului Coordonator Audiovizual; insuficiența cooperării cu societatea civilă; problemele în funcționarea presei libere și televiziunii publice.
- Eficiența guvernării este în mod sistematic subminată de capacitatea administrativă redusă; sistemul de servicii publice nereformat; cadrul regulatoriu birocratizat, emigrația și hazardul moral al guvernării.
- Consolidarea unui stat de drept este împiedicată de sistemul judiciar dependent de puterea politică; caracterul părtinitor

Tabelul 19. Evoluția indicatorilor calității guvernării în Republica Moldova, 1996-

	1996	1998	2000	2002	2004
Libertățile și responsabilitatea publică	-0,21	-0,03	-0,01	-0,32	-0,47
Stabilitatea politică	-0,14	0,12	-0,09	-0,06	-0,62
Eficiența guvernării	-0,48	-0,49	-1,04	-0,6	-0,73
Calitatea cadrului regulatoriu	0,07	-0,39	-1,11	-0,16	-0,49
Statul de drept	-0,2	-0,13	-0,55	-0,53	-0,65
Lupta împotriva corupției	-0,21	-0,51	-0,84	-0,9	-0,86

Sursa: Kaufman et al, 2005.

Tabelul 20. Calitatea guvernării în perspectivă comparativă, anul 2004.

	Ucraina	Georgia	România	Letonia	Slovenia	Moldova
Libertățile și responsabilitatea publică	-0,62	-0,34	0,36	0,96	1,12	-0,47
Stabilitatea politică	-0,27	-1,26	0,22	0,95	0,99	-0,62
Eficiența guvernării	-0,67	-0,8	-0,15	0,6	1,02	-0,73
Calitatea cadrului regulatoriu	-0,48	-0,64	-0,06	1,02	0,89	-0,49
Statul de drept	-0,83	-0,87	-0,18	0,48	0,93	-0,65
Lupta împotriva corupției	-0,89	-0,91	-0,25	0,23	0,97	-0,86

Sursa: Kaufman et al, 2005.

al justiției este exprimat și prin creșterea exponențială a numărului de cereri adresate de cetățenii noștri la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului; corupția rămâne omniprezentă și rampantă.

Instabilitatea politică, schimbările constante legislative și instituționale acompaniate de implementarea defectuoasă a legilor, lipsa de voință politică în respectarea politicilor adoptate, capacitatea administrativă redusă la nivel central și local, corupția și carențele serviciilor publice au determinat performanțe slabe la capitolul creșterii economice și dezvoltării umane. Pentru viitor, o bună guvernare în Republica Moldova ar trebui să asigure un grad înalt de stabilitate politică și de continui-

tate a politicilor, o implementare riguroasă și universală a legilor, un caracter previzibil al legislației și să investească în formarea unui capital uman educat și sănătos¹¹².

În acest context, trebuie de menționat câteva tentative de a îmbunătăți calitatea guvernării în Republica Moldova întreprinse în ultimii ani. Aceste încercări sunt în mare parte încurajate de adoptarea și implementarea a două documente strategice de dezvoltare – este vorba de Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS) și de Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (vezi Boxa 9).

¹¹² BM, 2005.

Boxa 9.

SCERS și Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova: pilonii strategici pentru dezvoltarea națională.

SCERS (aprobat de Guvern în 2004) și Planul de Acțiuni (semnat de Moldova și Uniunea Europeană în februarie 2005) sunt două documente strategice de importanță majoră care trasează direcțiile pentru evoluțiile țării pe termen mediu. Aceste documente au un caracter prioritar: toate strategiile de dezvoltare sectoriale trebuie să se înscrie în cadrul general definit de acestea două.

SCERS reprezintă un cadru de politici pentru asigurarea dezvoltării durabile a Republicii Moldova în perspectiva medie. SCERS se axează în mod prioritar pe „*îmbunătățirea standardelor de viață ale cetățenilor și a protecției sociale a celor mai săraci; crearea noilor locuri de muncă, îndeosebi pentru cei săraci; asigurarea accesului la servicii medicale de calitate; formarea capitalului uman calitativ prin dezvoltarea științifică și educațională*”. În același timp, SCERS se încadrează în eforturile globale pentru eradicarea sărăciei, întruchipate în Declarația Milenară („The United Nations Millenium Guidelines: Human Development – Objective of Prime Importance”) semnată și de Republica Moldova în 2000.

Planul de Acțiuni reprezintă, diplomatic vorbind, o invitație pentru constituirea unui dialog mai intens cu Uniunea Europeană în ceea ce privește relațiile politice, economice, culturale și de securitate. În document nu se menționează în mod explicit perspectiva aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, dar aceasta nici nu se exclude în mod expres. În Planul de Acțiuni se menționează: „...*ambitiția viitoarelor relații va depinde de atașamentul Republicii Moldova față de valorile comune și de capacitatea sa de a implementa prioritățile stabilite de comun acord*”. Astfel, progresul în implementarea Planului de Acțiuni va influența direct perspectivele Republicii Moldova în procesul de integrare europeană.

În multe privințe, cele două documente sunt complementare, iar pe alocuri chiar coincid. Totuși, în timp ce SCERS este mai mult concentrată asupra dezvoltării social-economice (creșterea economică durabilă și cuprinzătoare, reducerea sărăciei și a inechității, participarea crescândă a celor săraci la creșterea economică, dezvoltarea resurselor umane), Planul de Acțiuni mai pune accentul pe dialogul și reformele politice, pe justiție și afacerile interne în contextul cooperării UE – Moldova. În ambele documente soluționarea diferendului transnistrean reprezintă o prioritate majoră.

(Continuare pagina 90).

Chestiunile ce țin de buna guvernare ocupă un loc important atât în SCERS, cât și în Planul de Acțiuni. Un set de acțiuni prioritare sunt prevăzute în vederea consolidării instituțiilor democratice, asigurării independenței și imparțialității justiției, luptei contra corupției, reformei sectorului de servicii publice (asistența socială, sistemele de educație și sănătate), reformei cadrului regulatoriu de afaceri, redresării situației datoriei publice și îmbunătățirii managementului în sfera finanțelor publice. În acest context, este rezonabilă coordonarea eforturilor naționale și de asistență internațională în implementarea priorităților referitoare la buna guvernare.

Realizarea acestor priorități strategice ar putea fi înlesnită de forjarea unui „consens național” între principalele forțe politice din Parlamentul Republicii Moldova ales în martie 2005. Coaliția dată are la bază Declarația unanimă privind „Parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene”. Aceasta a fost urmată de adoptarea Programului de activitate a Guvernului pentru mandatul de patru ani, intitulat „Modernizarea țării – bunăstarea poporului” (vezi Boxa 10) și care stabilește principalele puncte de reper pentru activitatea autorităților publice centrale. Declarația consensuală a Parlamentului servește drept fundament pentru stabilitatea politică și a fost dezvoltată prin încheierea unei înțelegeri (care însă nu a fost formalizată într-un document scris) între șeful statului, formațiunea de guvernământ și formațiunile parlamentare de opoziție asupra unui set de priorități politice formulate de către opoziție și acceptate integral de șeful statului. Aceste priorități sunt:

- asigurarea independenței mass-media;
- asigurarea independenței justiției;
- asigurarea autonomiei locale,
- sporirea eficienței în utilizarea finanțelor publice;
- modificarea legislației electorale în vederea schimbării modului de formare și a componenței nominale a Comisiei Electorale Centrale, astfel încât să fie asigurată independența acestei instituții de orice abuzuri de ordin politic sau administrativ;
- perfecționarea legislației privind serviciile de securitate care să asigure siguranța națională, drepturile și libertățile fundamentale ale omului și să

institue un control eficient asupra acestor servicii din partea societății prin intermediul Parlamentului;

- formarea unei Comisii speciale pentru modificarea și completarea Constituției, care să vizeze consolidarea instituțiilor fundamentale ale statului prin perfecționarea procedurilor referitoare la modul de alegere a șefului statului, de formare a Guvernului, de formare și de funcționare a puterii judecătorești, de alegere a Procurorului General și statutul Procuraturii¹¹³.

Cerințele evidențiate mai sus au fost motivate politic și de realizarea lor transparentă și responsabilă depinde menținerea încrederii reciproce dintre formațiunea de guvernământ și opoziție, adică în final și asigurarea stabilității politice. Pentru a asigura transparența și a spori responsabilitatea organului legislativ în procesul de implementare a planurilor și legilor menționate mai sus, conducerea Parlamentului a elaborat și aprobat Concepția privind cooperarea dintre Parlamentul Republicii Moldova și societatea civilă.

Având în vedere aceste premise pentru implementarea hotărâtă a reformelor, susținută și de agențiile internaționale de dezvoltare, se cere o examinare a progreselor guvernării în câteva domenii care pot să consolideze calitatea creșterii economice și să asigure o legătura pozitivă spre dezvoltarea umană.

Creșterea economică și politica economică

Pentru o creștere economică durabilă o importanță majoră o are politica monetară, în particular componenta sa antiinflaționistă. Incertitudinile legate de creșterea prea rapidă a prețurilor pot eroda încrederea consumatorilor și cercurilor de afaceri în

¹¹³ Boțan, 2005.

Boxa 10.

Prioritățile programului guvernamental.

Adoptând în 2005 noul program guvernamental „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”, Guvernul Republicii Moldova s-a angajat să promoveze democrația și valorile europene în scopul dezvoltării economice a țării și creșterii bunăstării cetățenilor; să modernizeze economia și sfera socială, să reducă sărăcia; să consolideze statul de drept și democrația; să asigure libertățile individuale, să sporească siguranța cetățeanului și să-i garanteze egalitatea șanselor.

Aceste priorități urmează a fi atinse prin: realizarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei; realizarea în termene optime a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova; îndeplinirea consecventă a Programului Național „Satul Moldovenesc”; aplicarea adecvată a principiilor de planificare bugetară și extinderea utilizării Cadrelor de Cheltuieli pe Termen Mediu la nivel regional și local; elaborarea și implementarea unui Program de liberalizare activă și amplă a economiei, bazat pe debirocratizare și reforma regulatorie.

Pentru realizarea acestor deziderate Guvernul propune dezvoltarea “Dialogului dintre executiv, autoritățile administrației publice locale și societatea civilă” prin:

- consfințirea legislativă a mecanismelor de consultare a autorităților administrației publice locale și/sau a asociațiilor acestora în procesul elaborării de către executiv și organele centrale de specialitate a actelor normative care țin de interesele locale;
- asigurarea transparenței în activitatea Guvernului și a autorităților administrației publice locale;
- stimularea implicării active a cetățenilor în viața publică și a participării acestora la procesul de luare a deciziilor la nivel local;
- instituționalizarea dialogului dintre Guvern și asociațiile autorităților administrației publice locale;
- facilitarea controlului societății civile asupra activității administrației publice locale;
- asigurarea accesului asociațiilor obștești (neguvernamentale), instituțiilor media și cetățenilor la informația privind activitatea autorităților administrației publice locale.

perspectivele economiei și pot compromite planurile achizițiilor casnice, de afaceri și investiționale.

După cum arată Figura 26, în perioada de tranziție timpurie Republica Moldova s-a confruntat cu niveluri de inflație mult mai înalte decât cele din perioada de creștere economică (media anuală de 11,4%). Banca Națională a Moldovei a întreprins măsuri substanțiale pentru reducerea inflației de la peste 30% în 2000 la 10% în 2005.

Totuși, inflația rămâne încă destul de înaltă, fiind alimentată continuu de veniturile în creștere ale populației. Iar inflația subiectivă este chiar mult mai înaltă decât inflația oficială. Nu întâmplător, s din populație consideră că în 2001-2005 veniturile lor

au crescut mai lent decât prețurile. Aceste percepții ar putea fi explicate de doi factori:

- în Republica Moldova atitudinile inflaționiste se formează în cea mai mare măsură sub influența prețurilor pentru produsele alimentare, care în 2000-2005 au crescut mai repede decât alte prețuri;
- ponderea reală a cheltuielilor pentru produsele alimentare în bugetele gospodăriilor casnice (56,9%), mai ales în bugetele gospodăriilor sărace (77,8%), este mult mai înaltă decât ponderea folosită în metodologia oficială de calcul a inflației (44,5%).

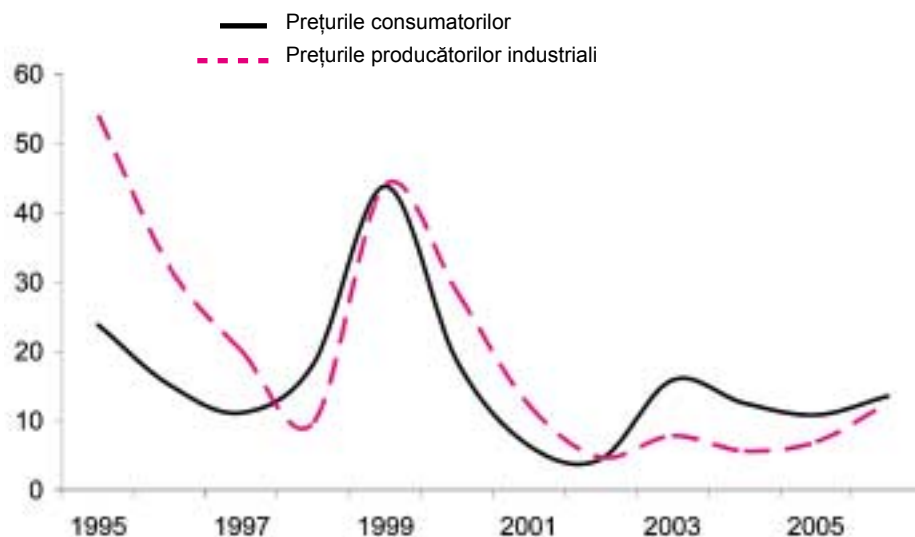
Cu atât mai îngrijorătoare sunt riscurile inflaționiste care se mențin și care ar putea anima

„Înainte era mai ușor cu toate, dar acum totul s-a scumpit.” (Natalia, 19 ani, șomer, locuitor rural.)

Figura 26. Creșterea anuală a prețurilor de consum și industriale.

Surse: BNM 2006 b) și calculele autorilor pe baza buletinelor lunare ale BNM din perioada 1995-2005.

o creștere incontrollabilă a prețurilor. De aceea, intervențiile BNM pentru menținerea stabilității prețurilor sau cel puțin a unei inflații previzibile sunt benefice. Există anumite costuri ale acestei politici, în particular ratele dobânzilor înalte. Dobânzile înalte sunt unul dintre factorii (dar nu singurul) care reduc înclinația spre investiții și limitează accesul întreprinderilor la credite. Acest lucru finalmente are efect negativ asupra prosperității populației.

Însă, dacă BNM s-ar fi concentrat asupra asigurării competitivității externe a produselor moldovenești prin deprecierea reală a valutei naționale, riscurile, probabil, ar fi fost încă mai mari decât în cazul controlului inflației. Or, deprecierea valutei ar genera noi spirale inflaționiste, ar majora salariile care în Moldova sunt legate de dolar sau euro și ar scumpi importurile de care depinde în mod critic creșterea economică din Republica Moldova. Efectele s-ar propaga în bilanțurile întreprinderilor, punându-le pe acestea într-o situație financiară deosebit de grea. Restructurarea întreprinderilor ar impune lichidarea unor locuri de muncă și ar declanșa un nou val de emigranți. Ținând seama de aceste riscuri, politica conservatoare a BNM, caracterizată de controlul inflației și reducerea graduală a dobânzilor, pare a fi una optimală.

Creșterea economică poate influența asupra bunăstării gospodăriilor casnice nu doar prin

intermediul salariilor, dar și prin intermediul cheltuielilor guvernamentale. Există trei indicatori caracteristici pentru impactul guvernării asupra bunăstării: rata cheltuielilor guvernamentale totale (exprimată ca % din PIB), rata cheltuielilor alocate pentru dezvoltarea umană (cheltuieli pentru educație, sănătate și protecție socială exprimate ca % din PIB sau ca % din totalul cheltuielilor publice) și rata cheltuielilor pentru prioritățile de dezvoltare umană. Ultima rată este mai arbitrară, deoarece prioritățile concrete identificate de guvern pot varia semnificativ de la o țară la alta. Totuși, există niște priorități „universale”, care se regăsesc în programele de dezvoltare în majoritatea țărilor. Acestea sunt sănătatea infantilă și maternă, asigurarea nutriției adecvate, promovarea participării femeilor la viața socială.

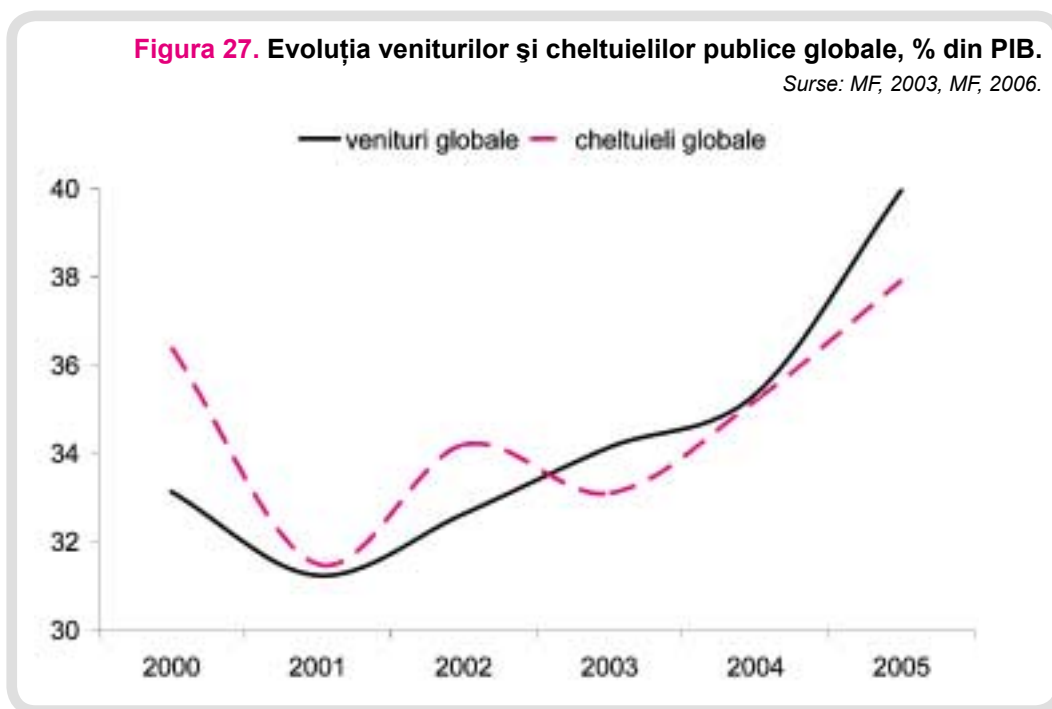
Creșterea economică din Republica Moldova a favorizat o dinamică pozitivă a veniturilor în bugetul public național, care au sporit de la 33,1% din PIB în 2000¹¹⁴ la 39,5% în 2005¹¹⁵ (Figura 27). Sursele principale care au alimentat sporirea veniturilor publice sunt taxa pe valoarea adăugată, încasările în bugetul de asigurări sociale de stat și impozitul pe venit. Majorarea veniturilor bugetare a permis acumularea resurselor necesare pentru deservirea datoriei externe, care a scăzut de

¹¹⁴ MF, 2005.

¹¹⁵ MF, 2006.

Figura 27. Evoluția veniturilor și cheltuielilor publice globale, % din PIB.

Surse: MF, 2003, MF, 2006.

la 60,4% din PIB în 2000¹¹⁶ la 23% în 2005¹¹⁷. Plățile pentru achitarea datoriei externe au fost semnificative, în medie de 2,5% din PIB și, evident, au impus renunțarea la anumite programe curente de dezvoltare. Dar reducerea poverii datoriei externe este importantă, deoarece pe viitor va permite alocarea unor resurse mai mari pentru astfel de programe.

Sporirea veniturilor bugetare a permis amplificarea cheltuielilor din bugetul public național de la 31,5% din PIB în 2001¹¹⁸ la 38% în 2005¹¹⁹. În paralel, cheltuielile de ordin social au crescut de la 19,3% din PIB la 24%. În particular, cheltuielile pentru învățământ au crescut de la 5,5% din PIB la 7,3%, pentru sănătate – de la 3,2% la 4,3%, iar pentru asistență și susținere socială – de la 10% la 11,5%¹²⁰. Majorarea cheltuielilor a fost posibilă datorită nu doar creșterii veniturilor, dar și adoptării unor reforme sectoriale și stabilirii mai bune a priorităților generale. Astfel, se poate constata că creșterea economică a creat premise favorabile pentru îmbunătățirea dezvoltării umane prin intermediul cheltuielilor publice. După cum este arătat în alte secțiuni, aceste premise s-au transpus și în unele performanțe mai înalte în dezvoltarea umană.

Totodată, după cum constată chiar Guvernul, deocamdată este slabă legătură dintre prioritățile de dezvoltare (reflectate în SCERS) în

„Bugetul nostru se mărește pe baza TVA și a importurilor. Dar toate acestea se vând pentru că cineva primește bani de peste hotare. La noi baza creșterii este că se vinde mai mult, nu că se produce mai mult. Nu cred că asta înseamnă să crească economia.” (Dumitru, 26 ani, angajat în comerț, locuitor urban.)

domeniul economic și cadrul de cheltuieli publice¹²¹. În particular, se cheltuiește prea puțin pentru investiții publice în obiective economice și în infrastructură: drumuri, telecomunicații, energetică.

Infrastructura proastă exercită influențe negative asupra creșterii investițiilor străine directe și dezvoltării sectorului privat național. În Republica Moldova infrastructura pur și simplu nu rezistă comparațiilor regionale. Deși densitatea drumurilor este aproximativ la nivel regional, densitatea drumurilor pavate este

¹¹⁶ MF, 2005.

¹¹⁷ MF, 2006.

¹¹⁸ MF, 2006.

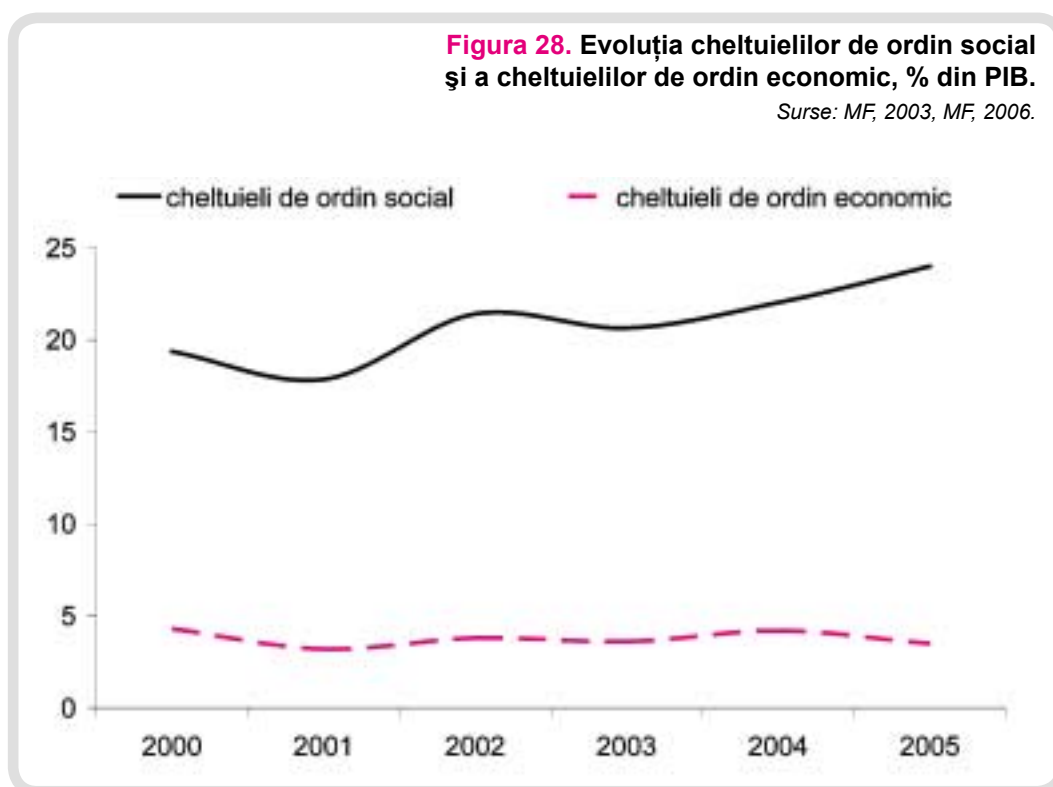
¹¹⁹ MF, 2005.

¹²⁰ MF, 2006.

¹²¹ Idem.

Figura 28. Evoluția cheltuielilor de ordin social și a cheltuielilor de ordin economic, % din PIB.

Surse: MF, 2003, MF, 2006.

mult sub acest nivel¹²². Transportul feroviar, care joacă un rol foarte important în exportul Republicii Moldova, este uzat și costisitor. În general, infrastructura suferă de lipsa de investiții necesare nu doar dezvoltării, dar chiar și menținerii curente. În medie, în Europa de Sud-Est investițiile în infrastructură ajung la nivelul de 8-10% din PIB. În Moldova acestea nu se ridică nici la 3%¹²³. Creșterea economică nu va fi durabilă fără investiții publice în infrastructură, de aceea nici veniturile bugetului public național și nici performanțele atinse în dezvoltarea umană nu pot fi durabile.

Legătura dintre creșterea economică și dezvoltarea umană este influențată în mare măsură și de politica fiscală a guvernului. Guvernul a adoptat măsuri fiscale care au stimulat creșterea economică, cele mai importante fiind reducerea cotei impozitului pe venitul persoanelor juridice de la 28% în 2000 la 15% în 2006 și reducerea cotei de asigurare socială plătită de angajator de la 31% la 26%. De asemenea, au fost reduse cotele de impozitare a veniturii persoanelor fizice. Cota maximă a scăzut de la 28% în 2000 la 20% în 2005-2006, cota intermediară – de la 15% la 13%, iar cota inferioară – de la 10% la 8%.

¹²² WB, 2004.

¹²³ WB, 2005, a).

Evident că, în termenii economiilor fiscale, persoanele cu venituri mari au beneficiat de aceste modificări relativ mai mult decât persoanele cu venituri mici. Parțial, persoanele cu venituri mici au fost compensate prin faptul că au fost revăzute grilele de venit impozabil și majorate scutirile personale și cele pentru persoanele întreținute.

Rolul politicilor de protecție socială în dezvoltarea umană

Indiferent de performanțele economice, în fiecare societate există cetățeni care, din variate cauze, nu sunt în stare să participe la crearea valorii și nu beneficiază direct de creșterea economică. Idealul de solidaritate umană și necesitatea de asigurare a liniștii sociale impun guvernele să elaboreze sisteme de protecție socială. Menirea finală a acestora este de a spori dezvoltarea umană a segmentelor defavorizate ale populației, astfel încât creșterea economică să producă efecte pozitive asupra unui număr cât mai mare de cetățeni. Spre deosebire de sănătate și educație, care au rezerve de dezvoltare „autonomă” ceva mai mari, protecția socială depinde, practic, integral de politicile guvernului.

În Republica Moldova politicile de protecție socială pot fi divizate în două categorii: asigurarea socială și asistența socială. Politicile de asigurare socială se bazează pe contribuțiile făcute de cel asigurat pe parcursul vieții economice active. Politicile de asistență socială sunt elaborate ținându-se cont de predilecțiile și resursele pe care le are guvernarea și iau forma unor plăți sociale sau servicii sociale prestate direct.

Protecția socială este o prioritate a guvernării în Republica Moldova, fapt demonstrat de creșterea cheltuielilor pentru asistență și susținerea socială a populației de la 27,6% în 2000 la 30,4% din 2005 în totalul bugetului public¹²⁴. Cheltuielile publice totale care au fost efectuate în scopuri de protecție socială au crescut de la 10% din PIB în 2000 la 11,7% în 2006¹²⁵. Plățile de asigurări sociale au fost majorate în câteva runde pe parcursul perioadei de creștere economică, iar în 2003 a fost pus în practică și un mecanism de indexare anuală a acestora.

Componenta principală și cea mai costisitoare a sistemului de asigurări sociale este sistemul de pensii. Pe parcursul perioadei 2000-2006 valoarea reală a pensiilor a crescut, în prezent ele fiind de 2,6 ori mai mari ca putere de cumpărare (Figura 29). S-a îmbunătățit și raportul pensiei lunare medii față de salariul mediu pe economie

de la 21% în 2000 la 31,2 în 2006. Datorită pensiilor, sistemul de asigurare socială are un efect destul de important asupra incidenței sărăciei, reducând pentru beneficiari riscul de sărăcie cu mai bine de 10%. Sistemul însă conține inechități sociale însemnate. Una dintre cele mai vizibile se referă la sistemul de pensii în agricultură. Angajații acestui sector contribuie în prezent cu numai 6% la veniturile bugetului de asigurări sociale, dar beneficiază de peste jumătate din cheltuielile totale ale bugetului. Reformarea sistemului de pensii în agricultură trebuie efectuată ținându-se cont de numărul mare al populației angajate în sector și de sărăcia înaltă de la sate.

În Republica Moldova distribuția inegală a beneficiilor creșterii economice, dublată de acoperirea inadecvată oferită de sistemul de asistență socială au dus la apariția unui număr mare de persoane defavorizate, expuse riscului de marginalizare socială. Multe dintre aceste persoane nu sunt asigurate contra riscurilor și ele trebuie protejate în mod adecvat de către autoritățile centrale și locale. În prezent, sistemul de asistență socială suferă de o serie de curențe care nu permit compensarea adecvată a persoanelor care nu pot participa la procesul de creștere economică și nici beneficia direct de pe urma acestei creșteri.

¹²⁴ GRM, 2006.

¹²⁵ MF, 2006.

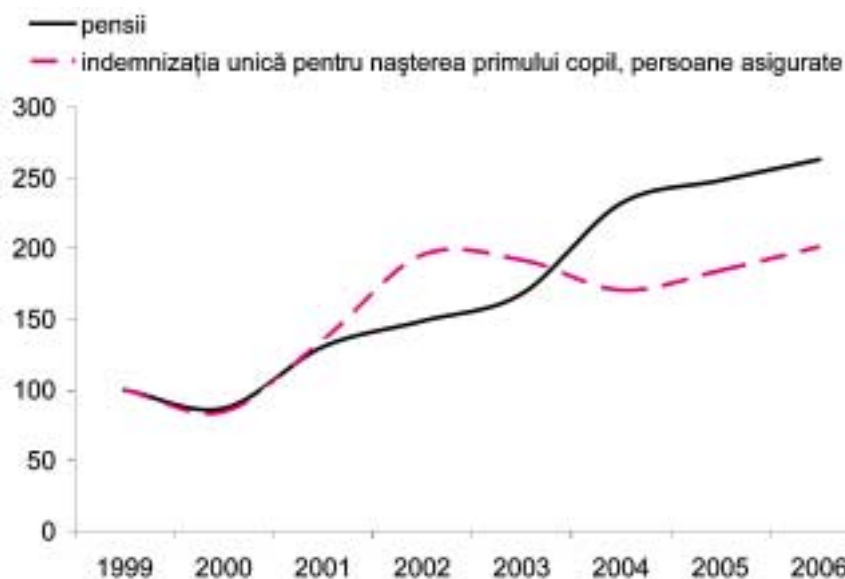
„Totul începe de la familie. Mulți pleacă și părintele nu are ocazia de a sta alături de copil să-i dea educația potrivită. De aceea ar trebui de ajutat cumva, mai ales familiile tinere, cu un loc în cămin, cu o cameră, ca ei să răzbată cumva.”

(Serghei, 28 ani, inginer în telecomunicații, Chișinău.)

Figura 29. Creșterea reală a unor plăți sociale, 1999=100%.

Sursă: Calculat de autori pe baza GRM, 2006.

Sistemul de asistență socială din Moldova acoperă segmente sociale, nu persoane defavorizate. Din această cauză, resursele nu sunt utilizate echitabil din punct de vedere social și contribuie într-o proporție neînsemnată la reducerea sărăciei. O bună parte din resurse sunt alocate beneficiarilor care nu sunt defavorizați. În 2004, 30% din alocațiile de asistență socială au revenit unor familii care fac parte din chintila cea mai prosperă, în timp ce prima chintilă a beneficiat de numai 15% din valoarea totală a prestațiilor.

- Sistemul de asistență socială este foarte complex (cu 15 tipuri de prestații bănești și o serie de servicii sociale reglementate de aproape 20 de acte normative și legislative), fragmentat (câteva instituții sunt implicate în gestionarea acestor politici) și lipsit de transparență financiară. Din aceste cauze, o singură persoană poate beneficia de mai multe tipuri de plăți. În unele familii există 2 sau mai mulți beneficiari, iar multe alte familii, cu adevărat sărace, nu au nici o susținere.
- Un alt punct vulnerabil al sistemului este furnizarea serviciilor fragmentate între diverse instituții și lipsa monitorizării în utilizarea ajutorului acordat care, de multe ori, nici nu ajunge la beneficiarii finali (de exemplu, indemnizația acordată pentru întreținerea copilului poate fi utilizată de părinții alcoolici).
- Pe de altă parte, aglomerarea serviciilor de asistență socială în mediul urban creează o sursă de excludere a comunităților rurale.
- Este recunoscut faptul că serviciile în comunitate și familie sunt încă foarte puțin dezvoltate. 90% din cheltuielile politicii de asistență socială sunt acoperite de bugetul de stat și numai 10% de bugetele unităților administrativ-teritoriale.

Din cauza acestor inadvertențe, sistemul de asistență socială nu este favorabil săracilor (*eng. pro-poor*), nu contribuie esențial la reducerea sărăciei și la dezvoltarea umană a chintilelor inferioare. Pe lângă faptul că o bună parte din beneficiari aparțin unor segmente sociale mai prospere, anume ei și primesc o cotă considerabilă din plățile

totale de asistență socială. Pe de altă parte, cei care chiar trebuie să fie protejați social, nu primesc nici un beneficiu în cadrul sistemului de asistență socială. Astfel, numai 16% din cetățenii săraci beneficiază de compensații nominative. Riscul sărăciei pentru beneficiarii plăților de asistență socială scade cu mai puțin de un procent după alocarea plăților. Indemnizațiile pentru copii sunt alocate beneficiarilor mult mai precis decât restul plăților, dar impactul lor asupra sărăciei este minor din cauza mărimii lor foarte mici. Din 2000, cea mai mare creștere reală a înregistrat indemnizația unică pentru nașterea primului copil, dar această creștere a fost mai mică decât în cazul pensiilor. Indemnizațiile lunare pentru îngrijirea copilului au crescut mult mai lent, rămân foarte mici și sunt alocate universal. În 2005 aceste plăți abia dacă acopereau 7% din minimumul de existență mediu pentru copii. Indemnizațiile universale plătite la nașterea copilului în 2005 erau de 500 lei (circa 70% din minimumul de existență mediu pentru copii), dar acestea sunt unice și insuficiente pentru a compensa lipsurile de venituri în familiile foarte sărace, mai ales a celor cu mulți copii din mediul rural. Deci, aceste compensații pot fi, cu atât mai puțin, considerate ca instrumente ale unei politici demografice menite să îmbunătățească natalitatea. Cele expuse demonstrează că în Republica Moldova copiii încă nu au devenit prioritatea principală a politicilor sociale.

Creșterea economică și reforma cadrului regulatoriu

Una dintre premisele creșterii economice calitative este asigurarea unui mediu de afaceri încurajator pentru activitatea companiilor mari și mici, care ar favoriza deschiderea unor companii noi și ar conduce în acest fel și la multiplicarea locurilor de muncă. Acest cadru de afaceri trebuie să recompenseze companiile eficiente și să le sancționeze pe cele fără performanțe.

Dacă lipsește acest mediu de afaceri, pentru a supraviețui economic companiile sunt nevoite să apeleze la metode și proceduri care nu corespund legislației naționale sau culturii de afaceri moderne (corupție, eschivare de la plata impozitelor și a contribuțiilor de asigurare socială, trafic de influență pentru împiedicarea concurenței). Acestea au consecințe grave asupra dezvoltării umane, deoarece într-un

mediu de afaceri advers responsabilitatea socială este ultima preocupare pentru companii, iar implicarea lor în proiectele de dezvoltare comunitare sau naționale este minimală sau formală.

Conform majorității evaluărilor internaționale, cadrul regulator și administrativ în Republica Moldova este destul de dificil. Dar în 2002-2005 au fost atinse și succese la compartimentul dat¹²⁶. Ultimul raport BEEPS (efectuat de Banca Mondială și Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare) demonstrează o descreștere vădită a numărului de companii ce se ciocnesc de probleme cu un caracter regulatoriu și administrativ estimate ca: timp cheltuit pentru soluționarea problemelor cu sau fără acces la funcționarii publici; incertitudinea vizavi de politicile regulatorii; complexitatea în obținerea licențelor și permiselor necesare. Ameliorările obținute în domeniul regulatoriu și administrativ sunt legate de reformele inițiate recent de autoritățile moldovenești pentru a reduce povara administrativă și costurile pentru obținerea diferitelor licențe, permise, autorizări și a tarifelor pentru serviciile prestate de către diferite agenții de supraveghere și control¹²⁷. În același timp, multe dintre aceste reforme au nevoie de o anumită perioadă de timp pentru ca efectul lor să se manifeste plenar. Indicatorii care relevă nivelul constant sau chiar creșterea plăților neoficiale ne reamintesc că cele mai bune intenții reformatoare pot fi ușor subminate de corupția răspândită și de serviciul public nereformat. Moldova continuă încă să rămână în urma țărilor din Europa Centrală și de Est la capitolul performanțe reformatoare și, deocamdată, este prematură „amețea de succes”.

Concomitent, frecvența plăților neoficiale pentru obținerea licențelor, practic, nu s-a schimbat, iar frecvența plăților neoficiale pentru unele servicii de inspecție de stat chiar a crescut.¹²⁸ De schimbările pozitive care s-au produs au beneficiat mai curând companiile mari, decât cele mici care predomină ca număr și ocupare a forței de muncă. În numeroase cazuri prevederile diferitelor acte legislative și normative sunt contra-

dicatorii, legislația este modificată frecvent, iar procedurile de înregistrare și raportare fiscală și statistică sunt împovărătoare¹²⁹.

După cum arată comparațiile internaționale, Republica Moldova cedează din punctul de vedere al calității mediului de afaceri în fața tuturor țărilor din regiune cu care concurează atât la exporturi, cât și pentru atragerea investițiilor străine. Companiile de rating internațional plasează țara noastră destul de jos în ierarhia libertății economice. Dezavantajele Republicii Moldova se explică prin trei probleme majore: riscurile de reglementare, distorsiunile existente pe piață și costurile înalte de producere și tranzacții¹³⁰.

Reforma cadrului legislativ care reglementează activitatea de întreprinzător este o prioritate atât în Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei, cât și în Planul de Acțiuni Moldova-UE. Aceasta este o măsură primordială pentru dezvoltarea sectorului privat, menită să asigure transparența și previzibilitatea condițiilor de afaceri. Implementarea acestei reforme a început prin punerea în aplicare a celebrei „legi a ghilotinei”¹³¹. Scopul legii a fost „revizuirea cadrului normativ existent, în scopul eliminării reglementărilor care nu corespund legislației și prezintă bariere pentru dezvoltarea mediului de afaceri”¹³². Efectele „ghilotinei” normative încă nu sunt pe deplin clare. Au fost eliminate o serie de acte normative care nu respectau principiile legii (nu erau transparente, dublau prevederile altor acte și aveau alte defecte) și s-au pus bazele pentru un dialog mai sincer între guvern și comunitatea de afaceri locală.

Dar principalele așteptări ale cercurilor de afaceri autohtone și străine vizavi de reforma regulatorie din Republica Moldova încă nu s-au materializat. Ei așteaptă ca în viitor reforma regulatorie să avanseze odată cu revizuirea actelor legislative care reglementează activitatea de întreprinzător, astfel încât să fie asigurată la modul real o simplificare a procedurilor administrative. Una dintre cauzele care împiedică reforma efectivă este rezistența

„Totul de guvern depinde. Numai la noi înainte de a lansa o afacere, trebuie să umbli printr-o grămadă de instanțe, cu documente, impozite. Toate greutățile de la început. Mai întâi ar trebui să se permită punerea pe picioare, iar după aceea să se înceapă toate impozitele.”
(Emilian, 40 ani, proprietar de pământ, lucrător sezonier în Rusia, locuitor rural.)

¹²⁶ EBRD, WB, 2005; BM, 2005.

¹²⁷ Ca exemple putem aduce introducerea de către Camera de Înregistrări a principiului „ghișeului unic” pentru simplificarea înregistrării întreprinderilor; adoptarea Legii privind licențierea unor genuri de activitate și a Legii cu privire la revizuirea și optimizarea cadrului regulatoriu al activității de antreprenariat (celebra „lege a ghilotinei”).

¹²⁸ EBRD, WB, 2005.

¹²⁹ O analiză bună și profesionistă a cadrului de afaceri vedeți în FIA, 2005.

¹³⁰ MEC; 2006 a).

¹³¹ Legea Republicii Moldova nr. 424- XV din 16 decembrie 2004 privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător, Monitorul Oficial, nr. 1-4 din 07/01/2005..

¹³² MEC, 2006.

opusă de unele cercuri birocratice și grupuri de interese vizate de reformă. Cadrul de afaceri ar putea să avanseze mai repede prin aplicarea efectivă a Strategiei de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător în Republica Moldova, al cărei proiect a fost aprobat în 2006.

Din reforma regulatorie face parte și crearea unor agenții regulatorii independente și eficiente. Din acest punct de vedere, un eșec major al guvernării este tergiversarea continuă a constituirii Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței, și presiunile administrative exercitate asupra agențiilor de reglementare existente. În 2005 Guvernul a încercat să asigure consultarea și notificarea agenților economici vizavi de măsurile regulatorii (transparență) și acordarea unui timp suficient de îndelungat pentru adaptarea la noile reglementări (previzibilitatea). În prezent cele mai importante proiecte legislative și normative sunt plasate pe paginile electronice ale autorităților guvernamentale. În 2005-2006 au fost organizate câteva mese rotunde la care au fost dezbătute problemele mediului de afaceri din Republica Moldova. Întreprinzătorilor li s-a oferit ocazia de a formula propuneri concrete vizavi de măsurile care trebuie adoptate de guvernare pentru a îmbunătăți condițiile de afaceri. Rezultatele acestor inițiative decepționează: participarea businessului la dezbaterile proiectelor de legi și acte normative este redusă, propunerile deseori nu au un conținut profesionist și nu se bazează pe evaluarea realistă a premiselor. Iar reacția Guvernului la aceste propuneri este de multe ori formală și inadecvată.

Justiția: hârtia de turnesol a bunei guvernări

O justiție eficientă și imparțială este o manifestare a bunei guvernări și o premisă fundamentală pentru garantarea aspectelor nemateriale ale dezvoltării umane (drepturile omului, libertatea politică, securitatea personală). Justiția este parte integrantă din imaginea pe care o proiectează țara în exterior și la care se orientează investitorii străini. Nemijlocit în raport cu creșterea economică, o justiție imparțială și independentă este importantă pentru a garanta respectarea drepturilor de proprietate și pentru a soluționa conflictele economice.

Justiția din Republica Moldova a fost în mod constant un obiect al discordiei între opoziție

și guvernare. În 2005, în urma alegerilor parlamentare, au fost adoptate o serie de amendamente la actele legislative în domeniul justiției, pentru a reduce dependența politică a sistemului și a spori rolul Consiliului Superior al Magistraturii. Efectele acestor ajustări sunt departe de a se manifesta, iar sistemul judecătoresc continuă să traverseze o etapă de criză, probată de câteva circumstanțe*:

- Numărul de decizii judecătorești neexecutate, situație explicabilă prin calitatea acestor decizii și modul defectuos de examinare a cauzelor.
- Este în creștere numărul de adresări în Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (peste 150 de cereri care au trecut etapa admisibilității), în care petiționarii au o încredere mult mai mare decât în instanțele din țară.
- Multe decizii emise de instanțele de apel și recurs sunt anulate de către Curtea Supremă de Justiție, pe motivul neelucidării tuturor aspectelor invocate în apel sau în recursul respectiv.
- Judecătorii sunt adesea implicați în cauze cu tentă politică, iar reprezentanții CSM sau ai instanțelor judecătorești nu iau nici o atitudine față de acuzațiile presei, chiar și după finalizarea dosarelor.
- Salariile judecătorilor sunt mici: la prima instanță 1500-1800 lei, la Curtea de Apel 2000-2500 lei, la Curtea Supremă de Justiție 2700-3200 lei (213 Euro), iar garanții sociale suplimentare (apartamente, terenuri pentru construcție, credite), practic, nu mai sunt acordate.
- Crește considerabil numărul de adresări în justiție, în timp ce numărul judecătorilor nu se majorează, iar propunerile de numire în funcțiile vacante sunt examinate anevoios și termen îndelungat.

Succesele sau eșecurile în reforma justiției naționale vor fi crucial importante mai ales pentru atragerea unor mari investitori străini, eradicarea corupției și pentru a încuraja transpunerea afacerilor din sfera neoficială în cea oficială a economiei. Pentru Republica Moldova atingerea acestor obiective este importantă în vederea consolidării creșterii economice în sectorul privat.

*Adept și Expert-Grup, februarie 2006.

Combaterea corupției

Cercetările recente demonstrează o legătură strânsă între nivelul de dezvoltare economică al țării și răspândirea corupției în țara respectivă¹³³. De obicei, un nivel mai înalt al corupției într-o economie corelează cu venituri mai mici disponibile în societate și cu un nivel mai scăzut de acces la serviciile publice. Evident că aceasta consolidează mai departe cercul vicios al corupției, al creșterii economice și dezvoltării umane. Este importantă ruperea rapidă a acestui cerc, deoarece fenomenul corupției demonstrează o capacitate uluitoare de propagare și înrădăcinare în toate straturile societății.

Republica Moldova este percepută deopotrivă ca fiind unul dintre cele mai corupte și mai sărace state din Europa. Amplasarea corupției este redată de Indicele Perceperii Corupției (IPC) estimat de organizația Transparency International pe o scară de la 1 la 10, unde 1 semnifică corupția totală, iar 10 semnifică lipsa corupției¹³⁴. Cu un IPC de 2,9 în 2005 Republica Moldova s-a clasat pe locul 95 din 159 de țări incluse în clasament. Astfel, Republica Moldova a realizat un progres minor față de 2004, când a fost calificată cu un IPC de 2,3. În general, pe termen lung nu se profilează nici un fel de tendință pozitivă în percepțiile asupra corupției în Republica Moldova (Figura 30). Comparativ cu CSI (media

IPC=2,4), performanțele Republicii Moldova sunt mai bune, dar pentru imaginea țării este importantă depășirea durabilă a pragului IPC=3, care indică o corupție omniprezentă. Media IPC pentru țările UE în 2005 a fost de 6,7.

Corupția este un element instituțional care zdruncină serios sistemul economic moldovenesc, din cauza că acest fenomen generează un serie de distorsiuni macroeconomice și structurale, reduce eficiența economică în alocarea resurselor și factorilor de producție și accentuează inegalitățile sociale¹³⁵. După cum arată unele cercetări, o corupție mai înaltă este întotdeauna asociată și cu o extindere mai mare a economiei tenebroase¹³⁶. Existența acestei legături nefaste între corupție, extinderea economiei tenebre și deteriorarea calității serviciilor prestate în sfera publică este recunoscută și în SCERS.

Salariile mici din sfera publică în Republica Moldova reprezintă numai unul dintre factorii care contribuie la gradul înalt de răspândire a acestui flagel. Corupția în Republica Moldova mai este generată și de alte cauze, dintre care cele mai importante sunt următoarele¹³⁷:

¹³³ Prohnițchi, 2003.

¹³⁴ Pentru detalii asupra metodologiei IPC vedeți site-ul Transparency International Moldova, linkul http://www.transparency.md/Docs/2005/indicele_perceperii_cor.pdf.

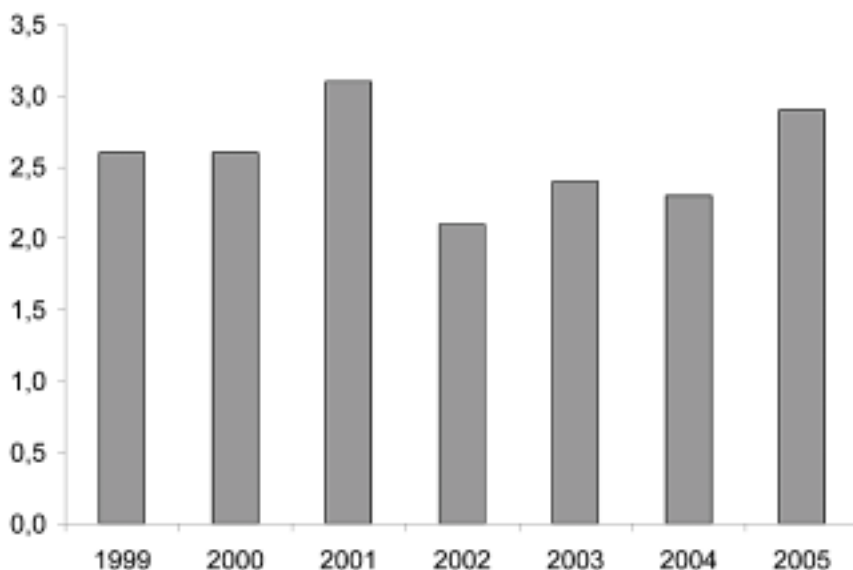
¹³⁵ Idem.

¹³⁶ Piculescu, 2002.

¹³⁷ IDIS Viitorul, 2005.

Figura 30. Evoluția Indicelui Perceperii Corupției al Republicii Moldova.

Sursa: Transparency International, various years.

- Concentrarea înaltă a resurselor administrative pentru asigurarea unui control aproape exhaustiv din partea statului asupra agenților economici privați.
- Discreția mare exercitată la elaborarea, aplicarea și interpretarea regulilor formale (legile, hotărârile de guvern, alte acte normative).
- Responsabilitatea mică a funcționarilor publici în fața societății civile și lipsa de responsabilitate socială a companiilor.

Corupția afectează deosebit de mult persoanele sărace și micii antreprenori, care nu au banii necesari pentru a achita plățile neformale. Din această cauză, persoanele sărace nu au acces adecvat la serviciile publice, iar micii antreprenori sunt dezavantajați în raport cu marile companii. Costurile economice ale corupției și ale fenomenelor economice asociate acestora sunt deosebit de mari. În 2002 agenții economici au plătit taxe neoficiale aferente diferitelor proceduri de reglementare a afacerilor în sumă de 16 milioane dolari (1% din PIB). Tot aici mai trebuie adăugate mitele plătite de studenți profesoralor universitari, de pacienți medicilor, de părinți învățătorilor din școli, de șoferi poliției rutiere, de acuzați judecătorilor și altele. Estimativ, valoarea mitelor anual plătite în Republica Moldova se ridică la 5-6% din PIB¹³⁸.

În scopul luptei cu corupția, Guvernul a propus, iar Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia națională de prevenire și combatere a corupției¹³⁹. În prezent, activitatea de combatere a fenomenului corupției se axează pe acțiunile de profilaxie, demascare și anihilare a corupției în administrația publică, a aranjamentelor criminale care prejudiciază bugetul public și compromit buna funcționare a instituțiilor publice¹⁴⁰. O atenție mai mare decât în trecut este acordată activităților analitice, în scopul identificării domeniilor expuse corupției și campaniilor de sensibilizare a opiniei publice. Reușitele acestor activități au fost determinate și de parteneriatul cu sectorul nonguvernamental, inclusiv cu Alianța Anticorupție, creată la 10 ianuarie 2006. Evaluând implementarea Strategiei, Guvernul conchide că „se impune intensificarea în continuare de către autoritățile abilitate

a realizării, în termenele stabilite, a tuturor acțiunilor prevăzute în Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei, precum și ridicarea responsabilității instituțiilor administrației publice și sporirea gradului de transparență în activitatea acestora, inclusiv în relațiile cu mass-media”.

Reforma administrației publice

Un sistem de administrație publică eficient și deschis către cetățeni este o premisă pentru punerea în practică a oricărui strategii de creștere economică și dezvoltare umană. Acest lucru este recunoscut de Guvernul Republicii Moldova, care și-a stabilit în calitate de obiectiv important „instituirea unui sistem modern și eficient al administrației publice, care va consolida procesele democratice și economia de piață, va fi imparțial și depolitizat, ale cărui principii de funcționare vor corespunde celor mai avansate practici europene”¹⁴¹.

Cu excepția sistemului de administrație publică locală, care a fost supus unei „revoluții continue” pe parcursul ultimilor 15 ani, reforma administrației publice nu a constituit o prioritate nici pentru unul din Guvernele Republicii Moldova. Majoritatea demersurilor reformatoare se limitau la reducerea numărului de ministere sau departamente și a personalului angajat în serviciul public, fără ca să fie efectuate analize funcționale ale instituțiilor vizate. Din aceste cauze, în prezent sistemul de administrație publică nu este adaptat la soluționarea problemelor care stau în fața guvernării.

Serviciul public rămâne lipsit de transparență, birocratizat și puțin prestigios pentru tinerii specialiști. Salariile funcționarilor publici sunt cu mult sub media plătită pentru eforturi intelectuale și administrative similare în sectorul privat. Conform părerilor autorilor, pentru ca statutul de funcționar public să fie atractiv pentru tinerii specialiști și ținând cont de eforturile alocate și de natura ocupațiilor, în serviciul public salariul mediu ar trebui să fie cel puțin de 2-2,5 ori mai mare decât media pe economie. Pe termen lung, salariul funcționarilor publici ar trebui să fie comparabil cu cel plătit în sectorul bancar sau de telecomunicații.

¹³⁸ IDIS Viitorul, 2005.

¹³⁹ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției și Planului de acțiuni pentru realizarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției, nr. 421 adoptată la 16.12.2004, Monitorul Oficial, nr. 013 din 21.01.2005.

¹⁴⁰ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la mersul implementării Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției în primul semestru al anului 2006, nr. 812 din 11.07.2006, Monitorul Oficial, nr. 106 din 14.07.2006.

¹⁴¹ GRM, 2004.

În serviciul public, avansarea în carieră adeseori se bazează pe alte criterii, inclusiv pe loialitatea politică, decât pe cunoștințele și meritele profesionale. Ca urmare, sistemul duce lipsă de resurse umane, iar o elită birocratică - în sensul bun al cuvântului - competentă și profesionistă, în Republica Moldova încă nu s-a format. Anume acesta este factorul fundamental care împiedică implementarea celor două documente strategice: Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei și Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova.

Administrațiile locale și dezvoltarea umană

Eficiența politicilor de dezvoltare umană crește odată cu gradul de descentralizare administrativă. Autoritățile locale acordă frecvent o importanță mai mare obiectivelor de dezvoltare umană decât autoritățile centrale. Anume prin acest fapt se explică de ce un sistem administrativ descentralizat îmbunătățește rata de alocare a cheltuielilor publice pentru prioritățile de dezvoltare umană¹⁴². Dar, pentru ca efectul benefic al descentralizării să se poată materializa, autoritățile locale trebuie să aibă capacitatea de a colecta impozite și libertatea de a decide asupra alocării resurselor locale. În Republica Moldova, privarea bugetelor locale de veniturile suplimentare provenind din colectarea TVA și mecanismul de alocare a transferurilor interbugetare a redus rolul și interesul autorităților publice locale în stimularea activității economice locale și a diminuat semnificativ capacitatea bugetelor locale de a finanța investiții din veniturile proprii.

Importanța „palierului inferior” al administrației publice în politicile naționale de dezvoltare a fost cel mai frecvent ignorată de Guvern. Chiar nici SCERS nu abordează în mod adecvat problematica administrației locale¹⁴³. Legislația națională nominalizează în calitate de subiect al autonomiei locale autoritățile administrației publice, evitând utilizarea noțiunii de comunitate locală. În consecință, și cadrul normativ, și politicile de furnizare a bunăstării sunt focalizate asupra teritoriului și administrației, mai puțin asupra locuitorilor uniți în colectivități teritoriale.

În mod regretabil, procesul de dezvoltare participativă a comunităților este marcat de slăbiciunea generală a administrației publice

locale. Dezvoltarea umană își pierde sensul dacă prin politici se urmărește perpetuarea unor condiții de viață umilitoare și nu avansarea hotărâtă a dezvoltării. Insatisfacția populației față de nivelul de trai determină pasivitatea cetățenilor de a participa la soluționarea problemelor locale și încrederea lor mică în administrația locală. Sondajele de opinie publică denotă o diminuare a încrederii cetățenilor față de instituția primăriei. Într-un sondaj efectuat în luna aprilie 2006 numai 42% din cetățeni au spus că au încredere în primărie, acesta constituind cel mai mic procent înregistrat de același sondaj în ultimii cinci ani¹⁴⁴.

Normele europene subliniază principiul de consolidare a capacităților fiscale ale colectivităților locale ca o condiție primordială pentru funcționarea efectivă a autonomiei locale și generarea prosperității la nivelul comunităților. În prezent, baza fiscală a comunităților este nesemnificativă. Raportate la PIB, veniturile și cheltuielile publice finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale au scăzut continuu în 2000-2005, în timp ce veniturile bugetului de stat au crescut (Tabelul 21). După cum este planificat în CCTM 2006-2008, raportate la PIB, bugetele locale vor continua să se comprime și pe termen mediu¹⁴⁵.

În 2004 numai 41 de primării din cele 898 din Republica Moldova au dispus de surse de venituri care le-au permis să acopere integral cheltuielile bugetare. În peste 1/3 din totalul primăriilor, doar a patra parte din cheltuielile planificate au fost acoperite cu venituri proprii¹⁴⁶. Astfel, 95,5% din toate primăriile sunt dependente într-o măsură mai mare sau mai mică de transferurile de la bugetul de stat. Această stare de lucruri relevă gradul scăzut al autonomiei administrației publice locale, precum și competențele reduse pentru a răspunde necesităților cetățenilor la nivel local.

S-a încetățenit practica prin care guvernul determină prioritățile pentru investiții în infrastructură, educație și sănătate. Deși fondurile sunt bugetate pentru necesitățile comunităților locale, administrația publică locală rămâne un observator pasiv al acestui proces.

„Credeți că la nivel central este important cuvântul nostru? Să fim realiști.

Puterea noastră de a influența este redusă la minimum, ai fost odată la 4 ani la vot, fără ca să mai existe referendumuri. Țineți minte ca vreo dată să fi fost în Republica Moldova referendum?” (Mihai, 24 ani, profesor, Bălți.)

¹⁴² Ranis and Stewart, 2000.

¹⁴³ IDIS, 2005.

¹⁴⁴ IPP, 2006.

¹⁴⁵ MF, 2005.

¹⁴⁶ Porumbescu, 2006.

Tabelul 21. Ponderea în PIB a veniturilor și cheltuielilor bugetare, %.

	2002	2003	2004	2005	2006p	2007p	2008p
Veniturile bugetului de stat	18,1	19,5	20,4	21,7	21,5	20,3	19,3
Veniturile bugetelor UAT	7,6	7,5	6,2	5,4	5,1	5,0	4,8
Cheltuielile bugetului de stat	15,5	15,1	14,5	15,9	16,0	15,4	13,9
Cheltuielile bugetelor UAT	10,2	10,1	9,0	8,0	7,1	6,5	6,0

Surse: MF, 2003 și MF, 2005.

„Impozitul pe care îl plătește țaranul la bugetul local nu ar trebui să fie transferat la Chișinău sau raion, ci să rămână în sat pentru ca acolo să se rezolve problemele. Dar la noi cum se întâmplă? Se duc banii la raion, după care iarăși vin în sat pentru salarii, dar mult mai puțini, căci își mai opresc și cei de la raion. Iată unde se duc banii noștri.” (Maria, 54 ani, vânzătoare, locuitor rural)

„Noi ca cetățeni ne simțim străini în statul nostru.” (Mihai, 24 ani, profesor, Bălți.)

Din perspectiva dezvoltării umane și a creșterii economice la nivel local, administrațiile locale se confruntă cu un șir de probleme. Lipsa delimitării clare a responsabilităților celor două niveluri de administrație publică locală generează conflicte de competență și împiedică prestarea unor servicii publice calitative. O altă problemă care creează confuzii vizavi de distribuția competențelor între administrațiile locale și cea centrală este incertitudinea statutului proprietății publice locale, sistematic apărând dispute asupra gestiunii bunurilor. Din această cauză, de multe ori aceste obiective nu pot fi atrase în mod eficient în funcționarea economiilor locale.

În detrimentul funcționării bune a administrației publice locale este și fracționarea teritoriului țării în raioane mici din punct de vedere economic. Aceasta reduce considerabil calitatea prognozei, a planificării și, mai ales, a implementării planurilor elaborate. Existența unor raioane mici, cu un quantum insuficient de venituri pentru exercitarea autonomiei financiare regionale în scopul dezvoltării social-economice locale complică formarea complexelor economice teritoriale și a unor piețe regionale de desfaceri. Totodată, această stare de lucruri nu contribuie nici la integrarea infrastructurii între teritoriile adiacente. În cadrul unor unități administrativ-teritoriale mai vaste, fondurile destinate dezvoltării au o sinergie mai mare și există mai multe resurse umane pentru gestionarea adecvată a programelor și strategiilor regionale.

În cele din urmă, sistemul de subsidiaritate aplicat colectivităților teritoriale compromite realizarea obiectivelor dezvoltării. Normativele pe baza cărora se stabilește mărimea transferurilor uneori nu corespund realității, iar în unele cazuri acestea nu acoperă integral salariile lucrătorilor din sfera bugetară și nu includ în calcul alte costuri legate de procesul educațional sau de întreținere a edificiilor publice. Este prea rigid sistemul de evaluare a cheltuielilor pe baza normativelor

stabilite în funcție de numărul populației sau al beneficiarilor (de exemplu, numărul de elevi, în cazul instituțiilor de învățământ). În acest sistem sunt deosebit de dezavantajate localitățile rurale mici.

În concluzie, putem afirma că autoritățile administrației publice locale dispun încă de o capacitate redusă de a elabora și implementa politici proprii și de a aplica la nivel local politicile naționale de dezvoltare umană, în timp ce, din punctul de vedere al mobilizării resurselor, realizările sunt foarte modeste. În 2005 reformele în materie de autonomie locală și financiară mai curând au stagnat, lucru semnalat și de reprezentanții Consiliului Europei¹⁴⁷.

Percepțiile publice asupra guvernării

Percepțiile publice asupra guvernării sunt importante pentru a vedea în ce măsură cetățenii sunt satisfăcuți de reformele pe care le implementează guvernul și dacă în general ei cunosc care sunt aceste reforme. După cum arată sondajul RNDU, majoritatea cetățenilor (47,2%) nu observă vreo schimbare în activitatea instituțiilor de stat în ultimul an, 21% consideră că activitatea instituțiilor de stat s-a îmbunătățit, iar 19,6% spun că s-a înrăutățit. Cetățenii se simt eliminați din procesul de guvernare și consideră că părerea lor nu contează în elaborarea politicilor (Tabelul 22). În opinia publicului, cei care determină politicile publice din Republica Moldova țin cont mai mult de părerea actorilor externi, decât de cea a actorilor din țară.

Datele din Tabelul 23 confirmă că în perceperea publicului toate procesele sociale din Republica Moldova sunt influențate în mare măsură de donatorii și instituțiile financiare

¹⁴⁷ ADEPT și Expert-Grup, februarie 2006.

Tabelul 22. Perceperea publică a influenței actorilor de dezvoltare asupra politicilor.

Credeți că în actul de guvernare autoritățile i-au în considerație părerea?	Distribuția răspunsurilor, %.			
	Da	Uneori	Nu	Nu știu
Simplilor cetățeni	9,5	31,4	53,5	5,6
Opoziției politice	19,4	42,4	23,7	14,4
ONG-urilor	14,0	38,6	19,2	28,2
Presei	17,4	35,7	30,7	16,3
Sindicatelor	20,6	38,2	17,9	23,3
Fondului Monetar Internațional	31,7	28,5	12,0	27,8
Băncii Mondiale	33,0	30,2	11,1	25,6
CEDO	27,4	34,6	6,8	31,2

Sursa: Sondajul RNDU.

Tabelul 23. Perceperea publică a influenței actorilor de dezvoltare asupra proceselor sociale din Moldova.

În perceperea dumneavoastră, care sunt cele mai importante trei grupuri din punct de vedere al influenței lor asupra proceselor sociale din Republica Moldova?" (max. trei răspunsuri în ordinea priorității)	Distribuția răspunsurilor, %.		
	Prima alegere	A doua alegere	A treia alegere
Politicienii	48,3	14,4	8,6
Donatorii și instituțiile financiare internaționale	15,6	19,2	11,3
Demnitarii publici de rang înalt (exemplu, miniștrii)	13,5	21,9	17,8
Funcționarii publici de rang inferior	2,3	4,7	6,1
Oamenii de afaceri / managerii de rang înalt	4,5	8,8	12,9
Salariații / sindicatele	2,7	3,6	4,7
Țăranii	1,8	2,0	1,4
Pensionarii	1,4	1,6	1,6
Armata	,2	,7	1,4
Biserica	,5	2,9	3,4
Intelectualii	2,5	2,9	5,4
Jurnaliștii	,2	3,2	3,2
Organizațiile neguvernamentale	1,8	4,7	7,4
Grupurile criminale	3,6	5,4	7,2

Sursa: Sondajul RNDU.

internaționale, dar înainte lor se situează politicienii locali (Tabelul 23). Numai 2% din intervievați au declarat că ideile, valorile și părerile lor sunt într-o mare măsură reflectate în planurile de guvernare și circa 17% susțin că sunt reflectate într-o anumită măsură. Pe de altă parte, 30% din cetățeni declară că ideile și valorile lor sunt reflectate într-o mică măsură în politicile guvernării, iar 40% consideră că sunt absente.

Peste 39% din cetățeni nu consideră că politicile promovate actualmente ar fi politici social orientate; 29,8% - consideră că sunt social orientate, iar restul nu au știut ce să răspundă. Este foarte

alarmantă această înstrăinare a publicului și a guvernării. Întrebați dacă autoritățile Moldovei au strategii și planuri pentru îmbunătățirea vieții cetățenilor, majoritatea relativă a cetățenilor intervievați (36%) nu au știut ce să răspundă. Răspunsuri negative la această întrebare au fost date de circa 28% din respondenți.

Tabelul 24 arată că Strategia de combatere și prevenire a corupției este singurul document despre care au auzit majoritatea absolută a cetățenilor intervievați, probabil din cauza că lupta cu corupția este pe larg mediatizată în audiovizualul public. Deosebit de negativ este faptul că 80% din cetățeni nu știu nimic despre

Tabelul 24. Informarea publicului despre inițiativele și strategiile de dezvoltare.

Ați auzit ceva despre asemenea inițiative și strategii ca ...	Distribuția răspunsurilor, %	
	Da	Nu
Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei	49,4	50,6
Satul Moldovenesc	48,5	51,5
Orașul Vinului	41,8	58,2
Modernizarea țării – bunăstarea poporului	30,0	70,0
Planul de Acțiuni RM-UE	47,2	52,8
Strategia de combatere și prevenire a corupției	58,7	41,3
Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului	19,9	80,1

Sursa: Sondajul RNDU.

Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului pe care guvernul dorește să le atingă până în 2015. O comunicare publică adecvată este indispensabilă pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare.

Bineînțeles, nu putem face concluzii categorice despre calitatea guvernării pe baza unor date care reflectă opinii subiective. Mai mult decât atât, efectele reformelor inițiate de cele mai multe ori se fac simțite peste o perioadă de timp medie sau îndelungată, și nu imediat. Însă putem afirma că procesul de guvernare în Republica Moldova este deconectat de la viața cetățenilor care, în ultimă instanță, trebuie să fie beneficiarii politicilor guvernului. Înstrăinarea sau indiferența pe care o afișează cetățenii semnalizează trei aspecte extrem de importante: (1) guvernarea în Republica Moldova are încă multe deficiențe de înlăturat; (2) reformele inițiate sunt percepute de către cetățeni ca fiind elaborate mai mult pentru „export”; (3) o asemenea situație alimentează neîncrederea cetățenilor în guvernarea și în viitorul propriului stat. De aceea, una dintre sarcinile prioritare care stau în fața guvernării este restabilirea conexiunii între cetățeni și autorități. O guvernare bună este de neînchipuit fără o asemenea conexiune, care ar integra toți actorii în societate în procesele de dezvoltare prin care încă are de trecut țara.

Concluzii și recomandări de politici

Acest capitol a pus în lumină importanța bunei guvernării pentru creșterea economică și dezvoltarea umană în Republica Moldova. Însă dezvoltarea acestor procese este greu de imaginat într-o țară în care guvernarea este defectuoasă, libertățile fundamentale ale omului nu sunt respectate, lumea de afaceri

este intimidată de birocrăția omniprezentă, iar recursul la justiția nepărtinitoare este împiedicat. Până la urmă, o guvernare proastă înseamnă un cetățean înstrăinat și nefericit. Pentru a evita survenirea unui asemenea scenariu lugubru, guvernarea din Republica Moldova trebuie să urmeze în mod sistematic și efectiv obiectivele pe care ea însăși și le-a formulat în Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei și în Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova. Aceste două documente strategice sunt chemate să ghideze autoritățile în consolidarea guvernării. În domeniul politic, de primă importanță este nu doar dialogul cu instituțiile internaționale, dar și cel cu opoziția și cu societatea civilă. În ultima instanță, calitatea guvernării va fi apreciată de gradul încrederii cetățenilor în propriul lor stat.

Calitatea guvernării în Republica Moldova a avut o evoluție oscilantă și, după cum arată studiile internaționale, este devansată esențial de țările candidate sau care au aderat recent la UE. Imaginea palidă a guvernării are la baza sa câteva deficiențe serioase: concentrarea excesivă a puterii politice, problemele în funcționarea presei libere și televiziunii publice, capacitatea administrativă redusă, sistemul de servicii publice nereformat, cadrul regulatoriu birocratizat, sistemul judiciar dependent de puterea politică, corupția omniprezentă și rampantă.

Creșterea economică a permis Guvernului să mobilizeze resurse financiare mai mari pentru satisfacerea priorităților de dezvoltare ale țării. Această creștere a fost susținută și de combinarea optimală a instrumentelor de politică monetară. Sporirea cheltuielilor guvernamentale totale raportate la PIB și sporirea cheltuielilor cu destinație socială denotă preocupările reale ale Guvernului pentru

„Astăzi este mai bine ca acum câțiva ani, deoarece România, practic, a intrat în UE, eu cred că dacă Ucraina o să adere la UE, automat și noi vom intra și conducerea a înțeles aceasta. Integrarea în UE o să schimbe puțin și nivelul de trai.” (Alexandru, 23 ani, angajat pe cont propriu, locuitor rural.)

dezvoltarea umană. În același timp, există posibilitatea de a mări impactul cheltuielilor guvernamentale asupra dezvoltării umane prin revizuirea priorităților de finanțare. Cheltuielile sociale trebuie să rămână la același nivel înalt, dar trebuie să crească și cheltuielile cu un caracter economic. Nu se are în vedere implicarea statului în activități economice, care nu reprezintă soluția optimală pentru stimularea creșterii economice, ci investițiile publice în crearea și modernizarea infrastructurii de primă necesitate pentru consolidarea creșterii: în transport, energetică și telecomunicații. Aceasta va ajuta Republica Moldova să evadeze din „capcana geografiei” și să reducă vulnerabilitățile energetice.

Impactul cheltuielilor guvernamentale asupra dezvoltării umane va putea fi maximizat și odată cu reformarea politicii de asistență socială. În prezent eficiența acestei politici este subminată de erorile mari de includere și omisiune a beneficiarilor de plăți sociale și nu contribuie esențial la reducerea sărăciei. Din punct de vedere al categoriilor social, copiii din familiile sărace trebuie să fie prioritatea absolută a asistenței sociale.

Creșterea continuă a veniturilor și cheltuielilor guvernamentale și finanțarea adecvată a programelor naționale de dezvoltare nu este posibilă fără consolidarea sectorului privat și public ale economiei naționale. Tendința de simplificare a cadrului regulatoriu care a început în 2005 trebuie să fie succedată de o revizuire radicală a acestuia și de avansarea reformei către domeniul legislativ. Cât privește întreprinderile din sectorul public al economiei, pentru siguranța lor financiară și consolidarea performanțelor economice pe termen lung este necesară crearea unor constrângeri bugetare mai severe și renunțarea la practicile exagerate de „izolare fiscală” a acestora. Expunerea lor la rigorile economiei de piață poate fi dureroasă pentru aceste întreprinderi, dar benefică pentru economie în ansamblu. Pentru avansarea hotărâtoare a reformei regulatorii tehnocrații capabili și dornici să implementeze reformele trebuie să se bucure de protecția politică adecvată.

Un sistem de administrație publică eficient compus din birocrați competenți și deschiși către cetățeni este o premisă esențială pentru punerea în practică a oricăror strategii de creștere economică și dezvoltare umană. Deocamdată, capacitățile acestui sistem sunt

restrânse. Reducerea personalului trebuie să fie precedată de studii de fezabilitate și funcționale corespunzătoare; de majorarea salariilor pentru funcționarii competenți, de dotarea tehnică corespunzătoare. Întinerirea corpului de funcționari publici este esențială, dar pentru aceasta este necesară crearea unui cadru transparent de angajare și promovare în funcții și asigurarea unui caracter tehnic, depolitizat al administrației publice.

Contrar tendințelor care au prevalat în ultimii 6 ani, descentralizarea mai amplă a sistemului de administrație publică se va impune în curând ca o soluție firească pentru a transpune strategiile naționale la nivel local. Administrațiile publice locale cunosc cel mai bine necesitățile locale și sunt în stare să îmbunătățească alocarea resurselor publice ținând cont de prioritățile reale. Capacitățile administrației locale sunt subminate în mod serios de către lipsa lor de cunoștințe, de baza fiscală îngustă și de carențele relațiilor fiscale interguvernamentale. Autoritățile locale au un potențial mare pentru a contribui la dezvoltarea umană, dar aceasta va impune acordarea unor competențe mai mari în mobilizarea și administrarea resurselor financiare și umane locale.

Corupția în Republica Moldova este un flagel care atentează la buna funcționare a instituțiilor publice și compromite creșterea economică în sectorul formal. Aceasta duce la alocarea ineficientă a resurselor în societate și creează distorsiuni în concurența onestă. Pierderile asociate cu mitelile plătite reprezintă costuri mari pentru companii și cetățeni. Corupția acționează ca o taxă asupra investițiilor străine directe, sporind riscurile și diminuând rentabilitatea investițiilor. Corupția este chiar mai descurajatoare pentru investitori decât impozitele corporative înalte. Nu este de mirare că investitorii străini caută deseori locuri mai transparente și mai sigure pentru afacerile lor decât Republica Moldova. Reducerea poverii regulatorii, asigurarea unei justiții imparțiale și independente, majorarea salariilor funcționarilor publici, sporirea transparenței și a responsabilității în alocarea finanțelor publice și desfășurarea tenderelor publice, reducerea discreției în interpretarea birocratică a actelor normative, – iată care sunt ingredientele de bază ale unei strategii de succes în eradicarea și prevenirea corupției.

4

Capitolul IV. Creșterea economică, dezvoltarea umană și competitivitatea internațională

În acest capitol sunt analizate influențele reciproce între competitivitatea internațională, pe de o parte, și creșterea economică și dezvoltarea umană, pe de altă parte. Sunt trecuți în revistă și factorii care influențează în mod direct competitivitatea internațională. Se analizează tendințele și problemele majore în domeniul comerțului Republicii Moldova cu partenerii străini, comerțul extern fiind în acest cadru analitic „hârtia de turnesol” a competitivității. Totodată, este pus în discuție potențialul de competitivitate internațională al mai multor ramuri industriale și sunt identificate obstacolele principale în dezvoltarea lor. În continuare, este analizat rolul investițiilor străine în sporirea competitivității internaționale și în consolidarea creșterii economice, precum și factorii ce determină volumul, calitatea și capacitatea de absorbție a investițiilor străine. Capitolul se încheie cu analiza evoluțiilor în domeniul de cercetare-dezvoltare-inovare, care reprezintă sectorul de vârf al unei economii moderne, ale cărui progrese pot asigura un salt calitativ al competitivității naționale.

Creșterea economică, dezvoltarea umană și competitivitatea internațională

Analiza competitivității internaționale în relație cu creșterea economică și dezvoltarea umană nu este întâmplătoare în acest raport. Pentru țările mici și sărace, creșterea economică și dezvoltarea umană depind într-o mare măsură de capacitatea lor de a atrage resurse financiare, tehnologii și know-how din exterior și de a vinde mărfuri competitive pe piața globală. Dezvoltarea umană și creșterea economică se află într-o relație de influență reciprocă cu competitivitatea internațională. Accelerarea dezvoltării umane și creșterea economică calitativă deschid oportunități noi pentru amplificarea competitivității națiunii. Influența se transmite prin constituirea unor instituții economice moderne și prin formarea unui capital uman educat, sănătos și pregătit să răspundă provocărilor economiei globale. Economii care nu dispun de un asemenea capital uman și sunt „înghete” în structuri economice și sociale tradiționale, devin necompetitive pe piețele internaționale. Ele rămân la periferia proceselor mondiale economice, riscând, în ultima instanță, un declin economic prelungit și scăderea nivelului de dezvoltare umană.

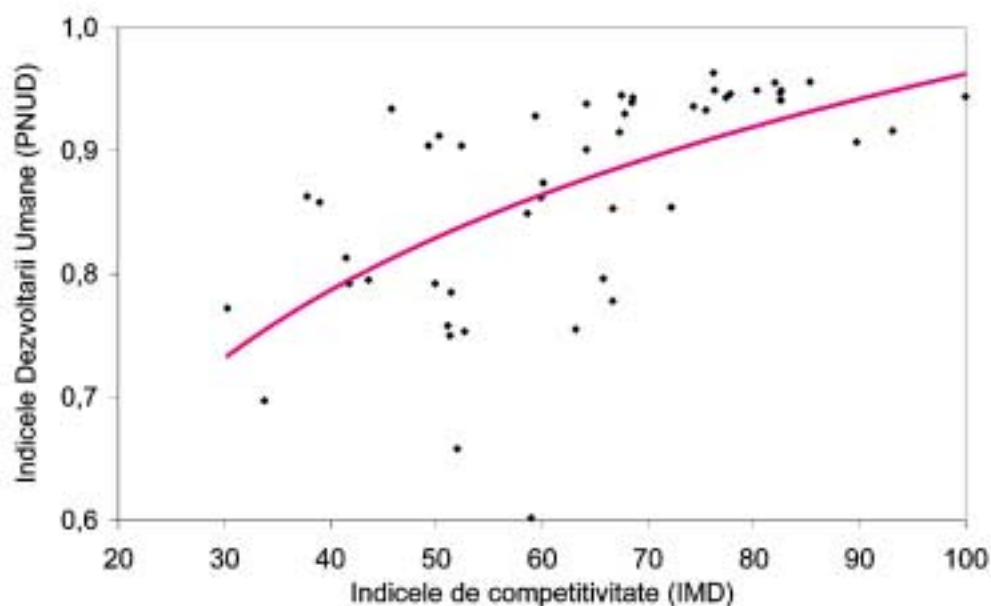
De altă parte, sporirea competitivității internaționale aduce cu sine beneficii importante pentru creșterea economică și dezvoltarea

umană. Nu întâmplător țările cu cea mai înaltă competitivitate internațională tind să fie țările din categoria medie și superioară a dezvoltării umane. În Figura 31 este arătat, pe baza unui set de date statistice pentru 60 de țări, că există o legătură destul de strânsă între gradul de competitivitate internațională a țării și nivelul său de dezvoltare umană.

Cât privește creșterea economică, chiar dacă nu se accelerează în mod necesar atunci când țara devine mai competitivă, aceasta devine totuși mai robustă și mai durabilă. Competitivitatea internațională rămâne a fi cheia succesului pentru mai multe țări în curs de dezvoltare. Nu întâmplător, succesele economice ale “tigrilor asiatici” se bazează pe identificarea nișelor de competitivitate pe piețele internaționale și pe dezvoltarea ramurilor de export. Pentru țările mici, sărace și cu economie deschisă precum este Republica Moldova competitivitatea internațională reprezintă cea mai importantă premisă de creștere economică din care decurg și beneficii pentru ridicarea standardelor de viață. Astfel, dezvoltarea umană, creșterea economică și competitivitatea internațională reprezintă o triadă, în care toate cele trei elemente sunt indisolubil legate unul de altul și se intensifică reciproc.

Figura 31. Corelația competitivitate internațională – dezvoltare umană.

Surse: IMD, 2005 și UNDP, 2005.

Notă. În calitate de indicator al competitivității este utilizat indicele de competitivitate globală stabilit de Institutul de Management și Dezvoltare, Elveția, iar în calitate de variabilă a dezvoltării umane – IDU.

„Și la noi [în Moldova] sunt multe bogății, nu mai suntem chiar așa de prăpădiți, dar organizarea lucrurilor este foarte proastă. Avem tranzit, merg multe căi ferate, drumuri, se poate face ceva, dar acestea trebuie gospodărite cum se cuvine.”

(Serghei, 28 ani, inginer în telecomunicații, Chișinău.)

Ce este competitivitatea internațională?

Competitivitatea internațională este abilitatea unei națiuni de a participa avantajos la competiția internațională și de a susține îmbunătățirile în producția reală și în bunăstarea sa. Competitivitatea sporită înseamnă ocuparea unor nișe mai avansate pe piețele globale și însușirea, prin intermediul bunurilor și al produselor naționale a unei părți mai mari din venitul global. Competitivitatea internațională nu are un mod de estimare care ar fi universal acceptat. În prezentul raport, factorii de evaluare coincid în linii mari cu cei propuși de Institutul de Management și Dezvoltare din Elveția¹⁴⁸:

- **Performanța economică:** economia locală, comerțul internațional, investițiile străine, rata șomajului și prețurile.
- **Eficiența guvernării:** finanțele publice, politica fiscală, cadrul instituțional, legislația de antreprenariat.
- **Eficiența antreprenorială:** productivitatea, piața forței de muncă, finanțele, practicile manageriale, cultura de afaceri, atitudinile față de muncă.

- **Infrastructura:** infrastructura de bază, infrastructura tehnologică, infrastructura științifică, sănătatea și mediul ambiant, educația.

Este evident că acești factori includ o serie de subfactori. O parte din acești subfactori au fost examinați în capitolele precedente sau sunt mai puțin importanți în contextul analizei date. În prezentul capitol ne axăm pe câteva elemente extrem de importante pentru îmbunătățirea competitivității internaționale, a creșterii economice și dezvoltării umane ale Moldovei:

- Comerțul extern, structura și dinamica căruia probează capacitatea de concurență internațională a țării.
- Investițiile străine directe, ca factor esențial în revigorarea și modernizarea capacităților economice și amplificarea competitivității internaționale.
- Nișele de competitivitate, a căror exploatare constituie o premisă importantă pentru ca activitatea economică să se extindă, să devină mai robustă

¹⁴⁸ IMD, 2006.

și să se transforme într-o dezvoltare economică și în competitivitate sporite.

- Performanțele manageriale determină competitivitatea la nivel de companii și contribuie la cumularea unei competitivități sporite la nivel de sistem economic.
- Cercetarea-dezvoltarea-inovarea, ca o componentă principală a sectorului economic cuaternar¹⁴⁹, contribuie în mod esențial la formarea și consolidarea competitivității națiunilor respective la o treaptă net superioară.

Subfactorii evidențiați sunt indisolubil legați unul de altul. Comerțul extern trebuie să devină baza pentru o creștere economică durabilă a unei țări mici și deschise. Diversificarea și îmbunătățirea comerțului extern este posibilă doar cu concursul investițiilor străine directe care, la rândul lor, sunt purtătoare de know-how, inovații și noi practici de management. Mai mult ca atât, investitorii străini, de cele mai multe ori, aduc cu ei și accesul la noile piețe de desfacere. Identificarea corectă a nișelor de competitivitate maximă asigură un grad mai mare de previzibilitate a încasărilor din exporturi și este o premisă pentru avansarea țării pe lanțul valoric. Investițiile în cercetare, dezvoltare și inovare duc la sporirea valorii adăugate în produsele naționale și la sporirea capacității lor de concurență prin calitate și unicitate, nu doar prin preț. În același timp, pentru a avea capacitatea de absorbție a investițiilor și de generare a produselor și idei-

lor tehnologic avansate, economia noastră are nevoie de un climat de afaceri favorabil, de o forță de muncă educată, de savanți și inovatori cu o pregătire avansată.

Comerțul extern ca reflector al competitivității

Comerțul extern este unul dintre cei mai importanți indicatori ai competitivității internaționale a unei națiuni. Acesta reflectă care sunt domeniile în care produsele unei economii sunt competitive. Raporturile comerciale externe mai demonstrează, în mod implicit, dacă o economie națională valorifică oportunitățile prezente pe piețele externe sau dacă doar suferă din cauza șocurilor iminente pe aceste piețe. Analizat în acest context, comerțul extern poate servi drept instrument de diagnoză a competitivității internaționale reduse a Republicii Moldova, a barierelor și dezavantajelor care împiedică ameliorarea acesteia.

Republica Moldova, spre deosebire de alte țări din Europa Centrală și de Est, a fost foarte lentă în diversificarea comerțului său (vezi Tabelul 25). În pofida tuturor șocurilor economice interne și externe care impuneau o restructurare și diversificare mai rapidă a

„Piața autohtonă este invadată cu produse de peste hotare și din cauza aceasta economia stopează.”
(Roman, 22 ani, student, Chișinău.)

¹⁴⁹ Conform clasificării tradiționale, agricultura și minierul reprezintă sectorul primar al economiei; industria prelucrătoare – sectorul secundar, iar serviciile și construcțiile – sectorul terțiar. Cel de-al patrulea sector – cuaternar – apare în economiile moderne ca urmare a integrării capitalului financiar, tehnico-științific și educațional.

Tabelul 25. Structura comerțului extern pe arii geografice și țări, %.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006, primul semestru
Export – total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
CSI	69,6	67,9	54,7	58,6	60,9	54,5	53,6	51,0	50,5	45,0
Rusia	58,2	53,3	41,3	44,5	43,7	37,1	39,0	35,9	31,8	23,1
Ucraina	5,7	7,7	7,0	7,5	10,1	9,5	7,1	6,6	9,2	11,7
Belarus	4,1	5,0	4,7	4,6	5,3	6,1	5,2	5,9	6,5	6,8
UE	13,4	15,7	28,1	26,3	24,9	26,6	26,7	30,1	29,7	31,5
Germania	3,7	3,8	7,2	7,7	7,1	7,2	7,1	7,2	4,3	4,2
Italia	2,7	3,5	5,5	7,7	8,0	8,8	10,4	13,9	12,2	11,3
ECE	8,0	10,2	10,2	8,8	7,5	9,6	12,4	10,7	11,1	15,5
România	6,7	9,6	8,9	8,0	6,7	8,8	11,4	10,0	10,2	14,0
Restul lumii	9,1	6,2	7,0	6,3	6,7	9,3	7,3	8,2	8,7	8,0

Surse: conform publicațiilor cu privire la comerțul extern al Republicii Moldova de pe siteul BNS, www.statistica.md

Tabelul 26. Structura exporturilor pe secțiuni și grupe de mărfuri, %, dacă nu este indicat altfel.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Export, total milioane USD	874,1	631,8	463,4	471,5	565,5	643,8	789,9	985,2	1091,3
Inclusiv, %									
Produse alimentare; băuturi; tutun	54,8	55,4	42,6	42,1	44,5	41,5	39,8	35,1	36,3
Materiale textile și articole	6,7	9,8	13,9	17,7	18,4	16,7	16,4	17,3	17,8
Produse vegetale	8,6	11,3	14,7	14,0	13,9	16,5	11,6	12,2	6,1
Piei brute, piei tăbăcite, blănuri	1,4	1,7	2,8	2,8	2,0	3,6	5,7	7,9	6,6
Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	1,0	0,6	0,5	0,8	1,5	2,6	3,7	4,2	3,5
Mașini și aparate, echipamente electrice	5,2	6,5	5,9	5,1	5,4	3,9	3,8	4,0	4,2
Produse minerale	0,4	0,4	0,4	0,6	1,1	1,8	2,6	3,1	1,2
Metale comune și articole din acestea	1,0	1,5	3,5	2,5	0,5	1,1	2,5	3,0	4,5
Altele	21,0	12,8	15,7	14,5	12,6	12,3	14,0	13,3	19,8
Coeficientul de concentrare Herfindahl	0,361	0,373	0,301	0,328	0,354	0,348	0,348	0,331	0,333

Notă: Indicele Herfindahl de concentrare a exporturilor se calculează după formula $H = \sqrt{\sum_i \left(\frac{X_i}{X}\right)^2}$ unde X_i - exportul produsului i , X - total exporturi. Dezagregarea s-a făcut la nivelul secțiunilor codificate cu 3 cifre în Nomenclatorul Mărfurilor Republicii Moldova. Indicele Herfindahl ia valori cuprinse între 0 și 1, cu valori mai mari indicând o concentrare mai mare a exporturilor.

Surse: conform publicațiilor cu privire la comerțul extern al Republicii Moldova de pe siteul BNS, www.statistica.md și calculele autorilor.

economiei și exporturilor, țara noastră a rămas excesiv de mult dependentă de piețele din CSI și de o gamă relativ îngustă de produse tradiționale cu o valoare adăugată redusă. În 2005 mai mult de jumătate din exporturile moldovenești reveneau piețelor răsăritene și 66% din totalul exporturilor erau reprezentate de băuturi alcoolice, textile și produse vegetale. Șocul suferit de exporturile moldovenești în 1998 în urma crizei financiare din Rusia a cauzat o echilibrare pronunțată a destinației exporturilor spre UE, însă aceasta a fost determinată în principal de expansiunea exportului de textile. Interdicția pe care Rusia a impus-o în martie 2006 față de importurile de produse alcoolice din Republica Moldova a provocat un alt șoc comercial soldat cu prăbușirea producției în sectorul vinicol și al exporturilor respective.

Indicii de concentrare a exporturilor arată dependența înaltă a economiei moldovenești de o gamă îngustă de exporturi, majoritatea cu o valoare adăugată joasă (Tabelul 26). În 2005 exporturile moldovenești includeau

preponderent bunuri din industria alimentară, băuturile alcoolice (36,3%) și textilele (17,6%)¹⁵⁰. Băuturile alcoolice și produsele alimentare sunt în cea mai mare parte (75% din total) destinate pieței rusești, iar exportul de textile este direcționat preponderent către piața europeană.

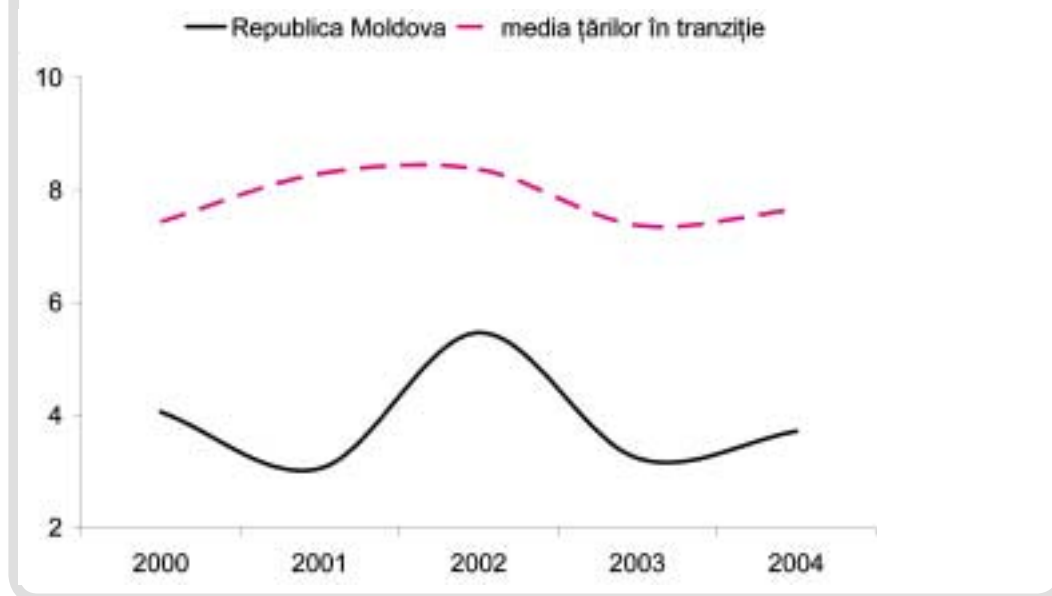
Componenta tehnologică și intensitatea în capital a exporturilor sunt reduse, în schimb predomină contribuția forței de muncă. (Paradoxal, în pofida intensității înalte în muncă a exporturilor moldovenești, forța de muncă locală continuă să fie foarte prost remunerată). Ponderea exporturilor din domeniul high-tech este foarte scăzută chiar și comparativ cu media regională a țărilor în tranziție (Figura 32). Ponderea atât de mică a componentelor tehnologice în exporturi este, în mare măsură, legată de dezvoltarea slabă a sectorului de cercetare-dezvoltare-inovare național și limitează drastic marja de creștere a venitului național. Evident că acest fapt are consecințe negative și asupra rezultatelor în sfera dezvoltării umane.

¹⁵⁰ BNS, „Comerțul extern al Republicii Moldova. Anii 2004-2005” fișier Excel accesibil la <http://www.statistica.md/dates.php?lang=ro&ct=33>, accesat iulie 2006.

Figura 32. Exporturi tehnologice avansate, % din total exporturi.

Notă: Media țărilor în tranziție a fost calculată pe baza datelor disponibile pentru următoarele țări: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Georgia, Kazahstan, Letonia, Lituania, Macedonia, Republica Moldova, Mongolia, Polonia, România, Federația Rusă, Slovacia, Slovenia, Ungaria.

Surse: WB, 2006.

Concentrarea excesivă a exporturilor moldovenești pe piețele instabile ale CSI și pe un număr limitat de categorii de produse periclitează perspectivele creșterii economice și face ca Republica Moldova să fie vulnerabilă la șocurile externe. Exemplul barierelor comerciale introduse în 2005-2006 de Federația Rusă față de produsele moldovenești exportate pe piața acestei țări demonstrează că șocurile respective pot fi și de natură politică, nu doar economică. Însă, pentru sporirea gradului de integrare în alte piețe, Republica Moldova trebuie să înlăture și o serie de bariere interne la export.

Regimul comercial deschis este o condiție indispensabilă pentru creșterea durabilă a unei economii mici. Participarea activă în schimburile comerciale internaționale aduce importante beneficii și în ceea ce privește atragerea investițiilor străine directe. Dar, în pofida succeselor semnificative înregistrate de Republica Moldova în liberalizarea regimului său comercial, materializarea acestor beneficii întârzie. Parțial, aceasta are loc din cauza unor bariere interne erijate în calea comerțului extern și care subminează competitivitatea internațională a Republicii Moldova.

Totodată, este important ca, în paralel cu deschiderea internă, și alte țări partenere

să ofere acces liber pe piețele lor pentru economia mică. Din acest punct de vedere, Republica Moldova suferă, deoarece UE și alți parteneri externi nu oferă intrare liberă pe piețele lor pentru cele mai competitive produse moldovenești. Formal, Republica Moldova este considerată una dintre cele mai deschise economii din lume¹⁵¹. Însă pentru a capitaliza la maxim regimul de comerț deschis sunt necesare un sistem de transport și logistic dezvoltat, proceduri vamale simple și stabile¹⁵², conformitatea sistemului național de metrologie și standarde și certificare a calității cu normele internaționale. Republica Moldova are încă de corectat multe neajunsuri în acest domeniu. Până atunci, beneficiile aduse de regimul comercial liberalizat vor fi limitate.

Nișele de avantaj competitiv

Încă de pe timpurile primelor revoluții industriale țările lumii concurează pentru identificarea și ocuparea nișelor comerciale pe piețele internaționale. După obținerea independenței, în această competiție a intrat

¹⁵¹ WB, 2004; EBRD, 2005.

¹⁵² De exemplu, în Republica Moldova serviciile vamale și poliția sunt specificate ca fiind cele mai corupte sectoare, vezi: Transparency International Moldova, 2005.

**„Moldova noastră
are vinuri, livezi
și pământuri.
Cu asemenea
pământ și oameni
noi putem să
facem suc de
poamă, de mere,
alte produse
valoroase. Și vinul
putem să-l facem
calitativ și să
ieșim în Europa
cu el.” (Emilian,
40 ani, proprietar
de pământ, lucrător
sezonier în Rusia,
locuitor rural.)**

și Republica Moldova. Este regretabil faptul că pe parcursul a cincisprezece ani de la obținerea independenței, nu a fost propusă o strategie fezabilă pentru identificarea și dezvoltarea nișelor de competitivitate. Chiar și exportul său cel mai „competitiv” – forța de muncă – demonstrează că Republica Moldova rămâne specializată în exportul de produse ce ocupă nișe inferioare de piață. Dezvoltarea celor câteva industrii cu potențial de competitivitate internațională a avut loc în cadrul unui amalgam de influențe din partea „mâinii invizibile” a pieței și a „mâinii deocamdată adverse” a statului în tranziție. În general, se consideră că competitivitatea internațională a Republicii Moldova se bazează pe 3 factori principali¹⁵³:

- disponibilitatea forței de muncă ieftine și calificate;
- fertilitatea solului și clima;
- amplasarea geografică a țării ca o punte de legătură între vest și est.

Dar acești factori au o importanță limitată. Forța de muncă ieftină și calificată în curând ar putea să nu mai fie disponibilă datorită exodului acesteia peste hotare, a pierderii calificării forței de muncă din cauza degradării sistemului de educație profesională moștenit de la Uniunea Sovietică și lipsei locurilor de muncă în domeniile de specialitate. Mai mult ca atât, după ce Republica Moldova, mai bine de un deceniu, a subinvestit în dezvoltarea capitalului uman, raportul calificare / cost al forței de muncă în alte țări din regiune a devenit mai atractiv pentru investitorii internaționali. Fertilitatea solului și clima au o importanță majoră doar pentru sectorul agricol care, în pofida ponderii sale actuale, e puțin probabil să fie motorul principal al dezvoltării economice a Republicii Moldova în secolul XXI. Cât privește amplasarea geografică, aceasta poate fi fructificată doar cu condiția existenței unei infrastructuri de transport și comunicare moderne și a deschiderii internaționale pentru fluxurile de oameni, capital, mărfuri și servicii, condiție care nu se respectă acum în Republica Moldova. Dacă mai adăugăm deficiențe la alte capitole, cum ar fi climatul de afaceri și nivelul de corupție, valoarea avantajelor noastre scade și mai mult.

Și totuși, unele firme din Republica Moldova reușesc, mai mult sau mai puțin, să facă față presiunilor de competiției internaționale. Care sunt aceste sectoare competitive și care sunt perspectivele lor?

I. Industria vinului.

Această industrie a suportat câteva influențe adverse pe parcursul perioadei de tranziție. Din exterior, sectorul a suferit mult din cauza crizei rusești din 1998 și a avansării agresive a producătorilor din Lumea Nouă pe piața rusă. Intrarea noilor competitori a fost acompaniată de o descreștere semnificativă a cotei de piață deținute de vinurile moldovenești. În interior, sectorul vinicol a suferit pe parcursul anilor 1990 de pe urma degradării plantațiilor de vie și a utilajului tehnologic¹⁵⁴. Pentru redresarea situației din această ramură se impune modificarea brandurilor și a procesului tehnologic, plantarea viței de vie de soiuri nobile, accesul înlesnit la sursele de finanțare, simplificarea procedurilor administrative, adaptarea standardelor internaționale, adoptarea strategiilor agresive de marketing și promovarea vinurilor din segmente mai scumpe¹⁵⁵. Expansiunea sectorului este importantă și din cauza că de evoluțiile sale depinde bunăstarea la circa 150 mii de cetățeni ocupați în vinificație, viticultură și ramurile adiacente. *Dar tradiționalitatea, caracterul rigid al pieței și faptul că Republica Moldova va trebui să meargă pe urmele producătorilor puternici din Lumea Nouă va impune anumite limite capacității de concurență și expansiunii vinurilor moldovenești.*

II. Alte produse agricole

În agricultură avantajul comparativ al Republicii Moldova constă în creșterea produselor de o înaltă valoare adăugată, cum ar fi roșiile, merele, strugurii de masă etc.¹⁵⁶. Însă exporturile acestor produse suferă mult din cauza neadaptării la standardele internaționale, vânzările fiind limitate doar la piețele din CSI, deocamdată mai puțin exigente, dar și mai puțin profitabile. Adoptarea standardelor internaționale, alături de reducerea barierelor interne și externe în comerțul cu aceste produse, va spori substanțial capacitatea de export și rentabilitatea acestei direcții din agricultură. Un alt pas important ar fi implementarea noilor tehnologii (de pildă, depozitarea în regimuri de temperatură controlate) și achiziționarea noilor utilaje. Aceasta ar reduce dependența producătorilor moldoveni de fluctuațiile de preț în sezon și ar permite comercializarea produselor în nesezon¹⁵⁷. Aceasta ar favoriza

¹⁵³ DAI, 2004.

¹⁵⁴ IDIS, 2004; DAI, Idem.

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ BM, 2005.

¹⁵⁷ DAI, Idem. WB, 2004.

majorarea substanțială a veniturilor populației din mediul rural. *Menționăm însă că și aceste acțiuni extrem de importante vor suferi de aceleași limitări ca și industria vinului.*

Un alt produs agricol care în ultimul timp a acaparat o cotă importantă din exporturile agricole moldovenești sunt nucile. Creșterea exporturilor de nuci este favorizată de condițiile climatice foarte bune pentru această cultură și accesul liber pe piața Uniunii Europene în cadrul Sistemului Generalizat de Preferințe. Este important ca Republica Moldova să exploateze la maxim această configurație favorabilă prin diversificarea produselor din nuci exportate. *Alături de alte produse agricole, nucile pot deveni un element indispensabil al combinației de ramuri productive care să asigure competitivitatea internațională a țării.*

III. Textile și confecții

În Republica Moldova procesul de modernizare și adoptare a standardelor internaționale este cel mai avansat anume în acest sector. Industria ușoară se bucură de un interes vădit din partea firmelor europene care doresc să extindă producerea textilelor și confecțiilor în țara noastră. Acest interes a fost determinat de forța de muncă ieftină și calificată și de proximitatea față de piețele de desfacere din UE. Însă acești factori sunt subminați de costurile mari de logistică¹⁵⁸. În același timp, confecțiile din liniile mai scumpe sunt mai dependente de capriciile modei, de aceea proximitatea și rapiditatea furnizării joacă un rol important în avansarea spre segmentele mai scumpe de piață. Unele firme moldovenești au început deja să avanseze pe lanțul valoric, trecând de la activități de croit-cusut prestate firmelor străine la introducerea propriului design sau chiar pregătind lansarea propriilor branduri¹⁵⁹. *Reducerea barierelor de natură logistică sau administrativă va fi un stimulent important pentru sporirea competitivității internaționale a acestui sector.*

IV. Asamblarea echipamentului electronic.

Această direcție deocamdată nu este dezvoltată în Republica Moldova, deși unele țări din Europa Centrală și de Est (Ungaria, Estonia, Letonia, România) au devenit destinații importante ale investițiilor străine directe în domeniul electronicii. Grație proximității de piața Uniunii Europene și disponibilității forței de muncă ieftine, Republica Moldova ar avea șanse bune în atragerea investițiilor în liniile

de asamblare a echipamentului electronic¹⁶⁰. Ținând cont că majoritatea componentelor sunt transportate din Asia de Sud-Est și că siguranța și viteza transportării joacă un rol primordial, *îmbunătățirea infrastructurii, a serviciilor de logistică și reducerea barierelor administrative ar putea conferi Republicii Moldova un avantaj important în atragerea investițiilor și diversificarea exporturilor sale.*

V. Sectorul tehnologiilor informaționale: intrarea noii E-conomii...

Încă nu se poate afirma că în Republica Moldova acest sector ar exista în sensul deplin al cuvântului. O serie de firme - fie ca unități desprinse din fostele instituții de cercetare, fie ca întreprinderi nou-create - au reușit să se impună pe piață și reprezintă o cotă crescândă din economia națională. Dar, în același timp, nu există legături de cooperare între firmele ce activează în domeniu, iar multe din activități sunt desfășurate „în umbră”¹⁶¹. O parte din firme lucrează mai mult pentru piața locală, oferind servicii întreprinderilor din alte sectoare, altele lucrează la comanda firmelor străine. Dar și firmele care lucrează pentru producătorii locali sporesc competitivitatea internațională a țării, deoarece e greu de imaginat o companie competitivă care să nu folosească noile tehnologii.

Ținând cont de limitele impuse de piața locală mică, de protecția insuficientă a drepturilor de autor și de existența unor asemenea giganti ca India (cu forță de muncă ieftină și calificată, cu infrastructură și sisteme de educație în domeniul IT aflate în dezvoltare dinamică), este puțin probabil ca Republica Moldova să devină un exportator major al serviciilor IT. Aceasta nu înseamnă însă că nu va exista o dinamică pozitivă în exporturile acestor servicii. Totodată, firmele din acest domeniu vor juca un rol semnificativ în modernizarea sectoarelor tradiționale și a serviciilor publice (e-guvernare etc.)

Conchidem că competitivitatea internațională a Republicii Moldova în perspectiva de scurtă durată va fi determinată de combinația câtorva sectoare: agricol, vinificația, industria ușoară și tehnologiile informaționale. Este probabilă și apariția unor noi direcții de activitate, cum ar fi asamblarea echipamentului electronic. Totodată, ar fi greșit să mizăm pe apariția în

¹⁵⁸ WB, 2004.

¹⁵⁹ DAI, Idem.

¹⁶⁰ WB, 2004.

¹⁶¹ DAI, Idem.

viitorul previzibil a unor „campioni naționali” de talie globală. Deși această concluzie ar putea suna prea pesimist, în prezent Republica Moldova mai curând se confruntă cu riscuri de degradare a competitivității internaționale, decât cu oportunitatea de a deveni un jucător global. Pentru dezvoltarea sectoarelor existente și apariția unor noi sectoare este necesară modernizarea infrastructurii, a sistemului de educație, a climatului de afaceri și a modului de funcționare a instituțiilor publice.

Investiții străine directe – economia națională: o stradă în două sensuri

Caracterul benefic al investițiilor străine directe (ISD) nu este contestat practic de nimeni. Pentru dezvoltarea economică și sporirea competitivității unor economii naționale aflate încă în derivă, ISD sunt un factor deosebit de important, care compensează deficitul de resurse interne. Intensitatea influxurilor de ISD este considerată cel mai bun indicator al succesului politicilor și perspectivelor economice ale unei țări. Atunci când ISD sunt în creștere, aceasta poate încuraja și alți investitori străini să aloce noi resurse în economia respectivă. Astfel, după ce un anumit prag al neîncrederii este depășit, ISD devin o importantă forță motrice pentru dezvoltarea economică robustă¹⁶². ISD sunt importante nu doar ca

resurse valutare, dar și ca combinație potentă a experienței, cunoștințelor, practicilor de management, inovațiilor de marketing și de know-how tehnologic. Anume această combinație reprezintă chintesența procesului de globalizare și nu este de mirare că multe țări se află într-o competiție acerbă între ele pentru atragerea investițiilor străine.

La scară regională, în această competiție performanțele Republicii Moldova sunt ambigue. Pe de o parte, ca valoarea a ISD raportată la PIB, țara noastră se menține la cote destul de înalte, chiar mai înalte decât cele din ECE (Figura 33). După ce performanțele s-au înrăutățit din 2000 până în 2003, în 2004-2005 fluxul net de investiții străine directe a crescut la 5,7% din PIB și, respectiv, la 7,7%. Dar, ca și în cazul altor țări din CSI, cota relativ înaltă a ISD în PIB este explicată mai curând de numitorul mic (PIB), decât de numărătorul mare (ISD). După cum se arată în Figura 34, ISD per capita pentru Republica Moldova sunt foarte mici comparativ cu cele din ECE, dar similare cu cele din CSI.

Performanțele slabe ale Republicii Moldova în atragerea ISD au redus semnificativ marja de expansiune a economiei. Un studiu efectuat de Banca Mondială arată că întreprinderile cu capital străin (cel puțin, 25% din capitalul

¹⁶² The Economist, „The Cutting Edge”, February 22, 2001.

Figura 33. Fluxul net de ISD, % din PIB.

Surse: Calculat de autori pe baza la EBRD, 2005.

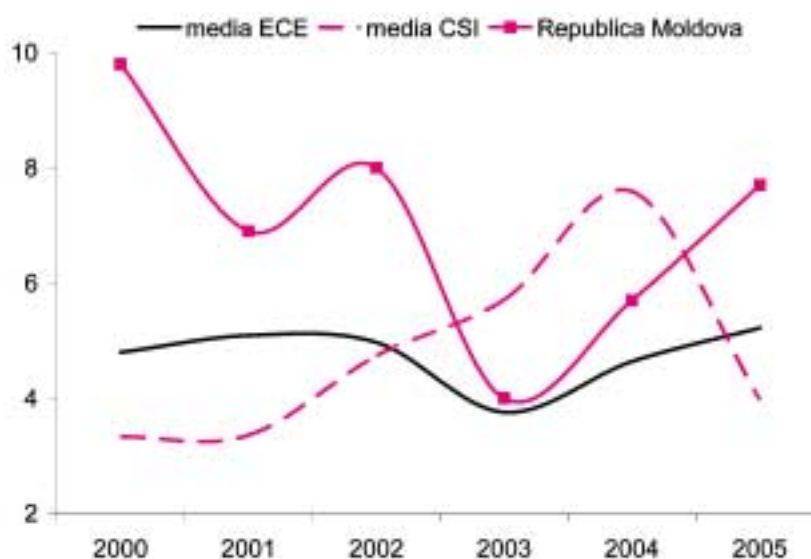
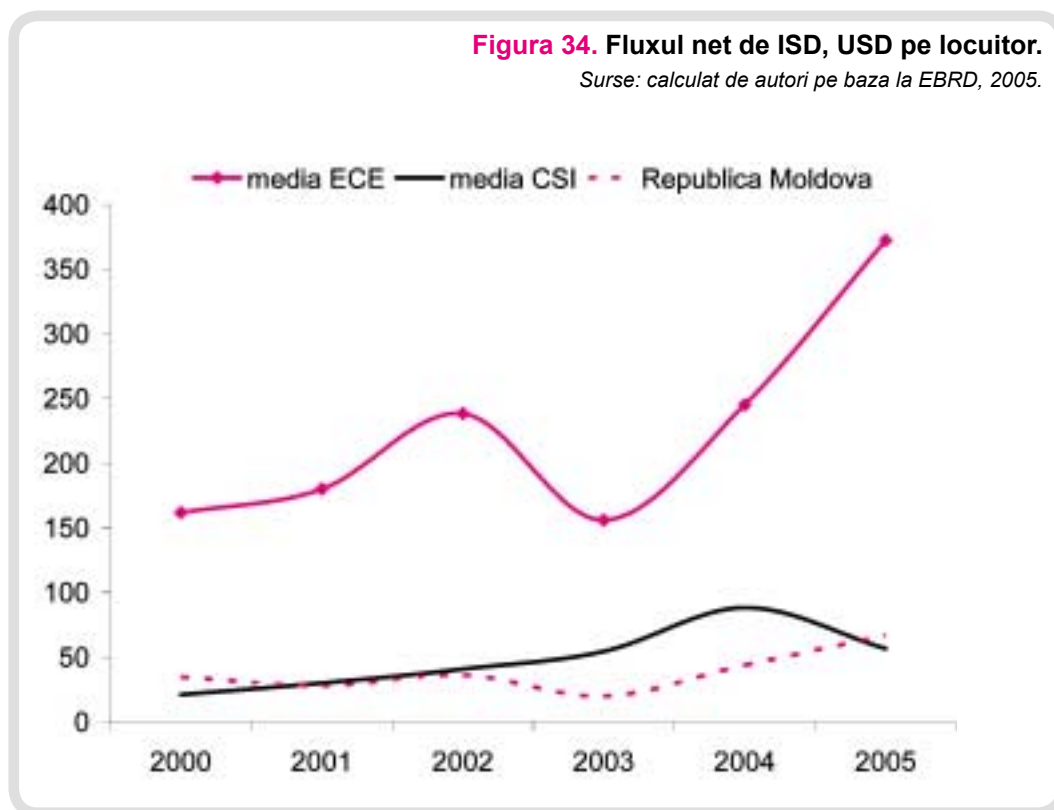

Figura 34. Fluxul net de ISD, USD pe locuitor.

Surse: calculat de autori pe baza la EBRD, 2005.

întreprinderii) au în general performanțe economice mai bune în termeni de vânzări per muncitor (o aproximație pentru productivitate) și profit per muncitor. Companiile cu capital străin, formând mai puțin de 3% din totalul întreprinderilor și angajând 5% din totalul salariaților, realizează 15% din totalul de vânzări și 23% din activitatea investițională pe economie ¹⁶³.

Având în vedere avantajele incontestabile ale ISD, de ce Republica Moldova a fost atât de timidă în atragerea acestora? Pot fi identificate o serie de cauze. În general, volumul ISD recepționat depinde de proporțiile economice ale țării-gazdă, de locația sa geografică și de resursele sale naturale. Dar sunt importanți și asemenea factori instituționali, precum cadrul de politici, climatul de afaceri, calitatea guvernării și nivelul de corupție. Este evident că Republica Moldova, având o economie mică și resurse naturale foarte limitate, poate participa cu succes în competiția regională pentru ISD mai curând prin factorii instituționali: cadrul de politici care ar asigura deschiderea și liberalizarea economiei (comerțul, circulația capitalului, sectorul financiar), cadrul regulator nediscriminatoriu față de companiile străine, climatul de afaceri favorabil dezvoltării compa-

niilor existente și intrării noilor companii pe piață, nivelul redus al corupției, infrastructura fizică și socială dezvoltată și un bun capital uman (în primul rând, educația). Această combinație pozitivă de factori determină nu doar atractivitatea investițională a unei țări, dar și *capacitate economiei de absorbire a capitalului*¹⁶⁴.

În epoca în care începe să domine economia cunoașterii educația a devenit un activ individual și național foarte valoros. Educația ar putea juca un rol extrem de important în modernizarea economiei moldovenești, oferind cetățenilor și alte oportunități decât emigrația. Mai mult ca atât, un sistem educațional calitativ și accesibil ar putea modifica într-un sens favorabil dotarea cu factori de producție a economiei naționale, suplinind oportunitățile de creștere în sectoarele care necesită forță de muncă calificată. Experiența globală arată că țările care oferă cetățenilor un an suplimentar de educație, au șansa de a spori productivitatea muncii și rata de creștere economică cu 3-6%¹⁶⁵.

¹⁶³ WB, 2004.

¹⁶⁴ Narula and Portelli 2004; The Economist, A Survey of Global Finance, May 1, 2003; BM, 2005.

¹⁶⁵ Schleicher, 2006.

„Pentru o creștere economică mai întâi ar trebui de investit niște bani în învățământ, în educație. Trebuie de făcut cum a făcut Japonia.”

(Roman, 22 ani, student, Chișinău.)

Deocamdată, sunt puține semnale care ne-ar demonstra că sistemul educațional moldovenesc ar juca un rol important în sporirea competitivității forței de muncă din țară. În afară de situația demografică nu tocmai strălucită, mai există câțiva alți factori ce împiedică consolidarea rolului educației în creșterea economică¹⁶⁶. După cum s-a menționat în compartimentele de mai sus, o problemă majoră este accesul la educație. Cu excepția educației de bază, rata de cuprindere în învățământ este mai joasă chiar și decât în țările din vestul spațiului postsovietic. Situația cea mai precară se observă în cazul educației medii specializate și profesionale.

Conform datelor TIMSS&PIRLS International Study Center (anii 1999, 2003)¹⁶⁷, participanții moldoveni (clasa a VIII) au evoluat cu rezultate puțin mai joase de media internațională și considerabil mai joase decât majoritatea participanților din țările UE. Pentru clasa a IV rezultatele au fost mai bune, participanții din Republica Moldova plasându-se puțin mai sus de media internațională. Totodată, din cauza bazei de comparație temporar reduce, este prematur să concluzionăm că reformele în sistemul de educație au început să aibă un impact pozitiv asupra competitivității educaționale a cetățenilor noștri. Evident că sistemul educațional este cel care forjează cadrele necesare pentru consolidarea sistemului de cercetare, dezvoltare tehnologică și inovare și pune bazele pentru avansarea țării din punctul de vedere al aplicării științei și tehnicii în creșterea economică și dezvoltarea umană.

Performanțele manageriale

Competitivitatea unei națiuni și durabilitatea creșterii economice este în mare măsură produsul competenței managerilor care administrează companiile private și publice. La etapa tranziției timpurii performanțele manageriale în Republica Moldova au fost destul de proaste. Multe din întreprinderile private au apărut în urma reorganizării și privatizării întreprinderilor de stat și majoritatea au moștenit elemente ale culturii de afaceri specifice perioadei sovietice. Avansarea lentă a reformelor structurale este factorul care, în ultimă instanță, explică performanțele manageriale reduce care s-au soldat cu rentabilitate și productivitate scăzute.

¹⁶⁶WB, 2005, b).

¹⁶⁷Dedicat studiilor comparate în domeniul educației (matematica, știința, lectură).

O serie de indicatori denotă îmbunătățirea performanțelor manageriale în anii 2000. Ponderea creditelor bancare acordate pe termen mediu și lung a crescut esențial, de la 19% în 2000 la 43% în 2005, una din explicații fiind și îmbunătățirea planurilor de afaceri propuse de companii. Numărul companiilor care prezintă dări de seamă fiscale (adică a companiilor „vii”, nu, pur și simplu, înregistrate) a crescut cu 40% în 2000-2004. Numărul entităților care obțin profit a crescut mult mai repede decât al acelor care încheie exercițiul financiar în „minus”: 73% comparativ cu 38%. Rezultatul financiar cumulat al întreprinderilor raportoare s-a îmbunătățit esențial, pierderile de -0,9 miliarde lei admise în 2001 transformându-se treptat într-un profit de 2,4 miliarde lei în 2004. Rentabilitatea vânzărilor în 2000-2004 a crescut de la 13,8% la 15,5%, iar rentabilitatea activelor – de la -1,9% la 4,1%.

La îmbunătățirea performanțelor de management au contribuit o serie de factori, inclusiv instruirea mai bună a managerilor și acumularea practicii manageriale. Experiența unor țări care, ducând lipsă de resurse naturale sau capital, au pus accentul pe dezvoltarea resurselor umane denotă îmbunătățirea capacităților competitive. Exemplul cel mai bine cunoscut este cel al Japoniei de după războiul al doilea mondial, al Europei Occidentale și al noilor țări industrializate din Asia de Est. În toate aceste țări un ingredient esențial al reanimării economice și dezvoltării unor exporturi competitive a fost formarea unor elite manageriale competente.

Începând cu anii 1993-1994, în Republica Moldova au fost lansate o serie de programe pentru instruirea managerilor. Analiza indicatorilor de performanță ai companiilor pe care le administrează managerii care au trecut prin programe de instruire denotă o îmbunătățire esențială a activităților, atât comparativ cu propriile rezultate anterioare, cât și comparativ cu companiile similare care nu au beneficiat de instruire managerială.

Deocamdată, programele de instruire sunt limitate la întreprinderile mari și la sectoarele neagricole. Aceasta limitează impactul lor asupra sistemului economic. La nivel sistemic, performanțele manageriale se vor îmbunătăți odată cu intrarea mai multor tineri manageri în categoria economic activă și cu îmbunătățirea colaborării instituțiilor de învățământ economic superior cu sectorul de producere.

Cercetare-Dezvoltare-Inovare: premisea unui salt economic calitativ

În ultimele decenii, în economiile dezvoltate s-au intensificat generarea, răspândirea și aplicarea cunoștințelor în domeniul economic. Factorii de producție au fost supuși unui proces de „intelectualizare” rapidă. Progresul economic atins este datorat și valorificării economice a realizărilor științifice și tehnologice, implementării formelor principale noi de organizare și finanțare a științei și inovării, transferului rapid al tehnologiilor în producție, creării condițiilor favorabile pentru cercetare, dezvoltare, inovare (CDI) și educație.

Începând cu 1990, în Republica Moldova au predominat tendințe diametral opuse celor descrise mai sus. Deficiențele perioadei de tranziție și criza economică au determinat reducerea cererii pentru elaborările CDI. Deși indispensabile pentru progresul oricărei națiuni, pe parcursul tranziției timpurii, în Republica Moldova activitățile CDI au fost sacrificate. Dacă în statele dezvoltate acestea constituie factori primordiali ai progresului social și creșterii economice, în țara noastră CDI au continuat să fie tratate ca o sferă neproductivă. Investițiile în CDI au fost ignorate atât de companiile private și universități (care nu au cunoscut o tradiție

a investiției pe cont propriu în CDI), cât, mai ales, de Guvern, singurul care putea proteja sectorul de influențele nefaste ale perioadei de tranziție. Cheltuielile alocate din bugetul de stat pentru știință s-au redus de la maximumul de 0,38% din PIB atins în 1997 până la 0,17% atins în 2001.

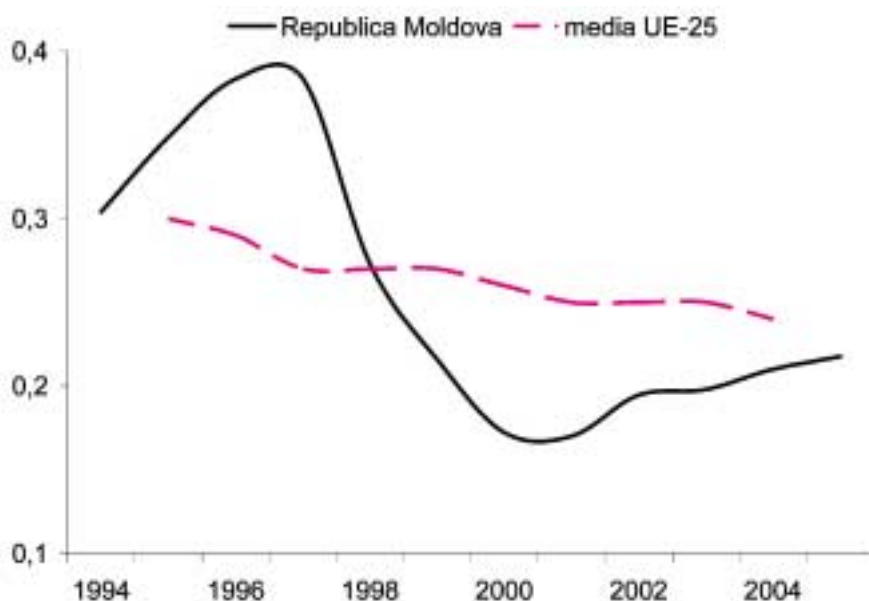
Aparent, după cum reiese din Figura 35, nivelul la care se află în prezent finanțarea guvernamentală a CDI în Republica Moldova nu este cu mult sub media pe cele 25 de țări din UE. Dar în țările UE, pe lângă guverne, o contribuție chiar mai esențială la finanțarea cercetării și dezvoltării tehnologice o aduce sectorul privat local și străin și sectorul educațional, ridicând cheltuielile totale la 1,86% din PIB, în timp ce în Republica Moldova Guvernul este, practic, singurul finanțator al CDI.

Cu un deficit acut de finanțare a sectorului CDI și cu scăderea vertiginoasă a puterii de cumpărare a salariilor, Republica Moldova, treptat, a pierdut resurse umane cu o pregătire excepțional de înaltă care au lucrat în sector. Numărul de specialiști de calificare superioară implicați în activități de cercetare, dezvoltare și inovare s-a redus de la 7,4 mii în 1994 la 3,6 mii în 2001 și la 2,7 mii în 2004¹⁶⁸. Resursele

¹⁶⁸ BNS, 1997; BNS, 2003; BNS, 2006.

Figura 35. Cheltuieli guvernamentale pentru CDI, % din PIB.

Surse: Eurostat și calculele autorilor pe baza BNS, 1997 și BNS 2006.

umane din sfera CDI s-au redus într-un asemenea mod catastrofal și din cauza incapacității științei de a se adapta funcțional la condițiile noi și de a atrage resurse externe pentru dezvoltare. De asemenea, interesul sectorului privat pentru investiții în CDI a fost minimal, inclusiv din cauza că sistemul național de CDI a oferit relativ puține produse și rezultate economic atractive sau aplicabile. Un neajuns esențial este și faptul că activitatea de cercetare științifică este încă prea puțin integrată în procesul de educație universitară și în sectorul de producere.

Perioada de creștere economică a fost marcată de o relativă resuscitare a sferei CDI. Finanțarea bugetară a crescut esențial, de la 0,17% din PIB în 2001 la 0,21% în 2005. Ca sarcină de perspectivă se preconizează atingerea nivelului de 1% în anul 2009 (în UE obiectivul stabilit pentru 2010 este 3,0% din PIB). În pofida tuturor problemelor tranzitorii care au afectat știința, activitatea inventică și inovatoare, Republica Moldova încă dispune de un potențial relativ înalt în sfera CDI. Inventatorii moldoveni obțin anual premii la cele mai prestigioase concursuri internaționale. Activitățile în sfera CDI se intensifică, după cum arată

și datele cu privire la protecția obiectelor de protecția industrială în Republica Moldova.

Însă, dacă intensitatea activității CDI în Republica Moldova este comparabilă cu cea din alte țări în tranziție, atunci decalajele față de țările economic dezvoltate sunt foarte mari (Tabelul 28). Avantajele pe care le au țările dezvoltate în sectorul cuaternar sunt rezultatul fuzionării capitalului financiar, științific și universitar¹⁶⁹. În țările vest-europene guvernul este doar unul din finanțatorii activităților CDT, contribuind în medie cu 40-45% la totalul resurselor investite în activități CDT. Conform estimărilor autorilor, în Republica Moldova guvernului îi revin circa 85% din cheltuieli și sporirea lor semnificativă pe termen scurt nu este posibilă.

De aceea, pentru avansarea tehnologică a Republicii Moldova este necesară încurajarea investițiilor private și universitare, precum și

¹⁶⁹ Conform clasificării tradiționale, agricultura și minierul reprezintă sectorul primar al economiei, industria prelucrătoare – sectorul secundar, iar serviciile și construcțiile – sectorul terțiar. Cel de-al patrulea sector – cuaternar – apare în economiile moderne ca urmare a integrării capitalului financiar, tehnico-științific și educațional.

Tabelul 27. Protecția obiectelor de proprietate industrială în Republica Moldova.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Cereri depuse de protecție a obiectelor de proprietate industrială</i>											
Invenții	299	424	347	271	271	246	446	258	299	303	401
Modele de utilitate	6	9	5	6	12	14	13	19	32	21	32
Desene și modele industriale primare	308	405	455	546	505	563	671	623	560	609	464
Mărci primare	2654	3384	4125	3682	3238	3626	3986	4050	4809	5089	5825
Total	3267	4222	4932	4505	4026	4449	5116	4950	5700	6022	6722
<i>Documente eliberate</i>											
Brevete de invenție	227	235	234	204	231	234	226	230	241	256	269
CertIFICATE de înregistrare a modelelor de utilitate	6	4	4	5	4	8	12	11	17	20	16
CertIFICATE de înregistrare a desenelor și modelelor industriale primare	3931	2067	2963	2302	2086	2502	2703	2224	1972	1499	
CertIFICATE de înregistrare a mărcilor primare	1951	1969	1136	745	907	702	785	750	868	1624	1467
Total	2184	6139	3441	3917	3444	3030	3525	3694	3350	3872	3251

Surse: AGEPI, 2006; informația AGEPI cu privire la protecția obiectelor de proprietate intelectuală accesibilă la <http://www.moldovanpatentoffice.org/russian/statistics.html> și calculele autorilor.

Tabelul 28. Solicitări depuse pentru acordarea de patente de inventator, la 1 milion locuitori.

	2000	2001	2002	2003	2004
Țări CSI					
Belarus	119.7	114.7	113.9	127.5	147.3
Federația Rusă	221.0	233.6	229.2	241.1	209.9
Republica Moldova	68.6	124.9	74.2	81.8	84.8
Ucraina	146.9	181.1		264.0	121.8
Țări ECE					
Bulgaria	197.9	230.3	222.1	207.6	51.0
Lituania	36.3	35.3	37.8	11.0	33.2
Polonia	189.0	170.7	172.8	163.4	202.7
România	57.5	63.5	84.4	54.0	50.7
Slovacia	378.6	361.0	345.4	306.2	84.2
Țări economic avansate					
Danemarca	350.2	362.9	369.2	357.3	372.8
Germania	742.4	716.2	689.7	781.6	717.8
Japonia	3306.9	3462.7	3310.9	3238.1	3311.4
SUA	1048.4	1144.2	1159.8	1177.5	1215.5

Surse: calculele autorilor pe baza datelor WIPO /World Intellectual Property Organization/ accesibile la <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/>.

atragera capitalului străin în câteva din domeniile identificate ca prioritară pentru anii 2006-2010¹⁷⁰:

- biomedicina, farmaceutica, menținerea și fortificarea sănătății;
- biotehnologii agricole, fertilitatea solu-lui și securitatea alimentară;
- nanotehnologii, inginerie industrială, procese și materiale noi;
- energetica;

Pentru asigurarea transferului tehnologic, în Republica Moldova a fost creată Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic (AITT). Activitățile desfășurate de către AITT sunt orientate spre crearea unui mediu favorabil difuziei și absorbției inovațiilor. Remunerarea muncii cercetărilor științifice a fost mărită de circa 1,5-2 ori. În scopul atragerii tinere-tului talentat în procesul de cercetare a fost majorată bursa doctoranzilor, se oferă burse de excelență pentru doctoranzii din anii 2 și 3 de studii. Întinerirea corpului de savanți este necesară, în prezent peste 60% din numărul deținătorilor de titluri științifice depășind vârsta de 50 ani. În paralel, este

necesară integrarea procesului de cercetare fundamentală cu procesul didactic în instituțiile superioare și cu procesele de producere. Fuzionarea sectoarelor de cercetare-dez-voltare-inovare, de producere și de educație universitară în economiile occidentale au forjat așa-numitul sector economic cuaternar, contribuind în mod esențial la formarea și consolidarea competitivității națiunilor respec-tive la o treaptă net superioară.

Concluzii și recomandări de politici

Ameliorarea competitivității internaționale a unei națiuni aduce cu sine beneficii importante pentru creșterea economică și dezvoltarea umană. Țările cu cea mai înaltă competitivitate internațională sunt și cele mai avansate din punct de vedere al dezvoltării umane. Competitivitatea contribuie și la transformarea creșterii economice într-un fenomen mai de durată și mai robust.

¹⁷⁰ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Direcțiilor strategice din sfera științei și inovării pentru anii 2006-2010, nr. 160 din 21/07/2005 publicat Monitorul Oficial, nr.104 din 05/08/2005.

Structura și dinamica exporturilor Republicii Moldova vorbesc despre faptul că țara noastră abia începe să facă primii pași timizi pe calea integrării pe piețele globale. Exporturile sale rămân excesiv concentrate geografic și pe categorii de produse cu valoarea adăugată scăzută. Economia moldovenească, deocamdată, nu reprezintă o destinație geografică preferată a investitorilor străini. Nișele sale de competitivitate încă urmează să fie valorificate la modul adecvat prin eforturile comune ale guvernunților și companiilor private. Performanțele manageriale, care s-au îmbunătățit pe parcursul ultimilor ani, urmează încă a fi consolidate și multiplicare la nivel de economie, inclusiv în sectorul agrar. Activitățile de cercetare-dezvoltare-inovare, care s-au intensificat pe parcursul ultimilor 6 ani, prea rar sunt urmate de aplicarea rezultatelor în practica economică. Timpul nu face excepții pentru Republica Moldova și, dacă țara noastră dorește să se încadreze productiv în procesele economice mondiale, este nevoie de eforturi consecvente, chibzuite și rapide. Competitivitatea este un fel de cursă contra cronometru...

În cele ce urmează, încercăm să trasăm niște direcții prioritare de acțiune în vederea consolidării competitivității internaționale a Republicii Moldova. Încadrarea în procesele economice globale cere să fie îndeplinite o serie de condiții, printre care liberalizarea formală a regimului comercial sau de capital reprezintă doar un început.

Astfel, Guvernul dispune de instrumente pentru ca să faciliteze explorarea noilor piețe de desfacere de către producătorii naționali și să stimuleze îmbogățirea asortimentului de mărfuri exportate cu bunuri de o înaltă valoare adăugată și provenite din sferele de înaltă tehnologie. Politicile economice în viitor vor fi în mare măsură dictate de faptul că Republica Moldova este o economie mică și deschisă. Dezvoltarea sa economică depinde într-o foarte mare măsură de succesele în realizarea unor mărfuri competitive pe piețele externe. Spre regret, comerțul nostru extern a evoluat contradictoriu pe parcursul perioadei de creștere economică: foarte pozitiv în 2001-2003 și tot mai rău în 2005-2006. Dezechilibrele geografice și de sortiment nu au fost înlăturate, iar deficitul comercial s-a agravat.

Eliminarea acestor dezechilibre și sporirea accesului la piețele externe va cere o serie de eforturi, atât pe plan extern, cât și pe

cel intern. Pe plan extern, va fi nevoie de eforturile autorităților în negocierea tratamentului preferențial din partea partenerilor comerciali, cum ar fi, de pildă, includerea mărfurilor „sensibile” moldovenești în sistemul european de preferințe GSP+ și negocierea unui regim de preferințe comerciale autonome cu UE. Totodată, chiar și actualul GSP+ ar trebui să fie mediatizat mai pe larg, deoarece o bună parte din producători nu cunosc nimic despre oportunitățile existente. Este necesară o implicare mai perseverentă a autorităților în promovarea brand-urilor naționale peste hotare. Totodată, se cere soluționarea problemelor de tranzit a mărfurilor destinate Rusiei, țărilor din Asia Mică și Caucaz prin Ucraina și soluționarea durabilă a crizei comerciale cu Rusia.

Pe de altă parte, multe obstacole în fața comerțului își au originea în interior. Este nevoie de revizuirea tarifelor vamale, de majorarea cotelor la produsele finite și reducerea cotelor la materiile prime și de mărfurile de capital, simplificarea și transparentizarea procedurilor vamale, implementarea sistemelor internaționale de standarde și calitate care vor contribui la mărirea volumului de exporturi în direcția europeană. Procedura obligatorie de repatriere a veniturilor din activitățile de export într-un termen strict limitat este o piedică importantă în derularea acestor activități. Procedura de rambursare a TVA pentru resursele locale și importate la exportarea produsului finit provoacă nedumerirea experților în domeniu. Perioada rambursării deseori depășește termenii prevăzuți de către Ministerul Finanțelor, acest lucru afectând activitatea economică. Întârzierile în adoptarea sistemelor moderne de standardizare și certificare a mărfurilor limitează capacitățile de export pe piețele occidentale. Procedurile vamale continuă să fie considerate ineficiente și costisitoare. Cercurile de afaceri percep aceste proceduri ca fiind complicate, lipsite de transparență, supuse schimbărilor frecvente, iar mărfurile transportate – verificărilor îndelungate.

Extinderea UE creează avantaje noi și pentru Republica Moldova. În particular, este posibilă reamplasarea unor companii care astăzi activează în noile și viitoare țări membre ale UE mai departe spre răsărit. Asimilarea acestor investiții va cere din partea Republicii Moldova un cadru de afaceri simplu, transparent și previzibil, anihilarea corupției ca

fenomen de masă, consolidarea sistemului educațional, mai ales a celui profesional și vocațional. Totodată, participarea fructuoasă la procesele economice globale și atragerea unor investiții din exterior cere prezența arterelor de infrastructură fizică și digitală bine dezvoltate. Ponderea mică a investițiilor publice în infrastructură pare să taie „creangă” de sub creșterea economică actuală din Republica Moldova. Aceste investiții trebuie sporite considerabil. În unele cazuri, ar fi recomandabile parteneriate privat-publice și atragerea asistenței internaționale pentru reabilitarea și construcția unor noi obiecte de infrastructură.

Capacitățile de competitivitate internațională ale Republicii Moldova pot să crească numai odată cu ameliorarea performanțelor companiilor moldovenești. Aceasta implică intensificarea programelor de instruire a managerilor. Programele de instruire ar trebui, de fapt, să fie esența oricăror strategii guvernamentale de susținere a micului business, cu accente speciale pe sectorul agricol și agroalimentar.

În 2002-2006 o serie de țări au eliminat unele produse moldovenești din regimurile de liber schimb bilateral. Aceasta denotă faptul că mărfurile noastre nu mai sunt competitive prin prețul lor scăzut, accentul urmând a fi pus pe sporirea calității și a caracterului unic al mărfurilor. Creșterea valorii adăugate și a componentelor tehnologic avansate în structura producției este posibilă numai odată cu transpunerea mai intensă a rezultatelor pozitive din sfera CDI în sfera economică. O premisă pentru aceasta este fuziunea mai strânsă a cercetării fundamentale cu educația universitară și capitalul financiar.

Așadar, în următorii ani creșterea economică și dezvoltarea umană în Republica Moldova vor depinde în mare măsură de progresele în consolidarea competitivității internaționale. În același timp, caracterul durabil al creșterii economice și dezvoltării umane poate fi asigurat doar prin aplicarea unor strategii de creștere bazate pe exportul mărfurilor și serviciilor produse, nu al resurselor umane locale.

Încheiere

O creștere economică calitativă asigură dezvoltarea umană și consolidează societatea, are un impact minimal asupra mediului ambiant, poate fi susținută economic și contribuie la modernizarea structurală a societății și a economiei. Evident, o creștere economică poate fi considerată calitativă dacă se îmbunătățesc și percepțiile cetățenilor asupra prosperității lor și a țării. Privită din aceste perspective, calitatea creșterii în Republica Moldova pare a fi destul de problematică. Cel puțin, în perceperea majorității relative a cetățenilor, în ultimii șase ani bunăstarea individuală și a țării nu a crescut.

Creșterea economică din 2000-2005 s-a tradus în îmbunătățirea Indicelui Dezvoltării Umane prin intermediul creșterii veniturilor pe cap de locuitor. Totuși, impactul creșterii economiei naționale trebuie disociat de impactul veniturilor provenite din emigrare. Anume emigrarea a contribuit în mod hotărâtor la creșterea economică și la majorarea veniturilor disponibile ale unor segmente sociale.

Este evident că impactul creșterii asupra dezvoltării umane depinde de structura socială și geografică a acestui fenomen. Ținând cont de particularitățile structurale ale Republicii Moldova care nu se vor schimba pe termen scurt (dependența de agricultură, ponderea mare a populației rurale, concentrarea geografică a industriei), aceste legături pozitive trebuie să se transmită prin deschiderea unor locuri de muncă decente și prin generarea unor venituri rurale mai mari. Din păcate, pe parcursul perioadei de creștere economică au prevalat tendințe contrare. Numărul de locuri de muncă a scăzut, iar veniturile rurale au fost extrem de volatile. Deloc întâmplător, după câțiva ani de îmbunătățire a indicatorilor sărăciei rurale, în 2004-2005 tendințele pozitive au ranversat.

Relația bilaterală dintre creșterea economică și dezvoltarea umană sugerează că țările cel mai frecvent se află fie într-un „cerc vicios” în care recesiunea economică corelează cu scăderea dezvoltării umane sau într-un „cerc virtuos”, când creșterea economică puternică și câștigurile în dezvoltarea umană se intensifică reciproc. Există însă și situații în care țările pot să avanseze în creșterea economică stagnând, în același timp, în dezvoltarea umană sau viceversa. În ultimii cinci ani, Republica Moldova s-a aflat în cadranul pozitiv al creșterii economice și al îmbunătățirii indicilor de dezvoltare umană. Dar principalul factor care a determinat avansarea IDU este creșterea nivelului de venituri, în timp ce alte dimensiuni ale dezvoltării umane nu au avansat la fel de semnificativ. Prin urmare, progresul în dezvoltarea umană ar putea ușor să ranverseze dacă creșterea economică nu va fi susținută. Există oare riscuri pentru ca să se producă o asemenea ranversare?

Prezentul studiu arată că există dubii serioase vizavi de durabilitatea creșterii economice: (1) aceasta este antrenată de expansiunea consumului intern alimentat de transferurile valutare provenite de la emigranți; creșterea a fost puternic dezechilibrată pe sectoare și arii geografice; expansiunea economiei a fost decuplată de piața forței de muncă, unde numărul de ocupații disponibile a scăzut continuu; (2) rata de investiții în capital fix în perioada creșterii a fost suboptimă, abia în 2005 apropiindu-se de acest nivel optim; (3) eforturile pentru reforme structurale au fost timide, interesele de grup deseori prevalând asupra voinței politice proreformatoare; (4) procesul de guvernare rămâne defectuos, cadrul regulatoriu și corupția fiind impedimente majore în calea investitorilor străini; (5) competitivitatea internațională a exporturilor este în continuare foarte redusă, deficitul comercial atingând cote greu de menținut.

Așadar, sarcină principală care va sta în fața Guvernului și sectorului privat este de a asigura calitatea și durabilitatea creșterii și de a consolida legătura pozitivă bilaterală dintre creșterea economică și dezvoltarea umană. Pentru ameliorarea calității și durabilității creșterii se impune modificarea structurală a cererii globale prin intensificarea investițiilor. Politicile nu trebuie să tindă spre majorarea cererii agregate ca atare, deoarece problema economică majoră este incapacitatea ofertei interne de a răspunde la cererea existentă.

Investirea în dezvoltarea umană va permite accelerarea și durabilitatea creșterii economice. Asigurarea unei rate medii de creștere de 5% pentru următorii 20 de ani ar garanta o creștere a veniturilor de 2,6 ori, iar o rată de 7% ar duce la o majorare a veniturilor de 3,8 ori, propulsând Republica Moldova în categoria țărilor cu venituri medii. Premisa pentru menținerea pe o durată lungă de timp a unei creșteri intense a producției și veniturilor este sporirea continuă a productivității muncii și a dotării cu capital în paralel cu implementarea unor reforme structurale care ar permite reducerea dependenței de agricultură (fără comprimarea în valoare absolută a sectorului) și intensificarea rolului industriilor prelucrătoare a materiei agricole și rolului serviciilor. Modernizarea structurală, în paralel cu îmbunătățirea capitalului uman, va face ca Republica Moldova să devină o destinație mult mai interesantă pentru investițiile în sfere care ar asigura venituri mai mari pentru angajați (electronică, industria alimentară de înaltă performanță, asamblare și construcție de mașini). Istoria economică demonstrează că asemenea performanțe sunt posibile. Între anii 1950-1992 unele țări din Asia de Est au crescut în mediu cu 6%, iar productivitatea muncii în Coreea, Singapore, Thailanda și Taiwan între 1960 și 1994 a crescut în mediu cu 5%. Asemenea țări ca Indonezia, Singapore, Malaiezia și Thailanda și-au dublat veniturile pe cap de locuitor din 1980 până în 1995. Ne rămâne să sperăm că, prin asigurarea unei creșteri economice mai calitative, un „miracol economic moldovenesc” mai este încă posibil.

Referințe bibliografice

ADEPT și Expert-Grup /Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” și Centrul Analitic Expert-Grup/, publicația analitică „Euromonitor”, numărul 1, februarie 2006.

ADEPT și Expert-Grup /Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” și Centrul Analitic Expert-Grup/, publicația analitică „Euromonitor”, numărul 2, aprilie 2006.

AGEPI /Agenția de State pentru Proprietatea Intelectuală/ „Raport Anual 2005”, 2006, accesibil la www.agepi.md.

Barro, Robert J., „Quantity and Quality of Economic Growth”, in „Economic Growth: Sources, Trends and Cycles”, edited by Norman Loayaza and Raimundo Soto, Santiago, Chile, Central Bank of Chile, 2002.

BIM și CE /Biroul Internațional al Muncii și Consiliul Europei/ „Raport de evaluare a politicii de ocupare a forței de muncă a Republicii Moldova”, proiect, septembrie 2005.

BM /Banca Mondială/, „Moldova: Oportunități pentru o creștere economică accelerată. Memorandum economic de țară pentru Moldova”, raport nr. 32876-MD, Unitatea Reducerea Sărăciei și Gestionare Economică, Regiunea Europa și Asia Centrală, 9 septembrie, 2005.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Dinamica indicatorilor macroeconomici, accesibil la http://www.bnm.md/md/docs/imacro/25_3799.pdf, Chișinău, 2006, b).

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 1999, Chișinău, 2000, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 2000, Chișinău, 2001, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 2001, Chișinău, 2002, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 2002, Chișinău, 2003, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 2003, Chișinău, 2004, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 2004, Chișinău, 2005, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Raport Anual 2005, Chișinău, 2006, accesibil la <http://www.bnm.md/md/index.html>.

BNM /Banca Națională a Moldovei/, Statistica balanței de plăți, accesibilă la <http://www.bnm.md/md/index.html>, 2006, a).

BNS /Biroul Național de Statistică/ „Forța de muncă în Republica Moldova – ocupare și șomaj. Anul 2005”, notă informativă nr. 09-01/47 din 30 martie 2006, accesibilă la <http://www.statistica.md>, 2006, b).

BNS / Biroul Național de Statistică / Nota informativă ”Tinerii pe piața muncii”, nr.09-01/56 din 14/04/06, 2006, c).

BNS /Biroul Național de Statistică/ „Cu privire la situația copiilor în Moldova în anul 2005”, notă informativă nr. 08-01/65 din 01/06/06, 2006, d).

BNS /Biroul Național de Statistică/ „Activitatea instituțiilor de învățământ mediu de specialitate și superior la începutul anului de studii 2005/2006”, notă informativă nr. 08-01/22 din 15 februarie 2006, accesibilă la http://www.statistica.md/statistics/dat/770/ro/invatamintul_superior_2005_2006.pdf, 2006, e).

BNS / Biroul Național de Statistică, „Numărul populației Republicii Moldova la 1 ianuarie 2006”, notă informativă nr. 14-01/15 din 4 aprilie 2006, accesibilă la <http://www.statistica.md>, 2006, f).

- BNS /Biroul Național de Statistică/ „Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1992”, Chisinau, 1993.
- BNS /Biroul Național de Statistică/ „Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1997”, Chisinau, 1998.
- BNS /Biroul Național de Statistică/ „Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2002”, Chisinau, 2003.
- BNS /Biroul Național de Statistică/ „Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2005”, Chisinau, 2006.
- BNS /Biroul Național de Statistică/ „Piața muncii în Republica Moldova. 2003”, Chisinau, 2004.
- BNS /Biroul Național de Statistică/ „Forța de muncă în Republica Moldova – ocupare și șomaj. Anul 2004”, notă informativă nr. 09-01/39 din 16 martie 2005, accesibilă la <http://www.statistica.md>, 2005.
- BNS /Biroul Național de Statistică/ nota informativă „Învățământul (1997/1998-2004/2005) accesibilă la http://www.statistica.md/statistics/dat/742/ro/Invatamint_1997_2005_ro.htm, decembrie, 2005, a).
- Boozer Michael, Ranis Gustav, Stewart Frances and Suri Tavneet, „Paths to Success: the Relationship between Human Development and Economic Growth”, Economic Growth Center, Yale University, Center Discussion Paper no. 874, December 2003.
- Borodache, Natalia, „Numărul cercetărilor s-a redus de trei ori în ultimul deceniu”, comentariu accesibil la <http://www.almamater.md/articles/199/index.html>, 2004.
- Boțan, Igor, „Alegerile prezidențiale”, în publicația electronică „Guvernare și democrație în Republica Moldova”, anul III, nr.48, 7 martie – 3 aprilie, 2005.
- Caminal R., Matutes C., 1997, Bank solvency, market structure, and monitoring incentives, Centre for Economic Policy Research, Discussion paper 1665.
- Carașciuc L., Ciubotaru M, Pațiu N. și Bejan L., „Corupția și evaziunea fiscală: dimensiuni economice”, Pro Era Grup și Transparency International Moldova, 2003.
- CBS-AXA, „Migration and Remittances in Moldova”, commissioned by International Organization for Migration mission to Moldova, European Commission Food Security Programme Office in Moldova, International Monetary Fund Office in Moldova, Chisinau, 2005.
- CDEU, Оа́т о́д аа́т і а́д а́о о́е е́ е́ е́т е́т а́е е́ +а́е́т а́а́е́а́ Е́т нòеòòòà́ í а́д́т а́т́т́о́т́ çýе́нòà́á́т́ í́т́ а́т́ í́ò́т́ а́т́т́çèò́т́ а́á́т́ è́у́ ĐÁÍ , „Nòòá́т́ ú́ NÍ Á́ í́ áðáæèááðò́ áá́т́ í́ áðáòè-áñèèèè́ èðèçèñ”, 2005, accesibil la www.polit.ru.
- CEE, CPM /Comisia Economică pentru Europa, Comitetul pentru Politica de Mediu/, „Studiu de performanțe în domeniul protecției mediului. Republica Moldova. Studiul al doilea”, ONU, 2005.
- Ciofu Victoria, „Oportunități de dezvoltare economică a comunităților rurale” // Alternative Rurale, ianuarie 2005.
- CISR /Centrul de Investigații Strategice și Reforme/ „Concepția Dezvoltării Durabile Urbane a Republicii Moldova”, elaborată cu sprijinul financiar al PNUD Moldova în cadrul proiectului „Moldova Fermecătoare”, Chișinău, decembrie 2004.
- CISR /Centrul pentru Investigații Strategice și Reforme/ „Lease of Agricultural Lands 2003”, Chisinau, December, 2003.
- CISR /Centrul pentru Investigații Strategice și Reforme/ „Transnistrian Market and its Impact on Policy and Economy of the Republic of Moldova”, 2005.
- CNSPMP /Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă/, „Buletin informativ privind situația epidemică, realizarea Programului național pe anii 2001-2005 și sarcinile principale în domeniul profilaxiei infecției HIV/SIDA”, 2006.
- CNSPMP /Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă/, „Sănătatea Publică în Moldova, anul 2005”, Chișinău, 2005.
- DAI /Development Alternatives Inc./ „Evaluarea competitivității în economia Moldovei”, 2004.
- Durand, J. Kandel, W. Parrado, E.A. and D.S. Massey (1996) “International Migration and Development in Mexican Communities,” Demography, May, 1996, 33(2): 249-264.
- EBRD and WB, /European Bank for Reconstruction and Development and World Bank/, „Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS)”, 2005.
- EBRD /European Bank for Reconstruction and Development/ „Transition Report, 2005: Business in Transition”, accesibil la www.ebrd.org, 2006.
- FIA/Foreign Investors Association/ „Cartea Albă: Propuneri pentru îmbunătățirea climatului investițional în Moldova”, Chișinău, 2005.

Ghencea Boris and Gudumac Igor, "Labor Migration and Remittances in the Republic of Moldova", sponsored by AMM and Moldova-Soros Foundation, March 14, 2004.

Gonta, Victoria, presentation "Psychological aspects of self-belief and personality of the teenagers educated in temporarily disintegrated families", National Conference "Psychological Development of the Children in Disintegrated Families in the Republic of Moldova", September 30, 2004.

GRM /Guvernul Republicii Moldova/, „Raport anual de evaluare a implementării Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei. 2005”, Chișinău, 2006.

GRM /Guvernul Republicii Moldova/, „Strategia de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei 2004-2006”, Chișinău, 2004.

Hardwick Philip, Langmead Jodn și Khan Bahadur, "Introducere în economia politică modernă", traducere de Luminița Andrei și Odette Arhip, - Iași: Polirom, 2002.

Hugo, Graeme, „ Globalisation and Asian youth: a demographic perspective”, Paper presented at United Nations Regional Expert Group Meeting on Development for Young People in Asia, UNCC Bangkok, 28-30 March, 2006.

IDIS /Institutul pentru Dezvoltare și Inițative Sociale „Viitorul”/, „Moldova pe calea democrației și stabilității”, Chișinău, noiembrie, 2005.

IDIS /Institutul pentru Dezvoltare și Inițative Sociale „Viitorul”/, „Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale. N1, Q2 – 2004”, 2004.

IMD /International Institute for Management Development/, World Competitiveness Center, Methodology in a Nutshell, <http://www01.imd.ch/wcc/methodology/>, 2006.

IMF /International Monetary Fund/, „Republic of Moldova: Financial System Stability Assessment”, January 2005, a).

IMF /International Monetary Fund/, „Republic of Moldova: Selected Issues”, January 2005, b).

IMF /International Monetary Fund/, „World Economic Outlook Database, April 2006”, accesibil la <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2006/01/data/index.htm>, accesat mai 2006.

IOM /International Organisation for Migration/, „Data and Research on Human Trafficking”, Geneva 2005.

IPP /Institutul de Politici Publice/, „Barometrul Opiniei Publice, aprilie 2006”, aprilie, 2006.

Kaufmann Danie, Kraay Aart, Mastruzzi Massimo, „Governance Matters IV: New Data, New Challenges”, the World Bank, May 2005.

Knack Stephen, „Governance and Growth: Measurement and Evidence”, IRIS, February 2002.

Lall Sanjaya and Narula Rajneesh, „FDI and its role in economic development: Do we need a new agenda?”, MERIT, 2004.

Lapteacru Ion, „Concurența pe piața bancară din Republica Moldova”, mimeo, 2006, a).

Lapteacru Ion, „L'impact de la concurrence bancaire sur l'accumulation du capital et croissance économique”, mimeo, 2006 b).

Lapteacru I., Djistera A., „Contrainte de crédit et croissance économique : le rôle du secteur bancaire”, mimeo, 2006 a).

Lapteacru I., Djistera A., „Le capital humain et la croissance économique: le rôle du secteur bancaire”, mimeo, 2006 b).

Manoleli Dan Gabriel, Giurcă Daniela, Chivu Luminița, Campeanu Virginia, „Ierarhizarea priorităților de dezvoltare agricolă și rurală în România. Influențele noii reforme a Politicii Agricole Comunitare”, Institutul European din România, București, 2004.

MEC /Ministerul Economiei și Comerțului Republicii Moldova/, „Raport privind procesul de implementare a Reformei Regulatorii în Moldova”, http://www.mec.md/Files/0/Raport_Ghilotina.doc, 2006.

MEC /Ministerul Economiei și Comerțului Republicii Moldova/, „Poverty and Policy Impact Report 2004”, Chisinau, 2005.

MEC /Ministerul Economiei și Comerțului Republicii Moldova/, „Strategia de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător în Republica Moldova”, Chisinau, 2006, a).

MEC /Ministerul Economiei și Comerțului Republicii Moldova/, „Strategia națională cu privire la ocupare forței de muncă în perioada 2006-2020. Proiect”, Chisinau, 2006, <http://www.mec.md/daytheme.aspx>, b).

MERN și INE /Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale al Republicii Moldova și Institutul Național de Ecologie/, „Starea mediului în Republica Moldova în anul 2004 (raport național)”, 2005.

- MF /Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova/ „Cadrul de cheltuieli pe termen mediu pe anii 2004-2006”, Chisinau, 2003.
- MF /Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova/ „Cadrul de cheltuieli pe termen mediu pe anii 2006-2008”, Chisinau, 2005.
- MF /Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova/ „Cadrul de cheltuieli pe termen mediu pe anii 2007-2009”, Chisinau, 2006.
- MII și ASM /Ministerul Industriei și Infrastructurii și Academia de Științe a Republicii Moldova/ ”Politica industrială a Republicii Moldova pe perioada aa.2006-2015”, Chișinău, 2006.
- Muravschi Alexandru, Chernioglo Ivan, Bucatca Anatol, Kirilko Elena și Larisa Ohotnikova, „Eficiența sectorului agricol în perioada post-privatizare”, Chișinău, 2004.
- Narula Rajneesh and Portelli Brian, „Foreign direct investment and economic development: Opportunities and limitations from a developing country perspective”, MERIT, 2004.
- Piculescu, Violeta, “Hidden Activities and Bureaucratic Corruption” in “Studies of the Post-Communist Transition”, PhD paper, Goteborg University, Economic Studies, 119, 2002.
- Pistrinciu Vadim și Marin Constantin, Dezvoltare și participare comunitară în Republica Moldova, Editura GUNIVAS, Chișinău, 2005.
- PNUD Moldova /Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare din Republica Moldova/, „Raportul Național de Dezvoltare Umană 2003: Guvernare responsabilă pentru dezvoltare umană”, Chișinău, 2004.
- PNUD și GRM /Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare din Republica Moldova și Guvernul Republicii Moldova/, „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului: Sarcini și indicatori pentru Republica Moldova”, Proiect disponibil la <http://www.un.md>, 2004.
- Porumbescu Aurelia, „Working Document on Local Finance and Inter-Budgetary Relations in the Republic of Moldova”, Council of Europe, Working Group on Local Finance in Moldova, First Meeting, Chisinau, 22 February, 2006 (în română).
- PPMU /Poverty and Policy Monitoring Unit/, „Poverty in Moldova 2002”, Chișinău, 2003.
- PPMU /Poverty and Policy Monitoring Unit/, „Poverty in Moldova 2003”, Chișinău, 2003.
- Prohnițchi, Valeriu, „Contextul economic și instituțional al corupției”, Raport analitic RA/1 al Centrului de Politici Economice al IDIS Viitorul, 2003.
- Prohnițchi, Valeriu, „Poverty of the children of the Moldovan migrants”, research conducted for UNICEF Moldova, 2005.
- Ranis, Gustav and Stewart, Frances, „Strategies for Success in Human Development”, Journal of Human Development, Vol.1, no.1, 2000.
- Ranis, Gustav, “Human Development and Economic Growth”, Economic Growth Center, Yale University, Center Discussion Paper no. 887, May 2004.
- Riordan M., 1993, Competition and bank performance: a theoretical perspective, in Mayer C., Vives X., (eds.) Capital markets and financial intermediation, New-York: Cambridge University Press, pp. 328-343.
- Roșcovan, Mihai și Galer, Lilian, „Raitingul de dezvoltare a unităților administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova”, în „Moldova Urbană”, nr.1, 2006.
- Schleicher, Andreas, „The Economics of Knowledge: Why Education is Key for Europe’s Success”, The Lisbon Council Policy Brief, 2006.
- Tamas, Kristof, „Moldovan Migration – Not Quite the Saviour. A Migration for Development Analysis”, Commissioned by the SIDA-office in Chisinau, April 2006.
- Todaro, Michael, „Economic Development”, Pearson Education Limited, New York, 2000.
- Transparency International Moldova, „Diagnosticul mitei în afaceri”, Chișinău, 2005.
- Transparency International, Corruption Perceptions Indexes, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi, various years.
- UNDP, “Human Development Report 2002. Deepening Democracy in a Fragmented World”, 2002, disponibil la <http://hdr.undp.org>.
- UNDP, “Human Development Report 2003. Millennium Development Goals: A Compact Among Nations to End Human Poverty”, 2003, disponibil la <http://hdr.undp.org>.
- UNDP, “Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today’s Diverse World”, 2004, disponibil la <http://hdr.undp.org>.

UNDP, "Human Development Report 2005: International Cooperation at Crossroads: aid, trade and security in an unequal world", 2005, disponibil la <http://hdr.undp.org>.

UNICEF-IRC / UNICEF-Innocenti Research Centre, „Innocenti Social Monitor 2004: Economic growth and child poverty in the CEE/CIS and the Baltic States”, 2004.

UNICEF-IRC / UNICEF-Innocenti Research Centre/, TransMONEE Database, 2002 edition, available at <http://www.unicef-icdc.org/resources/>, downloaded July, 2005.

USAID, CNFA/United States Agency for International Development, Citizens Network for Foreign Affairs/, „Moldovan High Value Agriculture Export Competitiveness Study”, Chisinau, 2004.

WB /World Bank/, „Moldova. Education Policy Note: Analysis in Support of Improvements in Quality, Equity and Efficiency in the Education Sector”, 2005, b)

WB /World Bank/, „Moldova: Poverty Update”, Report no. 35618-MD, Human Development Sector Unit, Ukraine, Belarus and Moldova Country Unit, Europe and Central Asia Region, June 12, 2006,

WB /World Bank/, „The Republic of Moldova: Trade Diagnostic Study”, 2004.

WB /World Bank/, World Development Indicators Database, accesat 2006.

WB/ World Bank, From Disintegration to Reintegration: Eastern Europe and Former Soviet Union in International Trade, 2005, a).

Weeks John, Giovanni Andrea Cornea, Felicia Izman, Selim Jahan, Roman Ladus, Terry McKinley, Siddiq Osmani, Michael Reynolds , “Economic Policy for Growth, Employment and Poverty Reduction: Moldova in Transition”, 2005.

WHO /World Health Organization/ European health for all database (HFA-DB), WHO Regional Office for Europe, January, 2006.

Dezvoltarea umană: definiții relevante

Cheltuieli de consum – corespund cheltuielilor în bani și în natură pentru necesitățile de consum ale gospodăriei: produse alimentare, mărfuri nealimentare și plata serviciilor.

Gospodărie – grup din două sau din mai multe persoane care locuiesc împreună, au legături de rudenie și care conduc gospodăria (fac menajul) în comun. Persoanele care locuiesc și gospodăresc singure formează gospodăria de o singură persoană.

Indicatorul conjunctural al fertilității – numărul mediu de copii pe care i-ar naște o femeie de-a lungul perioadei fertile dacă s-ar menține modelul curent de fertilitate.

Învățământ preșcolar - este definit ca etapă inițială a instruirii organizate, corespunzătoare nivelului 0 din Clasificarea Programelor Educaționale din Moldova (MoldCED) și care se bazează pe ISCED 1997.

Învățământ primar - corespunde nivelului 1 din MoldCED, a cărei funcție principală este de a asigura elementele de bază ale educației.

Învățământ secundar general de treapta I (gimnazial) - corespunde nivelului 2 din MoldCED, ce are drept scop continuarea programului de bază.

Învățământ secundar general de treapta II - corespunde nivelului 3 din MoldCED, asigură pregătirea teoretică fundamentală și instruirea profesională.

Învățământ superior - corespunde nivelului 5 din MoldCED, asigură pregătirea specialiștilor de înaltă calificare.

Învățământul mediu de specialitate - corespunde nivelului 4 din MoldCED, asigură pregătirea specialiștilor cu nivel mediu de specialitate și studii liceale.

Lideri și înalți funcționari din administrația publică și organizații economice și sociale – funcții și ocupații, care corespund grupei superioare I a Clasificatorului Ocupațiilor din Republica Moldova (armonizat cu ISCO-88) și cuprind: conducătorii (reprezentanții) autorităților publice de toate nivelurile, conducătorii și funcționarii superiori din unitățile economico-sociale și politice.

Locuință – unitate construită formată din una sau din mai multe camere de locuit, prevăzută, în general, cu dependențe sau cu alte spații de deservire, independentă din punct de vedere funcțional, având intrare separată și fiind folosită, în principal, de o singură gospodărie.

Ocupații intelectuale și științifice – funcții și ocupații, care corespund grupei superioare II a Clasificatorului Ocupațiilor din Republica Moldova (armonizat cu ISCO-88).

PIB pe locuitor calculat la paritatea puterii de cumpărare (PIB per capita PPC) – folosirea ratelor oficiale de schimb pentru convertirea monedei naționale în dolari SUA nu poate măsura puterea de cumpărare internă relativă a monedelor; Proiectul de Comparații Internaționale al Națiunilor Unite a propus calcularea PIB real pe o scară comparabilă la nivel internațional, folosind ca factor de conversie paritatea puterii de cumpărare.

Populație activă din punct de vedere economic – persoanele apte de muncă, care au constituit forța de muncă disponibilă pentru producerea de bunuri și servicii în economia națională (în perioada de referință); cuprinde populația activă ocupată și șomerii.

Populație inactivă din punct de vedere economic – persoanele, indiferent de vârstă, care nu desfășoară o activitate economico-socială și care se află în una din următoarele situații: elevi-studenți, pensionari, persoane casnice, întreținuți de stat sau care se întrețin din alte venituri decât cele provenite din muncă (chirii, dobânzi etc.).

Populație ocupată – persoanele de 15 ani și peste care desfășoară o activitate economică sau socială producătoare de bunuri sau servicii, de cel puțin o oră în perioada de referință, în scopul obținerii unor venituri sub formă de salarii, plată în natură sau alte beneficii.

Populație subocupată – persoane care au un loc de muncă (sunt ocupate), dar au lucrat independent de voința lor mai puțin decât durata obișnuită de lucru și caută o activitate cu program complet ori o activitate suplimentară sau sunt disponibile pentru o asemenea activitate.

Produs intern brut (PIB) – principalul indicator sintetic al Sistemului Conturilor Naționale ce reflectă rezultatele finale ale activității desfășurate în unitățile rezidente producătoare de bunuri și servicii.

Raport de dependență demografică – raportul între populația definită ca dependentă (sub 15 ani și cea de 65 ani și peste) și populația în vârstă aptă de muncă (între 15 și 64 ani).

Raport de dependență economică – populația inactivă și neocupată (șomeri) la 1000 persoane active ocupate.

Rata alfabetizării la populația adultă – ponderea persoanelor de 15 ani și peste, care au frecventat sau au absolvit o școală sau care știu să scrie și să citească fără să absolutească școala în totalul populației de 15 ani și peste.

Rata brută – numărul total de copii/elevi/studenti dintr-un anumit nivel educațional, indiferent de vârstă, exprimat ca raport din populația totală de vârstă oficială, ce corespunde fiecărui nivel educațional într-un anumit an școlar: nivelul 0 – învățământul preșcolar (vârsta oficială 3-6 ani); nivelul 1 – învățământul primar (vârsta oficială 7-10 ani); nivelul 2 - învățământul gimnazial (vârsta oficială 11-15 ani).

Rata brută de cuprindere în învățământ (nivelurile 1-5) - raportul dintre numărul elevilor/studentilor din nivelurile educaționale 1-5 și totalul populației a cărei vârstă este cuprinsă în limitele specifice acestor niveluri educaționale (7-22 ani).

Rata de înlocuire a forței de muncă – populația sub 15 ani raportată la o treime din populația între 15 și 59 ani.

Rata de participare la forța de muncă a populației în vârstă de muncă (15-64 ani) – raportul dintre populația activă în vârstă de muncă și populația totală în vârstă de muncă.

Rata mortalității infantile – numărul de decese sub un an la 1000 de născuți vii.

Rata mortalității materne – numărul de femei decedate din cauza nașterilor la 100000 de născuți.

Rata șomajului – raportul dintre numărul șomerilor și populația activă (șomeri plus populația ocupată).

Speranța de viață la naștere – numărul de ani pe care i-ar trăi un nou-născut dacă s-ar menține modelul curent de mortalitate.

Spor natural – numărul de născuți vii minus numărul de decedați.

Șomeri conform clasificării Biroului Internațional al Muncii (BIM) – persoane de 15 ani și peste, care în cursul perioadei de referință: 1) nu au un loc de muncă și nu desfășoară o activitate în scopul obținerii unor venituri; 2) sînt în căutarea unui loc de muncă, utilizând în ultimele 4 săptămâni diferite metode pentru a-l găsi; 3) sînt disponibile să înceapă lucrul în următoarele 15 zile, dacă ar găsi imediat un loc de muncă.

Venituri disponibile ale gospodăriei casnice - includ toate veniturile bănești și în natură obținute din diverse tipuri de activități.

Nota tehnică 1. INDICELE DEZVOLTĂRII UMANE (IDU)

IDU este o sinteză a dezvoltării umane prin prisma a trei indicatori a trei dimensiuni majore:

- Longevitatea – evaluată prin speranța de viață la naștere.
- Nivelul de educație – calculat ca medie aritmetică ponderată a ratei alfabetizării (cu o pondere de două treimi) și a ratei brute de cuprindere în toate nivelurile de învățământ (cu o pondere de o treime).
- Nivelul de viață – evaluat prin PIB pe locuitor exprimat în dolari SUA la PPC.

Luând în considerație valoarea reală a indicatorilor și valorile lor extreme (stabilite de UNDP), indicele specific pentru fiecare dimensiune în parte a dezvoltării umane se calculează în felul următor:

$$I_s = \frac{V_{real} - V_{min}}{V_{max} - V_{min}}$$

unde:

- I_s – indicele specific;
- V_{real} – valoarea reală a indicatorilor;
- V_{min} – valoarea minimă;
- V_{max} – valoarea maximă.

Indicele PIB se calculează ca diferență dintre valorile logaritmice.

Valorile extreme și reale ale Republicii Moldova utilizate la calcularea IDU sunt următoarele:

Indicatorul	Valoarea maximă	Valoarea minimă	Valoarea reală
Speranța de viață la naștere, ani	85	25	67,8
Rata alfabetizării la adulți (%)	100	0	99,1
Rata brută de cuprindere în învățământ (%)	100	0	71,7
PIB pe cap locuitor la PPC, dolari SUA	40000	100	3360

IDU este calculat ca o medie aritmetică a indicilor specifici: $IDU = \frac{I_{SV} + I_E + I_{PIB}}{3}$

În continuare este ilustrată calcularea Indicelui Dezvoltării Umane al Republicii Moldova pentru anul 2005.

a. Indicele speranței de viață (ISV) $I_{SV} = \frac{67,8 - 25}{85 - 25} = 0,713$

b. Indicele educației (IE)

b.1. Indicele alfabetizării (IAL) $I_{AL} = \frac{99,1 - 0,0}{100,0 - 0,0} = 0,991$

b.2. Indicele ratei brute de cuprindere în învățământ (Ici) $I_{CI} = \frac{71,7 - 0,0}{100,0 - 0,0} = 0,717$

Combinând cei doi indici ai educației cu ponderile respective, obținem: $I_E = \frac{2I_{AL} + I_{CI}}{3} = 0,900$

c. Indicele PIB (IPIB) $I_{PIB} = \frac{\log 3360 - \log 100}{\log 40000 - \log 100} = 0,587$

Ca rezultat, obținem Indicele Dezvoltării Umane $IDU = \frac{0,713 + 0,900 + 0,587}{3} = 0,733$

Nota tehnică 2. INDICELE DEZVOLTĂRII RAPORTAT LA GEN (IDRG)

IDRG ajustează nivelul mediu al dezvoltării umane conform diferențelor de gen în cele trei dimensiuni majore ale IDU. Calcularea IDG se efectuează în trei etape:

a. Calcularea indicilor specifici dezagregați în aspect gender (I_F ; I_B), în corespundere cu următoarea formulă:

$$I_{F/B} = \frac{V_{reală} - V_{min}}{V_{max} - V_{min}}$$

unde:

$I_{F/B}$ – indicele specific pentru femei/bărbați;

$V_{reală}$ – valoarea reală a indicatorului;

V_{min} – valoarea minimă;

V_{max} – valoarea maximă.

b. Indicii pentru femei și bărbați, conform fiecărei dimensiuni, se combină astfel încât diferența pentru dimensiunea respectivă de dezvoltare umană corespunzătoare bărbaților și femeilor să fie percepută ca factor negativ. Indicele obținut, numit Indice distribuit în mod egal (I_{DE}), se calculează conform următoarei formule generale:

$$I_{DE} = (P_F * I_F^{1-\varepsilon} + P_B * I_B^{1-\varepsilon})^{\frac{1}{1-\varepsilon}}$$

Unde:

I_{DE} – indicele distribuit în mod egal;

P_F și P_B – ponderea femeilor/bărbaților în total populație;

ε - exprimă aversiunea față de inegalități. Pentru IDG Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare utilizează $\varepsilon=2$ pentru care ecuația generală se transformă în media armonică a valorilor indicilor pentru bărbați și femei:

$$I_{DE} = \frac{1}{\frac{P_F}{I_F} + \frac{P_B}{I_B}}$$

c. IDG se calculează ca medie neponderată a celor trei indici distribuiți în mod egal:

$$IDG = \frac{I_{SVDE} + I_{EDE} + I_{VDE}}{3}$$

unde:

I_{SVDE} – indicele speranței de viață distribuit în mod egal;

I_{EDE} – indicele educației distribuit în mod egal;

I_{VDE} – indicele venitului distribuit în mod egal.

d. Calcularea Indicelui venitului distribuit în mod egal este destul de complexă. La calcularea venitului pentru femei și bărbați pe locuitor în dolari SUA la PPC, se utilizează următoarele informații:

Numărul total al populației;

PIB pe locuitor, \$ SUA la PPC;

W_f/W_b - raportul salariului mediu al femeilor față de salariul mediu al bărbaților în activitățile non-agricole;

E_f – ponderea femeilor în populația economic activă;

E_b – ponderea bărbaților în populația economic activă;

S_f – contribuția femeilor la venitul total;

Y – PIB total calculat în dolari SUA la PPC;

N_f – total populație femei;

N_b – total populație bărbați;

Y_f – venitul estimat obținut de femei (\$ SUA la PPC);

Y_b – venitul estimat obținut de bărbați (\$ SUA la PPC).

Valorile extreme și reale ale Republicii Moldova (cu excepția PIB, calculat mai jos) utilizate la calcularea IDRГ sunt următoarele:

Indicatorul	Valoarea maximă	Valoarea minimă	Valoarea reală
Speranța de viață la naștere femei, ani	87,5	27,5	71,7
Speranța de viață la naștere bărbați, ani	82,5	22,5	63,8
Rata alfabetizării la femei (%)	100	0	98,6
Rata alfabetizării la bărbați (%)	100	0	99,7
Rata brută de cuprindere în învățământ a femeilor (%)	100	0	74,8
Rata brută de cuprindere în învățământ a bărbaților (%)	100	0	68,7
PIB per femeie la PPC, dolari SUA	40000	100	
PIB per bărbat la PPC, dolari SUA	40000	100	

Alți indicatori utilizați sunt:

PIB pe locuitor la PPC: 3360 \$ SUA

Total populație: 3595,2 mii

- Femei: 1873,1 mii

- Bărbați: 1722,1 mii

Ponderea în total populație (%):

- Femei: 52,1

- Bărbați: 47,9

Ponderea în populația economic activă (%):

- Femei: 51,5

- Bărbați: 48,5

Raportul dintre salariul mediu al femeilor și salariul mediu al bărbaților în activități nonagricole (%): 0,685.

Pe baza datelor de mai sus, indicii specifici calculați sunt următorii:

a. Indicele speranței de viață distribuit în mod egal (I_{SVDE})

a.1. Indicele speranței de viață în aspect gender (I_{SVG})

femei:
$$I_{SVF} = \frac{71,7 - 27,5}{87,5 - 27,5} = 0,737$$

bărbați:
$$I_{SVB} = \frac{63,8 - 22,5}{82,5 - 22,5} = 0,688$$

a.2. Indicele speranței de viață distribuit în mod egal:

$$I_{SVDE} = \frac{1}{\frac{0,521}{0,737} + \frac{0,479}{0,688}} = 0,713$$

b. Indicele educației distribuit în mod egal (I_{EDE})

b.1. Indicele nivelului de alfabetizare în aspect gender (I_{ALG}):

$$\text{femei } I_{ALF} = \frac{98,6 - 0,0}{100,0 - 0,0} = 0,986$$

$$\text{bărbați } I_{ALB} = \frac{99,7 - 0,0}{100,0 - 0,0} = 0,997$$

b.2. Indicele ratei de cuprindere în învățământ în aspect gender (I_{CI}):

$$\text{femei } I_{CIF} = \frac{74,8 - 0,0}{100,0 - 0,0} = 0,748$$

$$\text{bărbați } I_{CIB} = \frac{68,7 - 0,0}{100,0 - 0,0} = 0,687$$

b.3. Indicele educației în aspect gender (I_{EG}):

$$\text{femei } I_{EDF} = \frac{2I_{ALF} + I_{CIF}}{3} = \frac{2 * 0,986 + 0,748}{3} = 0,907$$

$$\text{bărbați } I_{EDB} = \frac{2I_{ALB} + I_{CIB}}{3} = \frac{2 * 0,997 + 0,687}{3} = 0,894$$

$$\text{Indicele educației distribuit în mod egal: } I_{EDM} = \frac{1}{\frac{0,521}{0,907} + \frac{0,479}{0,894}} = 0,901$$

c. Indicele venitului distribuit în mod egal (I_{VDE})

c.1. Indicele contribuției femeilor la venitul total (S_f)

$$S_f = \frac{\frac{W_f}{W_b} EA_f}{\frac{W_f}{W_b} EA_f + EA_b} = \frac{0,685 * 51,5}{0,685 * 51,5 + 48,5} = 0,421$$

c.2. Indicele PIB în aspect gender (I_{PIBG})

$$\text{PIB pe locuitor/femei: } Y_f = \frac{S_f * Y}{N_f} = \frac{0,421 * 12079872}{1873,1} = 2715 \text{ dolari SUA la PPC}$$

$$\text{PIB pe locuitor/bărbați: } Y_b = \frac{Y - S_f * Y}{N_b} = \frac{12079872 - 0,421 * 12079872}{1873,1} = 4061 \text{ dolari SUA la PPC}$$

c.3. Indicele venitului în aspect gender (I_{VG})

$$\text{femei: } I_{VT} = \frac{\log 2715 - \log 100}{\log 40000 - \log 100} = 0,551$$

$$\text{bărbați: } I_{VB} = \frac{\log 4061 - \log 100}{\log 40000 - \log 100} = 0,618$$

$$\text{Indicele venitului distribuit în mod egal: } I_{VDM} = \frac{1}{\frac{0,521}{0,551} + \frac{0,479}{0,618}} = 0,581$$

Aplicând formula mediei aritmetice simple, Indicele Dezvoltării Raportat la Gen este:

$$IDRG = \frac{0,713 + 0,901 + 0,581}{3} = 0,732$$

Nota tehnică 3. INDICELE IMPLICĂRII GENURILOR (IIG)

Indicele implicării genurilor este calculat pe baza variabilelor definite explicit care măsoară oportunitățile femeilor de a participa la luarea deciziilor politice și economice și de a controla resursele economice:

1. Distribuția locurilor în Parlament după gen este utilizată pentru a ilustra participarea la procesul de luare a deciziilor politice;
2. Pentru a ilustra participarea la procesul de luare a deciziilor și participarea la viața economică se utilizează ponderile din aspectul genurilor (a):
 - Numărului total de manageri și înalți funcționari în administrația publică și unitățile social-economice;
 - Numărului total de specialiști cu ocupații intelectuale și științifice.
3. Controlul asupra resurselor economice este estimat în baza PIB neajustat pe locuitor în aspectul genurilor.

Pentru fiecare din aceste trei dimensiuni este calculată „ponderea echivalentă distribuită în mod egal (PEDE)”, utilizând următoarea formulă:

$$I_{DE} = (P_F * \%I_F^{1-\epsilon} + P_B * \%I_B^{1-\epsilon})^{\frac{1}{1-\epsilon}}$$

unde:

P_F și P_B - ponderea femeilor/bărbaților în total populație;

$\%I_F$ și $\%I_B$ - ponderea în % pentru fiecare dimensiune în aspect gender.

Pentru a ajusta dimensiunea respectivă a dezvoltării la disparitatea genurilor, ca și în cazul IDR, este aplicată formula ponderată în care parametrul intoleranței față de inegalități $\epsilon = 2$.

Pentru primele două dimensiuni, ponderea echivalentă distribuită în mod egal (PEDE) este ulterior indexată prin împărțirea la 50. Această indexare este bazată pe ipoteza că într-o societate ideală participarea femeilor la luarea deciziilor este egală cu cea a bărbaților.

Suplimentar la indicatorii utilizați mai sus la calcularea IDR, alți indicatori utilizați pentru calcularea IIG sunt:

- Ponderea în Parlament (%):
Femei: 22,0
Bărbați: 78,0
- Manageri și înalți funcționari în administrația publică și unitățile social-economice (%):
Femei: 38,8
Bărbați: 61,2
- Specialiști cu ocupații intelectuale și științifice (%):
Femei: 62,9
Bărbați: 37,1

Calcularea DIG se face în trei etape:

a. Indicele participării la luarea deciziilor politice (I_{DP}) este calculat pornind de la ponderea echivalentă distribuită în mod egal pentru femei și bărbați referitor la reprezentarea în Parlament (PEDE)

$$PEDE = \frac{1}{\frac{P_F}{\%M_F} + \frac{P_B}{\%M_B}} = \frac{1}{\frac{0.521}{22.0} + \frac{0.479}{78.0}} = 33,53$$

unde $\%M_F$ și $\%M_B$ exprimă ponderea mandatelor femeilor și, respectiv ale bărbaților, în Parlament

$$I_{DP} = PEDE : 50 = 0,671$$

b. Indicele participării la luarea deciziilor economice (I_{DE}) este calculat în modul următor:

b.1. pentru manageri și înalți funcționari în administrația publică și unitățile social-economice (I_C):

$$PEDE = \frac{1}{\frac{P_F}{\%C_F} + \frac{P_B}{\%C_B}} = \frac{1}{\frac{0.521}{38.8} + \frac{0.479}{61.2}} = 47,05$$

unde $\%C_F$ și $\%C_B$ exprimă ponderea femeilor și a bărbaților în această grupă de ocupații

$$I_C = PEDE : 50 = 0,941$$

b.2. Pentru specialiști cu ocupații intelectuale și științifice (I_S):

$$PEDE = \frac{1}{\frac{P_F}{\%S_F} + \frac{P_B}{\%S_B}} = \frac{1}{\frac{0.521}{62.9} + \frac{0.479}{37.1}} = 47,18$$

unde $\%S_F$ și $\%S_B$ exprimă ponderea femeilor și a bărbaților în această grupă de ocupații

$$I_S = PEDE : 50 = 0,944.$$

Media acestor doi indici care se referă la două grupe de ocupații reprezintă participarea la procesul de luare a deciziilor în domeniul economic (I_{DE}).

$$I_{DE} = \frac{I_C + I_S}{2} = 0,943$$

c. Indicele venitului distribuit în mod egal (I_{VDE}).

Indicele venitului distribuit în mod egal în aspect gender (I_{VF} și I_{VB}) este calculat utilizând PIB neajustat femei /pe locuitor și PIB neajustat bărbați/pe locuitor (nu se utilizează valorile logaritmice).

$$\text{Femei: } I_{VF} = \frac{2715 - 100}{40000 - 100} = 0.066$$

$$\text{Bărbați: } I_{VB} = \frac{4061 - 100}{40000 - 100} = 0.099$$

I_{VDE} este calculat conform aceluiași algoritm utilizat la calcularea IDRGR.

$$I_{VDE} = \frac{1}{\frac{P_F}{I_{VF}} + \frac{P_B}{I_{VB}}} = \frac{1}{\frac{0.521}{0.066} + \frac{0.479}{0.099}} = 0.079$$

IIG se calculează ca medie aritmetică a indicilor distribuiți în mod egal:

$$IIG = \frac{I_{DE} + I_{VDE} + I_{VDE}}{3} = \frac{0.671 + 0.0943 + 0.079}{3} = 0.564$$

Anexe: Indicatori selectivi ai dezvoltării umane

Informația a fost oferită de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova și prezintă date exceptând Transnistria și mun. Bender, în afară de cazurile special menționate, când evidența și calculele indicatorilor au fost efectuate pe republică în ansamblu.

Anexa 1. Indicele dezvoltării umane (IDU).

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Produsul intern brut pe locuitor în:</i>													
- lei, prețuri curente	505	1313	1798	2167	2441	2498	3379	4402	5247	6227	7646	8890	10225
- dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare*	2935	2975	2105	2128	2207	2087	2033	2112	2300	2533	2785	3046	3360
Rata alfabetizării la adulți (%)	97,0	97,2	97,4	97,5	97,7	97,9	98,0	98,2	98,3	98,5	98,7	98,9	99,1
Rata brută de cuprindere în toate nivelurile de învățământ (%)	71,7	70,2	71,1	71,8	72,9	73,4	71,2	70,3	70,4	70,7	71,0	70,9	71,7
Speranța de viață la naștere (ani)	67,5	66,1	65,8	66,7	66,6	67,8	67,4	67,6	68,2	68,1	68,1	68,4	67,8
<i>Indicii:</i>													
- produsului intern brut	0,564	0,566	0,509	0,510	0,516	0,507	0,503	0,509	0,523	0,539	0,555	0,570	0,587
- educației	0,886	0,882	0,886	0,889	0,894	0,897	0,891	0,889	0,890	0,892	0,895	0,896	0,900
- speranței de viață	0,708	0,685	0,680	0,695	0,693	0,713	0,707	0,710	0,720	0,718	0,718	0,723	0,713
Indicele dezvoltării umane (IDU)	0,719	0,711	0,692	0,698	0,701	0,706	0,700	0,703	0,711	0,716	0,723	0,730	0,733

* Estimată în baza rezultatelor Programului European de Comparare din anul 1996.

Anexa 2. Indicele dezvoltării raportat la distincții de gen (IDG).

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Speranța de viață	67,4	67,6	68,2	68,1	68,1	68,4	67,8
- femei	71,0	71,2	71,7	71,7	71,6	72,2	71,7
- bărbați	63,7	63,9	64,5	64,4	64,5	64,5	63,8
Rata alfabetizării la adulți (%)	98,0	98,2	98,3	98,5	98,7	98,9	99,1
- femei	96,9	97,1	97,4	97,6	97,9	98,3	98,6
- bărbați	99,3	99,3	99,4	99,5	99,5	99,6	99,7
Rata brută de cuprindere în toate nivelurile de învățământ (%)	71,2	70,3	70,4	70,7	71,0	70,9	71,7
- femei	72,4	71,9	72,3	72,8	73,5	74,0	74,8
- bărbați	70,1	68,7	68,5	68,7	68,5	67,9	68,7
Produsul intern brut (PIB) pe locuitor USD la PPC	2033	2112	2300	2533	2785	3046	3360
- femei	1579	1665	1823	2042	2165	2397	2715
- bărbați	2527	2598	2819	3067	3459	3751	4061
Indicele dezvoltării raportat la distincții de gen (IDG)	0,697	0,700	0,709	0,715	0,720	0,727	0,732

Anexa 3. Indicele participării femeilor la viața socială.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Participare parlamentară (%)	7,9	7,9	12,9	15,8	17,5	22,0	22,0
Manageri și înalți funcționari în administrația publică și unitățile economice și sociale (%)	36,6	33,2	37,5	40,2	39,4	39,0	38,8
Ocupații intelectuale și științifice	61,3	63,1	62,4	60,3	62,9	62,2	62,9
Procentul de femei din totalul populației	52,1	52,1	52,1	52,1	52,1	52,1	52,1
Procentul de femei din populația activă	49,3	49,96	50,1	50,8	50,4	51,0	51,5
PIB pe locuitor, în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare	2033	2112	2300	2533	2785	3046	3360
Femei	1579	1665	1823	2042	2165	2397	2715
Bărbați	2527	2598	2819	3067	3459	3751	4061
Indicele participării femeilor la viața socială (DIG)	0,422	0,413	0,475	0,512	0,524	0,563	0,564

Anexa 4. Profil demografic.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Populația în ansamblu pe țară la 1 ianuarie (mii persoane)	4347,9	4334,4	4320,0	4304,7	4293,0	4281,5	4264,3	4247,7	4228,9	4208,5	...
Populația fără Transnistria și or. Bender (mii persoane)	3678,4	3671,8	3663,7	3655,0	3649,3	3643,5	3634,5	3627,2	3617,7	3606,8	3599,8
Rata anuală de creștere a populației (%)	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	-0,3
Rata natalității (la 1000 locuitori)	13,0	12,0	12,5	11,3	10,6	10,2	10,0	9,9	10,1	10,6	10,5
Rata mortalității (la 1000 locuitori)	12,2	11,5	11,8	10,9	11,3	11,3	11,0	11,6	11,9	11,6	12,4
Rata sporului natural (la 1000 locuitori)	0,8	0,5	0,7	0,4	-0,7	-1,1	-1,0	-1,7	-1,8	-1,0	-1,9
Speranța de viață a nașterii (ani)	65,8	66,7	66,6	67,8	67,4	67,6	68,2	68,1	68,1	68,4	67,8
Rata nupțialității (la 1000 locuitori)	7,5	6,0	6,1	6,0	6,5	6,0	5,8	6,0	6,9	7,0	7,6
Rata probabilității la naștere de a nu supraviețui vârsta de 60 de ani (%)	12,2	13,0	13,0	13,4	13,6
Rata divorțialității (la 1000 locuitori)	3,4	3,1	2,8	2,8	2,4	2,7	3,0	3,5	4,1	4,1	4,0
Rata mortalității infantile (la 1000 născuți-vii)	21,2	20,2	19,8	17,5	18,2	18,3	16,3	14,7	14,4	12,2	12,4
Mortalitatea:											
- 0-4 ani (la 1000 născuți-vii)	27,4	26,2	25,9	22,9	23,9	23,3	20,3	18,2	17,8	15,3	15,7
- maternă (la 100000 născuți)	40,8	40,2	48,3	36,3	28,6	27,1	43,9	28,0	21,9	23,5	18,6
Cota născuților-vii subponderali (%)	6,1	6,1	6,3	6,4	7,2	4,3	4,7	4,4	4,7	4,6	4,8
Indicatorul conjunctural al fertilității	1,76	1,60	1,66	1,49	1,37	1,29	1,25	1,21	1,22	1,26	1,22
Ponderele populației în vârstă de 0 - 15 ani (%)	28,6	28,1	27,6	27,4	26,7	25,7	24,8	23,8	22,7	21,8	20,8
Ponderele populației de 65 ani și peste (%)	9,0	9,0	9,1	9,3	9,4	9,4	9,5	9,6	9,8	9,9	9,9
Raportul de dependență demografică (%)	60,1	59,1	57,9	58,0	56,3	54,1	47,6	45,6	43,9	42,1	40,6

*Populația în vârstă aptă de muncă în anii 1993-2000 – 16-64 ani; în anii 2001-2005 – 15-64 ani.

Anexa 5. Sănătatea.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*	2002	2003	2004	2005
Rata mortalității (la 100000 locuitori) pe cauze:											
- boli ale aparatului circulator	568,62	576,56	612,43	575,63	623,41	631,99	618,14	654,78	679,58	653,71	700,14
- tumori	131,81	134,0	130,9	131,89	127,36	126,55	129,94	134,72	138,53	141,54	145,75
- boli ale aparatului respirator	78,3	70,37	72,91	65,93	71,17	69,44	64,61	74,34	79,01	69,30	79,15
Rata mortalității infantile (la 1000 născuți-vii)	21,2	20,2	19,8	17,5	18,2	18,3	16,3	14,7	14,4	12,2	12,4
Rata mortalității materne (la 100000 născuți-vii)	40,8	40,2	48,3	36,3	28,6	27,1	43,9	28,0	21,9	23,5	18,6
Cazuri noi de îmbolnăvire de tuberculoză activă (la 100000 locuitori)	54,5	58,8	58,9	67,9	61,8	59,9	83,1	83,6	87,5	91,5	105,7
Cazuri de SIDA (la 100000 locuitori)	0,05	0,02	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,5	1,0	1,0	2,0
Populația care revine la un medic	252	250	261	263	273	281	282	283	286	287	286
Populația care revine la un asistent medical	96	100	102	105	119	124	131	132	135	129	139
Paturi în spitale (la 1000 locuitori)	12,2	12,1	11,6	11,2	8,2	7,6	6,9	6,8	6,7	6,4	6,4
Cheltuieli publice pentru sănătate și asistență socială, % din PIB	6,4	7,4	11,1	8,3	6,7	6,8	5,5	6,4	6,1	14,4**	15,8**
Persoane internate în spitale:											
- total, mii	939	858	831	786	647	585	533	586	610	588	593
- la 100 locuri	21,6	19,8	19,3	18,3	15,1	13,7	14,7	16,2	16,9	16,3	16,5
Vizite la medic:											
- total, mil.	35	36	36	36	25	23	23	25	23	20	22
- la un locuitor	8,2	8,3	8,4	8,3	5,9	5,3	6,2	6,8	6,4	5,6	6,1
Numărul unităților sanitare private:											
- instituții medicale tip ambulator sau policlinică care acordă asistență medicală populației	30	13	11	10	216	310	326	338	341	372	379
- spitale	-	-	1	4	5	8	10	15	9	12	13
- puncte medicale	1	4	7	12	9	16	14	18	25	13	16
- farmacii	18	344	371	431	423	553	941	1058	978	1053	1088

* Începând cu anul 2001, datele sunt indicate exceptând Transnistria și or. Bender; ** - cheltuieli din bugetul public național.

Anexa 6. Educația.

	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/19 99	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Instituții, total	1674	1696	1706	1737	1746	1760	1780	1778	1766	1749	1722
Populație școlară, mii	766,5	778,0	786,5	788,1	770,9	753,0	746,7	738,0	726,0	709,4	697,2
Personal didactic, mii	57,1	55,3	55,2	54,0	53,1	51,9	52,2	51,1	52,4	51,2	51,6
Școli, gimnazii, licee											
Școli de zi, gimnazii, licee	1515	1530	1536	1549	1558	1566	1577	1580	1576	1570	1551
Elevi, mii	642,8	649,5	652,7	650,7	643,1	629,3	618,4	603,4	578,7	546,6	517,0
Personal didactic, mii	46,5	44,8	45,0	44,8	43,2	42,3	42,5	41,6	42,6	41,0	40,9
Școli serale	11	10	9	7	7	7	7	7	7	7	7
Elevi, mii	3,1	2,9	2,7	2,5	2,1	1,9	1,9	1,8	1,8	1,9	2,0
Personal didactic, mii	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

(continuarea pagina 141).

Anexa 6. Educația (continuare).

	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Instituții de învățământ secundar profesional											
Numărul de instituții de învățământ	78	81	80	87	81	80	82	83	83	81	78
Elevi, mii	34,8	34,0	32,7	32,5	23,0	22,8	23,0	22,6	22,8	22,7	25,0
Personal didactic, mii	3,5	3,4	3,2	2,0	2,5	2,3	2,3	2,2	2,2	2,3	2,4
Colegii											
Numărul de colegii	50	51	53	56	57	60	67	63	60	56	51
Elevi, mii	31,0	33,3	32,8	29,7	25,4	19,9	17,0	15,2	18,7	23,6	27,1
Personal didactic, mii	2,6	2,5	2,3	2,4	2,2	1,9	2,0	1,7	1,8	1,9	2,0
Instituții de învățământ superior											
Numărul instituțiilor de învățământ superior	20	24	28	38	43	47	47	45	40	35	35
Studenti, mii	54,8	58,3	65,6	72,7	77,3	79,1	86,4	95,0	104,0	114,6	126,1
Personal didactico-științific, mii	4,3	4,4	4,6	4,7	5,1	5,3	5,3	5,5	5,7	5,9	6,2
Revin la 10000 locuitori											
Elevi în școli	1794	1813	1796	1790	1770	1737	1710	1671	1607	1522	1438
Elevi în instituții de învățământ secundar profesional	97	94	89	89	63	63	63	63	63	63	70
Elevi în colegii	86	93	90	81	70	55	47	42	52	65	75
Studenti în instituții de învățământ superior	152	162	180	199	212	217	238	262	288	318	351
Rata brută de cuprindere (%) în:											
- învățământul preșcolar (3-6 ani)	50,5	49,4	44,1	44,1	47,6	57,0	61,1	66,1	69,7
- învățământul primar	98	99	98,8	100,0	100,1	99,4	99,5	99,5	99,8	97,9	93,7
- învățământul gimnazial	94	93	88,8	88,3	90,7	90,2	91,1	92,3	92,2	92,5	90,5
Ponderea cheltuielilor publice pentru învățământ:											
- în PIB	8,9	10,3	9,9	7,0	4,7	4,5	4,9	5,5	5,4	6,8	7,3
- în bugetul general consolidat	24,2	28,3	24,7	21,2	16,4	16,8	21,4	23,9	24,3	19,3	19,4

Anexa 7. Ocuparea forței de muncă.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Populația ocupată (în vârstă de 15 ani și peste), mii persoane	1495	1515	1499	1505	1356	1316	1319
- femei	755	767	762	774	696	685	689
Rata de ocupare (%)	54,5	54,8	53,7	53,3	47,5	45,7	45,4
- femei	51,8	52,2	51,4	51,7	46,0	44,9	44,8
Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (15-64 ani) (%)	59,4	59,6	58,5	57,7	52,3	50,2	49,7
- femei	57,5	57,8	57,3	57,2	51,8	50,5	50,4
Rata de ocupare a tinerilor (15-24 ani) (%)	32,8	30,6	27,9	26,8	20,1	18,1	17,7
- femei	30,9	28,3	26,4	26,4	18,6	17,3	16,8
Ponderea populației ocupate în sectorul privat (%)	66,8	69,9	71,1	71,6	68,8	68,1	67,9
Ponderea populației ocupate (%) în:							
- agricultură, total,	49,8	50,9	51,0	49,6	43,0	40,5	40,7
din care în sectorul privat	90,7	93,2	96,2	98,4	98,5	98,2	98,0

(continuarea pagina 142).

Anexa 7. Ocuparea forței de muncă (continuare).

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
- industrie, total,	10,7	10,6	11,0	11,4	12,1	12,3	12,1
din care în sectorul privat	49,8	50,0	53,7	55,6	62,6	60,2	61,0
- construcții, total,	2,9	2,9	2,9	3,1	3,9	4,0	3,9
din care în sectorul privat	55,7	64,8	69,1	75,8	81,5	84,4	85,2
- servicii, total,	37,6	35,2	35,1	35,9	41,0	43,3	43,3
din care în sectorul privat	33,8	38,7	40,1	41,4	43,4	43,7	43,9
Pondereea populației ocupate în serviciile publice (%) de:							
- sănătate	5,4	4,9	4,7	4,5	4,7	4,8	4,7
- învățământ	9,2	6,7	6,7	8,2	9,1	9,4	9,4
- administrație publică	3,3	4,2	4,4	4,0	4,3	4,4	4,4
Numărul de salariați, mii persoane	932	951	899	892	868	841	831
Pondereea salariaților în populația ocupată (%)	62,3	62,8	60,0	59,3	64,0	63,9	63,0
Pondereea salariaților din sectorul privat în populația ocupată din acest sector (%)	48,7	45,6	43,7	43,4	49,2	48,0	46,8
Pondereea femeilor în total salariați (%)	49,8	49,9	50,0	51,2	52,1	52,6	53,2
Populația ocupată în sectorul informal (% din total ocupare)	12,7	12,1

Sursa: Ancheta Forței de Muncă, cercetările statistice asupra întreprinderilor.

* Sectorul privat – în conformitate cu Clasificatorul formelor de proprietate în vigoare.

Anexa 8. Participarea la forța de muncă.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pondereea populației active în vârstă de 15 ani și peste în total populație de aceeași vârstă (%)	61,3	59,9	57,9	57,2	51,6	49,7	49,0
- femei	56,9	56,3	54,6	54,7	49,1	47,9	47,7
Rata de participare la forța de muncă a populației în vârstă de muncă (15-64 ani) (%)	67,2	65,4	63,3	61,1	57,0	54,8	53,8
- femei	63,4	62,6	61,0	60,8	55,5	54,1	53,7
Rata de participare la forța de muncă a tinerilor (15-24 ani) (%)	42,2	36,4	33,3	31,6	24,6	22,6	21,8
- femei	37,8	33,2	30,7	30,2	22,4	21,0	20,5
Rata de participare la forța de muncă a vârstnicilor (peste 50 ani) (%)	41,7	45,0	45,6	47,5	42,3	42,4	43,8
- femei	34,4	38,4	38,3	40,2	35,5	36,6	38,2
Structura populației active după statutul profesional * (%)							
- total,	100,0	100,0	100,0	100	100	100	100
din care:							
- salariați	66,8	63,2	60,2	59,2	63,1	62,6	61,5
- patroni	0,5	0,5	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6
- lucrători pe cont propriu	22,6	27,1	29,1	30,5	31,1	32,5	33,5
- alte categorii	7,0	6,9	7,9	7,2	2,4	1,0	1,0
Raportul de dependență economică (‰)	1443	1408	1428	1413	1671	1745	1733
Rata de înlocuire a forței de muncă (%)	120,0	113,8	107,5	101,2	95,2	89,3	84,5
Resursele de muncă, mii persoane	2101	2083	2088	2043	1971	1961	1959
Rata de ocupare a resurselor de muncă (%)	71,1	72,7	71,8	73,7	68,8	67,1	67,3

* Clasificarea șomerilor s-a efectuat după statutul profesional de la ultimul loc de muncă.

Nu sunt incluși șomerii care nu au lucrat niciodată sau au încetat să lucreze cu 8 ani în urmă.

Sursa: Ancheta Forței de Muncă.

Anexa 9. Șomaj înregistrat *.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Numărul de șomeri (persoane)	24543	23426	27973	32021	34918	28873	27646	24019	19666	21018	21717
Din care femei	16077	15872	17728	19012	21569	16955	14041	12262	9393	9310	10421
Rata șomajului (%)	1,4	1,5	1,5	1,9	2,1	2,1	2,0	1,9	2,0	1,8	2,0
Ponderele beneficiarilor de ajutor de șomaj în total șomeri înregistrați (%)	32,5	29,8	26,7	25,2	32,6	23,0	19,7	14,6	9,5	5,1	6,7
Raportul dintre nivelul mediu al ajutorului de șomaj și salariul mediu (%)	37,9	34,2	37,3	31,7	33,2	29,4	24,6	24,6	19,2	23,1	38,9
Numărul șomerilor cuprinși în programul de recalificare	2139	3356	3506	4244	2640	3532	1482	3470	2008	5269	2142

* Sursa: Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă, la sfârșitul anului.

Anexa 10. Șomajul *.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Numărul de șomeri, mii persoane	187	140	118	110	117	116	104
Rata șomajului (%):							
- total	11,1	8,5	7,3	6,8	7,9	8,1	7,3
- bărbați	13,3	9,7	8,7	8,1	9,6	10,0	8,7
- femei	8,9	7,2	5,9	5,5	6,4	6,3	6,0
Rata șomajului în rândul tinerilor (%) (15-24 ani)	22,3	15,8	16,3	15,2	18,1	19,7	18,7
Ponderele șomerilor tineri (15-24 ani) în total șomeri (%)	31,8	26,4	30,2	29,2	26,0	26,5	27,5
Ponderele șomerilor tineri (15-24 ani) în total populație tânără (%)	9,4	5,8	5,4	4,8	4,5	4,4	4,1
Incidența șomajului de lungă durată (ponderea în total șomeri) (%):							
6 luni și peste	92,0	91,8	73,7	71,2	61,7	60,5	62,6
- bărbați	92,1	92,7	72,8	70,7	62,4	61,0	60,4
- femei	91,8	90,5	75,1	72,0	60,7	59,8	65,6
12 luni și peste	74,2	77,8	58,0	59,6	48,3	44,8	48,9
- bărbați	74,8	80,7	57,9	59,5	49,5	44,9	48,5
- femei	73,2	74,0	58,2	59,8	46,6	44,7	49,4
24 luni și peste	41,1	48,2	38,8	39,9	34,4	29,8	30,3
- bărbați	41,9	51,2	40,5	41,2	35,0	29,2	30,1
- femei	39,9	44,1	36,4	38,0	33,4	30,7	30,7
Incidența șomajului de lungă durată în rândul tinerilor (ponderea în total șomeri tineri) (%)							
6 luni și peste	62,4	61,4	58,1	59,3	45,3	48,0	50,6
- bărbați	63,9	67,6	60,1	59,2	47,7	48,8	50,2
- femei	59,9	53,0	55,0	59,4	42,0	46,8	51,2
Ponderele persoanelor subocupate în populația activă (%)	0,4	5,5	5,5	5,4	3,8	3,3	3,7
- femei	0,5	5,1	5,2	5,0	3,5	3,2	3,5
Ponderele persoanelor descurajate în populația activă (%)	5,0	5,5	5,9	4,8	5,1	5,7	5,0
- femei	4,7	5,2	6,1	4,7	5,2	5,5	4,7

* Conform definiției Biroului Internațional al Muncii. Sursa: Ancheta Forței de Muncă.

Anexa 11. Potențialul uman al femeilor.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Speranța de viață la naștere (ani),	69,7	70,4	70,3	71,4	71,0	71,2	71,7	71,7	71,6	72,2	71,7
anul 1994 = 100%	99,9	100,9	100,7	102,3	101,7	102,0	102,7	102,7	102,6	103,4	102,7
Indicatorul conjunctural al fertilității,	1,76	1,60	1,66	1,49	1,37	1,29	1,25	1,21	1,22	1,26	1,22
anul 1994 = 100%	90,3	82,1	85,1	76,4	70,3	66,2	64,1	62,1	62,6	64,6	62,6
Rata mortalității materne (la 100000 născuți-vii)	40,8	40,2	48,3	36,3	28,6	27,1	43,9	28,0	21,9	23,5	18,6
Rata brută de cuprindere în învățământul (%):											
- primar	97,0	98,9	98,0	99,8	99,6	99,4	99,2	99,3	99,6	97,2	96,1
- gimnazial	93,8	92,2	88,9	88,0	91,0	90,7	91,7	93,0	92,9	92,5	93,4
Evoluția (anul 1994 = 100%) ratei brute de cuprindere în învățământul:											
- primar	100	102	101	103	103	102	102	102	103	100	99
- gimnazial	101	99	96	95	98	98	99	100	100	99	100
Studente la 100000 locuitori (femei) :											
- număr	1595	1702	1897	2102	2280	2349	2619	2859	3196	3638	3903
- anul 1994 = 100%	111	118	132	146	158	163	182	199	222	253	271
Rata analfabetismului la femei adulte, %	4,1	3,9	3,6	3,4	3,1	2,9	2,6	2,4	2,1	1,7	1,4

* Învățământul superior.

Anexa 12. Disparități între femei și bărbați.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Speranța de viață la naștere (ani)	65,8	66,7	66,6	67,8	67,4	67,6	68,2	68,1	68,1	68,4	67,8
- femei	69,7	70,4	70,3	71,4	71,0	71,2	71,7	71,7	71,6	72,2	71,7
- bărbați	61,8	62,9	62,9	64,0	63,7	63,9	64,5	64,4	64,5	64,5	63,8
Rata brută de cuprindere în învățământul gimnazial (%):											
- femei	93,8	92,2	88,9	88,0	91,0	90,7	91,7	93,0	92,9	92,5	93,4
- bărbați	92,6	92,8	88,6	88,5	90,5	89,7	90,5	91,6	91,5	92,5	92,5
Rata șomajului (%):											
- femei	13,3	9,7	8,7	8,1	9,6	10,0	8,7
- bărbați	8,9	7,2	5,9	5,5	6,4	6,3	6,0
Salariul mediu în luna septembrie în activități non-agricole (lei)											
- femei	679	833	998	1191
- bărbați	969	1245	1495	1739

Anexa 13. Structura veniturilor disponibile pe categorii de gospodării, %.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Venit din activitatea salariată									
Total gospodării	36,4	34,7	35,4	37,3	37,8	37,0	37,3	40,5	43,7
Gospodării cu:									
Angajați	48,5	47,0	48,6	54,0	56,1	58,5	59,3	62,9	67,0
Fermieri	11,3	10,0	10,5	10,3	14,8	8,6	8,8	11,2	12,2
Pensionari	9,9	7,7	6,3	5,7	6,9	5,7	6,5	8,3	9,5
Alții	22,6	12,5	8,8	7,0	11,4	8,9	6,9	3,3	7,5
Venit din activitatea individuală agricolă									
Total gospodării	35,6	39,4	38,5	34,5	31,9	29,9	28,9	23,1	20,2
Gospodării cu:									
Angajați	30,2	32,6	30,7	25,5	22,4	19,3	16,3	12,5	10,4
Fermieri	75,2	76,5	76,5	72,5	65,2	70,1	70,8	63,0	62,0
Pensionari	42,0	49,5	50,0	44,3	38,6	34,0	34,2	26,9	23,3
Alții	15,9	24,4	14,5	8,7	7,1	4,6	4,0	2,6	2,0
Venit din activitatea individuală non-agricolă									
Total gospodării	4,6	3,7	3,7	3,2	3,0	2,7	4,5	4,2	3,2
Gospodării cu:									
Angajați	5,2	4,6	4,9	4,5	4,3	4,3	6,8	6,0	5,1
Fermieri	3,7	2,1	1,2	0,7	1,6	1,1	0,9	0,8	0,1
Pensionari	2,5	1,6	0,8	1,1	0,7	0,8	1,4	1,8	0,7
Alții	14,7	1,9	5,1	0,3	1,0	0,5	3,0	4,7	1,7
Prestații sociale									
Total gospodării	10,4	10,1	8,3	9,6	10,9	14,1	14,0	15,2	18,0
Gospodării cu:									
Angajați	3,5	4,1	3,2	2,7	3,5	4,3	4,8	4,8	4,8
Fermieri	3,1	5,5	3,9	3,9	4,8	6,0	5,2	7,5	7,7
Pensionari	31,5	29,2	25,7	29,9	33,9	38,9	43,0	47,3	55,0
Alții	4,1	6,7	2,7	1,8	2,4	2,2	2,4	2,6	3,5
Alte venituri									
Total gospodării	13,0	12,2	14,2	15,3	15,9	16,3	15,3	17,1	14,8
Gospodării cu:									
Angajați	12,5	11,7	12,6	13,3	13,8	13,7	12,9	13,9	12,7
Fermieri	6,8	5,9	7,8	12,6	13,6	14,2	14,3	17,4	18,0
Pensionari	14,1	12,0	17,1	19,0	20,0	20,6	15,0	15,7	11,5
Alții	42,8	54,5	68,9	82,2	78,0	87,1	83,8	86,7	85,4
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Anexa 14. Structura cheltuielilor de consum pe categorii de gospodărie, %.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Produse alimentare și băuturi alcoolice									
Total gospodărie	67,9	69,7	68,9	67,5	64,2	62,0	60,0	59,5	56,9
Gospodărie cu:									
Angajați	65,2	67,2	66,0	62,9	59,8	57,3	54,1	54,1	51,7
Fermieri	77,4	75,6	79,4	76,0	70,8	69,8	69,8	69,3	67,4
Pensionari	73,3	75,3	76,5	77,2	72,0	69,4	68,8	67,5	64,4
Alții	59,5	68,3	49,7	59,5	53,1	47,1	39,4	43,0	35,4
Îmbrăcăminte și încălțăminte									
Total gospodărie	9,3	7,1	6,6	7,3	7,6	8,2	8,4	8,1	7,9
Gospodărie cu:									
Angajați	10,9	8,5	8,3	8,8	9,0	9,9	10,5	9,8	10,0
Fermieri	7,2	8,7	5,0	7,6	7,8	8,0	7,1	7,5	6,8
Pensionari	5,1	2,9	2,6	2,5	3,9	4,3	3,9	4,0	4,2
Alții	14,3	4,9	4,6	9,1	10,3	8,1	16,1	11,0	7,7
Întreținerea și dotarea locuinței									
Total gospodărie	11,4	9,9	11,8	12,1	13,5	14,8	15,3	15,4	17,2
Gospodărie cu:									
Angajați	11,7	10,3	12,2	12,8	14,0	15,0	16,5	16,0	17,6
Fermieri	8,4	7,5	6,9	8,4	11,8	12,6	12,5	12,7	14,3
Pensionari	11,7	9,6	11,3	12,2	12,8	15,2	15,2	15,6	18,8
Alții	9,3	9,9	20,7	10,8	18,0	19,3	11,6	17,8	15,1
Îngrijirea medicală și sănătate									
Total gospodărie	3,0	3,3	3,7	3,3	3,9	4,0	4,4	3,9	3,6
Gospodărie cu:									
Angajați	2,6	2,9	3,1	3,2	3,6	3,6	3,7	3,5	3,4
Fermieri	0,9	2,0	3,0	1,9	2,7	3,3	2,8	2,3	2,4
Pensionari	4,4	4,9	5,0	4,3	5,4	6,0	7,0	5,6	5,4
Alții	3,0	4,9	9,7	3,0	4,2	3,0	4,8	5,3	2,3
Transport și comunicații									
Total gospodărie	4,4	5,1	4,4	5,0	5,2	4,9	5,3	6,3	7,2
Gospodărie cu:									
Angajați	4,8	5,5	5,1	6,3	6,1	6,3	6,8	7,6	8,0
Fermieri	3,7	2,7	2,7	3,1	3,7	3,4	3,3	5,3	5,7
Pensionari	3,3	4,6	2,1	2,2	3,4	2,5	2,9	3,6	3,5
Alții	7,8	5,9	8,7	8,5	7,9	8,7	10,2	9,5	24,2
Agrement și educație									
Total gospodărie	1,8	2,1	1,9	2,4	3,1	2,6	3,3	3,5	3,2
Gospodărie cu:									
Angajați	2,4	2,5	2,3	3,1	3,9	3,4	4,1	4,9	4,0
Fermieri	1,6	1,9	1,7	1,2	1,4	1,5	2,9	1,1	1,7
Pensionari	0,6	1,0	0,6	0,4	1,1	0,9	0,7	1,9	1,2
Alții	1,8	2,4	2,7	5,2	2,2	6,8	12,3	6,8	9,3
Diverse									
Total gospodărie	2,2	2,7	2,7	2,7	2,4	3,5	3,3	3,3	4,0
Gospodărie cu:									
Angajați	2,5	3,1	3,1	2,9	3,5	4,7	4,3	4,2	5,3
Fermieri	0,9	1,8	1,4	1,9	1,9	1,5	1,6	1,7	1,7
Pensionari	1,5	1,7	1,8	1,2	1,5	1,8	1,6	1,9	2,7
Alții	4,4	3,6	4,0	4,0	4,3	7,0	5,5	6,7	6,0
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Anexa 15. Structura veniturilor disponibile după chintile și medii de reședință, %.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Venit din activitatea salariată									
Total populație									
Chintila I	27,6	20,2	22,0	29,5	30,4	27,1	35,9	40,0	36,0
Chintila V	42,5	43,1	43,5	46,8	47,1	44,5	41,5	46,1	50,8
Mediul Urban									
Chintila I	49,0	52,3	46,4	52,9	54,4	59,3	57,7	68,9	70,9
Chintila V	60,5	58,9	59,0	62,4	63,6	60,6	55,8	56,9	63,1
Mediul rural									
Chintila I	20,9	12,2	14,4	15,1	18,9	16,0	26,0	28,7	23,2
Chintila V	18,9	20,2	15,1	21,0	24,7	20,8	22,1	25,1	24,0
Venit din activitatea individuală agricolă									
Total populație									
Chintila I	50,3	59,8	59,5	42,1	40,3	42,0	35,2	32,7	31,4
Chintila V	25,4	26,3	23,9	22,1	21,1	20,3	20,1	11,9	11,2
Mediul Urban									
Chintila I	9,0	14,4	19,8	16,0	8,8	7,3	5,5	4,5	4,1
Chintila V	4,2	4,4	3,2	2,5	1,9	1,5	1,5	1,2	1,0
Mediul rural									
Chintila I	63,1	71,2	71,8	58,2	55,3	54,0	48,6	43,8	41,4
Chintila V	53,1	57,8	61,5	54,7	47,0	48,0	45,3	32,8	33,6
Venit din activitatea non-agricolă									
Total populație									
Chintila I	2,1	0,9	1,3	0,9	1,0	1,2	0,9	1,0	0,6
Chintila V	6,0	5,6	5,9	5,5	3,7	3,7	6,7	7,2	4,6
Mediul Urban									
Chintila I	5,7	2,4	3,7	2,1	1,7	3,1	2,0	3,2	2,7
Chintila V	7,5	7,9	7,5	7,1	4,2	4,6	9,7	7,5	4,7
Mediul rural									
Chintila I	1,0	0,6	0,6	0,1	0,7	0,5	0,4	0,2	0,0
Chintila V	4,2	2,2	2,9	2,8	2,9	2,2	2,5	6,4	4,3
Prestații sociale									
Total populație									
Chintila I	11,7	9,6	7,4	12,9	18,7	18,4	20,3	20,9	26,3
Chintila V	8,5	9,7	7,9	6,0	6,0	7,8	8,2	8,0	9,8
Mediul Urban									
Chintila I	21,6	14,4	15,1	15,9	22,6	21,1	23,3	17,0	17,0
Chintila V	7,2	8,3	7,7	4,6	5,0	7,3	6,8	7,0	8,3
Mediul rural									
Chintila I	8,6	8,4	5,0	11,0	16,8	17,4	18,9	22,4	29,6
Chintila V	10,2	11,8	8,1	8,3	7,3	8,6	10,1	10,0	13,0
Alte venituri									
Total populație									
Chintila I	8,4	9,5	9,8	14,6	9,7	11,3	7,8	5,4	5,8
Chintila V	17,6	15,4	18,9	19,7	22,2	23,7	23,5	26,9	23,6
Mediul Urban									
Chintila I	14,7	16,6	15,0	13,1	12,6	9,2	11,6	6,4	5,4
Chintila V	20,6	20,5	22,5	23,5	25,3	26,1	26,2	27,5	22,9
Mediul rural									
Chintila I	6,4	7,7	8,2	15,6	8,4	12,1	6,1	5,0	6,0
Chintila V	13,6	8,0	12,4	13,3	18,1	20,3	19,9	25,7	25,1
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Anexa 16. Structura cheltuielilor de consum după chintile și medii de reședință, %.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Produse alimentare și băuturi alcoolice									
Total populație									
Chintila I	88,1	90,7	89,7	87,7	85,1	81,9	80,4	81,7	80,7
Chintila V	56,3	56,4	54,8	53,1	49,3	48,5	44,8	44,9	41,9
Mediul Urban									
Chintila I	85,0	86,9	86,8	83,9	83,2	76,1	73,7	75,1	71,8
Chintila V	49,7	51,0	49,1	46,8	44,5	43,3	40,9	41,7	40,5
Mediul rural									
Chintila I	89,0	91,7	90,6	89,7	86,0	83,8	83,0	83,9	83,1
Chintila V	65,0	63,9	65,6	63,8	55,1	55,5	49,4	50,0	44,7
Îmbrăcăminte și încălțăminte									
Total populație									
Chintila I	2,9	1,9	1,5	1,5	1,8	2,5	2,1	1,8	1,8
Chintila V	12,3	10,5	9,9	11,4	11,1	12,0	12,6	11,8	11,2
Mediul Urban									
Chintila I	2,8	1,7	1,0	1,7	1,6	2,2	1,9	1,6	1,5
Chintila V	14,8	12,3	10,2	12,6	11,8	12,2	13,2	12,3	12,7
Mediul rural									
Chintila I	2,9	1,9	1,7	1,5	1,9	2,6	2,1	1,9	1,9
Chintila V	9,0	8,1	9,3	9,4	10,3	11,8	11,9	11,0	8,4
Întreținerea și dotarea locuinței									
Total populație									
Chintila I	5,1	3,9	5,5	6,7	8,4	9,7	10,4	10,1	10,7
Chintila V	15,5	13,1	16,5	15,8	17,3	18,2	19,5	19,0	21,1
Mediul Urban									
Chintila I	5,8	5,1	7,0	8,6	9,6	13,2	14,5	14,2	16,8
Chintila V	15,3	15,4	18,6	15,5	17,6	18,1	19,0	18,2	17,3
Mediul rural									
Chintila I	4,9	3,6	5,0	5,8	7,8	8,6	8,7	8,7	9,1
Chintila V	15,7	9,9	12,3	16,2	16,8	18,3	20,0	20,4	28,1
Îngrijirea medicală și sănătate									
Total populație									
Chintila I	1,4	1,0	1,0	1,1	1,5	1,6	2,0	1,1	1,4
Chintila V	3,9	4,4	5,4	4,6	5,8	5,2	5,9	5,0	4,6
Mediul Urban									
Chintila I	1,9	1,9	1,5	1,8	1,4	1,5	2,2	1,1	2,3
Chintila V	4,5	4,6	5,7	5,1	5,1	5,0	5,5	5,0	3,9
Mediul rural									
Chintila I	1,2	0,7	0,8	0,8	1,6	1,7	1,9	1,1	1,2
Chintila V	3,1	4,2	4,7	3,6	6,6	5,6	6,5	5,0	5,9
Transport și comunicații									
Total populație									
Chintila I	1,1	1,3	1,0	1,5	1,5	1,9	2,6	3,1	3,1
Chintila V	6,2	8,0	6,4	7,5	7,6	6,5	7,0	8,3	9,7
Mediul Urban									
Chintila I	2,0	2,1	1,4	2,2	2,2	3,8	3,8	4,6	3,7
Chintila V	8,0	6,9	7,9	9,5	8,0	8,0	8,2	9,3	10,9

(continuarea pagina 149).

Anexa 16. Structura cheltuielilor de consum după chintile și medii de reședință, % (continuare).

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Mediul rural									
Chintila I	0,8	1,1	0,9	1,1	1,2	1,3	2,1	2,6	3,0
Chintila V	3,7	9,5	3,7	4,2	7,0	4,5	5,5	6,6	7,3
Agrement și educație									
Total populație									
Chintila I	0,5	0,4	0,4	0,5	0,6	0,8	1,2	0,8	0,7
Chintila V	2,8	3,6	3,2	4,1	4,8	4,2	5,6	6,3	5,4
Mediul Urban									
Chintila I	0,9	0,9	0,7	0,6	0,8	1,0	1,8	1,5	1,2
Chintila V	3,2	4,5	3,7	5,9	7,1	6,0	6,6	7,1	6,3
Mediul rural									
Chintila I	0,3	0,2	0,3	0,5	0,6	0,7	0,9	0,6	0,5
Chintila V	2,3	2,3	2,1	0,9	2,0	1,8	4,5	5,1	3,6
Diverse									
Total populație									
Chintila I	1,0	0,9	1,0	0,9	1,0	1,6	1,5	1,5	1,6
Chintila V	3,1	4,0	3,9	3,7	4,2	5,4	4,6	4,8	6,2
Mediul Urban									
Chintila I	1,6	1,4	1,6	1,4	1,3	2,3	2,1	2,0	2,6
Chintila V	4,4	5,3	4,8	4,7	5,9	7,4	6,7	6,5	8,4
Mediul rural									
Chintila I	0,8	0,7	0,7	0,7	0,9	1,4	1,2	1,3	1,3
Chintila V	1,3	2,1	2,3	2,0	2,2	2,6	2,2	1,9	2,0
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Anexa 17. Resursele și utilizările Produsului Intern Brut.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Produsul Intern Brut (mil. lei, prețuri curente)	6480	7798	8917	9122	12322	16020	19052	22556	27619	32032	36755
Ponderea în Produsul Intern Brut a valorii adăugate brute (%) din:											
- agricultură	29,3	27,5	26,0	25,8	24,9	25,4	22,4	21,0	18,3	17,6	14,3
- industrie și construcții	28,5	26,9	25,0	19,9	20,3	19,0	21,8	20,2	20,5	20,5	20,5
- servicii	33,1	37,9	38,7	43,7	49,7	45,5	46,1	48,1	48,7	50,1	50,8
Ponderea în Produsul Intern Brut (%):											
- Consumul final, total	82,9	94,3	97,4	100,9	90,0	103,1	101,1	103,3	110,2	103,9	108,4
- al gospodăriilor	55,8	67,2	67,5	75,4	74,2	87,6	86,0	82,0	89,5	87,8	91,6
- al administrației publice	25,9	26,0	28,8	24,7	15,3	14,7	14,4	20,3	19,6	14,9	15,5
- al administrației private	1,2	1,1	1,1	0,8	0,5	0,8	0,7	1,0	1,1	1,2	1,3
- Formarea brută de capital fix	16,0	19,8	19,9	22,1	18,4	15,4	16,7	16,3	18,6	21,2	24,4
- Exportul	60,1	55,3	53,2	45,0	52,3	49,6	50,1	52,5	53,3	51,2	53,1
- Importul	67,9	73,9	74,4	71,8	65,2	76,6	74,4	77,4	86,8	81,5	91,3
Economii brute, milioane lei	1206	1031	930	513	2385	2106	3224	3617	4624	7612	...

Anexa 18. Venituri, consumuri și cheltuieli sociale.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ponderea în PIB a veniturii disponibil brut al gospodăriilor (%)	69	70	69	65	67	74	77	83	90	92	...
Salariul mediu nominal lunar, lei:	143,2	187,1	219,8	250,4	304,6	407,9	543,7	691,5	890,8	1103,1	1318,7
- proprietatea publică	150,3	203,0	234,4	263,9	297,6	380,3	506,2	663,8	856,6	1048,7	1256,4
- proprietatea privată	122,4	151,0	174,3	194,4	256,6	374,1	467,0	585,3	740,3	949,6	1141,0
- proprietatea mixtă (publică și privată)	207,8	280,9	354,8	432,7	525,1	692,0	817,6	993,8	1360,8	1699,8	1855,5
- proprietatea întreprinderilor cu investiții străine	238,2	342,7	361,3	572,7	763,4	864,8	1061,6	1295,4	1599,2	1863,6	2190,8
Indicele salariului real (%):											
- față de anul 1994	101,7	107,6	113,0	119,4	104,3	106,4	129,5	156,5	180,7	199,0	212,6
- față de anul precedent	101,7	105,6	105,0	105,6	87,8	102,3	121,2	120,9	115,4	110,1	106,8
Salariul minim (lei)	18	18	18	18	18	18	100	100	100	100	200
Ponderea cheltuielilor organelor de drept (%):											
- în PIB	3,6	4,8	5,5	4,7	4,3	4,1	4,0	4,7	4,4	5,1	5,4
- în bugetul general consolidat	9,8	13,2	13,6	14,2	15,0	15,5	17,6	20,3	19,5	14,5	14,1
Ponderea cheltuielilor publice pentru învățământ (%):											
- în PIB	8,9	10,3	9,9	7,0	4,7	4,5	4,9	5,5	5,4	6,8	7,3
- în bugetul general consolidat	24,2	28,3	24,7	21,2	16,4	16,8	21,4	23,9	24,3	19,3	19,4
Ponderea cheltuielilor publice pentru ocrotirea sănătății și asistența socială (%):											
- în PIB	6,4	7,4	11,1	8,3	6,7	6,8	5,5	6,4	6,1	14,4	15,8
- în bugetul general consolidat	17,6	20,3	27,5	24,9	23,6	25,4	24,2	27,7	27,2	41,0	41,7
Consumul mediu anual pe locuitor (kg):											
- carne și produse din carne	23,0	25,3	25,0	26,7	24,5	23,6	24,0	26,6	26,5	31,6	...
- lapte și produse lactate (recalculate în lapte)	165,2	161,4	154,5	155,4	145,0	152,8	154,6	167,3	164,4	166,2	...
- ouă, buc.	107	116	121	122	132	133	139	158	158	162	...
- produse de panificație	135,0	126,9	134,9	133,9	133,1	133,9	139,4	140,6	132,8	145,5	...
- cartofi	67,8	71,0	68,8	65,1	61,5	53,4	65,4	67,7	69,2	62,9	...
- legume și bostănoase	86,3	64,8	69,0	112,5	109,0	83,1	103,5	99,4	106,6	88,1	...
- fructe, pomsoroare și struguri	59,7	59,3	77,5	47,7	27,2	31,8	33,0	38,0	43,0	38,4	...

* Din anul 2004 cheltuielile publice sunt raportate la bugetul public național.

Anexa 19. Evoluții ale rezultatelor economice.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rata anuală de creștere a Produsului Intern Brut (%)	98,6	94,1	101,6	93,5	96,6	102,1	106,1	107,8	106,6	107,4	107,1
Rata de creștere a Produsului Intern Brut pe locuitor (%)	98,8	94,2	100,1	93,5	96,8	102,3	106,4	108,1	106,9	107,6	107,3
Rata medie anuală a inflației (%)	30	24	12	8	39	31	10	5	12	12,4	11,9
Exportul (%) în PIB	60,1	55,3	53,2	45,0	52,3	49,6	50,1	52,5	53,3	51,2	53,1
Veniturile totale (%) în PIB	30,9	26,6	33,0	29,8	25,2	25,6	22,7	22,5	24,0	35,2	38,7
Excedentul / deficitul bugetului general consolidat (%) în PIB	-5,8	-9,7	-7,5	-3,4	-3,2	-1,0	-0,0	-0,5	+1,6	+0,5	+2,1

* Calcule efectuate în baza bugetului public național.

Anexa 20. Veniturile și cheltuielile bugetului consolidat.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Venituri, total (mil. lei)	2002,0	2074,2	2941,7	2721,9	3100,3	4102,4	4324,8	5084,4	6619,9	7521,5	11372,4
Pondere în totalul veniturilor (%):	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
- impozit pe venitul din activitatea de întreprinzător	19,9	17,3	8,3	6,6	7,5	6,7	8,1	8,4	8,7	10,4	7,1
- impozit pe venitul persoanelor fizice	10,1	10,6	9,6	8,2	7,1	6,4	8,0	9,2	9,4	10,6	7,7
- impozit funciar	4,6	5,6	4,3	3,1	4,5	3,9	3,8	3,7	2,5	2,5	1,7
- impozit pe bunurile imobile	0,6	0,7	1,0	0,8	0,8	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4
- impozit pe valoarea adăugată	28,8	29,6	32,3	41,3	30,3	32,7	34,6	40,0	42,2	45,6	40,8
- accize	9,5	9,5	13,6	13,8	14,3	16,0	15,7	12,9	13,4	12,1	10,3
- venituri din activitatea economică externă	2,6	4,6	4,3	4,0	7,4	5,6	5,4	6,5	7,2	6,6	6,0
- alte impozite, perceperi și încasări	23,9	22,1	26,6	22,2	28,1	28,0	23,8	18,6	16,1	11,8	25,9
Pondere veniturilor totale în PIB (%)	30,9	26,6	33,0	29,8	25,2	25,6	22,7	22,5	24,0	23,5	30,8
Cheltuieli, total (mil. lei)	2376,0	2827,0	3608,4	3027,1	3495,3	4268,8	4325,8	5194,1	6177,5	7390,1	10786,6
Pondere în totalul cheltuielilor (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
- Cheltuieli de ordin economic	6,8	8,7	8,1	9,3	8,8	8,6	7,4	8,0	8,6	10,0	22,1
- Cheltuieli pentru activitatea economică externă	4,7	...	1,1	1,2	1,6	1,6	1,8	1,9	2,0	2,0	2,3
- Cheltuieli de ordin social inclusiv pentru:	47,6	54,9	55,4	48,8	42,5	44,2	47,7	54,2	54,3	50,3	52,6
- învățământ	24,2	28,3	24,7	21,2	16,4	16,8	21,3	23,9	24,3	23,4	25,5
- ocrotirea sănătății	15,8	18,4	14,9	13,0	10,2	11,1	12,5	15,3	15,1	11,7	12,2
- asistența socială	1,8	1,9	12,6	11,9	13,3	14,4	11,7	12,4	12,0	12,3	12,0
- Cheltuieli pentru întreținerea organelor de drept, organelor puterii și administrației de stat	9,6	12,4	13,6	14,2	15,0	15,5	17,6	20,3	19,5	18,1	18,3
- Alte măsuri	25,4	18,7	15,3	19,7	28,9	25,8	20,7	15,5	15,6	19,5	4,6
Pondere cheltuielilor totale în PIB (%)	36,7	36,2	40,5	33,2	28,6	26,6	22,7	23,0	22,4	23,1	29,2
Excedent(+), deficit (-) (mln. lei)	-374,0	-752,8	-666,7	-305,2	-395,0	-166,4	-1,0	-109,7	442,4	131,4	585,8
- în % față de PIB	-5,8	-9,6	-7,5	-3,3	-3,2	-1,0	-0,0	-0,5	1,6	0,4	1,6

* Bugetul de stat plus bugetul unităților administrativ-teritoriale.

Anexa 21. Disparități între mediul rural și cel urban.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ponderea populației rurale (%) în ansamblu pe republică	53,6	53,8	53,8	53,8	54,0	54,0	54,6	54,7	54,7	54,8	...
Ponderea populației rurale (%) fără Transnistria și mun. Bender	57,8	57,9	58,0	58,0	58,7	58,6	58,6	58,6	58,6
Speranța de viață la naștere (ani):											
- total	65,8	66,7	66,6	67,8	67,4	67,6	68,2	68,1	68,1	68,4	67,8
- rural	64,6	66,0	65,9	67,3	66,8	66,8	67,3	67,1	67,1	67,4	66,5
- urban	67,3	67,5	67,6	68,4	68,4	68,8	69,6	69,7	69,8	70,4	70,0
Ponderea populației în vârstă de 0-15 ani (%):											
- rural	30,5	30,1	29,6	29,4	28,6	27,8	26,7	25,8	24,7	23,8	22,9
- urban	26,3	25,7	25,1	24,7	23,9	22,9	22,0	21,0	19,9	18,9	18,0
Ponderea populației în vârstă de 65 ani și peste (%):											
- rural	10,7	10,7	10,8	10,9	11,0	11,0	11,1	11,1	11,1	11,0	10,9
- urban	7,0	7,0	7,1	7,0	7,1	7,1	7,6	7,6	7,9	8,1	8,4
Raportul de dependență demografică (%):											
- rural	70,1	69,1	68,0	67,6	65,6	63,3	60,5	58,3	55,8	53,4	51,0
- urban	49,9	48,7	47,4	46,4	44,8	42,9	41,4	39,9	38,4	37,1	35,7
Rata natalității (‰):											
- total	13,0	12,0	12,5	11,3	10,6	10,2	10,0	9,9	10,1	10,6	10,5
- rural	14,9	13,8	14,2	12,8	11,9	11,4	11,2	10,8	11,2	11,5	11,5
- urban	10,8	9,8	10,1	9,3	8,7	8,4	8,4	8,5	8,6	9,4	9,1
Rata fertilității (‰):											
- total	1,8	1,6	1,7	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2	1,3	1,2
- rural	2,2	2,0	2,1	1,8	1,6	1,5	1,4	1,3	1,4	1,4	1,3
- urban	1,3	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1
Rata mortalității infantile (‰):											
- total	21,2	20,2	19,8	17,5	18,2	18,3	16,3	14,7	14,4	12,2	12,4
- rural	22,3	21,1	21,3	16,0	16,9	17,8	16,0	14,4	14,6	12,3	12,1
- urban	19,5	18,7	16,8	20,5	20,7	19,3	16,9	15,1	13,4	12,0	13,0
Suprafața totală, în medie pe locuitor (m ²):											
- total	19,9	20,1	20,0	20,4	20,7	20,8	20,9	21,0	21,3	21,3	21,4
- urban	16,9	17,0	17,3	17,7	18,2	18,8	18,9	19,0	19,1	19,0	19,2
- rural	22,2	22,4	22,0	22,4	22,4	22,3	22,3	22,5	22,9	22,9	23,0
Rata șomajului:											
- total	11,1	8,5	7,3	6,8	7,9	8,1	7,3
- urban	19,1	15,7	13,8	12,1	12,2	11,9	11,2
- rural	5,4	3,4	2,7	3,0	4,5	5,0	4,0

Anexa 22. Indicatori demografici în profil local, 2005.

	Populație la 01.01.2006 (mi persoane)	Rata medie de creștere anuală a populației, %, 2003-2005	Rata natalității (la 1000 locuitori)	Rata mortalității (la 1000 locuitori)	Mortalitatea infantilă (la 1000 născuți-vii)	Proporția populației cu vârste cuprinse între 0-14 ani (%)	Proporția populației cu vârste de 65 ani și peste (%)	Rata dependenței
Republica Moldova	3589,3	-0,25	10,5	12,4	12,4	19,1	10,4	41,8
Mun. Chișinău	778,9	-0,05	9,2	8,7	9,7	14,8	7,4	28,5
Mun. Bălți	148,1	-0,55	9,2	10,3	14,4	16,1	9,3	34,1
Anenii Noi	83,2	-0,28	11,2	12,9	7,8	19,6	8,9	39,8
Basarabeasca	29,6	-0,22	9,9	13,0	20,4	20,3	9,2	41,8
Briceni	77,0	-0,68	9,7	16,9	13,3	17,7	17,2	53,8
Cahul	125,7	-0,13	11,0	10,8	13,9	20,8	9,1	42,7
Cantemir	64,4	-0,10	12,7	10,7	12,4	23,9	8,6	48,3
Călărași	80,4	-0,49	11,3	15,3	20,3	20,4	10,9	45,4
Căușeni	93,4	-0,07	11,3	13,5	6,5	21,1	9,7	44,5
Cimișlia	64,6	-0,31	9,9	12,9	15,6	21,8	9,1	44,8
Criuleni	72,9	+0,05	12,1	13,7	14,8	21,3	8,3	42,0
Dondușeni	46,6	-0,90	8,9	17,3	12,0	16,9	18,9	55,7
Drochia	93,3	-0,63	9,1	14,9	14,0	18,6	16,3	53,5
Dubăsari	35,4	-0,46	10,0	15,8	8,5	20,0	9,5	42,0
Edineț	84,8	-0,77	9,3	16,2	13,8	17,8	6,8	52,8
Fălești	94,4	-0,42	11,2	13,8	18,8	20,9	13,1	51,5
Florești	92,4	-0,64	9,5	16,4	8,9	19,8	13,4	49,8
Glodeni	63,6	-0,52	9,2	14,0	15,1	20,1	14,0	51,8
Hîncești	125,3	-0,45	11,5	12,3	15,6	21,9	9,3	45,2
Ialoveni	96,5	+0,56	12,8	11,6	11,5	21,0	7,4	39,7
Leova	54,5	-0,42	11,9	12,4	15,8	21,1	9,5	44,1
Nisporeni	68,5	0,00	11,6	12,5	17,5	22,7	9,3	47,1
Ocnîța	56,1	-0,06	8,6	16,4	16,7	16,3	15,5	46,8
Orhei	129,5	-0,38	10,3	13,4	12,7	19,8	10,0	42,3
Rezina	53,4	-0,49	10,5	14,6	8,8	20,9	11,2	47,4
Rîșcani	71,5	-0,55	9,9	16,3	14,1	18,8	16,4	54,1
Sîngerei	95,3	-0,38	11,2	11,6	14,0	22,9	11,3	52,0
Soroca	101,7	-0,42	9,1	14,5	7,5	18,4	13,0	45,8
Strășeni	91,5	-0,11	11,9	13,1	11,9	20,3	8,7	40,9
Șoldănești	44,6	-0,59	10,7	16,8	25,0	22,0	12,6	52,8
Ștefan Vodă	73,4	-0,23	12,0	13,2	12,6	22,1	9,9	47,1
Taraclia	44,9	-0,51	10,6	14,2	8,4	19,3	11,0	43,6
Telenești	75,6	-0,26	11,5	12,5	12,6	23,8	10,0	50,9
Ungheni	119,3	-0,14	11,5	13,0	14,4	21,8	10,3	47,3
U.T.A. Găgăuzia	159,0	+0,02	12,1	12,1	6,3	20,2	9,4	42,0

Anexa 23. Indicatorii sănătății în profil local.

	Rata mortalității infantile (la 1000 născuți vii)	Mortalitatea la vârsta între 0-4 ani (la 1000 născuți vii)	Rata mortalității materne (la 100000 născuți vii)	Rata mortalității din cauze medicale (la 100000 locuitori)	
				<i>bolile aparaturii circulator</i>	<i>tumori</i>
Republica Moldova	12,4	15,7	18,6	700,14	145,75
Mun. Chișinău	9,7	11,0	-	449,13	141,24
Mun. Bălți	14,4	17,6	-	565,66	162,29
Anenii Noi	7,8	9,7	-	697,06	152,37
Basarabasca	20,4	23,8	-	688,03	134,91
Briceni	13,3	15,9	-	1077,62	153,95
Cahul	13,9	15,2	-	615,51	122,47
Cantemir	12,4	13,4	-	548,14	113,35
Călărași	20,3	19,8	-	870,97	150,12
Căușeni	6,5	9,4	-	708,02	166,84
Cimișlia	15,6	25,0	-	629,06	174,65
Criuleni	14,8	18,2	-	807,40	148,05
Dondușeni	12,0	14,4	-	1224,36	147,44
Drochia	14,0	17,6	-	785,26	201,92
Dubăsari	8,5	11,3	-	926,76	132,39
Edineț	13,8	16,4	251,9	1043,48	162,16
Fălești	18,8	26,3	93,9	805,89	135,72
Florești	8,9	11,3	-	1053,37	177,90
Glodeni	15,1	18,8	170,6	752,94	149,02
Hîncești	15,6	20,0	-	610,80	124,70
Ialoveni	11,5	13,0	-	675,35	126,11
Leova	15,8	18,5	-	722,27	115,49
Nisporeni	17,5	21,4	-	615,61	124,00
Ocnîța	16,7	18,9	-	956,91	141,83
Orhei	12,7	17,2	-	683,11	144,18
Rezina	8,8	19,6	-	923,36	95,33
Rîșcani	14,1	23,9	-	1042,51	164,46
Sîngerei	14,0	16,8	-	784,48	120,61
Soroca	7,5	9,7	107,9	900,98	173,53
Strășeni	11,9	19,3	-	693,23	149,56
Șoldănești	25,0	31,4	-	909,50	183,24
Ștefan Vodă	12,6	14,7	-	825,05	133,42
Taraclia	8,4	14,6	-	804,44	175,56
Telenești	12,6	17,2	-	639,79	140,12
Ungheni	14,4	19,7	72,9	683,42	127,30
U.T.A. Găgăuzia	6,3	8,8	52,1	673,58	149,06

Anexa 24. Școli de zi, gimnazii și licee.

	Număr de instituții			Număr de elevi		
	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2003/2004	2004/2005	2005/2006
Republica Moldova	1576	1570	1551	578705	546615	517029
Mun. Chișinău	194	188	178	118174	109401	101796
Mun. Bălți	30	31	30	20087	19099	17984
Anenii Noi	38	38	37	1360	12918	12291
Basarabeasca	11	11	11	5073	4741	4418
Bender (inclusiv instituții situate în stânga Nistrului)	6	6	6	3916	3611	3145
Briceni	34	34	34	11297	10861	10458
Cahul	62	62	62	21185	20095	19225
Cantemir	41	40	40	11437	10681	10084
Călărași	42	42	42	13227	12289	11467
Căușeni	39	39	38	15897	15085	14230
Cimișlia	34	34	34	11449	10784	10271
Criuleni	34	34	34	12723	12108	11603
Dondușeni	27	27	27	6097	5779	5454
Drochia	42	41	41	13953	13156	12571
Dubăsari	13	13	13	5672	5381	5172
Edineț	44	44	44	11713	11166	10777
Fălești	51	51	51	15390	14688	14045
Florești	56	56	56	14930	14113	13513
Glodeni	28	28	28	9876	9537	9187
Hîncești	57	57	56	22125	20949	19546
Ialoveni	38	38	38	16802	16022	15313
Leova	35	34	34	9328	8821	8530
Nisporeni	38	38	37	11671	11061	10570
Ocnîța	30	30	30	6916	6510	6193
Orhei	65	65	65	20156	18701	17298
Rezina	40	40	40	9030	8609	8196
Rîșcani	41	41	41	10612	10029	9612
Sîngerei	54	54	52	15550	14876	14414
Soroca	64	65	63	15033	14435	13630
Strășeni	41	42	42	15213	14511	13749
Șoldănești	32	32	32	7591	7147	6843
Ștefan Vodă	30	30	30	12694	12211	11711
Taraclia	21	21	21	7096	6633	6320
Telenești	43	43	43	13777	13138	12423
Ungheni	65	66	66	20121	19829	18711
U.T.A. Găgăuzia	56	55	55	29214	27640	26279

Anexa 25. Instituțiile de învățământ mediu de specialitate (colegii).

	Numărul de instituții, unități			Numărul de elevi, persoane		
	2003/04	2004/05	2005/06	2003/04	2004/05	2005/06
Republica Moldova	60	56	51	18727	23618	27060
mun. Chișinău	31	28	25	11197	14643	16744
mun. Bălți	6	6	6	2340	2704	3054
Briceni	2	2	1	276	301	327
Cahul	3	2	2	745	923	1106
Călărași	1	1	1	257	274	351
Dondușeni	1	1	1	245	330	381
Edineț	2	1	1	179	149	174
Hîncești	1	1	1	250	340	418
Ocnița	1	1	1	153	167	177
Orhei	2	2	2	748	1016	1241
Rezina	1	-	-	43	-	-
Rîșcani	1	1	1	299	363	427
Soroca	3	5	4	872	1101	1172
Taraclia	1	1	1	217	161	124
Ungheni	2	2	2	372	503	683
UTA Găgăuzia	2	2	2	534	643	681

Anexa 26. Instituțiile de învățământ superior.

	Numărul de instituții, unități			Numărul de studenți, persoane		
	2003/04	2004/05	2005/06	2003/04	2004/05	2005/06
Republica Moldova	40	35	35	104029	114552	126132
mun. Chișinău	34	28	28	90194	99110	109274
mun. Bălți	3	3	3	8254	9613	10898
Cahul	2	2	2	3329	3374	3250
Taraclia		1	1		94	201
UTA Găgăuzia	1	1	1	2252	2361	2509

Anexa 27. Șomerii înregistrați la Agențiile teritoriale de ocupare a forței de muncă.

	Numărul șomerilor înregistrați pe parcursul anului, total persoane			Din care femei - șomere			Șomeri plasați în câmpul muncii în cursul anului, total persoane			Din care femei plasate în câmpul muncii		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Republica Moldova	62273	59581	59894	25190	25070	25456	26300	24668	24639	13310	12161	12556
Mun. Chișinău	7403	7616	7744	3796	4239	4161	3135	3094	3216	1651	1643	1679
Mun. Bălți	4407	4483	4002	2632	2460	2272	2356	2601	2117	1407	1504	1175
Anenii Noi	904	945	918	494	498	443	503	504	456	314	282	245
Basarabeasca	777	734	810	256	329	305	355	320	404	53	104	112
Briceni	969	595	572	250	179	175	510	494	521	144	180	136
Cahul	3212	3086	3133	1263	1251	1333	1660	1690	1840	827	808	936
Cantemir	1242	1144	1043	462	458	374	610	587	490	295	291	234
Călărași	1578	1514	1637	529	515	624	906	883	909	376	351	363
Căușeni	1529	1420	1619	606	396	495	856	860	874	381	307	314
Cimișlia	807	769	1001	344	345	396	425	413	436	222	213	234
Criuleni	894	772	660	214	221	218	329	204	256	136	105	111
Dondușeni	887	701	727	228	205	172	351	350	356	138	131	95
Drochia	1411	1482	1570	606	670	616	512	541	553	258	346	283
Dubăsari	494	591	865	247	315	419	171	171	179	96	87	102
Edineț	1817	1890	2099	737	787	949	777	665	546	449	373	305
Fălești	1275	1395	1807	623	679	799	798	725	894	404	380	505
Florești	1928	2234	2525	429	544	734	546	760	597	208	268	349
Glodeni	1170	1110	1245	495	434	670	571	503	650	304	215	454
Hîncești	2060	1899	2047	318	507	809	320	327	355	152	149	220
Ialoveni	1544	1996	1606	441	668	508	543	581	596	346	293	281
Leova	627	567	553	262	247	263	282	291	301	145	166	143
Nisporeni	1784	1128	756	437	336	176	373	345	180	168	146	76
Ocnîța	662	699	841	198	271	318	376	302	364	104	109	142
Orhei	3093	2873	2747	802	812	688	1213	1150	1063	519	541	454
Rezina	1236	1024	939	536	460	405	768	541	488	329	231	202
Rîșcani	850	868	1043	248	209	342	297	283	376	144	145	232
Sîngerei	984	851	877	270	267	299	276	287	310	151	139	171
Soroca	2784	2463	2639	1246	1123	1370	1008	950	972	541	514	601
Strășeni	2666	1942	1321	779	543	396	1120	756	600	498	295	240
Șoldănești	1065	1057	1292	254	281	400	362	219	146	106	59	89
Ștefan Vodă	1503	1814	1317	814	995	730	610	616	623	299	294	324
Taraclia	873	857	1024	472	515	548	462	449	474	201	226	223
Telenești	1287	1604	1370	433	453	292	399	187	220	282	80	97
Ungheni	2866	2758	2704	1375	1272	1097	1083	1026	1018	651	571	530
U.T.A. Găgăuzia	3685	2700	2841	2094	1586	1660	1437	993	1259	1011	615	899

Anexa 28. Indicatori de creștere economică în profil regional.

	Creșterea producției industriale, anul precedent = 100%			Producția industrială 2005, 2002 = 100%	Numărul net de angajați pe parcursul anului, % din numărul mediu de salariați		Creșterea investițiilor în capital fix, anul precedent = 100%		Creșterea salariilor, anul precedent = 100%	
	2003	2004	2005		2003	2004	2004	2005	2004	2005
Total	115.9	108.3	106.3	133.4	-1.2	1.8	108.0	109.0	110.2	106.8
Municipiul Chișinău	117.9	108.7	104.6	134.1	2.9	4.1	113.7	94.0	108.2	105.5
Municipiul Bălți	126.7	107.9	101.5	138.8	0.3	0.2	131.1	81.0	106.4	102.9
Anenii Noi	125.4	140.3	106.0	186.5	-4.0	-0.4	177.2	146.0	116.2	118.7
Basarabeasca	100.0	104.4	106.8	111.5	2.5	4.8	32.5	75.0	102.8	102.9
Briceni	169.9	54.2	124.1	114.3	-2.3	-2.5	155.6	145.0	116.8	111.3
Cahul	106.8	99.8	95.9	102.2	-5.0	-0.9	81.2	95.0	108.8	99.6
Cantemir	107.1	97.3	101.7	106.0	-2.8	-1.8	103.3	88.0	107.5	109.3
Călărași	70.1	87.0	107.8	65.7	5.4	3.0	160.1	132.0	113.2	110.5
Căușeni	139.1	80.3	110.9	123.9	-7.8	6.4	197.6	130.0	103.5	110.2
Cimișlia	117.9	109.3	107.7	138.8	-3.9	1.1	195.1	131.0	113.5	104.9
Criuleni	157.1	89.3	88.2	123.7	-6.6	-1.1	188.7	93.0	121.2	104.7
Dondușeni	101.8	94.0	111.3	106.5	3.9	-2.6	154.4	74.0	111.2	107.0
Drochia	73.2	136.1	109.4	109.0	2.1	5.4	56.1	124.0	111.6	113.7
Dubăsari	204.6	82.9	144.5	245.1	-4.6	1.9	124.7	34.0	106.0	116.3
Edineț	108.1	108.2	135.0	157.9	-14.0	-2.3	103.3	68.0	105.6	107.7
Fălești	89.7	146.6	113.5	149.3	-4.5	-2.5	73.3	167.0	113.7	105.8
Florești	77.2	76.0	98.9	58.0	-4.2	10.5	44.4	56.0	111.8	109.7
Glodeni	76.1	120.6	118.6	108.8	-6.7	-3.4	96.2	176.0	114.5	109.8
Hîncești	134.8	79.4	145.5	155.7	-10.7	5.7	139.7	68.0	107.9	104.3
Ialoveni	125.3	98.3	102.9	126.7	-3.2	0.1	145.7	87.0	112.4	109.0
Leova	65.9	93.1	82.8	50.8	-1.0	-2.6	490.7	36.0	115.9	103.7
Nisporeni	79.9	88.6	235.9	167.0	-6.8	-1.9	246.2	16.0	107.6	110.6
Ocnîța	117.6	118.9	118.7	166.0	1.1	-10.0	82.0	101.0	110.4	108.3
Orhei	135.6	103.5	132.1	185.4	-5.9	2.1	72.9	78.0	108.6	109.5
Rezina	101.6	139.8	145.8	207.1	12.2	8.0	85.5	55.0	116.4	113.3
Rîșcani	83.3	110.6	131.0	120.7	-4.6	-8.9	102.6	70.0	110.8	108.2
Sîngerei	79.1	137.4	159.2	173.0	-1.4	-5.4	114.0	97.0	110.7	107.0
Soroca	90.7	91.9	103.0	85.9	-3.1	0.5	66.1	153.0	109.0	109.8
Strășeni	140.2	143.8	98.1	197.8	-0.6	0.9	87.4	77.0	111.2	107.4
Șoldănești	104.7	84.5	108.1	95.6	13.5	7.1	106.1	66.0	112.1	96.0
Ștefan Vodă	128.9	138.8	107.6	192.5	-11.6	-4.1	140.0	86.0	102.5	109.4
Taraclia	125.6	156.6	86.9	170.9	-12.6	-3.4	109.1	71.0	118.1	103.2
Telenești	142.9	186.0	52.9	140.6	-0.6	-2.0	107.6	84.0	115.2	106.1
Ungheni	131.7	97.0	123.3	157.5	1.2	0.0	66.5	116.0	111.8	110.5
UTA Găgăuzia	132.7	117.5	100.9	157.3	-5.7	2.6	84.7	77.0	115.1	107.3

Surse: calculele autorilor pe baza informației oferit de BNS.

Progresul Republicii Moldova în realizarea Obiectivelor Milenare ale Dezvoltării

Raportul Național de Dezvoltare Umană 2006

Obiectivul 1. Eradicarea sărăciei extreme și a foamei.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor					Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004		2005	2006		
Reducerea în jumătate, între anii 1997 și 2015, a numărului de oameni cu venit sub 2,15 dolari pe zi (la PPC)	Pondere populației cu venit sub 2,15 dolari pe zi (la PPC) Profunzimea sărăciei (incidența coeficientului decalajului veniturilor). Pondere a celei mai sărace chintile în conșumul național	45,0	32,3	21,0	11,5	11,4	n.a.	28,0	18,0	Progres notabil, dar echilibrul este fragil	Capacități bune
		14,5	9,4	5,0	2,2	2,4	n.a.	Progres notabil, dar echilibrul este fragil	Capacități bune
		6,8	6,5	6,8	7,5	7,2	n.a.	Progres notabil, dar echilibrul este fragil	Capacități bune
Reducerea în jumătate, între anii 1997 și 2015, a numărului de oameni care suferă de foame	Pondere copiii până la vârsta de 5 ani cu greutatea sub nivelul stabilit. <i>Indicatorul nu se calculează. În tabel este arătat informația cu privire la ponderea copiilor cu vârsta până la 1 an a căror greutate este sub norma stabilită (la 1000 copii de vârstă respectivă).</i> Pondere populației aflată sub nivelul minim de consum alimentar exprimat în valoare energetică (2282 Kcal/zi)	n.a.	n.a.	72,5	61,3	51,9	46,6	46,6	...	Progres, dar în cazul copiilor de până la 5 ani situația nu este cunoscută	Lipsă de progres
		52,2	38,0	26,2	15,0	14,7	n.a.	Progres notabil	Capacități bune

Note: în acest tabel și cele care urmează „n.a.” semnifică faptul că indicatorul nu este accesibil pentru anul respectiv, iar „...” – nu este stabilită ținta pentru anul respectiv

Obiectivul 2. Realizarea accesului universal la învățământul gimnazial.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor					Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004		2005	2006		
Asigurarea posibilităților pentru toți copiii de a frecventa gimnaziul	Rata netă de cuprindere în învățământul gimnazial Pondere copiii care, fiind înscriși în clasa I, absolvesc gimnaziul Rata științei de carte la persoanele de 15-24 de ani Rata netă de cuprindere a copiilor în învățământul preșcolar (vârsta 3-6 ani)	87,0	86,8	87,9	87,5	88,5	84,5	88,9	100	Progres până în 2004, după care regres dramatic în 2005	Capacități medii
		n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație
		99,8	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	100	100	Lipsă de progres	Capacități bune
		38,5	42,4	54,0	58,7	63,7	67,2	BNS	...	Progres notabil	Capacități bune

Obiectivul 3. Asigurarea egalității genurilor și acordarea de drepturi și posibilități egale femeilor.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor					Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004		2005	2006		
Extinderea participării femeilor în viața politică și socială	Cota mandatarilor deținute de femei în Parlament, %	7,9	12,9	15,8	17,5	22,0	22,0	20,0	30	În progres	Capacități bune
	Cota femeilor lideri și inalți funcționari din administrația publică, organizațiile economice și sociale, %	33,2	37,5	40,2	39,7	39,0	38,8	45,0	50	Regres din 2002	Capacități medii
	Rata salariului femeilor față de salariul bărbaților în activități neagricole, %	70,0	70,0	70,0	66,9	66,8	68,5	Tendință de regres moderat	Capacități medii

Obiectivul 4. Reducerea mortalității copiilor.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor					Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004		2005	2006		
Reducerea cu 2/3 către 2015 a ratei mortalității copiilor în vârstă de până la 5 ani	Rata mortalității copiilor de până la 5 ani	23,3	20,3	18,2	17,8	15,3	15,7	15,0	8,4	Progres notabil	Capacități bune
	Rata mortalității infantile	18,4	16,3	14,7	14,4	12,2	12,4	12,1	6,3	Progres notabil	Capacități bune
	Ponderele copiilor de doi ani vaccinați împotriva rujeolei	98,6	99,4	99,1	n.a.	n.a.	n.a.	100	100	Progres, lipsește informația pentru 2003-2004	Capacități medii

Obiectivul 5. Îmbunătățirea sănătății materne.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor					Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004		2005	2006		
Reducerea cu 3/4 către 2015 a ratei mortalității materne	Rata mortalității materne (la 100 mii născuți vii)	27,1	43,9	28,0	21,9	23,5	18,6	23,0	13,3	În progres	Capacități bune
	Rata nașterilor asistate de personal medical calificat	98	99	99	99	n.a.	n.a.	100	100	Lipsă de progres	Capacități bune

Obiectivul 6. Combaterea HIV/SIDA, a tuberculozei și a malariei.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor							Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006		2015			
Stoparea către anul 2015 a răspândirii și începerea procesului de reducere a HIV/ SIDA	Incidența HIV/SIDA, la 100000 locuitori	4,1	5,5	4,7	4,8	6,2	13,3	3,23	0,00	Regres foarte semnificativ	Capacități bune		
	Incidența HIV printre populația în vârstă de 15-24 de ani, inclusiv Transnistria, la 100000 locuitori	12,2	11,9	10,0	11,3	15,8	23,7	Regres foarte semnificativ	Capacități bune		
	Rata incidenței contraceptiveilor	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
Stoparea populației din zonele cu risc de malarie unde se utilizează mijloace eficiente de prevenire și de tratare a acestei boli	Incidența și rata mortalității asociate cu malarie	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
	Ponderele populației din zonele cu risc de malarie unde se utilizează mijloace eficiente de prevenire și de tratare a acestei boli	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
	Ponderele populației din zonele cu risc de malarie unde se utilizează mijloace eficiente de prevenire și de tratare a acestei boli	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
Stoparea către anul 2015 a răspândirii și începerea procesului de reducere a tuberculozei și a malariei	Cazuri noi de îmbolnăvire de tuberculoză activă (la 100000 locuitori)	69,9	93,2	101,3	111,2	119,1	130,5	57,9	0,0	Regres foarte semnificativ	Capacități bune		
	Rata mortalității asociate cu tuberculoza (decedați la 100000 locuitori)	16,9	15,5	17,3	16,9	16,8	18,9	12,00	...	Regres foarte semnificativ	Capacități bune		
	Cota cazurilor de tuberculoză depistate și tratate în cadrul Programului DOTS, %	n.a.	6,5	22,85	92,90	100	100	100	Progres foarte semnificativ	Capacități bune	

Obiectivul 7. Asigurarea durabilității mediului.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor							Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006		2015			
Integrarea principiilor dezvoltării durabile în politicile și programele țării și reducerea degradării resurselor naturale	Ponderea terenurilor acoperite de pădure, %	10,5	10,5	11,4	12,4	12,6	n.a.	11,0	13,2	Capacități bune			
	Ponderea ariilor naturale protejate pentru conservarea diversității biologice, %	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	n.a.	2,1	2,4	Capacități bune			
	PIB ce revin la un kg c.c.c. (combustibil convențional consumat), lei, prețuri curente	6,05	7,69	8,35	9,77	10,5	n.a.	Capacități bune			
	Emissionile de bioxid de carbon de la sursele staționare și mobile (kg pe locuitor): clorofluorocarburi - distrugerea stratului de ozon; CO2 - gaze ce provoacă încălzirea globală	20,0	21,0	25,7	n.a.	29,1	n.a.	Capacități medii			
Reducerea în jumătate către anul 2015 a numărului de oameni fără acces durabil la surse sigure de apă	Ponderea populației cu acces durabil la surse îmbunătățite de apă, %	37,8	38,1	38,5	39,7	44,5	n.a.	47,7	68,5	Capacități medii			
Reducerea în jumătate către anul 2015 a numărului de oameni fără acces la sisteme de canalizare și salubritate îmbunătățite	Ponderea populației ce are acces la sisteme de canalizare și salubritate îmbunătățite, %	41,1	40,0	41,7	41,7	43,6	n.a.	56,0	90,0	Capacități medii			

Obiectivul 8. Crearea parteneriatelor globale pentru dezvoltare.

Sarcinile naționale	Indicatorii naționali de monitorizare a progresului	Evoluția indicatorilor							Sursa	Ținta		Progresul	Capacități de monitorizare
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006		2015			
Dezvoltarea în continuare a unui sistem comercial și financiar transparent, bazat pe reguli, previzibil și nondiscriminatoriu, prin promovarea exporturilor și atragerea investițiilor	Exporturi cu valoare adăugată înaltă, mil. USD	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Capacități slabe	
	Importuri de mașini, utilaje și echipamente, mil. USD	95,6	123,9	146,3	214,0	239,7	313,0	Progres	Capacități bune		
	Ponderele tranzacțiilor comerciale internaționale efectuate în baza acordurilor de liber schimb, în total tranzacții	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Capacități medii	
	Ponderele deficitului balanței comerciale în PIB	-22,8	-21,3	-22,7	-31,5	-29,0	-40,8	Regres	Capacități bune		
	Ponderele întreprinderilor străine în mediul de afaceri autohton	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Capacități medii		
	Stocul de investiții străine directe, USD per capita	123	150	187	209	270	332	Progres	Capacități bune		
	Cifra de afaceri a întreprinderilor nou create cu capital străin	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Capacități slabe		
	Proporția Asistenței Oficiale Directe, atrasă pentru serviciile sociale principale (educația de bază, asistența medicală primară, nutriția, apă potabilă și salubritatea)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Capacități medii		
	Soluționarea problemei închiderii terestre a Republicii Moldova, prin modernizarea infrastructurii de transport și vamale	Capacitatea de trafic a arterelor rutiere internaționale	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație
		Ponderele investițiilor în sectorul de transporturi, în total investiții	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație	
Ponderele investițiilor în dezvoltarea transportului aerian și naval, în total investiții în transport		n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
Capacitatea de trafic a posturilor vamale		n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
Procentaj din asistența oficială pentru dezvoltare (AOD)		n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație		
Datoria externă publică, în % față de PIB		67,1	55,6	51,2	41,5	29,3	23,7	Progres notabil	Capacități bune		
Deservirea datoriei externe publice, în % față de veniturile bugetare		31,3	34,7	25,1	18,0	21,4	12,8	Progres notabil	Capacități bune		
Rata șomajului printre tinerii de 15-24 ani		15,8	16,3	15,2	18,1	19,7	18,7	Regres	Capacități medii		
Asigurarea accesului la medicamentele de primă necesitate		Ponderele populației ce beneficiază de acces liber la medicamentele de primă necesitate la preț rezonabil pe o bază durabilă (%)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	Lipsă de informație	Lipsă de informație	
		Linii telefonice fixe / abonați la rețelele celulare la 100 de locuitori	16,6/3,3	17,3/6,6	19,9/10,0	21,9/23,2	25,1/23,2	27,3/32,2	Progres puternic	Capacități bune	
	Calculatoare la 100 locuitori	1,5	n.a.	1,8	2,9	3,4	n.a.	4,0	13,9	Progres puternic	Capacități bune		
	Utilizatori Internet la 100 locuitori	1,2	n.a.	3,3	8,0	12,3	n.a.	12,2	42,8	Progres puternic	Capacități bune		

Pentru note

